

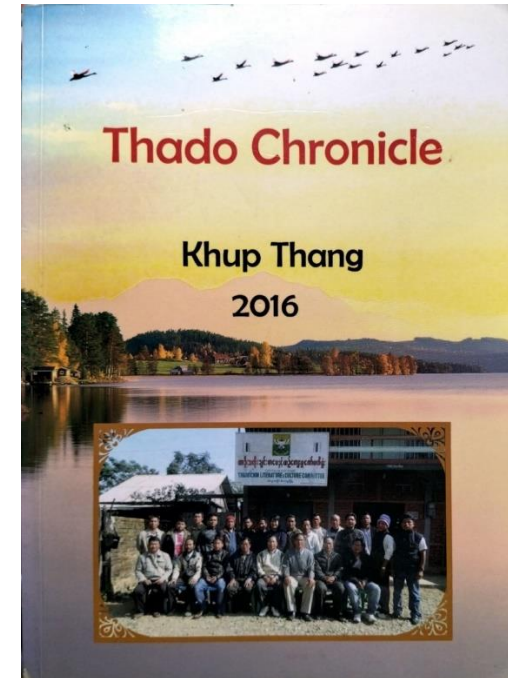
Thado Chronicle

ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း

ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း

Thado Chronicle

Khup Thang (2016)

Khup Thang

ဤစာအုပ်အတွင်းရှိ ပုံများသည် Prof.Dr.Tin Maung Khyi (Mandalay)
စာအုပ်မှိုင်း၊ ဓါတ်ပုံဟောင်းများသည် William Shaw စာအုပ်မှိုင်း၊
ရှေးဟောင်းအသုံးအဆောင် တူးဖော်ရရှိသော ပုံများသည် Prof. Dr. Naing
Zaw စာအုပ်များမှိုင်း မြေပုံများကို အင်တာနက်မှိုင်း
ရယူအသုံးပြုထားပါသည်။

Thado Chronicle**ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း**

စာရေးသူ	-	Khup Thang
ထုတ်ဝေသူ	-	Khup Thang
မူရင်းစာအုပ်အမည်	-	Thado Chronicle (May 2016)
အုပ်ရေ	-	၁၀၀၀
ဘာသာပြန်	-	(KhupThang , KaiKhoLet)
မျက်နှာဖုံးဒီဇိုင်း	-	(.....)
မျက်နှာဖုံးပုံနှိပ်	-	(.....)
အတွင်းပုံနှိပ်	-	(.....)
တန်ဖိုး	-	၅,၀၀၀ ကျပ်

မာတိကာ

ကျေးဇူးတင်စကား ...	၁၁၁
ခါတ်ပုံမှတ်တမ်း ...	၁၁၁
အမှာစကား ...	၁၁၁
အခန်း (၁) ခေတ်ကာလများ	
၁။ ကျောက်ခေတ် ...	၁၁၁
(က) ကနဦးကျောက်ခေတ် (ကျောက်ခေတ်ဦး) ...	၁၁၁
(ခ) ကျောက်ခေတ်လယ် ...	၁၁၁
(ဂ) ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်း ...	၁၁၁
(၁) စိုက်ပျိုးရေး ...	၁၁၁
(၂) စပါးမျိုးစတင်ရာဒေသ ...	၁၁၁
(၃) ယုံကြည်မှု ...	၁၁၁
၂။ ကြေးခေတ် ...	၁၁၁
(က) ဟန်လင်း နှင့် ကြေးခေတ် ...	၁၁၁
၃။ သံခေတ် ...	၁၁၁
အခန်း (၂) စတင်ရာဒေသ	
၁။ မွန်ဂိုလွိုက်လူမျိုး စတင်လာခြင်း ...	၁၁၁

၂။ တိဘက်-မြန်မာ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း ...	...	၁၁၁
(က) တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စု ...	...	၁၁၁
(ခ) သက်/ချင်း အုပ်စု ...	...	၁၁၁
(ဂ) ကဒူး၊ ကနန်း ...	...	၁၁၁
(ဃ) အာသံ-မိရှိမီး လူမျိုး ...	...	၁၁၁
(င) ချင်းလူမျိုးများ ...	...	၁၁၁
(စ) ချီအန်လူမျိုး ...	...	၁၁၁
(ဆ) ပျူလူမျိုး ...	...	၁၁၁
(ဇ) မြန်မာအကြို လူမျိုးနွယ်စု ...	...	၁၁၁
အခန်း (၃) တရုတ်ပြည်တွင်နေထိုင်ခဲ့သော နေရာဒေသများ		
၁။ တရုတ်ပြည်တွင် နေထိုင်ခဲ့သော နေရာဒေသများ...		၁၁၁
၂။ တရုတ်တောင်ပိုင်းရှိ လမ်းမများ...	...	၁၁၁
(က) တရုတ်တောင်ပိုင်း လမ်းမကြီး ၄ ခု...	...	၁၁၁
(ခ) ယူနန်-ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် လမ်းမကြီး ၃ ခု	...	၁၁၁
၃။ ရွှေ့ပြောင်းလာသည့်လမ်းကြောင်း ...	...	၁၁၁
အခန်း (၄) တရုတ်ပြည်မှ မြန်မာပြည်သို့ဝင်ရောက်လာခြင်း		
၁။ တရုတ်ပြည်မှ လာရာလမ်းကြောင်း ...	...	၁၁၁
၂။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာကြသူများ ...	...	၁၁၁

(က) မွန်-ခမာ အုပ်စု ...	...	၁၁၁
(ခ) တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စု ...	...	၁၁၁
(ဂ) တိုင်ပေ-တရုတ်အုပ်စု ...	...	၁၁၁
၃။ တကောင်းမြို့တွင် နေထိုင်ကြခြင်း ...	...	၁၁၁
အခန်း (၅) တကောင်းမင်းဆက် နှင့် ထာဒိုဖြစ်ပေါ်လာခြင်း		
၁။ တကောင်း မင်းခေတ် ...	...	၁၁၁
(က) ပထမတကောင်း မင်းဆက် ...	...	၁၁၁
(ခ) ဒုတိယတကောင်း နှင့် ထာဒိုမင်းဆက်များ ...	...	၁၁၁
(ဂ) ထာဒိုပေါ်ပေါက်လာပုံ ...	...	၁၁၁
၂။ ဟန်လင်းမြို့တော်တွင် နေထိုင်ခြင်း ...	...	၁၁၁
၃။ မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းတွင် နေထိုင်ခြင်း ...	...	၁၁၁
အခန်း (၆) ကလေးဝ နှင့် ကလေးမြို့တွင် နေထိုင်ကြခြင်း		
၁။ ကလေးဝ တွင် နေထိုင်ခြင်း ...	...	၁၁၁
၂။ ကလေးမြို့ကျုံးတွင် နေထိုင်ကြခြင်း။	...	၁၁၁
၃။ ပူကြောင်းထူ နှင့်အဖွဲ့ကျုံးမှ ထွက်ခွာခြင်း ...	...	၁၁၁
၄။ ခေါလ်ယံ ခူလ်(ကျုံး) ပျံ့နှံ့နေထိုင်ကြခြင်း ...	...	၁၁၁
အခန်း (၇) ချင်းတောင်တွင် နေထိုင်ခြင်း		
၁။ ကျင်နွေးရွာတည်ထောင်ခြင်းနှင့် ချင်းတောင်တွင်		

နေထိုင်ခြင်း	...	...	...	...	၁၁၁
၂။ ဘာသာစကားများ အကြောင်း	...	...	...	...	၁၁၁
(က) ဘာသာစကား ကွဲပြားလာခြင်း အကြောင်း	...	...	...	...	၁၁၁
(ခ) ချင်းတောင်တန်းရှိ ဘာသာစကားများ	...	...	...	...	၁၁၁
(ဂ) မြန်မာပြည်တွင်နေထိုင်ကြသော ချင်းလူမျိုးနွယ်စုများနှင့် ကုတ်နံပါတ်များ	...	...	...	...	၁၁၁
(ဃ) မြန်မာပြည်၌အသုံးပြုကြသောချင်းစကားများ	...	...	...	...	၁၁၁
(င) ထာဒိုဘာသာစကား	...	...	...	...	၁၁၁
၃။ ချင်းတောင်တန်းတွင် ထာဒိုများတည်ထောင်ကာ နေထိုင်ခဲ့သောရွာများ	...	...	...	...	၁၁၁
၄။ အေဒီ (၁၂၂၀ - ၁၄၀၀)နှစ်များအတွင်း ချင်းတောင်တန်းတွင် ထာဒိုများ တည်ထောင်ခဲ့သော ရွာအမည်များနှင့် စော်ဘွား အမည်စာရင်း (၂၀၁၆ နှစ် မှတ်တမ်း)	...	...	...	...	၁၁၁
၅။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်းလက်ရှိ ထာဒိုလူမျိုးများနေထိုင်ရာအရပ်	...	...	...	...	၁၁၁
နောက်ဆက်တွဲ					
၁။ ထာဒိုသမိုင်းကြောင်း နားမလည်သူများ၏ ရပ်တည်ချက်အမှားများ	...	...	...	...	၁၁၁
(က) ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်မှုသမိုင်းကြောင်း	...	...	...	...	၁၁၁

(ခ) ကူကီးသည် ဘင်္ဂါလီဘာသာစကားမှ ဖြစ်ပေါ်လာသည်	...	...	...	...	၁၁၁
(ဂ) ထာဒိုဘာသာစကား အကြောင်း	...	...	...	...	၁၁၁
၂။ ပူဆစ်လို၏ မျိုးစဉ်ဆက်ဇယား	...	...	...	...	၁၁၁
၃။ ခမ်းပတ်စော်ဘွား ပူငူးဒိုဟင် (အေဒီ ၁၈၂၀-၁၈၉၆)	...	...	...	...	၁၁၁
နိဂုံးချုပ်	...	...	...	...	၁၁၁
ကျမ်းကိုးစာရင်း...	...	...	...	...	၁၁၁

ကျေးဇူးတင်လွှာ

ဤထာဒိုလူမျိုး သမိုင်းစာအုပ်ငယ်သည် အများတောင်းဆိုမှုကြောင့် သာမက ထုတ်ဝေရန်အတွက် လိုအပ်သည့် အကြောင်းအရာများစွာ ရှိခြင်းကြောင့် ရေးသားထုတ်ဝေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ မအားလပ်သည့် ကြားမှ ရေးသားခဲ့ခြင်းဖြစ်ကာ အချိန်ပိုနေ၍ ရေးသားခြင်း၊ သမိုင်း စာပေရေးသားခြင်းကို စိတ်အားထက်သန်၍ ရေးသားခြင်းလည်း မဟုတ်ပဲ အမှန်တရားကို သိမြင်လာစေရန် နှင့် ထိုသို့သိပြီးရှေ့သို့ ဆက်လက် လျှောက်လှမ်းနိုင်ကြစေရန် ရည်ရွယ်၍ ရေးသားရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဤထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း ယခင်(ThadoChronicle, 20 May 2016) စာအုပ် ကို ထာဒိုဘာသာစကားဖြင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေနိုင်ရန် အကူအညီပေးခဲ့ ကြသူများအပေါ် ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ထပ်မံဖော်ပြလိုပါသည်။

ယခု “ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း” စာအုပ်ကို ထာဒိုစကားမှ ဗမာဘာသာသို့ အကြမ်းပြန်ဆိုခြင်းအပြင် စာအုပ်ထွက်ပေါ်လာရေးအတွက် တာဝန်ယူ ဆောင်ရွက်ပေးသော ဦးကိုင်းခိုလက် အပေါ်တွင် ကျေးဇူးတင်ရှိပါ ကြောင်း ဖော်ပြလို ပါသည်။

Thado Chronicle စာအုပ် ရေးသားပြုစုခဲ့စဉ်တွင် အမြဲကူညီပေးသည့် အပြင် အမြဲနားလည်ပေးကာ အားပေးကြသော ချစ်ဇနီး ဆရာမ ကြောင်နိတ်ထမ်းနှင့် သားသမီးနှစ်ဦး၊ မွေးကျေးဇူးရှင် မိနှင့်ဖ တို့အ ပေါ်တွင်လည်း အထူး ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ဤကျေးဇူးတင်လွှာတွင် မှတ်တမ်းတင် ဖော်ပြအပ်ပါသည်။

ထို့အပြင် ဤသမိုင်းကြောင်း ရေးသား ပြုစုရာတွင် လူကိုယ်တိုင် မေးခွန်းထုတ်မေးမြန်းခြင်း၊ စကားပြောဆို ဆွေးနွေးခဲ့ကြသော လေး စားအပ်သည့် လူပုဂ္ဂိုလ်များ အပေါ်တွင်လည်း ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ဖော်ပြလိုပါသည်။ အမည်မဖော်ပြနိုင်သော်လည်း အကူအညီများ ပေး ခဲ့ကြသော ပုဂ္ဂိုလ်များအပေါ်၌လည်း ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ဖော်ပြလို ပါသည်။

အထူးသဖြင့် ကျေးဇူးတင်စကား ဖော်ပြလိုသည်မှာ ကျန်းမာခြင်း နှင့် လုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်းကိုပေးသော ထာဝရ ဘုရားသခင်၏ နာမတော်ကို ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ချီးမွမ်း ဖော်ပြ အပ်ပါသည်။

ခုပ်ထန်

၂၈ ဇူလိုင် ၂၀၂၅

အမှာစကား

Thado Chronicle ကို ထာဒို(သတိုး)ချင်းဘာသာဖြင့် ရေးသားထုတ်ဝေခဲ့ရာတွင် မျှော်လင့်ထားသည်ထက် ဖတ်ရှုသူနှင့် နားလည်သဘောပေါက်သူ အလွန်နည်းသည်ကို တွေ့ရသည်။ အထူးသဖြင့် သမိုင်းကြောင်းဆိုင်ရာ အချက်အလက်များ ဖြစ်သဖြင့် ခေတ်လူငယ်များအတွက် အလွန်ခက်ခဲသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ထို့ပြင် အခြားမိတ်ဆွေများ၊ လူမျိုးနွယ်စုများကလည်း ဗမာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုရန် တောင်းဆိုမှုများ ရှိလာသောကြောင့် ဘာသာပြန်ဆိုခဲ့ပြီး ထုတ်ဝေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ဘာသာပြန်ရာတွင် ထာဒိုဘာသာမှ ဗမာဘာသာသို့ ပထမ အကြမ်းပြန်ဆိုခြင်းကို ဦးကိုင်းခိုလက်မှ ဘာသာပြန်ဆိုခဲ့ပြီး အချော နှင့် တည်းဖြတ်ကို စာရေးသူက ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။

ဗမာဘာသာသို့ ပြန်ရာတွင် သတ်ပုံ နှင့် စာလုံးပေါင်းတို့သည် အခြားသမိုင်း စာအုပ်များနှင့် အသုံးအနှုန်း ကွဲလွဲမှုများ ရှိခဲ့ပါက စာရေးသူ၏ အားနည်းချက်သာဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြလိုပါသည်။

စာရေးသူ

ခုပ်ထန်

၂၈ ဇူလိုင် ၂၀၂၅

ခါတ်ပုံမှတ်တမ်းများ

ပုံ(၁)	မြေပုံ ...	...	...	...	...	...	၁၃၅
ပုံ(၂)	က။ ဟန်လင်းခေတ် အမျိုးသား ဝတ်စားဆင်ယင်ပုံ ...						၁၃၅
	ခ။ ဂ။ ဝ။ ထာဒိုများ၏ဝတ်စားဆင်ယင်ပုံ ...	...	...				၁၃၅
ပုံ(၃)	အမျိုးသားများ၏ခေါင်းပေါင်း	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၄)	အလှဆင်ယင်ခြင်း အမျိုးမျိုး - ၁		...	...			၁၃၅
ပုံ(၅)	ပုတီးများ	...		...	...	...	၁၃၅
ပုံ(၆)	က။ ဟန်လင်းအမျိုးသမီးများဝတ်စားဆင်ယင်မှု ...						၁၃၅
	ခ။ ဂ။ ဝ။ ထာဒိုလူမျိုးများ ဝတ်စားဆင်ယင်မှု ...						၁၃၅
ပုံ(၇)	ထာဒိုအမျိုးသမီးဝတ်လုံချည်	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၈)	ရှေးဟောင်းအသုံးအဆောင်များ	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၉)	ထာဒိုရိုးရာအဝတ်အထည်များ	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၁၀)	ထာဒိုလူမျိုးများ၏ အသုံးအဆောင်များ	...	...				၁၃၅
ပုံ(၁၁)	---- အသုံးအဆောင်များ	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၁၂)	အသုံးအဆောင်အမျိုးမျိုး	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၁၃)	တူရိယာပစ္စည်း အမျိုးမျိုး - ၁	...	...	...			၁၃၅
ပုံ(၁၄)	ကစားရာတွင်အသုံးပြုသည့်ပစ္စည်းများ	...	...				၁၃၅
ပုံ(၁၅)	ထာဒိုယဉ်ကျေးမှု အကအဖွဲ့များ	...	...				၁၃၅
ပုံ(၁၆)	တူရိယာပစ္စည်း အမျိုးမျိုး - ၂	...	...	...			၁၃၅

စကားချီး

ထာဒိုလူမျိုးများသည် နေရာဒေသများစွာတွင် ပြန်ကြွနေထိုင်ကြပြီး လူမျိုးစု အမည်ကိုလည်း အမျိုးမျိုးဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ ထာဒိုစကားပြော မဟုတ် သော အခြားမျိုးနွယ်စုအမည်နာမဖြင့်လည်း မှည့်ခေါ်ကြသည်။ သို့သော် လည်း ထာဒိုစကားပြောသောလူအများစု ရှိနေပါသေးသည်။ ယနေ့ချိန်ထိ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ထာဒိုစကားပြော လူဦးရေ (၃၅၀,၀၀၀)ခန့် ရှိပြီး၊ မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူဦးရေ(၄၁,၀၀၀) ခန့် ရှိကာ စုစုပေါင်း ထာဒိုစကားပြော ဦးရေလေးသိန်း(၄၀၀,၀၀၀)ခန့် ရှိပါသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် လွန်ခဲ့သည့် နှစ်ပေါင်း(၃၀၀)ခန့် ကတည်းက တရားဝင် မှတ်တမ်းဝင်ပြီး ဖြစ်ကာ မဏိပူရ ပြည်နယ်တွင်လည်း လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း(၂၄၀) ကတည်းက ပင် မှတ်တမ်းဝင်ခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ ချင်းတောင်တွင်လည်း လွန်ခဲ့သော အေဒီ(၁၂၂၀-၁၇၀၀)ခန့်တွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုသို့ ချင်းတောင် တန်းတွင် နေထိုင်ပြီး နှစ်ပေါင်း(၅၀၀) ခန့်တွင် အနောက် အရပ်ဖြစ်သော (ယခု)အိန္ဒိယ နယ်နမိတ်အတွင်းသို့ အများစု ပြောင်း ရွှေ့နေထိုင်ခဲ့သည်။ လူများစုဖြစ်စေ၊ လူနည်းစုပင်ဖြစ်စေ မျိုးရိုးစဉ် ဆက် ဆင်းသက်သော သမိုင်းကြောင်း ရှိကြသည်။ ချင်း၊ ကူကီး၊ မိနို အထဲတွင် လူဦးရေအားဖြင့် အများဆုံးသည် ထာဒိုလူမျိုးများ ဖြစ် သည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုလူမျိုးသည် နက်ရှိုင်းပြီး ရှည်လျားသော သမိုင်းကြောင်း ရှိသူများဖြစ်သည်။ ထာဒိုလူမျိုးများ၏ မူလဇစ် မြစ် သမိုင်းကြောင်းသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင်ရှိသည်။ သုတေသနပြု လေ့လာ ခြင်းများ မရှိသောကြောင့် မသိကြခြင်းဖြစ်သည်။

မြန်မာပြည်တွင် သမိုင်းကြောင်းဆိုင်ရာ သုတေသနပြု လေ့လာမှု အားနည်းခြင်း၊ ရှေးလူကြီးများ၏ ပြောစကားများကို သုနေသနပြု

နက်နက်နဲနဲ လေ့လာခြင်း မရှိသောကြောင့် နားလည် သဘောပေါက်မှု အားနည်းသည်။

ထို့အပြင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ဗမာလူမျိုးကြီးဝါဒ ဦးစားပေး ဖော်ဆောင်မှုများကြောင့် ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဗမာလူမျိုးသည် ခွဲခြား၍ မရသော အခြေအနေ ဖြစ်သည်။

ဗမာလူမျိုးများသည် အာရိယန်များဖြစ်သည်ဟု ပြောဆိုလာသည်။ ထို့အပြင် ဗမာလူမျိုးများသည် ဘုရင်စနစ် စတင်ခဲ့သူများဟု ဖော်ပြ လာကြသည်။ မြန်မာ့သမိုင်းကို လေ့လာကြည့်လျှင် ဗမာလူမျိုးသည် မြန်မာဘုရင်သမိုင်း နှောင်းပိုင်း ခေတ်များတွင် စတင်ပါဝင်လာခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ပျူလူမျိုးသည် ဗမာလူမျိုး ဖြစ်သည်ဟူ၍ ဖော်ပြလာကြပြီး ဗမာသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသူများဟု သမိုင်းစာပေများတွင် ရေးသား ဖော်ပြလာကြသည်။

တိဘက်-မြန်မာများသည် မြန်မာပြည်တွင်းသို့ ဘီစီ(၆၀၀)ခန့်တွင် ဝင်ရောက် ခဲ့ကြပြီး၊ ဗမာလူမျိုးသည် အေဒီ(၈၄၆)ခန့်တွင် စတင် ဝင်ရောက်ခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ပထမ ရောက်သူများနှင့် ဗမာလူမျိုး ရောက်ရှိချိန်သည် နှစ်ပေါင်း (၁,၂၀၀)ခန့် ကွာခြားသည်။ ပုဂံ နိုင်ငံတော်တွင် အုပ်စိုးသော ဘုရင်အများစုမှာ ဗမာများ မဟုတ်ကြပေ။ ဗမာ မဟုတ်သော အခြားလူမျိုးများသာ အများစု ဖြစ်သည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့အပြင် တကောင်းခေတ်၊ သရေခေတ္တရာခေတ်၊ ဟန်လင်းခေတ်များရှိ ဘုရင်များသည်လည်း ဗမာလူမျိုးများ

မပါဝင်ကြပါ။ အကြောင်းမှာ ဗမာလူမျိုးများသည် အဆိုပါမင်းဆက်များ နောက်ပိုင်းတွင်မှသာ စတင်ဝင်ရောက်လာခဲ့ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။

ထို့အပြင် မြန်မာပြည်တွင်း နေထိုင်ကြသူများ အားလုံးကိုလည်း ပျူမှ ဆင်း သက်သည့် ပျူလူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်ဟု ဖော်ပြခဲ့ကြသည်။

ထို့ကြောင့် ဗမာမဟုတ်သော အခြားလူမျိုးများ ဆင်းသက်လာရာ သမိုင်း ကြောင်းများ ရေးသားရန်ခက်ခဲပြီး ရောနှော ဖော်ပြမှုများ ကြောင့် ခွဲခြားဖော်ပြရန် မလွယ်ကူတော့ပေ။

တကောင်းနိုင်သည့် အာရိယန်လူမျိုးများ အုပ်စိုးရာဖြစ်ပြီး၊ ထိုအာရိယန် များကို Nancha'o နန်ချောင်များက လာရောက် တိုက်ခိုက်ကြသဖြင့် စစ်ပွဲတွင် သေကြေ ပျက်ဆီးကြကာ စစ်သုံးပန်းများ အဖြစ် ဖမ်းဆီးခေါ်ဆောင် သွားခဲ့ကြသည်။ အုပ်ချုပ်မင်းလုပ်မည့်သူ မရှိသောကြောင့် သက်လူမျိုး (နောင်တွင် ထာဒိုလူမျိုး နှင့် အခြားနေထိုင်သူများ)များက အုပ်ချုပ် မင်းလုပ်ကြပြီး မင်းမျိုးဆက်များအဖြစ် ဆက်လက် တည်ရှိခဲ့ကြသည်။ ထို့နောက်တွင်မှ သရေခေတ္တရာ မင်းဆက်၊ ပုဂံမင်းဆက် တိုင်အောင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် မှူးမတ်၊ ဝန်ကြီးများ အဖြစ် တည်ရှိခဲ့ကြသည်။

ရှေးခေတ်ဦး မြန်မာနိုင်ငံသည် လူဦးရေများစွာ မရှိပေ။ မြောက်ပိုင်းတွင် သက်လူမျိုး၊ တောင်ပိုင်းတွင် မွန်လူမျိုး၊ အနောက်တွင် ရခိုင်လူ

မျိုး၊ မြန်မာအလယ်ပိုင်း တလျှောက်တွင် ပျူလူမျိုး၊ ကမ်းယံလူမျိုး နှင့် သက်လူမျိုးအနည်းငယ် စသဖြင့် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုစဉ်က မြန်မာနိုင်ငံသည် လွတ်လပ် လဟာကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ထိုလူမျိုးစုများတွင်မှ ပျူလူမျိုးများသည် လူဦးရေအားဖြင့် အများဆုံး ဖြစ်သည်။ ပျူ နှင့် သက် လူမျိုးများတွင် တူညီမှုများရှိသော်လည်း ဘာသာစကား၊ လူမျိုး၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ မတူညီကြဘဲ သီးခြားလူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။

ထိုစဉ်အခါက ဘုရင်စနစ်များတွင် ပျူလူမျိုးတို့သည် အစစအရာရာ ဦးဆောင်ခဲ့ကြသူများ ဖြစ်သည်။ ပျူ နှင့် ဗမာတို့သည် မတူညီသော ဘာသာစကား၊ လူမျိုး၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့လက္ခဏာများ ရှိကြသည်။ နောင်တွင် ဗမာလူမျိုးရေးဝါဒများ ဦးစားပေးမှုကြောင့် ပျူများအားလုံးသည် ဗမာအဖြစ်သို့ ရောက်ကြကုန်သည်။ ထို့ကြောင့် ပျူသမိုင်းကြောင်း၊ ပျူရာဇဝင်များသည်လည်း ဗမာသမိုင်းကြောင်းနှင့် ဗမာရာဇဝင် များအဖြစ်သို့ ရောက်ကြကုန်သည်။ ဆရာကြီးဒေါက်တာသန်းထွန်း Professor Dr.ThanHtun(M.A., B.L.,Ph.D(London),D.Litt.) ပြောဆိုခဲ့သောစကားအရ“ဗမာလူမျိုးများသည်အာရိယန်လူမျိုးများကို အလွန်သဘောကျ နှစ်သက်သောကြောင့် မြန်မာမင်းများသည် ဘုရင်ဘွဲ့များ နှင့် လူအမည်များကို အာရိယန်အမည်များဖြင့် မှည့်ဆိုကြသည်”ဟု ဖော်ပြခဲ့ဖူးသည်။^၁ ထို့ကြောင့် နှောင်းလူများက အာရိယန်သမိုင်း နှင့် မြန်မာသမိုင်းကို ဆက်စပ်ဆက်နွှယ်မှုရှိသည်ဟု ရှုမြင်လာကြသည်”ဟုလည်း ဖော်ပြဖူးသည်။ ဗမာသမိုင်းသုတေသနပညာရှင် များစွာက

¹ Dr. Than Htun, *Ancient History of Myanmar (Trans) (Yangon: Kayathukha Press, 1969), p.k*

သမိုင်းတွင်ရှိခဲ့သော လူမျိုးစုများကို မခွဲခြားတတ်ပေ။ ဗမာလူမျိုးများ သည် ဆင်းသက်လာသော မျိုးရိုးစဉ်ဆက်အမည်များ၊ သုံးစွဲခြင်း၊ ဝါကြီး၊ ဝါငယ် ဖြစ်စဉ်ကို သုံးစွဲခြင်း မရှိကြပေ။

ဗမာလူမျိုးများသည် ဆင်းသက်လာသော မျိုးရိုးအမည်များ မှတ်သား လေ့ မရှိကြပေ။ ဆင်းသက်သော မျိုးရိုးစဉ်ဆက်အမည်ဖြင့် မှည့်ခေါ် လေ့ မရှိကြ။ အမည်နာမ များတွင်လည်း မသုံးစွဲကြ။ အထူးတလည် အလေးမြတ် မထားကြပေ။ အမည်ကင်ပွန်း တပ်ရာတွင်လည်း စည်း စနစ် မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် လူမျိုးနွယ်စု၊ လူမျိုးနွယ်စုခွဲ၊ မျိုးနွယ် မိသားစု၊ ပေါက်ဖော် သတ်မှတ်မှုများ မရှိကြသောကြောင့် လူမျိုးစု၊ မျိုးနွယ်စု၊ မိသားစုဟူ၍ ခွဲခြားသတ်မှတ် မှုများ မရှိကြပါ။

ထို့ကြောင့် ဗမာလူမျိုး သမိုင်းသုတေသန ပညာရှင်များစွာမှလည်း ရှေး ဟောင်းမြန်မာ့သမိုင်းတွင် တည်ရှိခဲ့ကြသော လူမျိုးစုများကို မခွဲခြား တတ်ပေ။ ထို့ကြောင့် အတူနေထိုင်ကြသူအားလုံးကို ပျူလူမျိုးဟူ၍ ထင်မှတ်ကြပြီး၊ မြေပေါ်၊ မြေအောက် တူးဖော်ရရှိသော ရှေးဟောင်း ပစ္စည်းအားလုံးကိုလည်း ပျူအသုံးအဆောင်၊ ပျူအိုး၊ ပျူအရိုး ဟူ၍သာ ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ ခေတ်ကာလများကို ဖော်ပြနိုင်ယှဉ်ရာတွင်လည်း ဗုဒ္ဓခေတ်၊ ကောဇာသက္ကရာဇ်နှစ် စသည်ဖြင့်သာ ဖော်ပြလာကြသည်။ ထို့ကြောင့် သက်လူမျိုးနှင့် ပျူလူမျိုးတို့ကို ခွဲခြားရန် ခက်ခဲသည်။

သက်လူမျိုးထဲတွင် အုပ်စုဘယ်နှစ်စု ရှိသည်ကိုလဲ မသိနိုင်ပါ။ ထို့ပြင် ပျူလူမျိုးသည် ဗမာဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြလာကြသည်။² ၊

ဒေါက်တာသန်းထွန်းက “သက် နှင့် ကဒူး လူမျိုးများသည် အတူတူ ဖြစ် နိုင်သည်”ဟု မှတ်ချက်ချခဲ့ဖူးသည်။ ကဒူးသည် သက်နဲ့နီးစပ်သူများ ဖြစ်သည်။ ဗမာနှင့် ရှမ်းလူမျိုးများသည် အေဒီ(၉)ရာစုမှ ရောက်လာ ကြသူများ သို့မဟုတ် နောက်ဆုံးမှ ရောက်လာကြသူများ ဖြစ်ပြီး ရှေးဟောင်းရာဇဝင်သမိုင်းကြောင်း ဖော်ပြရန် မရှိကြပါ။ ပုဂံရာဇဝင် အကြောင်း ပြောဆိုကြရာတွင်လည်း ရှေးဟောင်းရာဇဝင် အကြောင်း အရာများ ဖော်ပြသည်ထက် ရာဇဝင်အသစ်များဖြစ်သော ဘုရင်မင်း ဆက်(၄၂)ဆက်မြောက်ဖြစ်သော အနော်ရထာဘုရင်အကြောင်းကိုသာ ဦးစားပေးဖော်ပြကြသည်။ အနော်ရထာသည် ဗမာလူမျိုးဖြစ်သည်ဟု ရေးသားဖော်ပြကြသည်။ အမှန်မှာ အနော်ရထာသည် ပျူလူမျိုးသာ လျှင်ဖြစ်သည်။ ထီးလှိုင်မင်း(ခေါ်)ကျန်စစ်သားသည်လည်း ဗမာလူမျိုး မဟုတ်ပေ။ ဒေါက်တာသန်းထွန်းက “အားကြီးသော မြန်မာဘုရင် အများစုသည် ဘုရင်မျိုးဆက်များမှ ပေါက်ဖွားလာသူများ မဟုတ်ကြ ပေ။”³ နောက်ကျပြီး ရောက်ရှိလာသော ဗမာလူမျိုးများ၏ သမိုင်း ကြောင်း ပြောဆိုကြရာတွင် ကနဦးခေတ်၊ ခေတ်လယ်များ၌ အခြေပြု ပြောဆိုလေ့မရှိဘဲ ခေတ်နှောင်း ခေတ်များကိုသာ အထူးတလည် ဖော်ပြကြသည်။

² Dr. Than Htun, *Than Htun's 80th Anniversary Birthday (Trans.)*(Yangon:Powa Offset, 2003), p.176.

³ *Opcit.*, p., 12.

ထာဒိုလူမျိုးများသည် စာပေအက္ခရာ မရှိကြသောကြောင့် သမိုင်းနှင့် ပုံပြင်များ စာထက်အက္ခရာ မှတ်တမ်းတင်ထားခြင်း မရှိပါ။ ဘီစီခေတ် နှင့် အေဒီခေတ်များတွင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် ကျောက်စာများကို ပျူ၊ ပါဠိ၊ ဗမာအက္ခရာများဖြင့်သာ ရေးသားခဲ့ကြသည်။ (၁၅)ရာစုခန့် ကျောက်စာများတွင် (ဥပမာ Yampi ရွာရှိ Yampi ၏ကျောက်စာ၊ Gamngai ရွာရှိ Lamhao (Touthang)တို့ ကျောက်စာတွင်ရှိသော စာများသည် မည်သည့်ဘာသာစကားဖြစ်သည်ကို ဖတ်နိုင်သောသူ ယခုခေတ်တွင် မရှိတော့ပေ။ အခြားသောလူမျိုးများ၏ အက္ခရာများကို အသုံးပြုကြကြောင်းမြင်တွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုသမိုင်းကြောင်း ကိုသိရန်မှာ အတူနေထိုင်ခဲ့ဖူးသော ပျူ၊ မွန်၊ ဗမာ တို့၏ သမိုင်းကြောင်း များမှ၊ ဗမာဘာသာသို့ပြန်ဆိုသော စာပေများကို ကြည့်ရှု၊ လေ့လာ၊ ဖတ်ရှုကြရန် လိုအပ်ပါသည်။ အကယ်၍ စာပေများ၊ ရေးသားဖော်ပြ ချက်များ မရရှိနိုင်ပါက သုတေသနပြု တွေ့ရှိချက်များ၊ ခေတ်အဆက် ဆက်ပြောဆိုခဲ့ကြသော ရိုးရာပုံပြင်၊ သမိုင်းများ၊ ဂါထာမန္တန်များ၊ ရှေးသီချင်းကြီးများမှလည်း ထာဒိုသမိုင်းကြောင်းကို ဖော်ထုတ်ရယူ နိုင်ပါသည်။ ထို့အပြင် မြေပေါ်မြေအောက် သုတေသနပြု ရှာဖွေပြီး လေ့လာ နိုင်ပါသည်။

မှန်ကန်မှုမရှိသော စာအုပ်၊ အချက်အလက်များနှင့် အတည်ပြုချက် မရှိ သောစာအုပ်များကို အခြေပြု၍ စာတမ်းပြုစုပါက အဆိုပါစာတမ်း သည် အထောက်အထားမဲ့ ကိုးကားချက်မရှိသော စာအုပ်မျှသာဖြစ်

သည်။ ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်းသည် ဗမာ့သမိုင်းဟုသာ ထင်မြင်သောသူ များ၊ ဗမာသမိုင်းကြောင်းကို မှီငြမ်းပြီး ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်းအဖြစ် လုပ်ကြံဖော်ပြသည်ဟု ပြောဆိုသောလူအချို့ ရှိသည်။ ထာဒိုသမိုင်း ကြောင်းများတွင် ဗမာ၏သမိုင်းကြောင်းများ မပါဝင်ချေ။ အကြောင်း မှာ ထာဒိုသမိုင်း ကနဦးဖြစ်စဉ်ကာလတွင် ဗမာလူမျိုးသည် တရုတ် ပြည်တွင်ရှိနေဆဲ အချိန်ကာလဖြစ်ပြီး မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်ခြင်း မရှိသေးပေ။ တကောင်း၊ ဟန်လင်းတွင် အတူနေထိုင်ခဲ့ကြသော လူမျိုး များသည် ပျူလူမျိုးများသာဖြစ်ပြီး၊ နောင်တွင် ဗမာလူမျိုးများ အဖြစ် သို့ အမည်ပြောင်းသွားသောသူများ ဖြစ်ကြသည်။ ဗမာလူမျိုးစစ်စစ် များနဲ့ အတူနေထိုင်ခဲ့သောခေတ်မှာ ဟန်လင်းခေတ် နောက်ပိုင်း အချိန်ကာလသာ ဖြစ်သည်။ သက်၊ ကဒူး၊ ကမ်းယံနှင့် ပျူ လူမျိုးများ သည် ဗမာလူမျိုး မတိုင်မှီကပင် မြန်မာပြည်တွင်းသို့ ဝင်ရောက်အခြေ ချ နေထိုင်သူများ ဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြခဲ့ကြသည်။⁴

ဗမာ(မြန်)တို့သည် အေဒီ(၈၄၆)နှစ်တွင် မြန်မာပြည်သို့ စတင်ရောက်ရှိ လာကြသည်။ ထို့ကြောင့် ပုဂံမင်းဆက်(၁) မှ (၄၅)မင်းဆက် အကြား တွင် ဗမာတစ်ဦး တစ်ယောက်မှ မရှိကြပါ။ သက်၊ ပျူ၊ ကမ်းယံလူမျိုး များသာ ရှိကြသည်။ သက်၊ ကဒူး(ကံဒူး) မင်းဆက်(၂)ဆက်ပင် ပါဝင်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ဒေါက်တာသန်းထွန်းက “ပုဂံဆိုသော အမည် သည် ဗမာလူမျိုးများ၏ အမည်မဟုတ်ပါ” ဟုဖော်ပြခဲ့ဖူးသည်။⁵ ပုဂံသည် သက်လူမျိုးများ အုပ်စိုးရာ နယ်မြေ ဖြစ်သည်။ PUGAM,

⁴ Ibid., p.41.

⁵ Dr. Than Htun, 80th Anniversary Birthday, p.127.

PAGAM (ပုဂါမ်၊ ပုဂါမ်= ပဂါမ်)ဘိုးဘေးမြေဟု ခေါ်ဆိုရာမှ ပုဂံ ဟူ၍ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ ဗမာစကားမဟုတ်ပေ။⁶ သမုဒ္ဒရာဇ်မင်းကြီးမှ ပုဂံနိုင်ငံ စတင်တည် ထောင်သည့်နှစ်မှ စတင်၍ မင်းဆက်(၄၂)ဆက် မြောက်တွင် အနော်ရထာဘုရင် နန်းတက်ခဲ့သည်။ ထိုမှစတင်ပြီး အေဒီ-၁၀၄၄ အထိစုစုပေါင်း နှစ်(၉၃၇)နှစ်များအတွင်း ပျူနှင့်ဗမာ (မြန်) များ ရောနှော နေထိုင်ကြသည်။ ထို့ကြောင့် ဗမာ(မြန်)လူမျိုး သည် ၎င်းတို့ထက် စော၍ ရောက်နှင့်နေပြီးဖြစ်သော ပျူ၊ မွန်၊ ကမ်းယံ၊ သက် လူမျိုးများနှင့် နှစ်ပေါင်းများစွာ ရောနှောနေထိုင် ကြပြီးနောက် တွင် မြန်မာဖြစ် ပေါ်လာသည်ဟု လက်ခံယုံကြည်သူများရှိသည်။ နောက်ဆုံးတွင် ပျူလူ မျိုးနှင့် အခြားလူမျိုးများသည် နိုင်ငံရေးဖိအား၊ ဗမာလူမျိုးကြီး ဝါဒများ ကြောင့် ဗမာအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲကြကုန် သည်။ ထို့ကြောင့် ‘ဗမာမှန် လျှင် ပျူလူမျိုးဖြစ်ရမည်’ ဟူ၍ ဆိုရိုးစကား ပေါ်လာခြင်း ဖြစ်သည်။⁷ ဗမာဟူ၍ လူသိများသောအချိန်သည် အေဒီ(၁၂)ရာစု ခေတ်နှောင်းပိုင်း ကာလမှ စတင်လာခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် အေဒီ(၁၁၁၃-၁၁၇၄) ခေတ်ကာလများသည် ဗမာ(မြန်) လူမျိုးသည် မွန်ယဉ်ကျေးမှုကို အခြေခံပြီး ဗမာယဉ်ကျေးမှု ဖန်တီးရန် ကြိုးပမ်းနေသော အချိန်ကာလ ဖြစ်ခဲ့သည်”ဟု ဒေါက်တာသန်းထွန်းမှ ပြောခဲ့ဖူးသည်။⁸ ထိုစဉ်အခါက monolith, ipigraph ကျောက်စာများ ကို ပါဠိ၊ သက္ကတ၊ မွန် နှင့် ဗမာ ဘာသာစကားများဖြင့် ရေးသားခဲ့ကြ သည်။ နောက်ပိုင်းတွင် ဗမာစာ တစ်မျိုးတည်းဖြင့်သာ ရေးသားခဲ့ကြ သည်။ ခေတ်ဦးပိုင်းတွင် ပျူစာပေ ကိုလည်း အသုံးပြုခဲ့ကြသေးသည်။

ထာဒိုသမိုင်းကို ခေတ်ကာလ အစဉ်အတိုင်း အဖြစ်အပျက်များအပေါ် အခြေခံပြီး ရေးသားထားသည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုလူမျိုးသည် တရုတ် ပြည်မှ ဆင်းသက်သည်ဟု ဆိုသော်လည်း ပြောင်းရွှေ့လာရသည့် အကြောင်းရင်းမှာ စစ်ဘေးကြောင့်သာ ဖြစ်သည်။ တချို့ပြောဆိုသော မဟာတံတိုင်း တည်ဆောက်ခြင်းကြောင့် မဟုတ်ပေ။ ထို့အပြင် တရုတ် Khul ခူလ်(ဂူ)မှလည်း မည်သူမျှ ထွက်မလာပေ။ မြန်မာပြည် Khul ခူလ်မှ ထွက်လာကြသူ အားလုံးသည်လည်း ချင်းတောင်တန်းသို့ အားလုံးရောက်ရှိကြပြီး မြို့ရွာများ တည်ခဲ့ကြသည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာ Khul ခူလ်(ဂူ)မှ ထွက်လာသော အချိန်ကာလကို စဉ်းစားရန် လိုအပ် သည်။

အချို့သောပုဂ္ဂိုလ်များသည် ပြောပြရန်အတွက် သမိုင်းကြောင်းမရှိ သောကြောင့် ကြံဖန်ရေးကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် ပုံပြင်၊ နောက်ကြောင်းသမိုင်းရှိသူများ ဖြစ်ကြသည်ဟု မှတ်တမ်းများက ဖော်ပြသည်။ မျိုးရိုးစဉ်ဆက် ဘူမိနက်သန် နက်ရှိုင်းစွာ ရှိကြသူများ ဖြစ်ပြီး ရှေးကျသောလူများ ဖြစ်သည်မှာ ထင်ရှားသည်။

ထို့အတူ ထာဒိုစကားသည်လည်း အလွန်ရှေးကျသော ဘာသာစကား ဖြစ်သည်။ ဘယ်ခေတ်ကာလက စတင်ဖြစ်ပေါ်လာသည်ကိုပင် ခန့် မှန်း၍ မရနိုင်အောင် အလွန်ရှေးကျသည်။ ချင်းတောင်တန်းတွင် နေ

⁶ *Politicak Landmark of Myanmar, vol. 1 (Trans.) (Yangon: Myanama Socialist Lazin Party, 1962), p.184.*

⁷ *Ibid., p.185*

⁸ *Opcit., p.3*

ထိုင်ခဲ့ကြသော ရှေးရွာဟောင်းများ၏ တည်နေရာနှင့် သမိုင်းကြောင်း ပိုမိုလေ့လာရန် လိုအပ်သည်။ ဆက်လက်ပြီး သုတေသနပြုလုပ်ရန် လိုအပ်နေသေးသည်။

ယခုရေးသားသော ထာဒိုသမိုင်းကြောင်း စာအုပ်သည် အခြားဆက် စပ်သော သမိုင်းကြောင်းများကို မဖော်ပြဘဲ ထာဒိုသမိုင်းကြောင်းတွင် မဖြစ်မနေ သိရန်လိုအပ်သော အရေးကြီးအချက်များကိုသာ ရေးသား ဖော်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။ ယခုစာအုပ်ကို အမှီပြုပြီး အခြားသုတေသနများ ဆက်လက်လုပ်ဆောင်နိုင်စေရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။

အခန်း (၁)

ခေတ်ကာလများ

၁။ ကျောက်ခေတ်

(က) ကနဦးကျောက်ခေတ် (ကျောက်ခေတ်ဦး)

(ခ) ကျောက်ခေတ်လယ်

(ဂ) ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်း

မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းတွင် ကျောက်ခေတ်နှင့် ကျောက်ခေတ် လူနေမှုပုံစံများ ကို တွေ့နိုင်သည်။ ကျောက်ခေတ်ကို အပိုင်းအားဖြင့် အပိုင်း ၃ ပိုင်းခွဲခြားနိုင် ပါသည်။ ကနဦးကျောက်ခေတ် (ကျောက်ခေတ်ဦး)၊ ကျောက်ခေတ်လယ် နှင့် ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်း ဟူ၍ ၃ပိုင်း ခွဲနိုင်သည်။

(က) ကနဦးကျောက်ခေတ် (ကျောက်ခေတ်ဦး)

ကျောက်ခေတ်ဦး အစောပိုင်းရှိ ရှေးလူများသည် တနေရာတည်းတွင် အတည်တကျ နေထိုင်ကြခြင်းမရှိဘဲ ပြောင်းရွှေ့သွားလာ ကြသည်။ အသက်ရှင်ရေးအတွက် ပြောင်းရွှေ့သွားလာကြသည်။ အသုံးပြုရန် ကျောက်သွားချွန်နှင့် မီးများကို အသုံးပြုနေကြပြီး ဖြစ်သည်။ တိရိစ္ဆာန်များနှင့် ခွေးကိုယဉ်ပါးအောင် မွေးမြူနိုင်ကြသော

ခေတ်ဖြစ်သည်။ ချွန်ထက်သော ကျောက်များကို မြန်မာပြည် သာမက ပါကစ္စတန်၊ ပန်ဂျပ်ပြည်ရှိ ဆိုအန် Soan မြစ်နားတွင်လည်း ကျောက်ခေတ်ဦး အသုံးအဆောင်များကို တွေ့ရနိုင်ပါသည်။ ထို့အပြင် ဥရောပနိုင်ငံများနှင့် အာဖရိကနိုင်ငံများတွင်လည်း တွေ့ရသည်။

ကျောက်ချွန်များသည် အရှည်တစ်တောင်ခန့် ရှိကြသည်။ အသွားတစ် ဘက်ချွန်ကျောက်(ပွဲကွတ်) နှင့် အသွားနှစ်ဘက်ချွန်သော ကျောက် (ပုဆိန်)ကျောက်ခေတ် အသုံးအဆောင်များ သုံးစွဲနေကြပြီး ဖြစ်သည်။ ထိုကျောက်ခေတ်လက်နက်များ ရှာဖွေတွေ့ရှိခြင်းသည် ကျောက် ခေတ်ထွန်းကားပြီး၊ ကျောက်ခေတ်လူနေမှု ထွန်းကားခဲ့ကြောင်း အထောက်အထားဖြစ်သည်။ အနားယူချိန်များ၊ မိမိကိုယ်မိမိ ကာကွယ် ရန် နှင့် သက်မွေးဝမ်းကြောင်းပြုရန်၊ တောကောင်များ ခြောက်လှန့်စေ ရန် တောမီးရှို့လေ့ ရှိသည်။ သစ်ပင်မြင့်များပေါ်ရှိ အကိုင်းအခက်များ တွင် လင့်စင်ထိုးကာ ညအိပ်ခြင်းများ လုပ်လေ့ရှိကြပြီး ဖြစ်သည်။ ကျောက်ဂူ၊ မြေလှိုင်းခေါင်း နှင့် သစ်ရိပ်များတွင် မှီတင်းနေထိုင်ကြ သည်။ ထင်း၊ ဝါး နှင့် ကြိပ်ပင် ကဲ့သို့သော တောထွက်ပစ္စည်းများ အသုံး ပြုတတ်ပြီး ဖြစ်ပေမည်။ အသက်ဝမ်းကျောင်းရန်အတွက် အမဲလိုက် ခြင်း၊ သစ်သီးဝလံ၊ သစ်ဥသစ်ဖုများ ရှာဖွေတတ်ပြီး ဖြစ်ပေမည်။ မြစ်ကမ်းနား နေထိုင်သူများက ငါးဖမ်းခြင်း၊ ခရု ကမာများ၊ ရေနေ သတ္တဝါများဖြင့် အသက်မွေးမှုတတ်မြောက်ပြီး ဖြစ်ပေမည်။ သို့သော် လည်း မျိုးစေ့စိုက်ခြင်း၊ အပင်စိုက်ခြင်းများ မတတ်မြောက်ကြသေး

ပေ။ အစုအဖွဲ့လိုက် အတူတကွ ပိုင်ဆိုင်မှု မျှဝေသုံးစွဲမှုပုံစံ အစပြုနေ မည်ဟု ယူဆရသည်။ ထိုခေတ်ကို ကျောက်ခေတ်ဦး နေထိုင်မှုပုံစံဟု ဖော်ပြကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဘီစီ(၁၅,၀၀၀)ခန့် အထိ ကျောက် ခေတ်ဦးကာလ တည်ရှိခဲ့သည်ဟု ယူဆရသည်။ ကျောက်ခေတ်ဦး ကာလ မြန်မာနိုင်ငံ အခြေအနေသည် Anyathian culture အညာသား ယဉ်ကျေးမှုလည်း ရောထွေးသောပုံစံ တည်ရှိနေသည်။

(ခ) ကျောက်ခေတ်လယ်ကာလ

မြန်မာနိုင်ငံရှိ ကျောက်ခေတ်အလယ်ကာလ (Mesolithic culture) နေထိုင်မှုပုံစံကို ရှမ်းပြည်နယ် ပြဒါးလင်းဂူနှင့် အခြားကျောက်ဂူ များတွင် တည်ရှိမည်ဟု ယူဆကြသည်။ ထိုခေတ်သည် ဘီစီ(၁၃,၀၀၀) နှင့် (၁၀,၀၀၀)နှစ်များအကြား ဖြစ်မည်ဟုယူဆရသည်။ စစ်ကိုင်းတိုင်း ဆားလင်းကြီးမြို့နယ် မိုးကြိုးပြင်ကျေးရွာအနီးရှိ welsogone ဝဲဆိုကုန်းတွင် ကျောက်ခေတ်ဦး၊ ကျောက်ခေတ်လယ် နှင့် ကျောက် ခေတ်နှောင်းပိုင်း ကာလ(၃)ခုကိုဖော်ပြသည့် ချွန်ထက်သော အသုံးအ ဆောင်များ တွေ့ရသည်။ ထို့အပြင် ပခုက္ကူခရိုင်၊ ရေစကြိုမြို့ နယ်၊ ရှင်မတောင်တွင်လည်း ချွန်ထက်သော ကျောက် လက်နက်များ Micreliths ကိုလဲ တွေ့ရသည်။^၉ ဤသည်ကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် ကျောက်ခေတ်လယ်ကာလ နေထိုင်မှု ပုံစံမျိုးကို ထင်ရှားစွာတွေ့ရ သည်။

^၉ Naing Zaw, *Pyu Civilization: Regions and Peoples* (Yangon: Shriviksapae, 2011), p.33.

ထိုခေတ်ကာလ လူများကို Nigaroid အာဖရိကနွယ်ဝင်များဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ အရပ်အမောင်းပုသော သူများသည် အရပ်ရှည်သော သူများထက် အရင်ရောက်နှင့်ကြသည်ဟု ယူဆကြသည်။ Australoid နှင့် Negristo လူမျိုးများ ရောနှောနေထိုင်မှုမှ Nigaroid များ ပေါ်ထွန်းလာသည်ဟု ပြောဆိုကြသည်။ ထိုလူမျိုးများသည်လည်း တစ်နေရာတည်းတွင် မနေထိုင်ဘဲ ရွှေ့ပြောင်းသွားလာ နေထိုင်ကြသည်။ အမဲလိုက်ခြင်း၊ သားငါးရှာဖွေ စားသောက်ခြင်း၊ သစ်သီးဝလံ နှင့် သစ်ဥသစ်မြစ်များ တူးဖော်၍ အသက်မွေး ဝမ်းကျောင်းပြုသည့်အပြင် အစားအစာ သိုလှောင်ခြင်း နှင့် အစားအသောက် ပြုလုပ်ခြင်း စတင်ပြုလုပ် လာကြသည်။ တစ်ဦးချင်းထက် အများစုပေါင်း လုပ်ကိုင်ပြီး နေထိုင် စားသောက်မှုပုံစံ စတင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

စိုက်ပျိုးခြင်းနှင့် သစ်သီးဝလံမှ အစားအသောက် ထုတ်လုပ်ခြင်းသည် ထိုခေတ်ကာလအတွက် အထူးကျွမ်းကျင်မှုတစ်ရပ် ဖြစ်ခဲ့သည်။ တောင်ပေါ်များတွင် တောင်ယာ၊ မြေပြန့်လွင်ပြင်တွင် လယ်ယာလုပ်ကိုင်ခြင်းများ စတင်လုပ်ကိုင်လာပြီး ဖြစ်သည်။ အမဲလိုက်ပြီး အသက်မွေးသူ၊ အမဲလိုက်ခြင်းအပြင် စိုက်ပျိုးရေး နှစ်မျိုးဖြင့် အသက်ဝမ်းကျောင်း ပြုခြင်းများလည်း ရှိနေပြီး ဖြစ်သည်။ တောခွေးများ ယဉ်ပါးအောင် မွေးမြူကြပြီး အတူနေထိုင်ကြပြီး ဖြစ်သည်။¹⁰၁၀ ကျောက်ခေတ်အလယ် ခေတ်ကာလရှိ လူများသည် မြစ်နားတွင် နေထိုင်ကြသူများ၊ ဂူများတွင် နေထိုင်ကြသူများ၊ မြေပြန့်တွင် နေထိုင်ကြသူများဟူ၍ ရှိနေကြပြီဖြစ်သည်။ နေထိုင်ရာ ဒေသအလိုက်

အသက်ရှင်သန်မှု ကွာခြားကြပြီး အစားအသောက် ပုံစံများ ကွဲပြားလာကာ၊ ဆား စားသုံးမှု စတင်လာပြီး ဖြစ်သည်။

မြေအိုးပြုလုပ်ရန် စက်ပစ္စည်းကိရိယာများ မပေါ်သေးသော်လည်း လက်ဖြင့်မြေအိုးပြုလုပ်နေကြပြီဖြစ်သည်။ မြေအိုးမျက်နှာပြင် ကိုလဲ ကြိုးများဖြင့် ပန်းအလှဆင်ဒီဇိုင်း ပြုလုပ်ကြပြီဖြစ်သည်။ မြေအိုးဖြင့် ချက်ပြုတ်စားသောက်ကြသည်။ အသိပညာနှင့် အတတ် ပညာများ တိုးတက်လျက်ရှိကြသည်။ ကျောက်များမှ ခါး၊ လှံတံ၊ မြွှားတံများ ပြုလုပ်သုံးစွဲ လာကြပြီးဖြစ်သည်။ မြွှားနှင့် မြွှားတံများ ကောင်းစွာ အသုံးပြုကြပြီး ဖြစ်သည်။ ကျောက်ခေတ်အလယ် ကာလသည် စုပေါင်းပြီး နေထိုင်မှုများ စတင်ပြုလုပ်လာကြပြီး ဖြစ်သည်။ မိသားစုအလိုက် နေထိုင်မှုပုံစံ စတင်သည့်ကာလ ဖြစ်ပါသည်။ ထိုသို့ စုပေါင်းကာ အတူနေထိုင်သော ကာလသည် ဘီစီ ၃၀၀၀ ခန့်အထိ နေထိုင်လာနိုင်သည်ဟု ယူဆရသည်။ ထိုခေတ်ကာလများတွင် အုပ်စုတစ်စု နှင့် အခြားအုပ်စုကြား အားပြိုင်မှု၊ တိုက်ခိုက်မှုများ တည်ရှိနေကြပြီး ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

အုပ်စုများအကြား အငြင်းပွားမှုများမှာ အမျိုးသမီးအား ပိုင်ဆိုင်ရယူရန် အငြင်းပွားမှုများဖြစ်ပြီး အခြားအုပ်စုများနှင့် တိုက်ခိုက်ခြင်းမှာ အစားအသောက်၊ ရေစာပေါများသော နယ်မြေများပိုင်ဆိုင်ရေးအတွက် အငြင်းပွားမှုများဖြစ်သည်။¹¹ ၁၁

¹⁰ | *bid.*, p.33

¹¹ | *bid.*, p.34.

(ဂ) ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်း

မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း ကချင်ဒေသမှ တောင်ပိုင်းမြိတ်ဒေသအထိ၊ ထို့ပြင် အရှေ့ဘက်ရှမ်းဒေသမှ အနောက်ဘက် ရခိုင်ဒေသ၊ ကျောက်ဖြူ နှင့် သံတွဲဒေသများတွင် ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်းကာလ နေထိုင်မှုများ တွေ့ရသည်။ ထိုခေတ်ကာလသည် ဘီစီ ၁၀,၀၀၀ - ၆,၀၀၀ နှစ်များဖြစ်မည်ဟု ယူဆရသည်။

ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်းကာလတွင် အရှေ့တောင်အာရှ လူသားမျိုး နွယ်များသည် austrich ဟုခေါ်ဆိုသော တောင်ပိုင်းသားများ ဖြစ်ကြသည်။ ရှေးဟောင်း austroloid နှင့် mongoloid လူမျိုးများ ဖြစ်ကြပြီး ထိုခေတ်ကာလကို austrich ယဉ်ကျေးမှု ထွန်းကားရာ ကာလဟု ခေါ်သည်။ ထိုအချိန်အခါသည် တိဘက်တို-ဗမာလူမျိုးများ အရှေ့တောင်အာရှသို့ အုပ်စုလိုက် စုန်ဆင်းလာရန် အကြိုကာလ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆရသည်။ ကျောက်ဖြင့် ပြုလုပ်သော လူ့အသုံးအဆောင်များမှာ လေး၊ မြွှား၊ ပဲကွပ်၊ ပုဆိန်၊ ဓါး၊ အဆိပ် ကဲ့သို့သော ပစ္စည်းများဖြစ်သည်။

ထက်မြက်အောင်သွေးထားသော လက်နက်များသည် သစ်ပုဆိန်ကဲ့သို့ နှစ်ဖက်ချွန်မဟုတ်ဘဲ တစ်ဖက်တည်းသာ ချွန်ထက်အောင် ပြုလုပ်

သည်။ သစ်သားရိုး တပ်ဆင်ရန် အထစ်ပြုလုပ်ထားသည်။ ထိုသို့သော လက်နက်များသည် အိန္ဒိယ နှင့် ဥရောပတိုက်များတွင် တွေ့ရသော ကျောက်ခေတ် လက်နက်များနှင့် မတူညီကွဲပြားသော အချက်များ ဖြစ်သည်။ နေထိုင်ရာ အိမ်များသည်လည်း သက်ကယ်နှင့် မြက်များဖြင့် အမိုး ပြုလုပ်ကြပြီး ခန္ဓာကိုယ်သည် အဝတ်ဗလာ အခြေအနေမှ ကြိုးများဖြင့် ကျစ်ပြီး ရက်လုပ်သောအဝတ်၊ ငှက်ပျောက်ရွက်ခြောက် များဖြင့်ပြုလုပ်သော အဝတ်များဖြင့် အရှက်ဖုံးကာ ဝတ်ဆင်နိုင်ပေမည်။ မျက်နှာများကို ရွှံ့စေးများဖြင့် ချယ်သကြပေမည်။ အမျိုးသမီးများသည် ခရု နှင့် ယောက်သွား ခွံများကို လည်ဆွဲအဖြစ် အလှဆင်ကြပေလိမ့်မည်။ အနားယူသော အချိန်များတွင် ဗုံများ တီးခတ်၊ ပုလွေ မှုတ်ခြင်း၊ သီးချင်း ဆိုခြင်း နှင့် အကများဖြင့် ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲများ ဆင်နွှဲကြပေမည်။ ရေပေါ်တွင် သွားလာနိုင်ရန် လှေငယ်များ ထွင်းလုပ်ကြလိမ့်မည်။¹²၁၂ ထို့အပြင် သစ်ပင်ကြီးများနှင့် ကျောက်ဆောင်ကြီးများကို ကြောက်ရွံ့ကိုးကွယ် ကြလိမ့်မည်။ ကောင်းကင်ကို မျှော်ကြည့်ကြကာ နတ်ကောင်း နတ်မြတ်များ စတင်ကိုးကွယ် လာကြမည်ဖြစ်သည်။ သေလွန်ပြီးသူတို့၏ ဝိညာဉ်များ တည်ရှိနေမည်ကို ယုံကြည်ကြပြီး လူသေ အလောင်းများကိုလည်း ကောင်းစွာ သင်္ဂြိုဟ် လာကြသည်။¹³၁၃

¹² Ibid., p.37.

¹³ မလေးရှားနိုင်ငံတွင် တွေ့ရသော လူအရိုးတို့သည် မီးဖိုအောက်တွင် တွေ့ရသည်။ လူသေအလောင်းများကို အိမ်အပြင်ဘက်တွင် မြှုပ်နှံလေ့မရှိကြဘဲ မိမိနေအိမ်ဝင်းအတွင်းတွင်သာ မြှုပ်နှံကြသည်။ အချို့က မီးဖိုအောက်တွင်

မြှုပ်နှံကြသည်။ ရှေးလူများအဆိုအရ နေအိမ်ခြံဝင်းတွင်း သေလွန်သူ၏ဝိညာဉ် အခြားသို့ ထွက်ခွါသွားစေရန်ဖြစ်သည်။ မီးဖိုအောက်တွင် ထားရသည့် အကြောင်းမှာ စားသောက်ကြစဉ်တွင် ဝိညာဉ်များလည်း ပါဝင်လာစေရန် ဖြစ်သည်။

(၁) စိုက်ပျိုးရေး

ကျောက်ခေတ်နှောင်းပိုင်းကာလ၌ အရှေ့တောင်အာရှဒေသများတွင် နေထိုင်သူများသည် လယ်လုပ်ခြင်း၊ ကောက်စိုက်ခြင်း အတတ်ပညာများကို အဦးဆုံးတတ်မြောက်ကြသူများ ဖြစ်သည်။ လယ်ယာလုပ်ကိုင်ခြင်းဖြင့် ကောက်ပဲသီးနှံများကို ကုန်သွယ်ခြင်း၊ လှဲလှယ်ခြင်းများ ပြုလုပ်လာသဖြင့် လူနေမှုစနစ် မြင့်မားလာပြီး ရှေးကထက် ပိုမိုသက်သာသော လူမှုဘဝ ပိုင်ဆိုင်လာကြသည်။ လယ်ယာလုပ်ငန်းလုပ်ကိုင်ရာတွင် အတူပူးပေါင်းနေထိုင်မှုများ၊ အသက်မွေးမှုများ၊ အစားအသောက် နေထိုင်မှုများသည်လည်း ပြောင်းလဲလာကြသည်။ အာရှတိုက်၊ အရှေ့တောင်အာရှ နှင့် အရှေ့တိုင်းဒေသများတွင် ဆန်နှင့်စပါးသည် အလွန်အရေးကြီးသော အခန်းကဏ္ဍအဖြစ် ရှိလာသည်။¹⁴ ၁၄ စပါးပင်များ စတင်လာရာနှင့် စိုက်ပျိုးနည်း၊ ရိတ်သိမ်းနည်း စနစ်များ မည်သည့်ကာလတွင် ဖြစ်ပေါ်လာသည်ကို ခန့်မှန်းရန် ခက်ခဲသည်။ နေထိုင်ရာ ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ အလေ့ကျပေါက်သော အပင်များ ပေါက်လာကာ၊ အပွင့်ပွင့်လာပြီး အသီးသီးလာသည်ကို မြင်ရသော အခါ စမ်းသပ် စိုက်ပျိုးရန် စိတ်ကူးဖြင့် စမ်းသပ်စိုက်ပျိုးလာဟန် ရှိသည်။ ထိုနည်းအားဖြင့် တော၌ အလေ့ကျ ပေါက်သော စပါး အစေ့အဆံများသည် လူသူနေထိုင်ရာပတ်ဝန်းကျင် စိုက်ခင်းများသို့ တနည်းနည်းဖြင့် ရောက်ရှိလာကြသည်ဟု ယူဆရသည်။ တောစပါးမျိုး *Oryza fatua* သည် အကြမ်းအားဖြင့် (၇)မျိုး ခွဲခြား

နိုင်သည်။¹⁵ ၁၅ ကမ္ဘာမြေကြီး တောတောင်သဘာဝ ပြောင်းလဲခြင်း၊ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲခြင်း၊ မြေကြီးလှုပ်ရှားမှုများ၊ ပြတ်ရွှေ့ကြီးများကြောင့် စပါးမျိုးများသည် လည်း ကွဲပြားကြသည်ဟု ယူဆရသည်။ လေပြင်းမုန်တိုင်း၊ ရေတိုက် စားခြင်း ရေမျှောပါခြင်းကြောင့် စပါးမျိုးစေ့များ ပြန့်ကျဲ ရောက်ရှိကြ သည်ဟု ယူဆရသည်။ တိရိစ္ဆာန်မစင်များနှင့် အမွှေးတွင် ကပ်ပါသွား သောကြောင့် စပါးမျိုးစေ့များ ပျံ့နှံ့သည်ဟု ယူဆရသည်။

ထို့သို့နည်းလမ်းများအပြင် တောကြွက်များ၊ ကျေးငှက်များသည် အခြားဒေသသို့ စပါးနှံသော်ငြား၊ စပါးစေ့သော်ငြား အစာအဖြစ် သယ်ဆောင်ကြခြင်းကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ စားကြွင်းစားကျန်၊ အဖိတ်အစင်၊ သယ်ယူရာတွင် လွတ်ကျခြင်းများကြောင့်လည်း စပါးမျိုးစေ့များ နေရာဒေသ များစွာသို့ ပြန့်ကျဲရောက်ရှိခြင်း ဖြစ်ပေ မည်။

(၂) စပါးမျိုးစတင်ရာဒေသ

တောစပါးပင်များသည် ဟိမဝန္တာတောင်တန်း အရှေ့ဘက် ဆင်ခြေလျှော လွင်ပြင်များတွင် စတင်ခဲ့သည်ဟု ယူဆရသည်။ အဆိုပါဒေသသည် မြန်မာပြည် မြောက်ဖျားပိုင်းနှင့် အိန္ဒိယ အာသံဒေသ ဖြစ်သည်။ ၁၉၈၁ ခုနှစ်တွင် ကချင်ဒေသတွင် ရုက္ခဗေဒ ပညာရှင်များ သုတေသနပြုလုပ်ရာ၌ “ကနဦးစပါး စတင်စိုက်ပျိုးရာ နေရာ”ကို ရှာဖွေသိရှိ

ထာဒိုလူမျိုးများသည်လည်း ကွယ်လွန်သူများ၏ အလောင်းများကို ခြံဝင်းအတွင်း သော်ငြား၊ ကွပ်ပျစ်အောက်တွင်၎င်း၊ မီးဖိုခုံအောက်တွင်၎င်း မြှုပ်နှံသင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။

¹⁴ | *ibid.*, p.38.

¹⁵ Khin Zaw, *Ecological Opportunism for Cultural Evolution: From Beginning of Rice Cultivation to Pyu Urbanization* (Unpublished Seminar paper, Yangon University, 2010).

ကြသည်။ International Rice Institute၏ သုတေသန ပြုလုပ်ချက် အရ ကမ္ဘာ့စပါးမျိုးပေါင်း ၃၅၀၀ ခန့်ရှိပြီး၊ မျိုးစိတ် ၈၀၀ ခန့်သည် မြန်မာပြည်တွင်ရှိသည်ဟု ဆိုသည်။ “စပါးမျိုးရင်းပေါင်းများစွာ ထွက် ရာ ဒေသသည် စပါးစတင် ထွက်ပေါ်လာသော နေရာပင် ဖြစ်သည်” ဟူ၍ စပါးမျိုးရင်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင် ဒေါက်တာချန် ကဆို သည်။ မြန်မာပြည် မြောက်ပိုင်း၊ အိန္ဒိယအရှေ့မြောက်ပိုင်း၊ ဘင်္ဂလား ဒေ့ရှ် မြောက်ပိုင်းနှင့် အရှေ့ပိုင်း၊ ထိုင်း၊ လာအို၊ တရုတ်တောင် ပိုင်း နှင့် ဗီယက်နမ်နယ်စပ်အထိ ပြန့်နှံ့ရောက်ရှိသည်။ ဆန်စပါးဆိုင်ရာ အထူးကျွမ်းကျင်သူ ဂျပန်တိုကျိုတက္ကသိုလ် မှ စိုက်ပျိုးရေးဆိုင်ရာ ပါမောက္ခ Prof. T. Watabe သည် မြန်မာနိုင်ငံသို့ရောက်ရှိလာပြီး သရေခေတ္တရာ၊ ဗိဿနိုး၊ ပုဂံ၊ မန္တလေး၊ ဟန်လင်းကြီး၊ ပဲခူး မြို့ဟောင်းများသို့ သွားရောက် လည်ပတ်ကာ ကျောက်ဖြစ်ရုပ်ကြွင်းရှိ စပါးခွံများကို သုတေသနပြုလုပ်ခဲ့သည်။ Prof. T. Watabe ၏အဆို အရ ဆန်စပါး စတင်ပေါ်ပေါက်လာသည့် အရပ်သည် မြန်မာပြည် မြောက်ပိုင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။¹⁶ ၁၆

မြန်မာမြောက်ပိုင်းတွင် အစပြု စတင်ခဲ့သော ဆန်စပါး စိုက်ပျိုးမှုသည် မုတ်သုံရာသီဥတု တည်ရှိရာ အရှေ့အိန္ဒိယ၊ မြန်မာ တပြည်လုံး၊ ထိုင်း၊ လာအို၊ ဗီယက်နမ် မြောက်ပိုင်း နှင့် တရုတ်ပြည် တောင်ပိုင်းသို့ ပြန့်နှံ့ ရောက်ရှိသည်ဟု ဆိုသည်။ စိုက်ပျိုးသည့် နည်းစနစ်များသည်လည်း တိုးတက်လျက် ရှိသည်။ လယ်ကွက်ဖော်ခြင်း၊ ရေမြောင်းသွယ်ခြင်း၊ လယ်ထွန်ခြင်း နှင့် ကောက်ရိတ်သိမ်းခြင်း နည်းစနစ်များ တိုးတက်

လျက် ရှိလာသည်။ ထို့ပြင် စုပေါင်းလုပ်ကိုင်ခြင်းများ ရှိလာပြီး၊ လယ်ယာမြေကောင်းသော ဒေသတွင် အခြေချ နေထိုင်ကြသဖြင့် ကျေးရွာဖြင့် နေထိုင်မှုများ စတင်လာခဲ့သည်။ နောက်ပိုင်းတွင် လယ်ယာစိုက်ပျိုး ထွန်ယက်ခြင်း ဖွံ့ဖြိုး တိုးတက် လာသဖြင့် အစာ ရေစာဖူလုံလာကာ လူဦးရေ ပိုများပြား လာခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် တောင်ပိုင်းနေ လူများသည် လယ်ယာ ထွန်ယက် စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်း လုပ်ရန် အခြားဒေသများသို့ စားကျက်များ ရှာဖွေပြီး ရွှေ့ပြောင်းသွား ကြသည်။

ကျောက်ခေတ် နှောင်းပိုင်းတွင် နေထိုင်သူများသည် အသက်ရှင် နေထိုင်မှု ပုံစံများ၊ လူမှု ဆက်ဆံရေးများ၊ အုပ်ချုပ်ရေး ပုံစံများ၊ ယုံကြည်မှုနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများ ပိုမိုတိုးတက်လာပြီး ဆက်လက်တိုး တက်လာကြသည်။

ထို့အပြင် ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးရန်အတွက် မြစ်နား၊ ချောင်းနားများတွင် စတင် နေထိုင် လာကြသည်။ အုပ်ချုပ်ရေးတွင်လည်း အမျိုးသား ဦးဆောင်မှု၊ အမျိုးသမီး ဦးဆောင်မှုစသဖြင့် ပေါ်ပေါက်လာသည်။ ၎င်းတို့တွင် အမျိုးသမီး ဦးဆောင်ခြင်းကို အိန္ဒိယနိုင်ငံ Maghalaya ပြည်နယ်ရှိ မွန်-ခမာ လူမျိုးဖြစ်သော ခါစီလူမျိုး၊ တရုတ်ပြည် ယူနန်နယ်ရှိ လိုလိုမိုဆို လူမျိုးများသည် ယနေ့ထက်တိုင် အမျိုးသမီး လွှမ်းမိုးမှု အောက်တွင် ရှိနေကြဆဲဖြစ်သည်။ တိရိစ္ဆာန်များကို အသားစားရန် နှင့် အလှမွေးရာမှ၊ ထွန်ယက် စိုက်ပျိုးရာတွင် အသုံးပြု

¹⁶ *Op.cit.* p.40.

ရန် ကျွဲနွားများကိုလည်း မွေးမြူလာကြသည်။ ထို့နောက် မြင်း၊ ဆင်၊ ဆိတ်၊ သိုးများကိုလည်း လူသားများ အသုံးပြုရန် မွေးမြူလာကြသည်။ ဖယ်ခုံနယ်ရှိ လီဝန်ဂူတွင် နံရံဆေးရေး ပန်းချီများအရ မြန်မာနိုင်ငံသည် တောကြက်များကို ယဉ်ပါးအောင် မွေးမြူလာကြပြီး အိမ်မွေးကြက် များကို စတင်မွေးမြူ လာကြသည်ဟု ယူဆရသည်။ လီဝန်ဂူတွင် ရေးဆွဲထားသော မြင်းပေါ်တွင်လူစီးသည့် ပုံများအရ မြင်းရိုင်းများကို လိမ္မာအောင် မွေးမြူကြပြီး အသုံးပြုခဲ့ကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။¹⁷၇

မြေအိုးများ မြေခွက်များ ခိုင်ခန့်အောင် ပြုလုပ်နိုင်ခဲ့ကြပြီ ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် မြေအိုးများကိုလည်း အမျိုးမျိုး အလှဆင်ပြီး အသုံးပြုလာကြပြီ ဖြစ်သည်။ မြေအိုးများကို လက်ဖြင့် မဟုတ်ဘဲ စက်ဖြင့် ပြုလုပ်လာကြ ပြီး ဖြစ်သည်ဟု ယူဆရသည်။ ၁၉၇၁ ခုနှစ် အမရပူရ နယ်ဘက်ရှိ တောင်တမံအင်းတွင် လွန်ခဲ့သည့်နှစ်ပေါင်း ၂၀၀၀ ခန့်က လူအရိုးနှင့် မြေအိုးများ တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။ ကျောက်ခေတ် နှောင်းပိုင်းရှိ အသုံး အဆောင်များလည်း တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။

ထိုခေတ် ကာလမှစ၍ ရှေးလူကြီးများ သင်္ချိုင်း အမှတ်အသားများ၊ အုတ်ဂူများ ကျောက်တိုင်များ စိုက်ထူသည့် အလေ့အထ ရှိကြသည်။

¹⁷ Dr.Than Tun, *Pottery in Burma* (Annual Magazine of Mandalay University, 1972), p.201.

¹⁸ ချင်းတောင်တန်း၊ တီးတိန်မြို့နယ်ရှိ ကျာဆတ်ရွာဟောင်းကို ကျောက်သားဖြင့် မြို့ရိုးကာရံခဲ့ကြသည်။ ကျောက်မြို့ရိုးကို ရှည်လျားစွာ ကာရံထားသည့်အတွက်

ထိုသို့သော အမှတ်အသားများကို ပုဂံမြို့ဟောင်း၊ ဆားလင်းကြီးနယ်ရှိ ထောက်မဂုံ၊ မြသာရွာအနီး၊ ငါးဇွန်မြို့အနီး၊ မြင်းခြံမြို့အနီး ကုက္ကိုင်းလှ၊ မုံရွာမြို့အနီး ကျောက်ကာ နှင့် မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းရှိ အခြားသော နေရာမျိုးစုံတွင် ဘိုးဘေးများ၏ သင်္ချိုင်းမြေများ ပေါ်တွင် ကျောက်တိုင် များ (၁၀၀)တစ်ရာကျော် မြင်တွေ့နိုင်ပါသည်။ အချို့ကျောက်တိုင်များ သည် အမြင့် ၅ ပေ အမြင့် ရှိကြသည်။ ဟန်လင်း မြို့ဟောင်း သင်္ချိုင်းများပေါ်တွင် ကျောက်ပြားများ နှင့် ကျောက်တိုင် စိုက်ထူထား သည်များကို ယနေ့တိုင် မြင်တွေ့နိုင်သည်။ ချင်းတောင်တန်းရှိ တီးတိန် နယ် ဂမံငိုင်ရွာတွင် လမ်ဟောင်(တိုးထန်) မိသားစုများ၏ ကျောက်တိုင် နှင့် ဇမ်ပီးရွာမှ ဆစ်လို့ မိသားစု၏ ကျောက်တိုင်များသည် ထင်ရှား လျက် ယနေ့တိုင်အောင် တည်ရှိနေပါသည်။ လက်ရှိ နေထိုင်ကြသော တီးတိန်မျိုးနွယ်စု နှင့် ဇိုမျိုးနွယ်စုများက ထာဒိုတို့၏ ကျောက်တိုင်များ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကာ ကောင်းမွန်စွာ ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက် ကြဆဲ ဖြစ် သည်။ ထို့အပြင် ချင်းတောင်တန်းတွင် နေထိုင်စဉ်က ရှေးရွာဟောင်း များတွင် အသုံးအဆောင်များ၊ ပုတီးများ နှင့် ရွာဦး ကျောက်တိုင်များ စိုက်ထူထား သည်ကိုလဲ တွေ့နိုင်ပါသည်။

ကျဆတ် ရွာဟောင်း (ယခု ကံဆာယံ)¹⁸ ၁၈ လည်း ယနေ့တိုင် ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။

လက်ရှိနေထိုင်သူများက ရွာအမည်ကို ကန်ဆားယံရွာဟု ခေါ်ကြသည်။ တီးတိန်ရွာတွင်ရှိသော ဟောင်ကိပ်အိမ်ခြေ ၈၀၀ ခန့်နေထိုင်ခဲ့သောရွာဖြစ်သော ကျာဆတ်ရွာသည် နှစ်ပေါင်း ၄၀၀ ခန့်ရှိပြီဖြစ်သည်။ မဏိပူရတောင်ပိုင်းတွင် ကျာဆတ်ရွာတည်ထောင်ခဲ့ ကြပြီး ပြန်လည်ပြောင်းရွှေ့ကြကာ မဏိပူရအရှေ့ဘက်

(၃) ယုံကြည်မှု

သေလွန်ပြီးနောက်တွင် လူ၏ဝိညာဉ်ရှိကြောင်း ယုံကြည်ကြသည်။ အနာဂတ်ကာလအတွက် အဆိုးအကောင်း ခွဲခြားနိုင်လာကြ သည်။ အိမ်မက်နိမိတ်၊ အိမ်မက် အနက် ဖွင့်ခြင်းများ လုပ်ဆောင် လာနိုင်ကြသည်။ ထို့ပြင် ကြက်ဥဖြင့် ဗေဒင် နိမိတ်ဟောခြင်း အပြင် ဝမ်းတွင်းအူ၊ အရိုးများဖြင့် ဗေဒင်ဟောခြင်း တတ်မြောက်ပြီးဖြစ်သည်။ နိမိတ်များ အပေါ်မူတည်၍ ကံဆိုးခြင်း၊ ကံကောင်းခြင်းများ ဟောနိုင် ကြပြီဖြစ်သည်။ လူနေမှု စည်းကမ်းများ သတ်မှတ်ပြီး စတင် ကျင့်သုံးလာသည်။ ဘာသာတရား၌ယုံကြည်မှု နှင့် ကိုးကွယ်မှုများ ရှိလာပြီဖြစ်သည်။ တိရိစ္ဆာန် အသွေးအားဖြင့် နတ်ပူဇော်ခြင်းများ လည်း လုပ်ဆောင်တတ်ကြပြီး ဖြစ်သည်။ စိုက်ပျိုး သီးနှံ ဖြစ်ထွန်း စေရန်၊ ကျန်းမာစေရန်၊ ကြွယ်ဝစေရန်၊ အစောင့် အရှောက်များအတွက် အိမ်စောင့်နတ်၊ တောစောင့်နတ်များကို ကိုးကွယ်လာ ကြသည်။ ဤသို့ဖြင့် အိမ်စောင့်နတ်၊ လယ်စောင့်နတ်၊ ရုက္ခစိုး၊ တောတောင် စောင့်နတ်၊ လေထဲ၌ရှိသောနတ်၊ ကျောက်ဆောင်များတွင်ရှိသောနတ်၊ ရေ၌ရှိသော နတ်များ စသဖြင့် ကိုးကွယ်လာကြသည်။ ဤနည်းဖြင့် နတ်များ ကိုးကွယ်လာကြသောအခါ ကိုးကွယ်မှုကို ဦးဆောင်ပေး သော နတ်ဆရာများ ပေါ်လာကြသည်။ နဂါးကိုးကွယ်ခြင်း၊ Pheisam ဟုခေါ်သော ခြေတစ်ချောင်းတည်းရှိသောနတ်များ ကိုးကွယ်ခြင်းကို ကျောက်ခေတ် နှောင်းပိုင်းကာလများတွင် စတင်လာသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

Ukhrul ခရိုင်တွင် Pu Pache ပူပါကျဲကပင် ကျာဆတ်ရွာ တည်ထောင်ခဲ့ပြန်သည်။ ထို့နောက်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ ဆောမ်ရာဒေသ(လေရှီး)နယ်တွင် ပူပါကျဲ က

လျော်ကြီးဖြင့် ပြုလုပ်သော စောင်များ၊ လက်ပံမို့ပင်များမှ မို့များဖြင့် အထည် ယက်လုပ် လာကြသည်။ အဝတ်အစားများကိုလည်း အရောင် အမျိုးမျိုးဖြင့် အလှဆင်လာကြသည်။ အမျိုးသမီးများသည် ပုတီးအရွယ် အမျိုးမျိုးဖြင့် လည်ဆွဲ၊ ဘယက်၊ နားဆွဲများ အရွယ်အစား ပုံသဏ္ဌာန် အမျိုးမျိုး ပြုလုပ်လာကြသည်။

ထိုအပြင် အရက်ကို ချက်လုပ်လာကြပြီး ဖြစ်မည်ဟု ယူဆသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် နတ်များ ပူဇော်ပသရာတွင် အရက်လည်း ပါဝင်လေ့ ရှိသည်။ သစ် နှင့် ဝါးများအသုံးပြုသော ပလွေ နှင့် လေမှုတ် တူရိယာများ၊ ဗုံ နှင့် အသံမြည်သော တူရိယာများလည်း အသုံးပြုပြီး ဖြစ်သည်။ ဝါးဖြင့်ပြုလုပ်သော ဝါးလက်ခုပ်၊ တုံးမောင်းများလည်း အသုံးပြုနေပြီးဖြစ်သည်။ တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး သတင်းပေး ဆက်သွယ်မှု ပြုရန် နှင့် ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲများတွင် အသုံးပြုရန် သားရေဖြင့် ပြုလုပ်သော ဗုံများ အသုံးပြုနေပြီး ဖြစ်သည်။

၂။ ကြေးခေတ်

အခြားတိုက်ကြီးများ၌ တွေ့ရသော ခေတ်ပြောင်းလဲမှု ဖြစ်စဉ်များ နည်းတူ မြန်မာနိုင်ငံတွင်လည်း ကြေးခေတ်ကာလကို တွေ့နိုင် ပါသည်။ ထိုနည်းတူပင် ကြေးခေတ် ကာလကိုလည်း မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ ကြေးခေတ် လက်နက် အသုံး အဆောင်များကို ကချင်ပြည်နယ် ရွှေတြိဂံဒေသ၊ မုံရွာနယ်၊

ကျာဆတ်ပြန်လည်တည်ထောင်ခဲ့ပြန်သည်။ Ukhrul ခရိုင်တွင် နှင့် လေရှီခရိုင်တွင် တည်ထောင်ခဲ့သော ကျာဆတ်ရွာသည် နှစ်ပေါင်း (၁၅၀)ခန့်သာရှိပြီးမည်ဖြစ်သည်။

ရမည်းသင်းနယ်၊ ပဲခူးရိုးမတဝိုက်၊ သရက်နယ်၊ ရှမ်းပြည်နယ် မြောက်ပိုင်း နှင့် တောင်ပိုင်းတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ သို့သော် တွေ့ရှိခဲ့သောကြေးခေတ် လက်ရာများသည် တရုတ်တောင်ပိုင်း၊ ယူနန်နယ်၊ ဗီယက်နမ်နိုင်ငံရှိ တွေ့ရှိရသော ကြေးခေတ်အသုံး အဆောင်များနှင့် ဆင်တူသည်ကို တွေ့ရသည်။ အိန္ဒိယတွင် အသုံးပြု သော ကြေးခေတ်လက်ရာများ နှင့် ဆင်တူသောပစ္စည်းများ မတွေ့ရ ပေ။ ချင်းတွင်း သို့ သလ္လာဝတီ မြစ်နားတလျှောက်တွင် ကြေးခေတ် ကာလ တည်ရှိခဲ့ပြီး ဘီစီ(၁၅၀၀-၇၀၀) ခန့်ဖြစ်သည်။ ထိုခေတ်တွင် ဦးဆောင်သူ တစ်ဦးတစ်ယောက်အပေါ် မူတည်ပြီး အုပ်စုလိုက်နေထိုင် ကြသည့်ခေတ် ဖြစ်သည်။ အတူတကွ ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်ခြင်း၊ စားသောက်ခြင်း၊ အတူတကွ မျှဝေသုံးစွဲခြင်းကဲ့သို့ မဟုတ်တော့ဘဲ တစ်ဦးချင်း၊ တစ်မိသားစုချင်း အသုံးအဆောင်များ စုဆောင်းသည့် ခေတ်ရောက်နေပြီဖြစ်သည်။ မြို့ပြနေထိုင်မှုပုံစံ မရှိသေးပေ။ စစ်ကြောင့် ဖမ်းဆီးခံရသော စစ်သုံ့ပန်းများရှိလာပြီး၊ အကြွေးမဆပ် နိုင်သောကြောင့် လူသိမ်းယူသောစနစ်များ၊ ကျွန်များကို ဝယ်ရောင်း လုပ်ခြင်းများ ရှိလာပြီဖြစ်သည်။¹⁹၁၉

ချင်းတွင်းမြစ်ကမ်းဘေး၊ ချင်းတွင်းနှင့် ဧရာဝတီမြစ်နှစ်စင်းကြားတွင် ရှိသော မူးမြစ်ကမ်းတလျှောက်၊ ဧရာဝတီမြစ်မြောက်ပိုင်းတွင် လူနေ ထိုင်မှုများတွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် ဆမုံမြစ်ကမ်းနားတွင် ပြန့်ကျဲနေထိုင်ခဲ့ ကြကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ ချင်းတွင်းမြစ် တောင်ဘက်ပိုင်းမှ ချင်းတွင်းမြစ် နှင့် ဧရာဝတီမြစ်ဆုံရာ ဒေသများတွင် ကြေးခေတ်လူနေ

ထိုင်မှုများ တွေ့ရသည်။ မူးမြစ် တစ်လျှောက် မဟာမြိုင်တောနက် တွင်၎င်း၊ မန္တလေး ကျောက်ဆည် လွင်ပြင်တွင်၎င်း၊ ထို့ပြင် ပင်လောင်းမြစ် တစ်လျှောက်တွင်၎င်း၊ စမုံမြစ်တို့ တွေ့ဆုံရာမြစ်ဆုံ လွင်ပြင်များတွင်၎င်း၊ မြစ်ငယ်မြစ် စီးဝင်သည့် နေရာများအထိ ကြေးခေတ် နေထိုင်ရာဒေသများ ဖြစ်သည်။ ထိုနေရာ ဒေသများတွင် ကြေးခေတ်လက်ရာများ၊ ကြေးဖြင့်ပြုလုပ်သော တိရိစ္ဆာန်ရုပ်များ၊ အိုးများ၊ လူအသုံးအဆောင်များ၊ ကြေးဇွန်း၊ တူရိယာပစ္စည်းများလည်း တွေ့ရသည်။ ကြေးဖြင့် ပြုလုပ်သော တိရိစ္ဆာန်ရုပ်၊ လူရုပ်များလဲ တွေ့ရ သည်။ တူးမြောင်းများ တူးဖော်ပြီး လယ်ယာ စိုက်ပျိုးခြင်းများလဲ ရှိ သည်။ တိရိစ္ဆာန် မွေးမြူခြင်းများ ရှိသည်ကိုတွေ့ရသည်။ လက်မှုအ တတ်ပညာများ ထွန်းကားပြီး လက်မှုပစ္စည်း မျိုးစုံလဲ တွေ့ရသည်။

(က) ဟန်လင်း နှင့် ကြေးခေတ်

ဟန်လင်းမြို့ဟောင်းတောင်ပိုင်း စကျင်အရပ်တွင် ကြေးခါးရိုးဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော သံခါးများ တွေ့ရသည်။ လည်ဆွဲပုတီး များကိုလည်း အရောင်အဆင်းအမျိုးမျိုး တွေ့ရသည်။ လူအသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများ တွေ့ရပြီး လူအရိုးစုဟောင်းများလဲ ရှိသည်။ ဟန်လင်းမြို့သည် (၇)ကြိမ်တိုင်အောင် အကြိမ်ကြိမ် ဖျက်ဆီးခံခဲ့ရကာ ပြည်လည် ပြုပြင် တည်ဆောက်၍ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ဟန်လင်းမြို့သည် တကောင်းမြို့ ဟောင်းအရှေ့ဘက်ရှိ ရှမ်းပြည်မှဝင်လာသော သံများ၊ ခဲမဖြူများ၊ ဘော် နှင့် ကျောက်မျက်ရတနာများ ရနိုင်သောနေရာ ဖြစ်သည်။

¹⁹ Naing Zaw, *Pyu Civilization*, p.56.

ချင်းတွင်းမြစ်နဘေးရှိ ကြေး နှင့် ရောင်းဝယ် ဖောက်ကားနိုင်သော ပစ္စည်းများ ပေါများသော နေရာတွင်ရှိသည်။ ဟန်လင်းမြို့သည် ဆားတွင်းတည်ရှိပြီး ဆားပေါများသော အရပ်ဖြစ်သည်။ အနီးအနားရှိ မြို့ရွာများအတွက် ဆားထုတ် လုပ်ပေးနိုင်သောမြို့ ဖြစ်သည်။ ဟန်လင်းမြို့သည် တကောင်း မြို့နည်းတူ မြစ်ဘေးတွင် တည်သောမြို့ ဖြစ်သောကြောင့် ကူးသန်း ရောင်းဝယ်ရန် အချက်အချာကျသော မြို့ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ရောမ၊ အိန္ဒိယ နှင့် တရုတ်ကို ဆက်သွယ်သော လမ်းမပေါ်တွင် တည်ရှိပြီး ကူးသန်း ရောင်းဝယ်ရေး လမ်းကြောင်း (၁၀) ခုဆုံရာ မြို့ဖြစ်သည်။ ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် တူးဖော်သော သင်္ချိုင်းတစ်ခုမှ အိမ်တိုင်ဟောင်း နှင့် ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် တူးဖော်သော သင်္ချိုင်းတစ်ခုမှ အိမ်တိုင်ဟောင်း နှင့် မီးဖို နီးကပ်စွာ ရှိသည်ကို ထူးဆန်းစွာ တွေ့ရှိရသည်။²⁰၂၀

ရှေးအခါက ထာဒိုလူမျိုးများ ကွယ်လွန်သောအခါ ရိုးရိုးဖျားနာ၍ သေပါက အိမ်ဝင်းအတွင်း အိမ်၏မြောက်ဘက်တွင် မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ် ပြီး၊ ဒဏ်ရာဖြင့်သေပါက အိမ်ဝင်းအတွင်း အိမ်၏တောင်ဘက်တွင် မြေမြှုပ် သင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။ ကလေးသူငယ်များသေဆုံးလျှင် အိမ်၏ ကွပ်ပစ်အောက်တွင် မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ်ပြီး၊ သားဦးမွေးကင်းစကလေး သေဆုံးလျှင် မီးဖိုတည့်တည့်နေရာ အိမ်အောက်တွင် မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ် လေ့ ရှိသည်။ အဆိုပါလေ့ကို ဆက်လက်ကျင့် သုံးခဲ့ကြပြီး၊ စွန့်လွှတ်ခဲ့

သည်မှာ နှစ်မကြာသေးပေ။ ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ ဝင်ကြပြီး ၁၉၅၀ - ၁၉၆၀ နောက်ပိုင်းမှသာ အဆိုပါ လေ့ကို စွန့်လွှတ်ကာ ကျင့်သုံးခြင်း မရှိတော့ပေ။

ဟန်လင်းမြို့တွင် ကြေးခေတ်ကာလများတွင် ပြုလုပ်သုံးစွဲသော ကြေးလှံတံ၊ တံစို့၊ ပုဆိန်၊ မြွှားတံများ တွေ့ရသည်။ ဟန်လင်းမြို့တွင် တူးဖော် ရရှိမှုများတွင် တံခါးရွက် လက်ကိုင်ကွင်းများလဲ အသုံးပြုကြ သည်ကို တွေ့ရသည်။ လက်တွင် တန်ဆာဆင်သော လက်ကောက်၊ ကွင်းလိမ်လက်ကောက်၊ လက်မောင်းပတ် လက်ပတ်၊ လက်စွပ် ကြေးတန်ဆာများကိုလဲ တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် ခေါင်ရည် မြေအိုးများကို လည်း တွေ့ရသဖြင့် ကောင်းမွန်စွာ အရက်ချက် တတ်ကြသည်ကို သိရှိရပါသည်။

ကြေးနတ်ရုပ်များထဲတွင် နတ်မရုပ်များကို ယုံကြည် ကိုးကွယ်မှုများလဲ ရှိကြသည်။ နတ်မရုပ်နှင့် နတ်သူငယ်ရုပ် သွန်းလောင်းထား သည်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ စိုက်ပျိုးအောင်မြင် ဖြစ်ထွန်းရန်၊ မိုးရွာစေရန် နတ်ကိုးကွယ်ခြင်းများ စတင်နေပြီဖြစ်သည်။ ဘုရား နှင့် ဘုရားမ နှစ်ပါးလုံးတွဲပြီး သုံးနှုံးသော ဝေါဟာရများလဲ တည်ရှိ နေပြီ ဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယမှ ဆင်းသက်လာသော ဗြဟ္မဏဝါဒ၊ ဟိန္ဒူဝါဒနှင့်

²⁰ Khin Zaw, *Some Evidences of Ideological culture in Pre-Pyu Communities*, (Unpublished Research paper) (Yangon University, 2011).

ဗုဒ္ဓဝါဒ ကိုးကွယ်မှုများလည်း စတင်ဝင်ရောက်နေပြီ ဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း ထာဒိုဘိုးဘေးများသည် နတ်ကိုးကွယ်ခြင်းကို ကိုးကွယ်မြဲ ကိုးကွယ်လျက် ရှိကြသည်။

၃။ သံခေတ်

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကြေးခေတ်တွင် သုံးသော လူအသုံးဆောင်များ၊ စစ်အသုံး အဆောင်များ တွေ့နိုင်ပါသည်။ သို့သော် သံခေတ်ကာလသည် ဘီစီ ၅၀၀ ခန့်တွင် စတင်သည်။ ကြေးကိုအသုံးပြု၍ ပြုလုပ်သောအရာများတွင် သံကို အစားထိုးအသုံးပြုမှု များလာသည်။ ထိုခေတ်ကာလသည် လျင်မြန်စွာနှင့် တဟုန်ထိုးတိုးတက် လာသည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ကြေးဝါများကို အိမ်အလှဆင်ခြင်း၊ လူအသုံးအဆောင်အလှ တန်ဆာဆင်ခြင်းများတွင် ပိုမိုအသုံးပြု လာကြသည်။ တောင်သမံအင်းတွင် တူးဖော်ရရှိသော ရှေးဟောင်းပစ္စည်းများသည် ဘီစီ ၄၆၀ ခန့်ပစ္စည်းများ ဖြစ်သည်။ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများပြုလုပ်သည့် ပန်းပဲအတတ်ပညာ မြင့်မားပြီး စစ်သုံးပစ္စည်းများ၊ အိမ်သုံးပစ္စည်းများ၊ လယ်ယာသုံး ပစ္စည်းများ ထုတ်လုပ်နိုင်ကာ သံပုဆိန်၊ ဓါးမကြီး၊ ဓါးငယ်၊ ပေါက်ပြာ၊ ပေါက်တူး၊ ဆောက်၊ ပေါက်တူးများကို ပြုလုပ်နိုင်ကြသည်။ သံခေတ် ရောက်သော်လည်း ကြေးဖြင့်ပြုလုပ်သောပစ္စည်းများ ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ ရောင်းဝယ် ဖောက်ကားခြင်းများလည်း ပိုမိုဖွံ့ဖြိုးလာသည်။ မြေဖြင့်ပြုလုပ်သော အုတ်၊ မြေအိုး၊ ဒင်္ဂါးများကို Thermo- Luminescence system ဖြင့်သက်တမ်းကို တိုင်းတာ နိုင်သည်။ သံခေတ် ထွန်းကားပြီး နောက်တွင် မြို့ပြအိမ်ယာ

တည်ဆောက်မှု ခိုင်မာလာပြီး မြို့ပြနေထိုင်သူ ပိုများလာကာ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုလည်း မြန်လာသည်။

လူသေအလောင်းများကို မီးရှို့သည့် အလေ့အထသည် အိန္ဒိယ အလေ့အထဖြစ်ပြီး မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာသောအခါ အိန္ဒိယ နှင့် အခြားသော လူမျိုးများက အသုံးပြုလာကြသည်။ သို့သော်လည်း ထာဒိုဘိုးဘေးများသည် မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ်သည့် အလေ့အထကိုသာ သုံးမြဲ သုံးလျက် ရှိကြသည်။

နောင်တွင် မြန်မာဘုရင်များသည်လည်း မီးရှို့သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းထက် မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းကို ကျင့်သုံးလာ ကြသည်။ သို့သော်လည်း အိန္ဒိယမှ ဆင်းသက်လာသော ဟိန္ဒူဘာသာဝင်များ နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် မီးရှို့သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းကို ဆက်လက်ကျင့်သုံး ကြသည်မှာ ယနေ့တိုင် ဖြစ်သည်။ ယခုအခါတွင် လျှပ်စစ်မီးဖြင့် မီးရှို့သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းများသည် မြေနေရာ ရှားပါးလာခြင်း၊ ကုန်ကျစရိတ် သက်သာခြင်းများကြောင့်ဖြစ်ပြီး ဘာသာရေးနဲ့ ဆက်နွယ်မှုများ မရှိသည်ကိုတွေ့ရသည်။ မြို့ပြတည်ဆောက်မှုများ တွေ့လာရသည်။ ထို့အပြင် မြို့ရိုးများ အခိုင်အခန့်တည်ဆောက်မှုများ ရှိလာသည်။ ထိုသို့ မြို့ရိုးများတည်ဆောက်ခြင်းမှာ မြို့တွင်း နေထိုင်သူများ လုံခြုံစေရန်၊ မြို့ရွာအုပ်ချုပ်သူများ၊ နွားနောက်၊ ကျွဲ၊ နွား စသည့်တို့ကို လုံခြုံမှု ပေးနိုင်ရန် ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ပိုင်ဆိုင်ပစ္စည်းများ ရွှေ၊ ငွေ၊ စားနပ်ရိက္ခာ၊ သောက်သုံးရေ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများ လုံခြုံစေရန် ဖြစ်သည်။

မြို့ပြ တည်ဆောက်ရာတွင်လည်း ထောင့်လေးထောင့်ဖြင့် အိမ်များ တည်ဆောက် လာကြသည်။ ကျုံးမြို့ရိုး တည်ရာတွင် ကနဦးတွင်

ရေဝင်ခြင်း၊ ရေမြှုပ်ခြင်းမှ ကာကွယ်ရန် တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ နောင်တွင် လုံခြုံမှုရစေရန်၊ ရန်သူများမှကာကွယ် ရန် မြို့ရိုးများကို တည်ဆောက်လာကြသည်။ ထို့သို့အားဖြင့် ကျေးရွာ နေထိုင်သူများ သည် မြို့ကြီးများသို့ ပြောင်းရွှေ့ နေထိုင်ကြရင်း မြို့ကြီးများ ဖြစ်လာကြ သည်ဟု မှတ်ယူရပါသည်။ ခေတ်တိုးတက် လာသည်နှင့်အမျှ သင်္ဂြိုဟ် ရန် သင်္ချိုင်းများကိုလည်း လုပ်ဆောင်လာကြသည်။ တချို့သည် မီးဖြင့် သင်္ဂြိုဟ်ကြပြီးနောက်တွင် အရိုးအိုးထဲတွင် အရိုးပြာများ ထည့်ပြီး စုပေါင်း၍ အတူတကွ မြေမြှုပ် သင်္ဂြိုဟ် ကြသည်။ ခွန်အားကြီးသော ယောက်ျားမှ ဦးဆောင်ကာ ဘုရင်အုပ်ချုပ်မှုစနစ်သို့ ပြောင်းလဲလာ သည်။ ဘုရင်သည် နယ်မြေများ၊ သစ်တော၊ မြို့သူမြို့သားများအပေါ် အုပ်ချုပ်စီမံရန် နှင့် ကူးသန်း ရောင်းဝယ် ရေးများကို တာဝန်ယူ ကိုင်တွယ်ရသည်။ အခွန် အတုတ် ကောက်ယူခြင်း၊ ဈေးနှုန်းသတ်မှတ် ခြင်း၊ အချိန်ကာလ သတ်မှတ်ခြင်းများ ရှိလာသည်။ လုံခြုံရေးအတွက် ကာကွယ်မှု ပြုလုပ်နိုင်ရန်အတွက် လူအင်အားစုစည်းခြင်း နှင့် ဦးဆောင်မှုများ ရှိလာသည်။ ဟန်လင်းမြို့ တောင်ဘက် နှင့် မြင်းမူနယ်ရှိ ရွာများ၊ ဟန်လင်းမြောက်ပိုင်းတွင်ရှိသော ရေဦး၊ ခင်ဦး၊ မဟာမြိုင်၊ ဟန်လင်းမြို့ အနောက်ဘက် မုံရွာနယ်ရှိရွာများ၊ ဘုတလင် နယ်များရှိ ရွာများ၊ ဒီပဲယင်းနယ်ရှိရွာများသည် ဘိုးဘေးများ နေထိုင်ရာ ဒေသများဖြစ်ပြီး တကောင်း နှင့် ဟန်လင်းမြို့များနှင့် ဆက်သွယ်သည့် လမ်းများ ရှိကြသည်။²¹ ၂၁

²¹ Op.cit., p.86

အခန်း (၂)

စတင်ရာဒေသ

၁။ မွန်ဂိုလွိုက်လူမျိုး စတင်လာခြင်း

ပီကင်းတောင်ဘက်ပိုင်းတွင်ရှိသော ChouKoutian ကျိုးကော်တိန်မြို့ ရိုးတွင် ဟိုမိုနစ်လူဦးခေါင်း ကျောက်ဖြစ်ရုပ်ကြွင်း ရှာဖွေ တွေ့ရှိရပြီး နောက်ပိုင်း အရှေ့တောင်အာရှဒေသများတွင် တွေ့ရသော လူသားဦး ခေါင်း ကျောက်ဖြစ်ရုပ်ကြွင်းများနှင့် တိုက်ဆိုင် ကြည့်လျှင် တူညီမှု အချက် (၅)ချက် ရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထိုဟိုမိုနစ်လူသားများမှ တဆင့် မွန်ဂိုလွိုက် လူမျိုးများ ဖြစ်ပေါ် လာသည်ဟု ပညာရှင်များက ယူဆကြသည်။²² ၂၂

၂။ တိဘက်-မြန်မာ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း

ဘီစီ-၂၅၀၀ ခန့်က တရုတ်ပြည်တွင် ယဉ်ကျေးမှုထွန်းကားမှု စတင် သည့် နယ်မြေဒေသ(၈)နေရာကို တွေ့ရသည်။ ထိုနေရာများမှာ -

(၁) ဟိုပေး၊ ရှန်တုန်း၊ မန်ချူးရီးယား တောင်ပိုင်းဒေသ

(၂) မွန်ဂိုလီယား အလယ်ပိုင်း ယေဟိုး ဒေသ

²² U Tin Maung Yin, *Ancient World History vol.3*. Trans. (Yangon: University Press, 1972), p.3

(၃) တရုတ်ပြည်အနောက်မြောက်ပိုင်း ရှန်စီ နှင့် ကံစု ဒေသ

(၄) အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသ

(၅) တိုင် အနောက်တောင်တန်းဒေသ၊

(၆) ယူးအေ့ တောင်ပိုင်း၊

(၇) လိုင်အိုတောင်ပိုင်းဒေသ၊

(၈) ယောင်တောင်ပိုင်း ဒေသများဖြစ်ကြသည်။²³၂၃

ဘီစီ(၁၉၉၄-၁၅၂၃)နှစ်များတွင် ရှန်စီနယ်မြေရှိ မြစ်ဝါမြစ်နား တလျှောက် တွင် ရှိအာမင်းဆက် တည်ရှိခဲ့သည်။ ထိုနောက်တွင် ဘီစီ (၁၅၂၃-၁၀၅၀)ခန့်တွင် ရာအို နှင့် တိုင် လူမျိုးများ၏ ယဉ်ကျေးမှုများ တိုးတက်လာပြီး ၎င်းကို လုန်ရှန် ဟုခေါ်ဆိုကြပြီး ယခုတွင် တရုတ်ပြည်၏ အစောဆုံးသော ယဉ်ကျေးမှု ပေါ်ပေါက်လာသည်။²⁴၂၄ ထိုစဉ်အခါက တရုတ်ပြည်တောင်ပိုင်း ရှန်စီအလယ်ပိုင်း နှင့် ဝေမြစ်ပွားလွင်ပြင်တွင် ရောင်ရောင် ယဉ်ကျေးမှု ထွန်းကားခဲ့သည်။ ထိုရောင်ရောင် ယဉ်ကျေးမှုသည် ယခု တိဘက်တို-မြန်မာယဉ်ကျေးမှု စတင်ရာ ဖြစ်သည်။ ထိုယဉ်ကျေးမှုသည် ခေတ်ပြိုင်ထွန်းကားခဲ့သော တရုတ်ယဉ်ကျေးမှုထက် ပို၍မြင့်မားသည်ကို တွေ့ရသည်။ အကြောင်းမှာ ပိန်အင်ကျားကိုး ဒေသတွင် သင်္ချိုင်းကုန်းမှ တူးဖော်တွေ့ရှိသော မြေအိုးများသည် တရုတ်မြေအိုးများထက် ပို၍ အဆင့်အတန်းမြင့်မား

ကြောင်း တွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် တိဘက်-မြန်မာ လူမျိုးများသည် ဘီစီ(၂၀၀၀-၁၀၀၀)နှစ် များတွင် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်း မြင့်မားစွာရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထိုသူတို့သည် ရှန်စီနယ်၊ ကံစုနယ် နှင့် တာအို မြစ်နား တလျှောက်တွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ဒေါက်တာ သန်းထွန်းကလည်း “တိဘက်-မြန်မာတို့၏ စတင်ရာသည် တရုတ်ပြည်အနောက်ပိုင်း ကံစုနယ်၊ တာအိုမြစ်နားတွင်ဖြစ်သည်။ ဘီစီ-၂၀၀၀ ခန့်၌ တာအိုမြစ် တစ်လျှောက်တွင် နေထိုင်ကြသူများသည် ကျောက်ခေတ်မြို့ပြယဉ်ကျေးမှု မြင့်မားစွာရှိနေကြပြီး ဖြစ်သည်”ဟု ဖော်ပြခဲ့သည်။²⁵၂၅ ထို့ကြောင့် တိဘက်-မြန်မာ ဟုခေါ်ဆိုရာတွင် အိန္ဒိယရှိ တိဘက်လူမျိုးများနှင့် အရှေ့ဘက်ရှိမြန်မာအုပ်စုများအကြား ဘာသာစကား နီးစပ်မှုရှိသော လူမျိုးများကို စုပေါင်းခေါ်ဆိုသောအမည် ဖြစ်သည်။

(က) တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စု

တိဘက်-မြန်မာတို့သည် တရုတ်ပြည်မှ မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာသူများတွင် အစောဆုံး လူမျိုးများ ဖြစ်သည်။ အဦးဆုံးရောက်သူများဖြစ်ကြသော တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုတွင် သက်နှင့်နီးစပ်သူများ၊ ပျူ၊ ကမ်းယံ လူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။ ထွက်ခွာလာသည့် မူရင်းဒေသများမှာ တရုတ်ပြည်မြောက်ပိုင်းဒေသများဖြစ်ပြီး တိဘက်ကုန်းမြင့် အရှေ့ပိုင်းဒေသများကို ဖြတ်ကျော်လာကြကာ ယံစီ၊ မဲခေါင် နှင့် သံလွင်တို့ကို ဖြတ်ကျော်လာခဲ့ကာ မြန်မာနယ်အတွင်းသို့ ဝင်ရောက်လာခဲ့

²³ Ibid., P.5.

²⁴ ..., *Landmark of World History*, vol. 1 (Education department of Myanmar Socialist Lanzinparty, 1967), p.109.

²⁵ Dr. Than Htun, *Ancient Myanmar History* (Trans) (Yangon: Kayat hukha Printing Press, 1969), p.3

ကြသည်။ တရုတ်များ၏ရန်ကို ရှောင်ရှားသည့်အနေဖြင့် အခြားလူမျိုးများသည်လည်း တိဘက်-မြန်မာများနည်းတူ ပြန့်ကျဲ ရွှေ့ပြောင်းခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအစုအဖွဲ့များသည် မြန်မာပြည်သို့ မဝင်ရောက်မှီတွင် အုပ်စုအလိုက် ရွှေ့ပြောင်းကြကာ အချို့သည် မြန်မာပြည်သို့ မဝင်ဘဲ ဗြိတိသျှတို့အတိုင်း စုန်ဆင်းလာကြကာ ဟူကောင်းချိုင့်ဝှမ်းသို့ ရောက်ရှိလာကြသည်။ ၎င်းတို့တွင် တချို့သည် ဧရာဝတီမြစ်အတိုင်း စုန်ဆင်းလာသည်။ တချို့သည် မဲခေါင်မြစ်တစ်လျှောက် စုန်ဆင်းလာပြီး အနောက်အရပ်သို့ ဝင်ရောက်ကာ သံလွင်မြစ်ကို ဖြတ်ကျော်လာပြီး တကောင်းသို့ ရောက်ရှိလာကြသည်။ ထိုလူမျိုးတို့သည် ယခုအခါ ချင်းပြည်နယ်၊ အိန္ဒိယနှင့် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်သို့ ဝင်ရောက်နေထိုင်ကြသော ရှေးလူဟောင်းများအဖြစ် သိကြသည့် လူမျိုးများ ဖြစ်သည်။

တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုများ

တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုများတွင် (၁)နာဂအုပ်စု (၂)သက်/ချင်းအုပ်စု (၃)ကချင်အုပ်စု (၄)လိုလိုအုပ်စု (၅)မြန်အုပ်စု ဟူ၍ အုပ်စု(၅)အုပ်စုရှိသည်။ နာဂအုပ်စုသည် မဏိပူရနှင့် နာဂလန်း ပြည်နယ်ဒေသများတွင် နေထိုင်ကြသည်။

မြန်မာပြည်တွင် ဆွမ်မရာတောင်တန်း ဒေသများတွင် နေထိုင်ကြသည်။ နောင်တွင် ချင်းဟုခေါ်ဆိုသော သက်လူမျိုးများသည် မြန်မာ၊ အိန္ဒိယ နှင့် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံများတွင် နေထိုင်ကြသည်။ ရခိုင်နယ်သို့ အစောဆုံးရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်သူများမှာ မျိုလူမျိုးနှင့် သက်လူမျိုးများ ဖြစ်သည်။ ထိုလူမျိုးနှစ်မျိုးလုံးသည် ယနေ့အချိန်ထိ အမည်နာမ

ဆက်၍ သုံးစွဲကြပြီး မပြောင်းလဲဘဲ မျိုလူမျိုး၊ သက်လူမျိုးဟူ၍ အမည်မှည့်ခေါ်နေဆဲ ဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်သော ထာဒိုလူမျိုးများသည် ချင်းတွင်းမြစ် အထက်ပိုင်း ကဘော်လွင်ပြင် နှင့် ချင်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း တွန်းဇံဒေသများတွင် နေထိုင်ကြသည်။ ချင်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း စီယံ၊ တီးတိန်၊ ထာဒိုနှင့် ဇုံ များလည်း နေထိုင်ကြသည်။ ချင်းပြည်နယ် အလယ်ပိုင်းတွင် ဖလမ်းလူမျိုးများမှ မျိုးနွယ်စု (၆)မျိုး၊ ဟားခါးလူမျိုးများမှ မျိုးနွယ်စု(၃)မျိုး၊ တောင်ပိုင်းတွင်လူမျိုးနွယ်စု(၁၁)မျိုး ရှိကြသည်။ ချင်းတောင်တန်းနဲ့ ထိစပ်လျက်ရှိသော ပေါက်၊ ထီးလင်း၊ ဂန့်ဂေါ၊ ဆော နယ်များတွင် တောင်သာလူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ထို့အပြင် သရက်၊ မင်းဘူး၊ ပြည် ခရိုင်များတွင် အရှိုလူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ထိုမျိုးနွယ်များသည် အခြားအရပ်များတွင်လည်း ပြန့်ကျဲနေထိုင်ကြသည်။ ကသာ၊ ဗန်းမော်ခရိုင် များတွင်လည်း ကဒူး၊ ကနန်း လူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ရခိုင်(အာရကန်) နယ်တွင် ချင်းခမီ၊ ကျော်၊ အနူး၊ ကောင်းစို၊ ဆုန်းတူ၊ ဒိုင်နက် လူမျိုးများ နေရာအနှံ့ နေထိုင်ကြသည်။ ယခင်က သက်လူမျိုးနွယ်စုတွင် နေသော တလိုင်း၊ လမ်းကန်၊ အနာလ်၊ မူယွန်၊ မရင်၊ တမန်၊ ဟရန်ကော လူမျိုးများသည်လည်း မြန်မာနိုင်ငံတွင် မရှိကြတော့ပဲ အိန္ဒိယ၊ မဏိပူရသို့ ရောက်ကြသူများ ဖြစ်ကြသည်။ ရှေးဘိုးဘွားများသည် မွန်ဂိုလို့က် အမျိုးအနွယ်များ ဖြစ်ကြပြီး မွန်ဂို ဒေသများတွင်လည်း ကာလရှည်ကြာနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် ဘီစီ-၁၀၀၀ ခန့်တွင် ချီအန်လူမျိုး များဟု ခေါ်ဆိုခံရသူများ ဖြစ်သည်။

တာတာလူမျိုး၏ စစ်ရေးများကြောင့် တိဘက် ကုန်းပြင်မြင့်သို့ ထွက်ပြေး ခဲ့ကြသည်။ တိဘက်နယ်မြေမှ ဆက်လက် ပြောင်းရွှေ့လာကြပြီး တရုတ်ပြည် ကန်စုနယ်၊ စီချမ်နယ်နှင့် ယူနန်နယ်များတွင်

နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုဒေသများသည် လွင်ပြင်ဒေသ၊ မြစ်ကမ်းနဘေး နေရာများ၊ သစ်ပင်ငယ်များ ပေါက်ရာဒေသ၊ မြက်ပင်ပေါများသော ဒေသများ ဖြစ်ကြသည်။ နေထိုင်သူများသည် ဆိတ်ကျောင်းသူများ၊ လယ်ယာမြေ ထွန်ယက်သူများ ဖြစ်သည်။ ထိုချီအန် လူမျိုးများနဲ့ အတူ နေထိုင်သော တရုတ်များသည် ဝက်မွေးမြူခြင်း၊ ကျွဲ နွား မွေးမြူကြ သည်။ ထို့ကြောင့် အတူတကွ ပူးပေါင်းနေထိုင်ရန် မတည့်ကြပေ။ တရုတ်လူမျိုး များ အင်အားကြီးထွားလာသည်နှင့်အမျှ တင်းမာမှုများ ရှိလာပြီးနောက်တွင် ချီအန်လူမျိုးများသည် တောင်ပိုင်းအရပ်ဒေသ များသို့ တဖြည်းဖြည်း ရွှေ့ပြောင်းလာကြသည်။ ချီအန်လူမျိုးမှ လူမျိုး နွယ်စု အမြားအပြား ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ထိုအုပ်စုများထဲမှ တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုသည် မျိုးနွယ်စုတစ်ခု အပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ထို့နောက်တွင် တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုသည်လည်း ကန်စု နှင့် စီချမ် ဒေသတွင် အတူနေထိုင်ခဲ့ကြဖူးသည့် ဘာသာစကားနီးစပ်သူများကို တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုတွင် လူမျိုးနွယ်စုပေါင်းများစွာ ပေါင်းစည်းထားသည်။

(ခ) သက်/ချင်း အုပ်စု

Chiang ချီအန်(သို့)ရှီအန် လူမျိုးများမှ တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုပေါ် ပေါက် လာသည်။ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းသို့ ဝင်ရောက်လာကြသော တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုတွင် သက်၊ ကမ်းယံ နှင့် သက်နှင့်မျိုးနွယ်စုနှီး

စပ်သူများ ဖြစ်ကြသည်။ သက်လူမျိုးသည် အလွန်ရှေးကျသောလူမျိုး ဖြစ်ကြသည်။ သက်လူမျိုးများ စာရင်းတွင် ချင်း (ချင်းများ၊ နောက်ကူ ကီး များ၊ မိဇိုးများ) ၊ ရှေးကူကီးများ၊ လွီ၊ အင်ကြေး၊ မရင်၊ ကဒူး၊ ကနန်း၊ မြို့၊ ဒိုင်နက်၊ တမန်း၊ သက် နှင့် Andro အန်ဒရိုဆက်မိုင်းနှင့် မျိုးနွယ် နီးစပ်သူများ စသဖြင့်ပါဝင်ကြသည်။²⁶ ၂၆ မဏိပူရပြည်နယ်တွင် နေထိုင်သော Adro-Sekmai အန်ဒရိုဆက်မိုင်း၊ မရင်း၊ အင်ကြေးများ သည် သက် ဘာသာစကားကို ပြောဆိုကြသည်ဟု ပါမောက္ခဂရီအာ ဆန် Prof .Dr. Grierson ကဆိုပါသည်။ ထို့အပြင် မြန်မာပြည် ချင်းတွင်းမြစ် မြောက်ပိုင်းတွင် နေထိုင်ကြသော တမန်း၊ မာရင်း၊ အင်ကြေးများကလည်း သက် ဘာသာစကား ပြောကြသည်ဟု မောင်ကျော်ရှင် ကဆိုပါသည်။²⁷ ၂၇

ဘီစီ-၅၀၀ ခန့်တွင် တကောင်းမြို့မှ ကံရာဇာကြီးနောက် လိုက်ပါလာ သော သက်လူမျိုးအချို့သည် ယနေ့ရခိုင်ဒေသတွင် လက်ရှိတွင်ပင် မြို့ နှင့် သက် အမည်ဖြင့် မှည့်ခေါ်လျက်ရှိကြသည်။ ကျွန်းတွင် နေထိုင်ကြသော သက်လူမျိုးများသည် လူဦးရေအားဖြင့် နည်းသော် လည်း ရှေးဘိုးဘွား သက်လူမျိုး အမည်နာမဖြင့် ဆက်လက် မှည့်ခေါ်ကြသည်။ တကောင်းတွင် ကျန်ရစ်နေထိုင်ကြသော သက် လူမျိုးများသည် Thet သက် မှ Thado ထာဒိုလူမျိုး ဖြစ်လာကြသည်။ သက်လူမျိုးဟု ဆက်လက်ခေါ်ဝေါ်ခြင်း မရှိကြတော့ပေ။ ထို့ပြင် ထာဒို

²⁶ (a) Lt.Co.Bashin, *Encyclopedia* Vol.10 (Trans.) (Yangon: Sapay Beik Hmam Press), p.135

(b) Maung Kyaw Shin, *Kadu*(Trans.) (Yangon: Sapay Beikman Press, 2000), p.1

²⁷ Maung Kyaw Shin, *Kadu*, p.2

လူမျိုးများကို ဗမာက ပုဂံဘုရင်ခေတ်တွင် ကလန်ကလန်ဟု ခေါ်ဝေါ်ကြပြန်သည်။ ထို ကလန်ကလန်အမည်ကို လူသိမများလှပေ။ ကလန်ကလန်ဟူ၍ လူသိမများရသည့် အကြောင်းမှာ ချင်းဟူ၍ ထပ်မံပြီး နာမည်သစ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ကြပြန်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဗမာက ၁၂၈၇ ခုနှစ်တွင် ချင်း ဟုခေါ်ဝေါ်ကြပြီး၊ ယနေ့ထိတိုင် ချင်း ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ သို့သော်လည်း ဗမာက ချင်းဟူ၍ စတင်ခေါ်ချိန်တွင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် ကလေးမြို့ကျုံးမှ ပျံ့ကျဲလာကြပြီး ဖြစ်သည်။ ထိုသို့အုပ်စုများ ကွဲပြားမသွားမှီတွင် ထိုသူများအားလုံးသည် ထာဒို စကားပြောကြပြီး၊ ထာဒိုလူမျိုးအဖြစ် ရှိနေခဲ့ကြသည်ဟု ယူဆရသည်။^{၂၈} ၂၈ နောက်ပိုင်းတွင် လူမျိုးနွယ်စုအချို့ကသာ ထာဒိုအမည် နာမကိုဆက်လက်သယ်ဆောင်ကြသည်။ ထာဒိုသည် မျိုးနွယ်စုအမည် မဟုတ်ပါ။ Sehtha-Thado ဆွဲထားသောထာဒို ဟူသောအမည်သည် အေဒီ ၁၅ ရာစုတွင် ပေါ်လာသော အမည်နာမဖြစ်သည်။ Pu Piang Za Thang-Guite ပူပျန်ဇေထန်ဂွီးသဲ၏ ပြောစကားများအရ Pu Guite ပူဂွီးသဲသည် အေဒီ-၁၂၂၂ တွင် တီးတိန်နယ်၊ မဏိပူရမြစ်အနီးတွင် မွေးဖွားသည်ဟုဆိုသည်။ ဗမာက ချင်းဟူ၍ စတင်ခေါ်ဝေါ်ချိန်သည်

^{၂၈} (၁) Rev. Dr. Gozakham Lenthang က “မည်သို့ပင် အမျိုးမျိုးပြောစကားမူ မိမိတို့သည် ထာဒိုများဖြစ်ကြသည်။ သူနှင့်မိသားစုဝင်များသည် ထာဒိုများဖြစ်ကြသည်။ ဘာသာစကားအားဖြင့် တီးတိန်စကားပြောဆိုကြသည်။ (၂) Col.Khen-zamung Guite (retired) (Former Union Deputy Minister of Myanmar)မှလည်း မိမိတို့တီးတိန် သမိုင်း ဖော်ထုတ်ရာတွင် နှစ်၂၀၀ ခန့်တွင် ယခုခေါ်ဝေါ်ကြသော တီးတိန် အမည်များ မတွေ့ရတော့ဘဲ အားလုံးသည် ထာဒိုအမည်၌ ရှိနေကြသည်။ (၃) Rev. Edward Hlawnpiang Samte (late), former Vice-President, President and General Secretary of Zomi Baptist Convention မှလည်း မိမိတို့သည် ထာဒိုမှဆင်းသက်လာကြသည့်အကြောင်းကို သား သမီးများကို မှာကြားခဲ့ကြောင်း

ထာဒိုလူမျိုးများ ချင်းတောင်တန်းသို့ ဝင်ရောက်အခြေချပြီး နောက်ပိုင်း တွင် ဖြစ်သည်။ ထာဒိုသည် နောင်တွင် ချင်းလူမျိုးဖြစ်လာသည်။^{၂၉} ၂၉ သက်လူမျိုးထဲရှိ ထာဒိုများသည် ချင်းဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သုံးနှုန်းခြင်း မပြုမှီ ကပင် ထာဒိုဟူ၍ အမည်တွင်ပြီး ဖြစ်သည်။ သက်/ချင်းလူမျိုးများသည် ဘာသာစကား နီးစပ်သော လူမျိုးစုများနှင့် အတူတကွပူးပေါင်း နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

ယခုလက်ရှိတွင် သက်လူမျိုးများထဲမှတွင် ချင်းအုပ်စု (ချင်း၊ ကူကီး၊ မိနို) လူဦးရေအများဆုံး ဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ချင်းလူမျိုးများ သည် ချင်းတောင်တန်း အပြင် စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ မကွေးတိုင်း၊ ပဲခူးတိုင်း တို့တွင် နေထိုင် ကြသည်။

ချင်းလူမျိုးများတွင်မှ Naga နာဂ၊ Meitei မေသေး(ကသည်း)များလည်း ပါဝင်ခဲ့ပါသည်။ ဘာသာစကားအားဖြင့် နီးစပ်ကြသော်လည်း မူလ ဇစ်မြစ် မတူညီကြပေ။ အေဒီ-၂၀၁၄ ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံသန်းကောင် စာရင်းတွင် နာဂနှင့် မေသေး(ကသည်း)တို့သည် ချင်းအုပ်စုတွင် ပါဝင် နေဆဲဖြစ်သည်။ နာဂ၏တောင်းဆိုမှုအရ ချင်းအုပ်စုမှ ပယ်ရန်တောင်း

ဆိုသည်။ (၄) Pu Vialkhanmang Guite, Head master of Unior High School and historical resear cher မှ လည်း တီးတိန်စကားသုံးနှုန်း ပြောဆိုကြသော်လည်း မူလအရင်းအမြစ် သည် ထာဒိုများသာ ဖြစ်ကြသည်ဟုဆိုသည်။ ထိုသူတို့ ပြောဆိုသော ထာဒိုသည် လူမျိုးအမည်မဟုတ်၊ မျိုးနွယ်စုထာဒိုလဲမဟုတ်ပေ။ မျိုးရိုးစဉ်ဆက် ထာဒိုဖြစ်ခြင်းနှင့်လဲ မဆိုင်ကြပါ။ အထက်ပါ ထာဒိုဖြစ်ခြင်း ပြောဆိုမှုများ သည် ရာဇဝင်သမိုင်းတွင်ရှိခဲ့သော ထာဒိုကိုသာ ဆိုလိုကြခြင်းဖြစ် သည်။

^{၂၉}, *Political Landmark of Myanmar* (Trans.) (Myanma Socialist Lanzin Party, 1962), p. 47.

ဆိုမှုကို ချင်းလူမျိုးနွယ်စုများက ခွင့်ပြုခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ ချင်းလူမျိုးများတွင် မေသေး(ကသည်း)စကားပြော နှင့် ချင်းစကားပြောဟူ၍ အုပ်စု (၂)စု ကွဲသွားပြန်သည်။ မေသေးစကားပြော အများစုသည် အိန္ဒိယ၊ မဏိပူရပြည်နယ်တွင် နေထိုင်ကြသည်။ မြန်မာဘုရင်များ ခေါ်ဆောင်လာသော မေသေးများနှင့် စစ်သို့ပုန်းအဖြစ် ဖမ်းဆီးခံရသူများသည် စစ်ကိုင်း၊ မန္တလေးနှင့် အမရပူရဒေသများတွင် နေထိုင်စေခဲ့သည်။ မြန်မာနိုင်ငံထဲတွင် ချင်းလူမျိုးများ နေထိုင်ရာဒေသသည် ကျယ်ပြန့်သည် ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

ထာဒိုလူမျိုးများသည် လေရှီးမြို့နယ်၊ ဟုမ္မလင်းမြို့နယ်၊ ကဘော်လွင်ပြင်တလျှောက်၊ တမူးမြို့နယ်၊ မြို့သစ်မြို့နယ်ခွဲ၊ ခမ်းပတ်မြို့နယ်ခွဲနှင့် ချင်းတောင်တန်းရှိ တွန်းဇံမြို့နယ်များတွင် ထာဒိုစကားပြောသူများ နေထိုင်ကြသည်။ လူဦးရေပေါင်း (၄၅,၀၀၀)ခန့် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးဖြစ်လျက် ထာဒိုစကားမပြောသော လူများလဲရှိပါသည်။

ဇိုမျိုးနွယ်စုသည် တွန်းဇံမြို့နယ်နှင့် ကဘော်လွင်ပြင်တွင် နေထိုင်ကြသည်။ ဇိုစကားပြောသည် လူဦးရေ(၂၀,၀၀၀)ကျော်ခန့် ရှိသည်။

စီယံများသည် တီးတိတ်မြို့နယ် နှင့် ကလေးလွင်ပြင်များတွင် နေထိုင်ကြပြီး လူဦးရေ(၁၂,၀၀၀)ခန့် ရှိကြသည်။

တီးတိန်စကားပြောသူများသည် တွန်းဇံနယ်၊ တီးတိန်နယ်၊ ကလေးလွင်ပြင်များတွင် နေထိုင်ကြသည်။ တီးတိန်နယ်အတွင်း နေထိုင်ကြသော မိသားစုနွယ်များမှာ Guite ဂွီးသဲ၊ Chongloi ကျောင်လွေ၊ Hangsing ဟန်ဆင်၊ Haokip ဟောင်ကိပ်၊ Kipgen ကိပ်ဂဲင်း၊ Lamhao

(Touthang) လမ်ဟောင်(တိုးထန်)၊ Mate မသဲ၊ Lenthang လင်ထန်၊ Ngaite ငိုင်းသဲ၊ Lhungdim လုန်းဒိမ်၊ Singson ဆင်းဆွန်း နှင့် အခြားသောနွယ်ဝင်များစွာ ပါဝင်သည်။ အချို့တို့က မျိုးနွယ်စုရေတွက်ခြင်း မသိသောကြောင့် မျိုးနွယ်စုအမည်များကို ဘယ့်(Be) ဟုခေါ်ဆိုကြသည်။ သားယောက်ျား ဖွားမြင်လျှင် မျိုးနွယ်စုတစ်ခုအဖြစ် သတ်မှတ်ကြသည့်အတွက် ထိုသို့ရေတွက်ပါက Be ဘဲ့ အမျိုးကွဲပေါင်း (၃၀၀) ကျော် ရှိမည်ဖြစ်သည်။ လူဦးရေအားဖြင့် ရေတွက်သော် တစ်သိန်းသုံးသောင်း (၁၃၀,၀၀၀)ခန့် ရှိသည်။ ဖလမ်းလူမျိုးများသည် ဖလမ်းမြို့ နှင့် ကလေးမြို့များတွင် နေထိုင်ကြပြီး ထိုလူမျိုးစုများထဲတွင် Ngawn ငွန်၊ Khualsim ခွါလ်ဆင်း၊ Zaniat ဇာနက်၊ Zahao ဇာဟောင်၊ Haulngo ဟူလ်ဂို၊ Laizo လိုင်ဇို၊ Lente လင်န်သဲ ဟူ၍ ရှိကြသည်။ Lente လင်န်သဲ နွယ်စုများသည် လူဦးရေ အများဆုံးဖြစ်သည်။ ထိုအထဲတွင် Lamhao လမ်းဟောင်၊ Kipgen ကိပ်ဂဲင်း၊ Singson (Thatlhou) ဆင်းဆွန်း(ထာ့လို)ကဲ့သို့သောသူများ ဖလမ်းအထဲတွင် ရှိနေပါသည်။

ဟားခါးတို့သည် ဟားခါး နှင့် ထန်တလန်ဒေသများတွင် နေထိုင်ကြပြီး၊ ယခု ကလေးမြို့ နှင့် ကဘော်လွင်ပြင်များတွင်လည်း နေထိုင်ကြသည်။ လူဦးရေ တစ်သိန်း(၁၀၀,၀၀၀)ကျော် ရှိသည်။ ဆင်ထန်များသည် ဟားခါးနယ် နှင့် မကွေးတိုင်း၊ ဂန့်ဂေါ ဒေသများတွင်လည်း နေထိုင်ကြပြီး လူဦးရေ သုံးသောင်း (၃၀,၀၀၀)ခန့် ရှိသည်။

Mara မရာများကို မီဇိုရမ်ပြည်နယ်တွင် Lakhel လခယ် များဟုခေါ်ဆိုကြပြီး မရာလူမျိုးများသည် ထန်တလန် နှင့် မတူပီမြို့များတွင် နေထိုင်ကြသည်။ လူဦးရေ သုံးသောင်းခုနစ်ထောင် (၃၇,၀၀၀) ခန့် ရှိသည်။

ဇိုတုန်များသည် ဟားခါးမြို့နှင့် မတူပီမြို့များတွင် နေထိုင်ကြသည်။ လူဦးရေအားဖြင့် နှစ်သောင်းရှစ်ထောင် (၂၈,၀၀၀)ခန့် ရှိသည်။

လောင်တူများ နှင့် ဇိုးဖေများသည် ထန်တလန်နယ်တွင် နေထိုင်ကြသည်။ မရာ၊ လောင်တူ နှင့် ဇိုးဖေတို့၏ ဘာသာ စကားများသည် နီးစပ်ပြီးဆင်တူကြသည်။ အထူးသဖြင့် မရာ နှင့် လောင်တူများသည် ပို၍ နီးစပ်ကြသည်။ လောင်တူ လူဦးရေ (၁၅,၀၀၀)ခန့် ရှိပြီး၊ ဇိုးဖေ လူဦးရေ (၁၂,၀၀၀)ခန့် ရှိသည်။ လူဦးရေနည်းသော်လည်း ခေတ်ပညာတတ်များ ထွန်းကားသည်။

Matupi မတူပီ များသည် မတူပီနယ်တွင် နေထိုင်ကြပြီး လူဦးရေ (၃၂,၀၀၀) ကျော် ရှိသည်။ ထိုသူတို့သည် Sho ရှိများနှင့် နီးစပ်ကြသည်။ မတူပီအမျိုးသမီးများ ဝတ်လုံချည်များသည် အနီရင့် အလျားလိုက်ရှိပြီး၊ အနက်စင်းကြောင်းငယ် ရှိသည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ သက်၊ အရှို နှင့် ထာဒိုများ၏ အမျိုးသမီးဝတ် လုံချည်အဆင်များ တူညီမှုရှိကြသည်။

Mindat မင်းတပ် နှင့် Kanpetlet ကန်ပက်လက်နယ်တွင် နေထိုင်သူများသည် Sho ရှိဘာသာစကား အသုံးပြုကြသည်။ ထို့အပြင် မျိုးရိုးလည်း နီးစပ်မှု ရှိကြသည်။ Dai ဒိုင်၊ Dai-Yindu ဒိုင်ရင်ဒု၊ Rung ရမ်၊ Kaang ကန်၊ Muun မွန်း၊ Chingpoung (U-pu) ချင်းပုံ(အူးပူ) လူမျိုးများ လဲ နေထိုင်ကြသည်။ ထိုသူတို့၏ ဘာသာစကားများသည် ယေဘုယျ အားဖြင့် အချင်းချင်းနားလည်ကြပြီး ပျူဘာသာ စကားနှင့်လည်း နီးစပ်သည်။

ထာဒိုလူမျိုးများနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ပြောရလျှင် နေထိုင်ရာဒေသ အလှမ်းကွာဝေးကြသော်လည်း ဘာသာစကားအား ဖြင့် နီးစပ်မှုများ တွေ့ရသည်။ အမျိုးသမီးများသည် မျက်နှာများတွင် ဆေးမင်ကြောင်

(တက်တူး)များ ရေးဆွဲကြပြီး၊ ထိုသို့ မျက်နှာပေါ်တွင် ရေးဆွဲသော ဆေးမင်ကြောင် အကွက်များကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် မည်သည့်မျိုးရိုး၊ မည်သည့် မိသားစုက ဖြစ်သည်ကို သိနိုင်သည်။

Paletwa ပလက်ဝနယ်သည် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်၊ ရခိုင်နယ်များနှင့် ထိစပ်နေသည်။ ထို့ပြင် ချင်းပြည်နယ်တွင် ဧရိယာအကြီးဆုံးမြို့နယ် ဖြစ်ပြီး လူဦးရေအားဖြင့်လည်း အများဆုံးဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် တောင်ကြောအရ အုပ်စုများ ကွဲပြားကြသည်။

သို့ရာတွင် တောင်ကြောအရ အုပ်စုများကွဲပြားကြသည်။ ပလက်ဝနယ်တွင် Khumi ခူမီး၊ Khongso ခေါင်ဆို၊ Anu အာနူး၊ Chaw ချော၊ Mrong (Khami)မရောင်(သို့)ခမီ ရှိပြီး ၎င်းထဲတွင် Azai အဇိုင်၊ Awa အဝါများ ရှိပြီး၊ လေးမြို့ထဲတွင် Datu ဒါတူ၊ Laytukit လေးတူကိ ဟူ၍ ရှိကြပြန်သည်။ ယခင်က ရခိုင်ပြည်နယ်သို့ မင်းလုပ်အုပ်ချုပ်ရန် သွားသော ကံရာဇာကြီးအုပ်ချုပ်ခဲ့သောနယ်မြေသည် ပလက်ဝနယ်တွင် တည်ရှိပြီး၊ ကျောက်ပန်းတောင် (သို့) ကီမိုတောင် ဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။

ပလက်ဝ အမျိုးသမီးများသည် နားပေါက်များထွင်းကြပြီး (၁-၂)လက်မ ခန့်ရှိသော နားဒေါင်းကွင်းများ ဆွဲကြသည်။ ထို့ပြင် အမျိုးသားများလည်း နားပေါက်များထွင်းကြပြီး (၀.၅-၁)လက်မခန့် ထွင်းကြပြီး၊ (၂)လက်မခန့် ရှည်သော ကတော့ပုံ ဘော်နားပက် များကို၎င်း၊ သားကောင်၏ အစွယ်များကိုလည်း နားတွင်ဆွဲကြသည်။

မတူ၊ မင်းတပ်၊ ကန်ပက်လက်၊ ပလက်ဝ များသည် ပုတီးစေ့အကြီး၊ ပုတီးစေ့အငယ် အရောင်ဆင်တူများ (ဥပမာ- အားလုံးအဖြူရောင်၊ အားလုံးအဝါရောင်) အများအပြားကို လည်တွင် ဆွဲလေ့ရှိကြသည်။

ချင်းတောင်တန်းနှင့် တဆက်စပ်တည်း မဟုတ်သော အခြားသော ဒေသများတွင် နေထိုင်ကြသော ချင်းလူမျိုးများလည်း ရှိကြသည်။ ထိုသူတို့သည် ကချင်ပြည်နယ်၊ စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ မကွေးတိုင်း၊ ရခိုင်ပြည်နယ်များတွင် နေထိုင်ကြသည်။ ထိုနေရာဒေသများသည် ရှေးယခင် ကတည်းက နေထိုင်ခဲ့ကြသော နေရာများကို ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ မျက်မှောက်ကာလတွင် နေရာအနှံ့ ပြန့်ကျဲ နေထိုင်လျက် ရှိကြပြီဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်နေထိုင်သော ချင်းလူမျိုးများသည် ယခုအခါ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံများသို့ ပျံ့နှံ့လျက်ရှိကြသည်။

ကချူး၊ ကနန်းများသည် ဧရာဝတီမြစ် အနောက်ဘက် ကသာ၊ ဗန်းမောက်၊ ပင်လယ်ဘူး၊ မူးမြစ်ဖျားပိုင်း ဗန်းမော်၊ မြစ်ကြီးနား နှင့် ချင်းတွင်းမြစ် အထက်ပိုင်းများတွင် နေထိုင်ကြသည်။ တမန်လူမျိုးများသည် ချင်းတွင်းမြစ် မြစ်ဖျားပိုင်းတွင် နေထိုင်ကြသည်။

တောင်သာ နှင့် မင်းတပ်၊ ကန်ပက်လက် ချင်းများသည် ရှေးအခါက ပုပ္ပါးတောင်နားတဝိုက်တွင်ရှိ ယုန်လွတ် ဒေသတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည် ဟုဆိုသည်။ လက်ရှိတွင် ပခုက္ကူနယ်၊ ပေါက်နယ်၊ ထီးလင်းနယ်၊ ဆောနယ် နှင့် ဂန့်ဂေါနယ်များတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ အေဒီ - ၈၃၂ တွင် ပျူနိုင်ငံကို နန်ချောင်တရုတ်များက ဖျက်ဆီးခဲ့ကြပြီးနောက် နိုင်ငံအတွင်း နေထိုင်ကြသော ပျူ နှင့် သက် များသည် ပုံတောင်၊ ပုံညာတောင်တန်းများကို ကျော်လွန်ကာ ပေါက် ၊ ထီးလင်း၊ ဆော နှင့်

စေတုတ္ထရာနယ်များသို့ ရောက်ရှိခဲ့ကြသည်ဟု ရေးသားဖော်ပြ ကြသည်။³⁰ ၃၀ တောင်သားများသည် သူတို့ကိုယ်သူတို့ "Rungdu" ရုန်းတူ ဟုခေါ်ဆိုကြပြီး တောင်ပေါ်သားဟု အဓိပ္ပါယ်ရပါသည်။ အခြား ချင်းလူမျိုးများသည်လည်း နန်ချောင်ဘေးရန်မှ ထွက်ပြေးဝင်ရောက် လာကြသောကြောင့် ၎င်းတို့ကို "Dong-ki"ဒေါင်ကီ (ပြေးဝင်လာသူ) များ ဟုခေါ်ကြသည်။³¹ ၃၁ ပုဂံမင်းဆက်တွင် ပထမဆုံးမင်း Samu-kdajit သမ္မုဒရာဇ်မင်းသည် ပျူ/သက်(၁၉)ခရိုင်ကို စုစည်းပြီး Yong-hlut ယုံလွတ်ဒေသတွင် ပုဂံမင်းဆက် စတင်တည်ထောင်ခဲ့စဉ်က ထွက်ပြေးလာသူများသည် တောင်သာလူမျိုးများ ဖြစ်နိုင်သည်ဟု အချို့သော သမိုင်းပညာရှင်များ က ဆိုကြသည်။³² ၃၂

ရခိုင်(အာရက္ခ)ဒေသတွင် နေထိုင်ကြသူအချို့သည် အမည်သစ်များ ဖြင့် မမှည့်ခေါ်ကြဘဲ ယခင်နာမည်ဟောင်းဖြစ်သည့် သက် အမည်ဖြင့် ဆက်လက် ရှိနေကြဆဲ ဖြစ်သည်။ အကြောင်းမှာ ထိုသူတို့သည် ဘီစီ-၄၀၀ ခန့်က အဘိရာဇာ၏သားတော် ကံရာဇာကြီး နောက်လိုက်ခဲ့ကြ ပြီး တကောင်းနိုင်ငံကို အစောဆုံး စွန့်ခွါခဲ့ကြသူများ ဖြစ်သည်။ သက် နှင့် အခြားနှီးနွယ်သူများနှင့်လည်း ကူးလူးဆက်သွယ်မှု မရှိတော့ဘဲ အနောက်အရပ် ရခိုင်နယ်တွင် သီးသန့်တည်ရှိနေကြပြီး အာရိယန်များ အကြားတွင် ယနေ့အချိန်ထိ ဆက်လက်နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ယနေ့ အချိန်ထိလည်း ရှေးနာမည်ဟောင်းဖြစ်သော သက် အမည်ကို

³⁰ Dr. Naing Zaw, *Pyu Civilization: the Region and the Peoples* (Yangon: Shriviksa Sapae, 2011), 248.

³¹ Ibid., p.248

³² Ibid., p.248.

ဆက်လက်မှည့်ခေါ်နေကြဆဲ ဖြစ်သည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ သက်လူမျိုးများမှလွဲ၍ အခြားသက်လူမျိုးများသည် အာရိယန် နှင့် ဘင်္ဂါလီများက အမည်နာမ အမျိုးမျိုးဖြင့် မှည့်ခေါ်ကြသည့်အပြင်၊ နိုင်ငံရေးအရ အမည်နာမအမျိုးမျိုးဖြင့် ပေးခဲ့ကြသည်အတွက် အမည်သစ်ပေါင်းများစွာ ရှိနေကြခြင်းဖြစ်သည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ သက်လူမျိုးများ၏ ဘာသာစကား နှင့် အသုံးအနှုန်းများသည် အခြား သက်/ချင်း လူမျိုးများ၏ ဘာသာစကားများနှင့် အနည်းငယ်သာ တူညီမှုရှိပြီး၊ အတူနေထိုင်ကြသော အာရိယန်၊ ဘင်္ဂါလီစကားများ နှင့် ရောနှောကာ ဘာသာစကား သီးသန့်အဖြစ် တည်ရှိနေသည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ သက်လူမျိုးအချို့နှင့် ဒိုင်နက်များသည် စစ်တွေခရိုင်တွင် အတူနေထိုင်ကြသည်။ တချို့သော သက်လူမျိုးများသည် ရမ်းဗြဲကျွန်း၊ ရခိုင်တောင်တန်းတလျှောက် မေယု၊ မောင်းတော၊ ရသေ့တောင်၊ ဘူးသီးတောင် မြို့နယ်များတွင်လည်း နေထိုင်ကြသည်။ ရခိုင်ပြည်ရှိ ချင်း/သက် များသည် မြို့တိုင်းတွင် ပြန့်ကျဲနေထိုင်ကြသည်။ သို့သော် အများဆုံးနေထိုင်ကြသောဒေသသည် အမ်းမြို့နယ် ဖြစ်သည်။ အမ်းနယ်တွင် နေထိုင်သော သက်/ချင်း လူဦးရေသည် (၃၀,၀၀၀)ကျော် ရှိသည်။ ဘာသာစကားများသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခုအကြားတွင် တူညီမှုများ နှင့် ဆက်နွယ်မှုများစွာ ရှိကြသည်။

Census of India 1931, vol.XI-Burma part II, Imperial table XV Part I-B ၁၉၃၁-ခုနှစ် အိန္ဒိယသန်းခေါင်စာရင်း ၁၉၃၁ အတွဲ-၁၁ မြန်မာကဏ္ဍ အပိုင်း-၂၊ တော်ဝင်ဇယား-၁၅ အပိုင်း ၁-ခ တွင် တွေ့ရသော အချက်အလက်များအရ ရခိုင်ဒေသ၊ ရမ်းဗြဲကျွန်းရှိ ကျောက်ဖြူမြို့တွင် ထာဒိုစကားပြော လူဦးရေ (၅၃၈)ဦး ရှိကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။

သက်/ချင်း အမျိုးသားများသည် နားရွက်များထွင်းကြပြီး၊ ဆံပင်များလည်း အရှည်ထားကြကာ ဆံထုံး ထုံးကြသည်။ ဆံထုံးထုံးရာတွင် ထုံးသည့်ဦးခေါင်းနေရာ မတူကြပေ။ အမျိုးသမီးများလည်း နားတောင်းများဆွဲကြသည်။ ယခုရခိုင်ပြည်နယ်တွင် သက်လူမျိုးများ၏ နေထိုင်မှုပုံစံများသည် ဘာသာရေးလွှမ်းမိုးမှုများကြောင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဓလေ့ထုံးတမ်းအတိုင်း ခံယူကြသည်။ အချို့နတ်စားများလဲ ရှိကြသည်။ လူတချို့သည် ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာနှင့် နတ်စားအယူဝါဒများရှိကာ ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု ရောနှောလျက် ရှိကြသည်။ အာရိယန် ယဉ်ကျေးမှု၌ နှစ်ပေါင်း(၂၀၀၀)ခန့် နေပြီးနောက် အာရိယန် ယဉ်ကျေးမှုကိုယူသဖြင့် သက်လူမျိုးဟုဆိုသော်လည်း သက်ယဉ်ကျေးမှု နှင့် ဘာသာစကား ပျောက်ပျက်ကြကုန်သည်။ သက်/ချင်းလူမျိုးများကွယ်လွန်၍ သင်္ဂြိုဟ်သောအခါ ဦးခေါင်းကို မြောက်အရပ်သို့၎င်း၊ ခြေထောက်ကို တောင်အရပ်သို့၎င်း ထားကာ မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။ သို့သော် ဘုတလင်မြို့နယ် ညောင်ကန်ရွာတွင် တူးဖော်ရရှိသော ကြေးခေတ်တွင်သင်္ဂြိုဟ်ခဲ့သော အလောင်းနှစ်လောင်းသည် ဦးခေါင်းသည် တောင်အရပ်သို့ လှည့်သည်ကို တွေ့ရသည်။ ရောဂါကပ်ဘေးကြောင့် သေသောသူကို၎င်း၊ အသေဆိုးဖြင့်သေသောသူကို၎င်း၊ စကားနားမထောင်သောကြောင့် သေသောသူများကို၎င်း သင်္ဂြိုဟ်ရာတွင် ဦးခေါင်းကို တောင်အရပ်သို့ လှည့်၍သင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။ အိမ်ထောင်မပြုသော လူပျို/အပျိုတို့ကို သီးသန့်မြေ နေရာများ၌ သင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။ အခြားအရပ်တပါး၌ ကွယ်လွန်အနိစ္စရောက်သူများ၏အလောင်းကို ကွယ်လွန်ပြီး (၃ - ၅)နှစ် အကြာတွင် ဦးခေါင်းအရိုးကို တူးဖော်ယူပြီး မိမိမြို့/ရွာများ၌ ဂူသွင်းမြှပ်နှံခြင်း၊ ကျောက်တိုင်စိုက်ခြင်းများ ပြုလုပ်ကြသည်။ တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုသည် လူဦးရေအား

ဖြင့် အလွန်များပြီ။ ကျယ်ပြန့်လွန်းလှသည်။ ထို့ကြောင့် တိဘက်-မြန်မာ အကြောင်းပြုစုခြင်းသည် ရေး၍ကုန်နိုင်ဖွယ် မရှိပေ။ ဤသုတေသနခေါင်းစဉ်သည် “ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်းကြောင်း” ဖြစ်သောကြောင့် ထာဒိုနှင့် နီးနယ်သော အကြောင်းကိုသာ ရေးသားဖော်ပြရခြင်း ဖြစ်သည်။

(ဂ) ကဒူး၊ ကနန်း

ကဒူး၊ ကနန်းများသည် သက်အုပ်စုတွင် ပါဝင်ကြပြီး သင်းတွဲ ခေါ် တကောင်းမြို့တွင် အခြားသက်လူမျိုးများနဲ့ အတူနေထိုင်ကြသည်။ ကဒူးသမိုင်းကြောင်း ရေးသားရာတွင် အေဒီ ၈၃၂ ခုနှစ်တွင် တရုတ်ပြည် နန်ချောင်များမှ ပျူမြို့တော် သရေခေတ္တရာမြို့ကို ဖျက်ဆီးခဲ့ကြသည်။ ထိုစစ်ဘေးမှ လူအများ တိမ်းရှောင်ထွက်ပြေးကြပြီး ကဒူး နှင့် ကနန်း လူမျိုးများသည်လည်း မူးမြစ်မြောက်ပိုင်း၊ စစ်ကိုင်းတိုင်း နှင့် ကချင်ပြည်နယ်ထိ တိုင်အောင် ထွက်ပြေးခဲ့ကြသည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ ကဒူး နှင့် ကနန်းဟူ၍ စတင်ခေါ်ဆိုလာကြသည်ဟု ယူဆကြသည်။ အကြောင်းမှာ ပင်လယ်ဘူးနယ်တွင် ရှေးဟောင်း အရိုးအိုးများ တွေ့ရသည်။ ကဒူး နှင့် ကနန်းလူမျိုးများသည် ထိုရှေးဟောင်းဘိုးဘွားများ၏ အရိုးအိုးများကို “ချင်းအရိုးအိုးများ”ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။³³ ၃၃ ကဒူးများသည် အသက် သို့မဟုတ် သက် ဟူ၍လည်း အချင်းချင်း ခေါ်ဆိုကြသည်။³⁴ ၃၄

အရိုးအိုးထဲတွင် ရွှေ၊ ငွေ၊ ပုတီးအမျိုးမျိုး၊ ကျောက်ပုဆိန် နှင့် ကမာခွံဆွဲသီး များလည်း တွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် ချင်းအရိုးအိုး များဟု မှတ်သားပြောဆိုကြခြင်း ဖြစ်သည်။ အရိုးအိုးထဲတွင် ကွန်လွန်သူ၏ ဥစ္စာပစ္စည်းများ ထည့်သွင်းမြှုပ်နှံထားကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ကဒူး နှင့် ကနန်းလူမျိုးများသည် မူးမြစ်ဖျားဒေသများတွင် အတူတကွ နေထိုင်ကြသည်။ ထို့နောက်ပိုင်း ပုဂံခေတ် စတင်တည်ထောင် လာချိန်တွင် အစောဆုံး ပုဂံမင်းများ ၂၅ မင်းဆက်တွင် ကဒူးမင်းဆက် ၂ ဆက် အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။

(ဃ) အာသံ-မီရှီမီး လူမျိုး (Assam-Mishmi)

တိဘက်-မြန်မာ များထဲတွင်ရှိသော အုပ်စုတစ်စုသည် အနောက်ဘက် တောင်တန်းမှ ဝင်ရောက်လာပြီး ဗြိမ္မပုတ္တရ မြစ်တစ်လျှောက် စုန်ဆင်းလာကြသည်။ အချို့အုပ်စုများသည် ဗြိမ္မပုတ္တရမြစ်ကို ဖြတ်ကျော်ကာ တောင်ပိုင်းတွင်ရှိသော ကာချား တောင်ဘက်သို့ ရွှေ့သွားကြပြီး၊ အချို့က Arunachalpradesh အာရှန်နပရာဒက်နယ်သို့ ဝင်လာကြသည်။ လူအချို့သည် ကချင်နယ်၊ အချို့သည် နာဂတောင်တန်းသို့ ဝင်ရောက်သွားကြသည်။ ထိုအထဲတွင်မှ အချို့သည် ဟူးကောင်းချိုင့်ပွမ်းသို့ ရောက်ရှိကြသည်။

ထိုသို့ ဝင်ရောက်ကြသူများမှာ Adi အာဒီ၊ Nissi နီစီ၊ Tagin တဂင်၊ Mishmi မီရှီမီး၊ Wachoo ဝါချို၊ Noete နိုးတဲ၊ Monpa မွန်ပါ၊ Ahpatani

³³ Maung Kyaw Shin, *Kadu* (Trans.) (Yangon: SapayBeikhman Press, 2000), p.12.

³⁴ Dr. Than Htun, *Ancient Myanmar History*, p.131.

အပါထာနီ၊ Tangsa တန်ဆာ နှင့် Bhutan ဘူတန်နယ်ရှိ Monpa မွန်ပါး၊ Memba မင်ဘား လူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။ ထို့ပြင် အိန္ဒိယအတွင်း နေ ထိုင်ကြသူများဖြစ်သော Shendukpe ရှင်ဒုပီး၊ Sulung စူလွန်း၊ Alunda အလွန်ဒါ၊ Bore ဘိုရီ၊ Boro ဘိုရို၊ Mikir မီကီ၊ Rabha ရဘား၊ Lalung လာလွန်း၊ Miri မီရီ၊ Assam-Kumaoni အာသံ-ကုမောနီ လူမျိုးများ လည်း ပါဝင်သည်။

ချင်းနှင့် ကချင် ညီအစ်ကို နီးစပ်သူများဖြစ်ကြသည်ဟု ဆိုသော်လည်း ကချင် ဂျိန်းဖောစကားနှင့် Mishmi မီရှိုမီးစကားတို့သည် ပိုမိုနီးစပ် ကြသည်။ နာဂများသည် မွန်-ခမာ လူမျိုး Khasi ခါစီလူမျိုး နှင့် နောင်တွင်ရောက်ရှိလာသော အာသံ-မီရှိုမီးလူမျိုးများ နှင့် ရောနှောနေထိုင် ကြသည်ဟု ဖော်ပြကြသည်။ Khasi ခါစီလူမျိုးများသည် ဗြဟ္မပုတ္တရ မြစ်ဖျားတစ်လျှောက် နေထိုင်ခဲ့ကြပြီး proto-Tibeto-Burman ပရိုတို တိဘက်-မြန်မာများက နှောင့်ယှက်ကြသောကြောင့် ကွဲပြားသွားကြ ပြီး၊ အချို့သည် ခါစီတောင်တန်းသို့ ရောက်လာကြပြီး၊ အချို့တို့သည် တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုများကြားတွင် ရောနှောပါဝင်သွားသည်ဟု ယူဆရသည်။

(c) Chiin ချင်းလူမျိုးများ

ဘီစီ(၁၉၉၄-၁၅၂၃) နှစ်များတွင် မြစ်ဝါမြစ်ဝှမ်း တစ်လျှောက်တွင် သျှိန်နန်း ဆက် Hsia dynasty ထွန်းကားခဲ့သည်။ ထိုအချိန်တွင် ဝေမြစ်ဝှမ်း ထဲတွင် Hao ဟာအို ဟူသော အရပ်၌ Chou/Xzou ချို/ဇိုး ခေတ်ပြိုင်

မင်းဆက် တည်ရှိခဲ့သည်။ ထိုမင်းလက်ထက်တွင် Wuwang ဝူဝမ်ဘုရင်သည် အခြားလူမျိုးများနှင့် အင်အားပူးပေါင်း၍ Shao ရှာအို မင်းဆက်ကို ဖျက်ဆီးခဲ့ပြီး Chang-an ချန်အန်းမြို့ တည်ထောင်ခဲ့ သည်။ ထိုမြို့သည် ရှန်ရှီ Shensi ဒေသအထိ ကြီးမားကျယ်ပြန့်ခဲ့သည်။ Shao ရှာအို မင်းများသည် တိဘက်-မြန်မာများ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုသူတို့ သည် တရုတ်ပြည်ကိုပင် အုပ်ချုပ်စိုးစံခဲ့ကြသည်။ ထိုနိုင်ငံသားတို့သည် တိဘက်နှင့် ကံစုနယ်များတွင် နေထိုင်ကြသော Han ဟန် လူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။ ဘီစီ(၇)ရာစုခန့်တွင် မွန်ဂိုလီးယားမှတစ်ဆင့် နောင်တွင် တိဘက်-မြန်မာများက Chao ရှာအိုနိုင်ငံအား အမြဲတိုက်ခိုက်လျက်ရှိ သောကြောင့် Chao ရှာအိုနိုင်ငံ အင်အားချညှန့်လျက် ရှိသည်။

ဘီစီ-၆ ရာစုခန့်တွင် တောင်ပိုင်းဒေသတွင်ရှိသော Chiin ချင်လူမျိုးများ သည် ခွန်အားကြီးလာကာ Chiang ချီအန်နိုင်ငံအား စတင်ကျူးကျော် လာသည်။ ဘီစီ-၅ ရာစုခန့်တွင် Chiin ချင်မင်းဆက်သည် အင်အား ကြီးလျက်ရှိသည်။ Chao ရှာအို မင်းဆက်လည်း ဘီစီ-၂၄၉ တွင် ပျက်ဆီး လေ၏။ ဘီစီ ၂၂၁ တွင် ချင်မင်းဆက်သည် တရုတ်နိုင်ငံတ ဝှမ်းလုံးကို သိမ်းပိုက်ခဲ့သည်။ ထို့ပြင် တိုင်းနိုင်ငံအဆင့်မှ အင်ပါယာ နိုင်ငံအဆင့်သို့ တိုးချဲ့ ခဲ့သည်။ ဘုရင်၏ဘွဲ့ကိုလည်း Huanti ဟွမ်တီ မင်းဆက်ဟု အမည်မှည့်ခေါ်ကြသည်။ ချင်ဘုရင် Hsi Huanti သည် ဘီစီ(၂၂၁-၂၀၇) ထိ သက်တော်ရှည်ခဲ့သည်။ အချိန်အတွယ်၊ အတိုင်း အထွာများ သတ်မှတ်ပြီး အရောင်းအဝယ်များ လုပ်ဆောင်စေသည်။ ထို့အပြင် မိုင်ပေါင်း ၁၄၀၀ ရှည်လျားသော မဟာတံတိုင်းကို စတင် ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။ ဟွမ်တီဘုရင်မင်းမြတ် နတ်ရွာစံပြီးနောက်တွင် ချင်မင်းဆက် ပြတ်သွားသည်။ Han ဟန်မင်းဆက်သည် ဘီစီ ၂၀၇ မှ

အေဒီ-၂၂၁ တိုင်အောင် မင်းဆက်တည်တံ့ခဲ့သည်။ တရုတ်မှတ်တမ်းများအရ Shao ရှာအို နှင့် Chiin ချင် လူမျိုးများသည် Chinlung ချင်းလုံတောင်ကြောမှ ဆင်းသက်လာကြသည်ဟုဆိုသည်။³⁵ ၃၅ Chinlung တောင်ကြောသည် Chiang ချီအန်လူမျိုးများ ဆင်းသက်ရာ နေရာဖြစ်သည်။ တရုတ်များက ထိုဒေသကို WeiTai ဝေတိုင်တောင်တန်း ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။

(စ) Chiang ချီအန်လူမျိုး

ချီအန်လူမျိုးများသည် ဘီစီ-၂၀၀၀ခန့်တွင် တရုတ်ပြည် အနောက်မြောက်နှင့် တိဘက်အရှေ့မြောက်ပိုင်း Gansu ကန်စု တောင်တန်းတွင် နေထိုင်ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် ကျောက်ခေတ်ကာလများတွင် ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်းများ မြင့်မားစွာ နေထိုင်ကြသည်။ ရှေးဟောင်းမြို့များ ရှာဖွေတူးဖော်မှုများမှတွေ့ရသော ခွက်၊ အိုး နှင့် အသုံးအဆောင်များကို ကြည့်ခြင်းဖြင့် သိနိုင်ပါသည်။ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်း မြင့်မားသော လူမျိုးများသည် နောင်တွင် တရုတ်ပြည်မကြီးသို့ ပြောင်းရွှေ့ကြသည်ဟု ဆိုကြသည်။³⁶ ၃၆

ထို့ကြောင့် ကြေးခေတ်ရှိ တရုတ်လူမျိုးများသည် ယဉ်ကျေးမှုမြင့်မားသည်ဟု ကျော်ကြားခဲ့သော အရပ်ဒေသသည် တိဘက်-မြန်မာများ

နေထိုင်ရာဒေသဖြစ်သည်။ ထိုဒေသမှတစ်ဆင့် တရုတ်ပြည်မကြီးသို့ ရောက်သည်ဟု ဆိုသည်။ ဘီစီ-၁၀၀၀ ခန့်တွင် မြစ်ဝါမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင် မြောက်ဘက် မိုင်(၈၀) ကွာဝေးသောအရပ်တွင် Chiang ချီအန်လူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ၎င်းတို့သည် ထိုဒေသတွင် ဆိတ်နှင့် သိုးများ မွေးမြူပြီး နေထိုင်ကြသည်ဟု တရုတ်သမိုင်းပညာရှင်များက မှတ်တမ်းတင်ထားကြသည်။ တရုတ်လူမျိုး များသည် ကျွဲ၊ နွား၊ ဝက်များကို မွေးမြူကြသည်။ ထို့ကြောင့် စားကျက်မြေများနှင့် ပတ်သက်ပြီး အချင်းများလေ့ရှိသည် ဆိုသည်။

တရုတ်များသည် တန်ခိုးအင်အားကြီးထွားလာသည်အခါ Chiang ချီအန်လူမျိုးများကို ရန်ဘက်ပြုကာ တိုက်ခိုက်လျက် ၎င်းတို့၏ ဦးခေါင်းကိုဖြတ်ကာ နတ်ပူဇော်ခြင်း၊ ယဇ်ပူဇော်ခြင်းများ ပြုလုပ်လေ့ရှိသည်။ တရုတ်လူမျိုးများ၏ရန်ကို မခံနိုင်သောအခါ နေထိုင်ရင်း ဒေသမှ မိုင်ပေါင်း(၆၀၀) ဝေးကွာသော An-yin အန်းယင်းဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ကြသည်။ တချို့သည် တောင်ပိုင်းသို့ ရောက်သွားကြသည်။ တရုတ်ဘုရင်များ၏ အဆက်မပြတ် ရန်စမှုများကြောင့် တောင်ပိုင်းသို့ ပြောင်းရွှေ့လာကြသည်။ Chiang ချီအန်လူမျိုးများသည် အေဒီ(၁)ရာစုနှစ်အစပိုင်းတွင် Xichuan(Hsichuan) စီချွမ်တောင်ပိုင်းနှင့် Yunan ယူနန်မြောက်ပိုင်းသို့ ရောက်ရှိလာကြသည်။ စီချွမ်နယ်တွင် မီအန်ဇူး၊ မီအန်ယံ မှစတင်ပြီး ရှေး pro-Myanmar များနေထိုင်ရာဒေသများ ဖြစ်မည်ဟု ထင်မြင်ယူဆကြသည်။ Chiang ချီအန်လူမျိုးများသည် တိဘက်-မြန်မာ များဖြစ်ကြသည်။ ထိုခေတ်အခါက တိဘက်-မြန်မာ၊

³⁵ U Tin Maung Yin., p. 32.

³⁶ Opcit., p.237.

7Fitz Gerald, *Periods of Chinese History* (Frederich A. Fraeger In., 1961), p.4

အာသံမြန်မာနှင့် ပျူလူမျိုးများသည် မြန်မာပြည်တွင်းသို့ ဝင်ရောက်ပြီး ဖြစ်နိုင်သည်။

ရှေးပရိမြန်မာ pro-Myanmar များသည် အတင်းအဓမ္မ အနိုင်ယူမှု အောက်တွင် မနေနိုင်ကြသောကြောင့် ယဉ်ကျေးမှုမြင့်မားသော အစုအဖွဲ့ကို စွန့်လွှတ်ကာ အာရှတိုက်အလယ်ပိုင်း ဂိုဘီသဲကန္တာရ လွင်ပြင်မှတစ်ဆင့် တောင်ပိုင်းသို့ ပြောင်းရွှေ့အခြေချခဲ့ကြသည်။ ထိုသို့ ပြောင်းရွှေ့လာကြရာတွင် ဘဝရှင်သန်နေထိုင်မှုနှင့် လူနေမှုပုံစံအမျိုးမျိုး ကျင့်သုံးဖော်ဆောင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

ထိုသို့ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်လာကြရင်း ဆိတ်၊ သိုးများကို မွေးမြူကာနေထိုင်ခြင်း၊ ထို့နောက် သဲကန္တာရတွင်နေထိုင်ခြင်း၊ ဆီးနှင်းဒေသများသို့ ရောက်ကြသောအခါ ကျောက်ဂူ တောင်ကြားများတွင် နေထိုင်သော တောင်ပေါ်သားများ၊ ယူနန်သို့ရောက်လာကြ သောအခါ သစ်ဝါးရိပ်ရှားပါးသော မြက်ခင်းပြင်တွင်နေထိုင်သူများ စသဖြင့် ဖြစ်လာကြသည်။ စားဝတ်နေရေး အတွက် အမျိုးမျိုးရှာဖွေ လုပ်ကိုင်စားသောက်ကြသည်။ ဘဝရှင်သန်မှုများသည်လည်း ရာသီဥတု အပူအအေးအလိုက်၊ ရေမြေတောတောင် ပါတ်ဝန်းကျင်အလိုက် မတူညီသော အခြေအနေများကို ကြုံတွေ့ခံစားကြရမည် ဖြစ်သည်။ နေရင်းဒေသကို စွန့်ခွာပြီး တနေရာမှ အခြားတနေရာသို့ ရပ်ဝေးမြေသို့ နှစ်ပေါင်းများစွာ ပြောင်းရွှေ့ခြင်းကြောင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု နောက်ကျနိုင်သည်။ ရွှေ့ပြောင်းသွားလာရာလမ်းတွင် ရောက်ရှိရာဒေသများ၌ နေရစ်သူများ၊ ကျန်ရစ်ခဲ့သူများ၊ လူအချို့သည် အရင်သွားပြီး ရောက်နှင့်နေသူများလည်း ရှိကြမည်ဖြစ်သည်။ ချီအန်လူမျိုးများသည် စီချမ်ပြည်နယ်၊ ကံစုပြည်နယ် နှင့် ရှန်စီတောင်တန်းများတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် တိဘက်-မြန်မာ ရှေးလူရင်းများ ဖြစ်ကြသည်။ တရုတ်

များ ၏မှတ်တမ်းအရ ချီအန်လူမျိုးများသည် တရုတ်ပြည်အနောက်ပိုင်း တွင်နေထိုင်ကြသူများဖြစ်ပြီး တာအိုမြစ်နားတစ်လျှောက်နှင့် ကံစုနယ် ဝေမြစ်ကမ်းတစ်လျှောက် နေထိုင်ကြသူများ ဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။

ချီအန်လူမျိုးများတွင် ရာအိုလူမျိုးတစ်စုသည် ရှန်စီ နှင့် ကံစုနယ်ကို သိမ်းယူပြီး ဒုတိယ Chiin ချင်နိုင်ငံတော် ပြန်လည်တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ သို့သော် ၎င်းတို့နယ်မြေကို အေဒီ ၃၉၉ ခုနှစ်တွင် Tsin သျင် စစ်သူကြီး Liuyu လွီယုက ပြန်လည်ဖျက်ဆီးခဲ့သည်။ ပထမနှင့် ဒုတိယချင်နိုင်ငံတော်ကို တိဘက်-မြန်မာ လူမျိုးများက အုပ်ချုပ်စိုးစံခဲ့ကြသည်။ ချီအန်လူမျိုးသည် သိုးနှင့် ဆိတ် ထိန်းကျောင်းမွေးမြူသော လူမျိုးဖြစ်ပြီး၊ ကွဲ၊ နွား၊ ဝက် မွေးမြူကြသော တရုတ်လူမျိုးများနှင့် သင့်မြတ်ခြင်း မရှိသောကြောင့် တိုက်ခိုက် ရန်ပြုခြင်း များ ရှိကြသည်။ တရုတ်လူမျိုးတို့က ဘီစီ(၁၅၂-၁၀၂)ခန့်တွင် နယ်မြေ တဖြည်းဖြည်း ချဲ့ထွင်လာကြသောအခါ ချီအန်လူမျိုးများနေထိုင်ရာ ဒေသသည် နယ်ပယ်ကျဉ်းလာသည်။ ထို့ကြောင့် တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုဝင်များသည် နေထိုင်ရင်း ဒေသကို စွန့်ခွာလာကြပြီး ဒေသသစ်သို့ပြောင်းရွှေ့လာကြသည်။ တရုတ်လူမျိုးများသည် Chiang ချီအန်လူမျိုးများကို Jung ဂျန်းလူမျိုးဟုခေါ်ကြသည်။ ခေတ်နောက်ကျပြီး မတိုးတက်သော၊ ချို့တဲ့သော လူမျိုး(ဂျန်းများ)ဟု အထင်မြင်သေးစွာ ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ကြသည်။

ဘီစီ(၁၁၁၆-၁၀၂၂)ခန့်တွင် ချီအန်လူမျိုး အင်အား ပြန်လည်ကြီးထွားလာသည့်အတွက် တရုတ်လူမျိုးများက တောင်ပိုင်းဒေသများအထိ

နှင်ထုတ်ခဲ့ကြသည်။³⁷ ၃၇၇ ထိုအပြင် ချင်မင်းဆက် ရှိဟွမ်သီဘုရင်က ShihHuangti (221-207 BC) မဟာတံတိုင်း တည်ဆောက်ရာတွင် လုပ်အားပေးခြင်း၊ ခိုင်းစေခံရခြင်းများကြောင့် နေရပ်စွန့်ခွာခဲ့ကြသည်။ ဟန်မင်း၊ ခေတ်ကာလ အေဒီ(၇၃)ခုနှစ်ခန့်တွင် ချီအန်လူမျိုးများနှင့် တရုတ်လူမျိုးများ စစ်ပွဲကြီးတစ်ခု ဖြစ်ပွားခဲ့ပြီး ချီအန်လူမျိုးများသည် အုပ်စုနှစ်စုကွဲသွားကာ အချို့သည် တောက်ဘက်အရပ်သို့ တိမ်းရှောင် သွားကြပြီး၊ မြန်မာပြည်အရှေ့ဘက်ခြမ်းသို့ ရောက်ရှိခဲ့ကြသည်။ ကျန်ခဲ့သောအုပ်စုများသည် ရှန်စီ၊ ကံစုနှင့် စီချမ် နယ်များတွင် နေထိုင် ကြသည်။ သို့သော်လည်း တရုတ်လူမျိုးများက အမြဲဝင်ရောက် နှောင့် ယှက်ခဲ့ကြသည်။ ချီအန်လူမျိုးများသည် တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုဝင် ဖြစ်သော်လည်း အေဒီရာစုအစောပိုင်း ကာလများတွင် မထင်ရှားတော့ ပေ။

(ဆ) ပျူလူမျိုး

ပျူလူမျိုးများသည် တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုတွင် ပါဝင်သော လူမျိုးတစ် မျိုးဖြစ်သည်။ သက်လူမျိုးတွင် စာပေမထွန်းကားကြပေ။ သို့သော် ပျူလူမျိုးများက စာပေအခိုင်အမာ ရှိကြသည်။ ထို့အပြင် ပျူလူမျိုးတို့ သည် ဘာသာစကား၊ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်းများ မြင့်မားကြ သည်။ ထိုပျူလူမျိုးတို့သည် တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုတွင် မြို့ပြလူနေမှု အထွန်းကားဆုံးသော လူမျိုးဖြစ်သည်။ သက်လူမျိုးများနှင့် တကူတကွ

ယှဉ်တွဲနေထိုင်လာခဲ့ကြပြီး ပျူနှင့်သက် လူမျိုးများ၏ သမိုင်းကြောင်း လေ့လာရာတွင် ခွဲခြားရန် ခက်ခဲလှပြီး ရောနှော၍ ဖော်ပြခဲ့ကြသည် များလဲရှိသည်။

ပျူလူမျိုးများသည် ဘီစီ(၇)ရာစုခန့်၌ တရုတ်ပြည်နှင့် မြန်မာပြည်နယ် စပ်တစ်လျှောက် YungChi'ang ယုန်ချီအန်ဒေသ အနောက်တောင် ဘက်တွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ တရုတ်လူမျိုးများက ပျူလူမျိုးများကို Phi'oa ဖျောက် ဟုခေါ်ကြသည်။ နောင်တွင် Ta-Tsul တာစူး လူမျိုးများ ဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။ ထိုပျူလူမျိုးများသည် မိမိကိုယ်မိမိ Thu liong kyu သူလျှန်ကျဟု သုံးနှုန်းကြသည်။³⁸ ၃၈ ပျူလူမျိုးသည် နောင်တွင် မြန်မာပြည်၌ အင်အားကြီးမားလာကြသည်။ ထို့နောက် သရေခေတ္တရာ မြို့၊ ဗိဿနိုးမြို့ကြီးများ တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ ထို့ပြင် ထာဒိုလူမျိုး များ ဟန်လင်းမြို့ကို စွန့်ခွာပြီးနောက်ပိုင်းတွင် ဟန်လင်းမြို့ကို ပြန် လည်တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ လက်ရှိ ရှေးမြန်မာရာဇဝင်များကို လေ့လာကြည့်ပါက ရှေးဟောင်းပစ္စည်းများ သက်သေ အထောက် အထား အများစုသည် ပျူရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှု အသုံးအဆောင် အများစု တွေ့ရသည်။

အေဒီ(၈၃၂)တွင် နန်ချောင်များသည် ပျူမြို့ပြ သရေခေတ္တရာကို ဖျက် ဆီးခဲ့ကြပြီး အမျိုးသား (၃,၀၀၀)ဦးအား စစ်သုံ့ပမ်းအဖြစ် ဖမ်းဆီးခေါ် ဆောင်ကာ ကြေးတောင် ခေါ် ယူနန်ပူးဒေသ၊ နန်ချောင်များ၏

³⁷ UPolatt, *Ancient History of Myanmar & Cultural Research Centre* (Yangon: Pinnyananda Printing Press, 1962), p.35

³⁸ Dr. Than Htun, *Ancient History of Myanmar*, p.39.

အရှေ့ပိုင်းမြို့တော်တွင် ကျွန်အဖြစ်ထားရှိကြသည်။ ၎င်းတို့သည် ယနေ့ ထက်တိုင် တရုတ်ပြည်တွင် နေထိုင်လျက်ရှိကြသည်။³⁹၃၉ သို့သော် ပျူများသည် မျိုးဆက်ပြတ်မသွားဘဲ ပုဂံမင်းဆက်တည် ထောင်စဉ်တွင်လည်း ပျူလူမျိုးများကို တွေ့ရဆဲ ဖြစ်သည်။ ပျူမြို့ တော် ဖျက်ဆီးခံရပြီးနောက်ပိုင်း အေဒီ(၈၄၆)တွင် ဗမာလူမျိုးများ သည် မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာခဲ့ကြပြီး ဗမာနှင့် ပျူလက်ကျန် များ ရောနှောနေထိုင်လျက် ရှိသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ ယုံကြည်မှုနှင့် ယဉ်ကျေးမှုသည် ခွဲခြား၍မရဘဲ အတူယှဉ်တွဲခံယူခဲ့ကြသည်။ ထိုစဉ်က မြန်မာနိုင်ငံတွင် အရည်းကြီး ရဟန်း(၆၀)နှင့် အရည်းကြီးရဟန်း နောက်လိုက် (၁၄,၀၀၀)ခန့် ရှိသည်။ မည်သူဖြစ်စေကာမူ အိမ်ထောင် ပြုပါက သတို့သမီးကို အရည်းကြီးရဟန်းများထံ ပန်းဦးဆက်သရပြီး နောက် သတို့သားထံအပ်နှံရသည်။ ၎င်းကို ဘိသိက်ပေးသည်ဟု ဆိုသည်။⁴⁰၄၀ ထိုဆိုးရွားလှသော အယူဝါဒကို မနှစ်သက်သူများ ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်း ရှင်အရဟံမှ ဗုဒ္ဓဘာသာကို ကောင်းစွာသင်ကြားပြသမှု ပြုစေပြီး၊ ကြိုက်နှစ်သက်ကြသဖြင့် လူအများသည် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ဖြစ်လာကြသည်။ “ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် မှန်လျှင် ဇာတ်မြင့်ဖြစ်ပြီး၊ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်လျှင် ဘုရားမျိုးနွယ်ဝင် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဗမာမှန်လျှင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်သည်”ဟု ဆိုကြ သည်။ ထိုသို့ ဝါဒသွတ်သွင်းသော စကားပုံပင် ရှိခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ပျူလူမျိုး များသည် ဗုဒ္ဓဘာသာကိုးကွယ်မှုသို့ ရောက်ရှိကြကုန်သည်။ မိမိဘာ သာစကား၊ စာပေယဉ်ကျေးမှု၊ လူမျိုးအမည်များအားလုံးကို

ပစ်ပယ် ကြပြီး ဗမာများအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကြသည်။ ထိုသို့အားဖြင့် ဗမာသည် စစ်တိုက်ရာတွင် ကျွမ်းကျင်သူများ ဖြစ်သော်လည်း လူနည်းစု သာလျှင် ဖြစ်သည်။

သို့သော် ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုနဲ့ ပတ်သက်၍ ဗမာတို့၏ ခံယူချက် နက်နဲမှုကြောင့် လူမျိုးစုများ၊ လူအများကိုသိမ်းသွင်းကာ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဝင် ဖြစ်သွားကြပြီး ဗမာလူမျိုးကြီး ဖြစ်လာသည်။ ဤဥပမာကို ယနေ့ခေတ်တွင်လည်း တခါတရံ တွေ့မြင်ရသည်။ မိဘနှစ်ပါးသည် တောင်ပေါ်နေ တိုင်းရင်းသားများဖြစ်စေကာမူ ယုံကြည်ခံယူချက်သည် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်သွားပါက ဗမာလူမျိုးအဖြစ် စာရင်းသွင်း ကြသည်။ ထိုနည်းပင် ဗမာလူမျိုးများ ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင် ဖြစ်လျှင် ဇာတ်ပြောင်းလဲပြီး အကယ်၍ ချင်း/ကချင်/ကရင် တစ်ခုခုသို့ နှီးနွယ် သောလူမျိုးအဖြစ် ဇာတ်ပြောင်းလဲသွားသည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။

၂၀ ရာစု ကုန်ပိုင်းတွင် ခေတ်စနစ် တိုးတက်လာသည်နှင့် အညီ လူအများစုသည် ဘာသာတရားသည် ယုံကြည်ချက်ဖြစ်ပြီး၊ ဇာတ်သည် လူမှုရေးရာ ကိစ္စများသာ ဖြစ်သည်ဟု ခွဲခြားသိလာကြ သည်။ ထို့ပြင် ယနေ့ထက်တိုင် ယော နှင့် ဆော နယ်များတွင် နေထိုင် သော Senthang ဆင်ထန်၊ Taungta တောင်သာ လူမျိုးအများစုက ထိုသို့ ခွဲခြား သတ်မှတ်ခြင်းမျိုး မရှိကြပေ။ ချင်းစကားကို ပြောဆို သုံး နှုန်းကြပြီး၊ ယုံကြည်သက်ဝင်မှုအားဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြကာ

³⁹ Ibid., p.61

⁴⁰ Twinthyn Taikwun Mahasithu U Htun Nyo, *New Twinthyn Myanmar History of Myanmar vol.1* (trans.) (Yangon: WinToe-Aung Offset, 2012), p.97.

လူမျိုးအားဖြင့် ဗမာလူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်ဟု ယုံကြည်နေကြဆဲဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ပျူလူမျိုးများသည် လူဦးရေအားဖြင့် အများဆုံး ဖြစ်သော်လည်း နောက်အကျဆုံး ရောက်ရှိ လာကြသူ၊ လူဦးရေ အနည်းဆုံးဖြစ်သော ဗမာလူမျိုးများအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲ စိမ့်ဝင်သောကြောင့် လူမျိုး၊ ယဉ်ကျေးမှု နှင့် စာပေများပါ ပပျောက်သွားသည်။

ဒေါက်တာသန်းထွန်းက “ပျူလူမျိုးများသည် ဗမာအုပ်စု ဝင်ရောက်လာသောအခါ ထိမ်းမြားရောယှက်ကြကာ အတူနေထိုင်လာကြပြီး ပျူသွေးတစ်ဝက် (hybrid) ရှိသူများက ပျူအမည်နာမများ ဆက်လက်မှည့်ခေါ်ခြင်း၊ ဆက်လက်အသုံးပြုခြင်း မရှိတော့သည့် အတွက် လူမျိုးပျောက်ကွယ်သွားကြသည်”ဟု ရေးသားခဲ့သည်။⁴¹ ၄၁ ထိုအကြောင်းအရာသည် မှန်ကန်သော အချက်တစ်ချက် ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ထို့ပြင် ဒေါက်တာသန်းထွန်းက “အေဒီ(၉)ရာစုခန့်တွင် ဗမာဝင်ရောက်လာကြပြီး ဖိနှိပ်အုပ်ချုပ်မှုများကို မခံမရပ်နိုင်ကြသောကြောင့် ဗမာဖြစ်သွားကြသည်”ဟု ဆိုသည်။⁴² ၄၂ ဒေါက်တာသန်းထွန်း ပြောဆိုချက်သည် အတိုင်းအတာ တခုအထိ မှန်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ သို့သော် ပျူလူမျိုးများသည် တစ်နေရာတည်းတွင် နေထိုင်မှုမျိုးထက် အခြားလူမျိုးများနှင့် ရောနှောနေထိုင်ကြခြင်းမျိုးလဲ ရှိတတ်သည်။ အထူးသဖြင့် မြန်မာပြည်တွင်ရှိသော ဗုဒ္ဓဘာသာဝါဒ အတွေးအခေါ်များကြောင့် ဇာတ်ပြောင်းလဲကြသည်ကို ယနေ့တိုင်အောင် တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။ ဗမာများသည် ဘာသာရေး ပွဲလမ်း သဘင်များ ပြုလုပ်ကြသည့်အခါ “ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် သကျသာကီဝင် သူတော်စင် အပေါင်းတို့ ခင်ဗျား”ဟု ဆော်သြော်လေ့ ရှိကြသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ

ကိုးကွယ်လာခြင်းကြောင့် အိန္ဒိယမှရောက်လာကြသော အာရိယန်လူမျိုးသို့ အလိုအလျောက် ဖြစ်သွားသည်ဟု ခံယူကြသည်။ ထို့ပြင် ဗမာ မဟုတ်သော တိုင်းရင်းသား လူမျိုးနွယ်စုများသည်လည်း ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်လျှင် ဇာတ်လဲအလိုအလျောက် ပြောင်းလဲသွားကာ ဗမာဖြစ်သွားသည်ဟု သတ်မှတ်ထားကြသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ဆော၊ ယော ဒေသများ မှ ဂန့်ဂေါ၊ ပေါက်၊ ထီးလင်း၊ ဆော၊ ကျောက်တု၊ စေတုတ္ထရာ ဒေသများရှိ လူများသည် ချင်း ဖြစ်ကြသော်လည်း ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် ဖြစ်ကြသောကြောင့် ချင်းဟူ၍မှည့်ခေါ်ခြင်း မပြုကြတော့ဘဲ ဗမာဟုသာ ခေါ်ဆိုကြသည်။

ဤအချက်များကြည့်ခြင်းအားဖြင့် ရှေးခေတ်မှစ၍ လူမှုရေးနှင့် ဘာသာရေးယှဉ်တွဲ၍ ယဉ်ကျေးမှုသစ် ဖန်းတီးခြင်းသည် ယနေ့ထက်တိုင် ဗမာ၏အမွေအနှစ်သဖွယ် အသုံးပြုဆဲဖြစ်သည်။ ရှမ်း၊ ရခိုင်၊ မွန်တို့သည် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြသော်လည်း ရှေးယခင်က သီးခြားကိုယ်ပိုင်နယ်မြေများ ရှိနေကြသည့်အတွက် ဗမာများထဲတွင် ရောနှောပျောက်ကွယ်ခြင်း မရှိကြပါ။ ဗမာများနှင့် အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်ကြသူ လူမျိုးနွယ်စု အများစုသည် လူမျိုးဖြစ်တည်မှု ပျောက်ကုန်ကြသည်။ ပျူလူမျိုးမှာ လုံးဝကွယ်ပျောက်ပြီး အခြားလူမျိုးနွယ်စုများသည်လည်း အချို့ ပျောက်ကွယ်သွားကြသည်။ ဗမာ စတင်ဝင်ရောက်လာစဉ်က လူနည်းစု ဖြစ်ကြသော်လည်း ယခုအခါ လူမျိုးကြီးဖြစ်လာသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်မဟုတ်သော လူမျိုးနွယ်စုများသည် မကွယ်မပျောက်ဘဲ ဆက်လက်ရှိနေကြသည်ကို တွေ့ရသည်။

⁴¹ Dr. Than Htun, *Where did Pyu lose* (Yangon: Powa Press, 2006), p.c.

⁴² Ibid., p.b

(ဇ) မြန်မာအကြို လူမျိုးနွယ်စု

မြန်မာအကြို လူမျိုးနွယ်စုများသည် မွန်ဂိုလီယား ကုန်းပြင်မြင့် မြောက်ပိုင်း ယခုတရုတ်နိုင်ငံ အနောက်မြောက်ပိုင်း Ganzu ကန်စု ဒေသမှ ဆင်းသက်လာပြီး တိဘက်ဒေသသို့ ဝင်ရောက်လာကြသည်။ နန်ချောင်တရုတ်များက တရုတ်ပြည်အနောက်ဘက် ဒေသများကို သိမ်းပိုက်ပြီးနောက်တွင် နေရင်းဒေသများကို စွန့်ခွာလာကြပြီး တောင်ဘက်သို့ ထွက်ပြေးတိမ်းရှောင် လာကြသည်။ မြန်မာအကြို လူမျိုးနွယ်စုများ စတင်မရောက်မှီ မွန်၊ ပလောင် (ယခုတအာင်း) လူမျိုးများ ရောက်နှင့်နေခဲ့ကြပြီး သုဝဏ္ဏဘူမိဟု ခေါ်တွင်သော သထုံနယ်ကို စတင်တည်ထောင်ကာ သက်လူမျိုးနှင့် သက်နှင့်နှီးနွယ် သူ လူမျိုးနွယ်စုများက အထက်ပိုင်းဒေသ တကောင်းမြို့ကို စတင် တည်ထောင်ပြီး နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။⁴³ ၄၃ သက်၊ ကမ်းယံ လူမျိုးအချို့ တို့သည် မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းဒေသများတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

ရခိုင်လူမျိုးများလည်း ယခုနေရာထိုင်ဒေသတွင် နေထိုင်ကြပြီး ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ပျူများနှင့် ရှမ်းပြည်ဖြစ်ကျော် ဝင်ရောက်လာသူများ သည် ကျောက်ဆည်အနီးအနားတွင် နေထိုင်ကြသည်။ တရုတ်ပြည်မှ “မြန်”လူမျိုးအကြောင်း သုတေသနပြုချက်တွင် “မြန်မာအစ ပြုရာ သည် တိဘက်-မြန်မာများ ဖြစ်သည့်အတွက် ချီအန်လူမျိုးမှ ဆင်းသက်

လာသည်”ဟု ရေးသားခဲ့ကြသည်။ သို့သော် မျိုးရိုးစဉ်ဆက် ရေးသား ဖော်ပြသောအခါ “မြန်”လူမျိုးများသည် တိဘက်-မြန်မာ ထက် တရုတ်ပြည်အနောက်တောင်ပိုင်းနေ Bailang ဘိုင်လန်လူမျိုးများ နှင့် ဘာသာစကား အသုံးအနှုန်းများစွာ တူညီသည်ကို သိရှိရသည်။

ထို့ကြောင့်အချို့သော တရုတ်သမိုင်းသုတေသီများက Bailang ဘိုင်လန်သည် “မြန်”လူမျိုးများ ပေါ်ထွက်ရာဖြစ်သည် ဆိုသည်။ သို့သော် တချို့က ဘီစီ(၂)ရာစုခန့်တွင် ချီအန်လူမျိုးများမှ ဘိုင်လန် လူမျိုး ပေါ်ပေါက်လာသည်ဟု ဆိုကြပြန်သည်။ ပျူလူမျိုး များသည် ယူနန်နယ်တွင် မနေထိုင်မှီကာလများက ဘိုင်လန်လူမျိုးများနှင့် ယဉ်ကျေးမှု တူညီကြသည်ကို တွေ့ရသည်ဟုဆိုသည်။ အမည်နာမများ ကင်ပွန်းတပ်ရာတွင်လည်း ဖခင်အမည်၏နောက်ဆုံးအမည်ကိုယူ၍ သား၏အမည်ကို မှည့်ခေါ်ကြသည်။⁴⁴ ၄၄ Nancha'o နန်ချောင်များ သည် တရုတ်၊ တိဘက်၊ ဟန့်ဇိုး၊ အရှေ့တောင်အာရှ ဒေသများကို အမြဲ တိုက်ခိုက်နေကြသောကြောင့် စစ်မက်ဖြစ်ပွားရာ ဒေသတိုင်းတွင် ပရိတို-ဗမာ(မြန်)များ အမြဲပါဝင်လျက်ရှိသည်။

ထို့ကြောင့် “မြန်”လူမျိုးသည် စစ်ခင်းရာတွင် ကျွမ်းကျင်ကြသည်။ အေဒီ(၉)ရာစု အစောပိုင်းတွင် နန်ချောင်များသည် အင်အားနည်းလာ ကြပြီး အခြားတရုတ်လူမျိုးများနှင့် မသင့်မြတ်တော့ပေ။ ထိုအချိန်တွင်

⁴³ Ibid., p.49

⁴⁴ ပျူ/သက်လူမျိုးများသည် အေဒီ(၅) သို့ (၆)ရာစုခန့်တွင် ဖခင်၏အမည် ယူပြီး အမည်မှည့်လေ့ရှိသည်ကို ဦးကုလား ရေးသားသော မွန်နန်းရာဇဝင်၊ မဟာရာဇဝင်ကြီး စာအုပ်တွင်၎င်း၊ အရှင်ဆန္ဒာလင် ရေးသားသော မဏိရတနာပုံကျမ်း၊ မဟာစည်သူရေးသားသော Twinthin history

တွင်းသင်းသမိုင်း တွင် ရေးသားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့နောက်တွင်မှ အဖိုး၏အမည်ယူပြီး အမည်မှည့်သည့်အလေ့ ဖြစ်လာကြဟန် ရှိသည်။ သို့သော် မင်းတပ် နှင့် ကန်ပက်လက် ချင်းများသည် ဖခင်၏အမည်ကိုယူပြီး အမည်မှည့်လေ့ရှိသည်ကို ယနေ့တိုင်တွေ့ရသည်။

“မြန်”များသည် တောင်ပိုင်းဒေသများသို့ တိမ်း ရှောင်လာကြရာတွင် ဧရာဝတီမြစ်မြောက်ဘက်တွင် သက်၊ ကနူး၊ ကနန်းများ နေထိုင်ကြ သည်ကို၎င်း၊ ကျောက်ဆည်နယ် အရှေ့တောင်ပိုင်းတွင် မွန်လူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်ကို၎င်း တွေ့ခဲ့ကြသည်။ ထာဒိုများသည် ယခု ရွှေဘို ခရိုင်၊ မုံရွာခရိုင် နှင့် စစ်ကိုင်းခရိုင်များတွင် သြဇာကြီးစွာ နေထိုင်ကြ သည်ကိုလည်း တွေ့ခဲ့ကြသည်။ နန်ချောင်တို့သည် မွန်၊ ပျူ၊ သက် များ အားလုံးကို အနှောင့်အယှက်ပေး ခဲ့ကြသည်။ အေဒီ(၈၃၂)တွင် ပျူမြို့ တော် သရေခေတ္တရာကို ဖျက်ဆီးခဲ့ကြပြီးနောက် စစ်သုံ့ပန်းများ အဖြစ် လူဦးရေ(၃၀၀၀)ကို တရုတ်ပြည် ခေါ်ဆောင်သွား ကာ ယူနန်နယ် Che-tung(Qunmin) ကြယ်ထုန်(ယခုကွန်မင်း)မြို့တော်တွင် ကျွန်အမှုထမ်း ရန် နေထိုင်စေခဲ့သည်။

ထို့နောက် အေဒီ(၈၃၅)တွင် မွန်မြို့တော် မယ်ချိုင်မြို့အား ဖျက်ဆီးခဲ့ ကြပြန်သည်။ အမျိုးသား(၂၀၀၀-၃၀၀၀)ခန့် စစ်သုံ့ပန်းများအဖြစ် ခေါ်ဆောင်ခဲ့ကြပြန်သည်။ နန်ချောင်များသည် ဧရာဝတီမြစ်မြောက် ဖျားပိုင်းများရှိ Li-shui လီရှူဒေသတွင် ရွှေတူးဖော်ရန် ဖမ်းဆီးခေါ် ဆောင် သွားကြသည်။⁴⁵၄၅

နန်ချောင်တို့ကြောင့် မြန်မာနယ်တွင်ရှိသော ပျူ၊ မွန်၊ သက်၊ ကမ်းယံ များ အင်အားနည်းသွား ကြသည်။ ထိုစဉ်ကာလတွင် ဗမာ(မြန်)အုပ်စု သည် မဲခေါင်နှင့် သံလွင်မြစ်ကို ဖြတ်ကျော်လာပြီး စုန်ဆင်းလာကြ သည်။ အေဒီ(၈၄၆)တွင် ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း တောင်တန်း၊ Nat

theik နတ်ထိပ်တောင် တောင်ကြားကိုဖြတ်ပြီး ကျောက်ဆည်နယ် အရှေ့တောင်ပိုင်းသို့ ရောက်ရှိလာကြသည်။ ထိုနယ်တွင် ရောက်နှင့်နေ သော မွန်လူမျိုးများကို ပြန်ကျစေလျက် မွန်လူမျိုးများလည်း အုပ်စု နှစ်စု ကွဲသွားခဲ့ ကြသည်။ ပထမအုပ်စုများသည် ရမည်းသင်းနယ်သို့ စုန်ဆင်းပြီး ကျန်တဖွဲ့သည် ကျောက်ဆည်အနောက်တောင်ဘက်တွင် ဆက်လက် နေထိုင်ကြသည်။ ထို့ကြောင့် “မြန်”လူမျိုးများသည် မွန်လူမျိုးများနှင့် ရောနှောနေထိုင်လျက် ရှိကြသည်။ ဗမာလူမျိုးသည် မွန်လူမျိုးထံမှ လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးအတတ်၊ စာဖတ် ၊ စာရေးအတတ် နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ အယူဝါဒကို သင်ယူလေ့လာခဲ့ကြသည်။ ဗမာလူမျိုး သည် မွန်လူမျိုးများ၏ ယဉ်ကျေးမှုများကိုယူ၍ နေထိုင်ကြသည်။ ဗမာလူမျိုးများသည် မူလတိုင်းရင်းသားများနှင့် ရောနှောနေထိုင်လျက် ရှိကြပြီးနောက် မြန်လူမျိုးတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်လာသည်။⁴⁶၄၆ ဗမာလူမျိုးများသည် ပုဂံမင်း(၄၆)မြောက် မွန်လူမျိုး ထီးလှိုင်မင်း သို့မဟုတ် ကျန်စစ်သားမင်း (အေဒီ၁၀၈၄-၁၁၁၃)ထိ ကျောက်စာရေး ထိုးရာတွင် မွန်ဘာသာစကားကို အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။ အေဒီ ၁၁၇၄ နောက်ပိုင်းတွင် ဗမာစာပေ(ဗမာစာ) ရေးသားခြင်း စတင်လာခဲ့ သည်။⁴⁷၄၇

တိဘက်-မြန်မာ လူမျိုးများသည် တရုတ်ပြည်တွင် နေထိုင်စဉ်အခါက အတူတကွ နေထိုင်လာကြသောကြောင့် လူမျိုးများ ရောနှောယှက် နွယ်လျက် ရှိကြသည်။ ထို့ကြောင့် “နောင်တွင်ပျူလူမျိုးများသည် ဗမာများဖြစ်လာကြပြီး၊ ကန်းယံများသည် ရခိုင်(အာရကန်)များ

⁴⁵ Naing Zaw, *Pyu Civilizations*, p.258

⁴⁶ *Landmark of World History*, vol.1 (Yangon:1960), p.48.

⁴⁷ Dr. Than Htun, *Ancient History of Myanmar*, p.5.

ဖြစ်လာကြသည်။ ထို့ပြင် သက်လူမျိုးများသည် ချင်းလူမျိုးများ ဖြစ်လာကြသည်”ဟု G.E.Harvey ဂျီအီး ဟာဗေ က 'Outline of Burmese History'တွင် ရေးသားထားသည်။

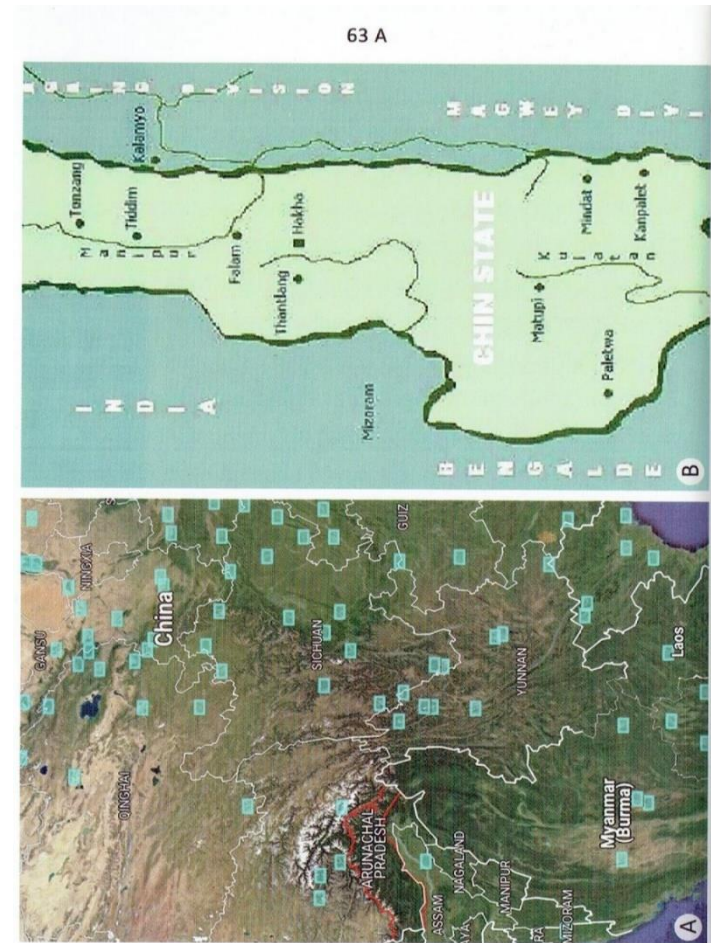

Figure (1) Maps
a. Hungkondoh, b. Chin State

THE CHIN HILLS SPECIAL DIVISION AND THE UNION OF BURMA.

I. CHINS AND OTHER RACES OF THE UNION.

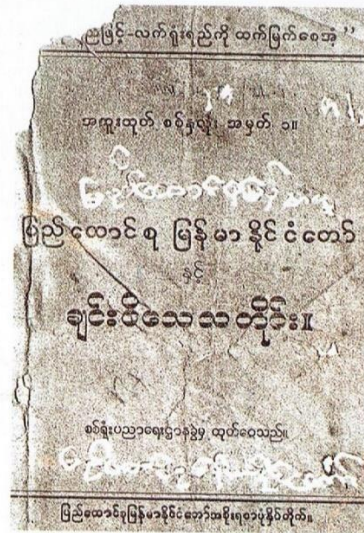
The Hill Peoples of the Union of Burma, namely, Chins, Kachins, Shans, Lahus, Padaungs, etc., are of the same blood with Karens, Mons, and the Burmese who live on the plains. Their differences in dress, ways of living, culture, and languages are due to their living in different parts of the land, separated from one another by large rivers, high mountains and thick jungles for hundreds of years. (Look at sketch-map).

A glance at our physical features will convince anybody that we come of the same ancestry. Our Chin brethren also bear the same colour, looks, features with other races of the Union of Burma; some of their words carry the same meaning and sound as some Burmese words do. For example, the Chins of Tiddim, like the Burmese, say "Ein" "Eik" "Hman" "Hmat" for house, bag, glass and mark. Tunes of their songs are similar to those of old Burmese lyrics. Long long ago, a section of Chins called "Thado" and Burmans lived together at places called Thindwe or Tagaung and Halingyi in Upper Burma. (Reference: "Races of Burma" by Major C. M. Enriquez, and Maha-Yazawingyi by U Kala, Volume I). In short,

nobody can deny the fact that all races of the Union of Burma are descendants of the same racial stock—the Mongols.

The Chin Hills may be divided into three parts, Northern, Central and Southern. In the Northern sector and round about Tiddim, Chins of Siyin, Sokte, Kamhew and Thado tribes live. In the Central sector live the Tashon, Lomban, Laizo, Kwangli, etc. Balam is their chief town. In the Southern sector, Hakka is the chief town and the inhabitants are known as the Hserutang, Zohlung, Wantu, Yokwa, etc. Again, to the south of those places and along the eastern spurs of the Arakan Yomah in Pakokko district, there live the Chins by the name of Chin-bon, Chin-bok, Matu, Yopa, M'gan, etc. Further to the west and across the mountain live the Ku, Kyu, Welaung, Ledu, Yindu, etc. in Pafetwa area. As a rule, the Chins are somewhat reserved and they tend to be close with money. Northern Chins are generally stout and magnificently developed. Those of the Central sector are not so good in physique, while Southern Chins are tall and powerfully built.

There is even a section of Chins called Lushais numbering about three lakhs in the Lushai Hills in the Assam Province of India. They have a nominated representative in the Provincial Legislature of Assam, but no representation in the Central Legislature of India. It appears they are administered somewhat on the lines the Chin

ပြည်ထောင်စု သမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်နှင့် ချင်းမိသော သတို့ငါး။

၁။ ချင်းနှင့်မြန်မာပြည်ထောင်စုတို့၏ရင်းသားများ။

တောင်တန်းများ မြို့ကြီးများ ချင်း၊ ကချင်၊ ကရင်၊ လူ၊ စပါး၊ ပလောင်၊ ရခိုင်တို့ကလေးတို့၏အနွယ်များဖြစ်၍ မြန်မာပြည်၏ အရှေ့ဘက်ခြမ်းတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

(မြို့ကြီးတွင်ကြည့်ပါ။)

တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

မြန်မာနှင့် ချင်းတို့သည် မြန်မာပြည်ထောင်စုတို့၏အနွယ်များဖြစ်၍ မြန်မာပြည်၏ အရှေ့ဘက်ခြမ်းတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။ တောင်တန်းများတွင် ချင်းနှင့်မြန်မာတို့၏အနွယ်များသည် နီးစပ်စွာနေထိုင်ကြသည်။

အခန်း (၃)

တရုတ်ပြည်တွင် နေထိုင်ခဲ့သော နေရာဒေသများ

၁။ တရုတ်ပြည်တွင် နေထိုင်ခဲ့သော နေရာဒေသများ

တရုတ်ပြည်သမိုင်းတွင် မှတ်တမ်းတင်ထားသော Zhou/Chou ချိုမင်းဆက်နှင့် Chiin ချင်မင်းဆက်သည် တောင်တန်းဒေသများမှ စတင်လာခဲ့သည်ဆိုသည်။⁴⁸ ၄၈ ထိုနေထိုင်ရာဒေသများမှာ Huan ဟွမ် မြစ်ဖျားပိုင်း Kansu ကံစုဒေသနှင့် အနောက်ပိုင်းတွင်ရှိသော Bhangkhara ဘန်ခရာတောင်တန်း၊ Shensi ရှင်စီဒေသတွင်ရှိသော Wei ဝေမြစ်ဝှမ်းဒေသနှင့် Chiinlung ချင်းလုံတောင် များကြားရှိ ကြီးမားကျယ်ပြန့်သော လွင်ပြင်ဒေသတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ချင်းလုံတောင်တန်းသည် ရှင်စီဒေသရှိ Wei ဝေမြစ်နှင့် YangTse ယန်စီမြစ် နှစ်ခုကြားတွင် ရှိသော တောင်တန်းဖြစ်သည်။ တရုတ်များက ထိုတောင်တန်းကို Chiin Lian/ChinLin ချင်လျန်/ချင်လင် တောင်တန်းဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ ယခုအခါ QingHai ကျင်ဟိုင်ပြည်နယ် Gansu ကန်စုနယ်၊ Sichuan စီချွမ်းနယ် နှင့် ရှန်စီနယ်များတွင် ရှေးတိဘက်-မြန်မာများ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

၂။ တရုတ်တောင်ပိုင်းရှိ လမ်းမကြီးများ

(က) တရုတ်တောင်ပိုင်း လမ်းမကြီး ၄ ခု

တရုတ်ပြည်မကြီးမှ ထွက်ခွာလာသည့် လမ်းကြောင်း(၄)ခု ရှိသည်။

(၁) တရုတ်အနောက်တောင်ပိုင်းမှ တိဘက် သို့လမ်းကြောင်း

(၂) အရှေ့တောင်အာရှနှင့်တောင်အာရှသို့ လမ်းကြောင်း၊

(၃) တောင်ပိုင်းပိုးလမ်းမကြီး(၄)လမ်း နှင့်

(၄) အခြားလမ်းကြောင်းငယ်များစွာ ရှိကြသည်။

ချွမ် Ch-uan, ဒီအမ် Di-an, မီအမ် Mi-an, ယင် Yi-n (စီချွမ်၊ ယူနန်၊ မြန်မာ၊ အိန္ဒိယ)ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကြသည့်နည်းတူ ရှုရန်ဒု ဟုလည်း အတိုကောက် သုံးနှုန်းခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ စီချွမ်၊ ယူနန်မှ မြန်မာနိုင်ငံကို ဖြတ်ကျော်ပြီး အိန္ဒိယသို့သွားရာလမ်းကြောင်းသည် အဓိက လမ်းမကြီး ဖြစ်ပြီး တောင်ပိုင်း ပိုးလမ်းမကြီးဟု ခေါ်ဆိုကြသောလမ်းမကြီးပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေး လမ်းမဖြစ်သည့် ယူနန်လမ်းကြောင်းသည် ပိုးလမ်းမကြီးဟူ၍ ခေါ်ဆိုရန် ဘီစီ ၂၀၆ - အေဒီ၂၂၀ ကာလများတွင် ပိုးထည်ကူးသန်း ရောင်းဝယ်ခြင်း မရှိကြသေးကြောင်း ပညာရှင်များက ဆိုသည်။⁴⁹ ၄၉

⁴⁸ Dr. Than Htun, Ancient Myanmar History (Yangon: Innwa book house, 2002), p.125.

⁴⁹ Ibid., p.337

(ခ) ယူနန်-ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် လမ်းမကြီး ၃ ခု

၁) Yongchan ရောင်ချန် မှတဆင့် Tiaqxung တာရှုန် သို့ရောက်ပြီး ဧရာဝတီမြစ်ဖြတ်ကျော်ကာ မဲခေါင်မြစ်သို့ ရောက်သည်။ ဟူးကောင်း ချိုင့်ဝှမ်းနှင့် ပတ်ကွိုင်တောင်တန်း ဖြတ်ကျော်အပြီး ဗြဟ္မပုတ္တရမြစ် မြောက်ပိုင်း Arunachalpradesh အရူနာချာပရာဒက် အရှေ့ခြမ်းသို့ ရောက်သည်။

၂) ရွှေလီမြစ်ကြောတစ်လျှောက် စုန်ဆင်းကြသည်။ ဧရာဝတီမြစ်ကို တကောင်းမြို့၌ကူးသည်။ ချင်းတွင်းမြစ်ကြောတစ်လျှောက် ဆန်၍ ကဘော်လွင်ပြင်မှတဆင့် အင်ဖာသို့ရောက်သည်။ ထို့နောက် တြိပူရ ဖြတ်ကျော်ကာ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် သို့ရောက်သည်။

တရုတ်အနောက်တောင်ပိုင်းဒေသမှ အဦးဆုံး ထွက်ခွာလာကြသူများ သည် ယန်စီ၊ မဲခေါင်မြစ် နှင့် သံလွင်မြစ်ကြီးများ အတိုင်းစုန်ဆင်း ခဲ့ ကြသည်။ ယန်စီ ၊ မဲခေါင်မြစ် နှင့် သံလွင်မြစ်များသည် တိဘက်အရှေ့ ဘက် တောင်တန်းမှ စတင်ဖြစ်ပွားခံလာ ကြသည်။ သံလွင်မြစ်သည် ကချင်ပြည်နယ်အရှေ့ဘက်ကို ဖြတ်၍ စီးဆင်းလာပြီး ရှမ်းပြည်အရှေ့ ဘက်ဖြတ်၍ မွန်ပြည်နယ်တွင် ပင်လယ်ထဲသို့ စီးဝင်သွားသည်။

ထို့ကြောင့် တရုတ်ပြည် စီချမ်နှင့် ယူနန်နယ်တောင်ဘက်ဒေသများမှ ဦးစွာ ပြောင်းရွှေ့လာသူများသည် သံလျင် နှင့် မဲခေါင်မြစ် တလျှောက် စုန်ဆင်းလာကြပြီး မဲခေါင်မြစ်အရှေ့တောင်ပိုင်းမှ အနောက်သို့

ဆင်းလာကြပြီးနောက် သံလွင်မြစ်ဖြတ်ကျော်လာကာ မြန်မာပြည်သို့ ဝင် ရောက်လာကြသည်။

၃) ရွှေ့ပြောင်းလာသည့်လမ်းကြောင်း

ဘိုးဘေးများသည် တရုတ်ပြည်တွင် နေထိုင်စဉ်က ချီအန်လူမျိုးများဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ ချီအန်လူမျိုးနွယ်စုများစွာထဲမှ နောင်တွင် တိဘက်- မြန်မာ အုပ်စုဝင်များ ဖြစ်ကြပါသည်။ ချီအန်လူမျိုးများသည် ဘီစီ(၂၀၀၀)ခန့်မှစ၍ တရုတ်ပြည်အနောက်တောင်ပိုင်း ကံစုနယ် တာအိုမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်တွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ၎င်းတို့သည် တရုတ်လူ မျိုးများထက် ပိုမြင့်မားသော ယဉ်ကျေးမှု နှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများ ပိုင်ဆိုင်ကြသည်။ သို့သော် တရုတ်များမှ အမြဲတိုက်ခိုက်လာပြီး ကျွန်ုပ်တို့အဖြစ်ဖမ်းဆီးခြင်း၊ နတ်ပူဇော်ရန်အတွက် ဖမ်းဆီးခဲ့ကြသည့် အတွက် ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်ကြရပြီး ယဉ်ကျေးမှုများ ဓလေ့ထုံးတမ်း များ ကျင့်သုံးမှုအားနည်းလာကာ ကာလကြာသောအခါ ပျောက်ပျက် ကုန်သည်။⁵⁰ ၅၀

ထို့အပြင် တရုတ်ကျူးကျော်မှုရန်ကို ကြောက်သဖြင့် ချီအန်လူမျိုးများ သည် တောင်တန်းဒေသများကို ခက်ခဲပင်ပန်းစွာ ဖြတ်ကျော်ကာ တိဘက်ဒေသများသို့ ရောက်ရှိသွားကြသည်။ တိဘက်ဒေသမှနေ၍ အနောက်ဘက်သို့ သွားသူများနှင့် အရှေ့တောင်ဘက်သို့ သွားကြသူ များ စသဖြင့် အုပ်စုကွဲပြားကြသည်။ ချီအန်လူမျိုးများသည် မြန်မာ

⁵⁰ Daw Khin Sein Sein, *Pagan Culture: Administration, Judicial and Social Affairs* (Trans.) (Yangon: Sapay Beik Hman Press, 1986), p.20.

နိုင်ငံအတွင်းသို့ “သံလွင်မြစ်တလျှောက် စုန်ဆင်းလာကြပြီး သံလွင်မြစ်ကို ဖြတ်ကျော်ကာ မေခမြစ်နားတွင် ရောက်ရှိလာကြသည်”ဟု အကြီးတန်း သုတေသနပညာရှင် ဒေါ်ခင်စိန်စိန်မှ ရေးသားထားပါသည်။⁵¹၅၁

အစောဆုံး ရောက်ရှိလာကြသော တိဘက်-မြန်မာများတွင် မှ သက်နှင့်နှီးနွယ်သူများသည် အရှေ့ဘက်သံလွင်မြစ်နှင့် မဲခေါင်မြစ်တစ်လျှောက် စုန်ဆင်းလာကြပြီး အရှေ့ဘက်တောင်ကြားနှင့် မြစ်တစ်လျှောက် စုန်ဆင်းကာ ဝင်ရောက်လာကြသည်။⁵²၅၂ “မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာကြသူများသည် မေခမြစ်၊ တာပိန်မြစ်၊ ရွှေလီမြစ်များ အတိုင်းစုန်ဆင်းကာ ဝင်ရောက်လာကြသည်။ ထို့ကြောင့် ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ရွှေလီမြစ်တို့ပေါင်းဆုံရာ⁵³၅၃ လွင်ပြင်တွင် နေထိုင်လာကြပြီး တကောင်းမြို့ကို တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်”ဟု ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာန ဒါရိုက်တာမှ ပြောကြားသည်။⁵⁴၅၄ အရှေ့ဘက်ပိုင်းဒေသမှ စတင်၍ မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာရာတွင် သံလွင်မြစ်ကိုဖြတ်ကျော်မှသာ ဝင်ရောက်လာနိုင်မည် ဖြစ်သည်။

“နောက်ပိုင်းတွင် ဝင်ရောက်လာကြသူများဖြစ်သော ကချင်လူမျိုးများ ထဲမှ Maru မရူ ၊ Lisu လီဆူ ၊ Azi အဇီ ၊ Lashi လရှီ နှင့် Muso မူဆို တို့သည် ထိုလမ်းကြောင်းအတိုင်း ဝင်ရောက်လာကြသည်”ဟု

ပရော်ဖက်ဆာ ဒေါက်တာသန်းထွန်း(ရွှေဘို)က ဆိုသည်။ အခြားသော တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုထဲတွင် နောက်ကျမှ ဝင်ရောက်လာသူများတွင် ဟူကောင်းတောင်ကြားမှတစ်ဆင့် ဝင်ရောက်လာကြသူများ၊ အရှေ့ဘက် ရှမ်းပြည်များမှတစ်ဆင့် ဝင်ရောက်လာကြသူများလည်း ရှိသည်။ မြန်မာပြည်သို့ အစောဆုံးဝင်ရောက် လာသော တိဘက်-မြန်မာ များတွင် ပျူ၊ သက်၊ ကမ်းယံများ ဖြစ်ကြသည်။ ၎င်းတို့ထဲမှ လူမျိုးနွယ်စုအလိုက်၊ လူမျိုးနွယ်စုခွဲ အလိုက်ဖြစ်စေ အုပ်စုကွဲများစွာရှိနေသေးသည်။ သမိုင်းပါမောက္ခများဖြစ်သော G.H.Luce ၊ G.E. Harvey နှင့် Lt. Col.Bashin(Rtd.)တို့နှင့် နောင်တွင် ၎င်းတို့နှစ်ဦး၏ သုတေသနပြုချက်များကို ယုံကြည်ထောက်ခံသူများက ထာဒိုလူမျိုးများသည် ဗြဟ္မ-ပုတ္တရ မြစ်ဖျားပိုင်းမှ ဟူကောင်းချိုင့်ဝှမ်းသို့ စုန်သွားကြပြီး မြန်မာပြည်တွင်းသို့ ဝင်ရောက်လာကြသည်ဟု ဆိုကြသည်။ ၎င်းတို့ပြောဆိုသော လူမျိုးသည် တိဘက်-မြန်မာ တွင်ရှိသော အခြားအုပ်စုများနှင့် အခြားမြန်မာလူမျိုးများ ဖြစ်ကောင်းဖြစ်နိုင်သည်။ ထိုသို့ သုတေသနပြုသော အချိန်သည် အေဒီ(၁၉၄၀)နှစ်များတွင်ဖြစ်ပြီး ထိုစဉ်အခါက ထာဒိုလူမျိုးများနေထိုင်ခဲ့ကြသော နေရာဒေသများများ နှင့် မျက်မြင် အခြေအနေအပေါ်တွင် အခြေပြု၍ သုံးသပ်ခြင်းကြောင့်သာ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ထိုသူနှစ်ဦးတို့ ပြောစကားများအရ ထာဒိုလူမျိုးများသည် ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်းသို့ ဆင်းလာသူများ၊ အချို့တို့သည် ဆက်လက်ဆင်းသွားကြကာ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း နှင့် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိလာကြ

⁵¹ Ibid., p.20.

⁵² Dr. Than Htun, *Ancient Myanmar History*, p.238

⁵³ TanHtun, Shwebo. *The foot Prints of Pre-Pagan History*. (Trans.) (Yangon: Zunpan Printing Press, 2004), 26

⁵⁴ Ibid., pp.25,26.

သူများ၊ အချို့တို့သည် ချင်းတွင်းမြစ်နဘေး၊ ဆောင်ရာတောင်ကြော (အခွန်အတုပ်လွတ်နယ်)၊ ဟုမ္မလင်းနယ်များတွင် ကျန်ရစ်နေထိုင်ခဲ့ကြကာ အခြားထာဒိုများက ချန်ထားခဲ့ကြ သည်ဟု ယူဆပြီးပြောဆိုခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် တကောင်း၊ ဟန်လင်း နှင့် မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းတွင် ရှေ့နှစ်များစွာ ကတည်းက နေထိုင်ကြပြီး၊ ထပ်မံ၍ ခေါ်ကိပ်နှင့် ခေါ်ယံတွင် ကာလာအတန်ကြာ နေထိုင်ခဲ့ကြကာ ထိုနောက်ပိုင်းတွင် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိလာကြခြင်းဖြစ်သည်။ Chimnoui ကျွမ်းကျင်စွာ တည်ပြီးနောက်ပိုင်း အခြားရွာများလည်း တည်ထောင်ကြပြီး၊ နောင်တွင် မဏိပူရမြစ်ရိုးအတိုင်း ဆန်တက်သွားသူများ၊ အနောက်ဘက်ဒေသများသို့ ဦးတည်သူများ ... စသဖြင့် ပြန့်ကျဲကြပြီး မီဇိုရမ်၊ အာသံ၊ မဏိပူရ၊ နာဂလင်း ဒေသများသို့ ရောက်ရှိသွားကြခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ မဏိပူရဒေသများတွင် နေထိုင်သော ထာဒိုလူမျိုးများသည် Ukhul အူးကရူး နယ်တစ်လျှောက်တွင် နေထိုင်ကြပြီး၊ ထို့နောက်တွင် ပတ်ကျိုင်းတောင်များ ကျော်လွန်ကာ ဆောင်မရာ တောင်တန်းဒေသ၊ ချင်းတွင်းမြစ်သို့ ရောက်လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။

အခွန်အတုပ်ကင်းလွတ်နယ် နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဘေးတွင် နေထိုင်ကြသော ရှေးသက်ကြီးသူ ထာဒိုတို့သည် ကသည်းစကားများကိုပင် ပြောဆိုနိုင်ကြသည်။ မဏိပူရမှ အခြားဒေသများသို့ ပြောင်းရွှေ့ကြသည်ကို ရှေးလူများက သိကြသည်။ ထိုအကြောင်းအရာကို သုတေသနပြုကြသူများ ဖြစ်ကြသော Harvey ဟာဗေး၊ Luce လူစီ၊ Bashin ဘရှင် နှင့် ဗမာ တို့သည် မသိကြပါ။ ထိုမှတစ်ဆင့် ချင်းတွင်းမြစ်ကို ဖြတ်ကျော်ကာ

မြစ်အရှေ့ဘက်ခြမ်းတွင် ရွာများ တည်ထောင်ကြသည်။ ကချင်ပြည်နယ် ဖားကန့်၊ ပင်လယ်ဘူး၊ ဖေါင်းပြင်နယ် များထိတိုင် ဝင်ရောက်နေထိုင်ကြသည်။ ထိုစဉ် နိုင်ငံခြားသား သုတေသနပညာရှင်များ နှင့် ဗမာလူမျိုး သမိုင်းပညာရှင်များမှ ပြုစုသော စာတမ်းများသည် ဖြစ်တန်ရာသော မှန်းဆမှုများကို အခြေပြုပြီး ရေးသားခဲ့ကြခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ ဘူမိဗေဒ အထောက်အထား၊ အထိမ်းအမှတ် ကျောက်တိုင်များ၊ ပုံပြင်များ၊ ဂါထာမန္တန်များ သိနားလည်ခြင်း မရှိကြချေ။ လူမျိုးတိုင်းသည် မိမိလူမျိုးသမိုင်းနှင့် ပုံပြင်များကို သိရှိကြသည်။ ထို့ပြင် ယခုကဒူး၊ ကနန်း နှင့် တမံ များသည် ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်း အထက်ပိုင်းမှစတင်ပြီး ယခုနေထိုင်ကြရာ ချင်းတွင်း၏ မြစ်ဖျားပိုင်းနှင့် အထက်ပိုင်းများသို့ တဖြည်းဖြည်းချင်း ပြောင်းရွှေ့ကာ အခြေချနေထိုင်ခဲ့ကြသည် မဟုတ်ပေ။ တကောင်းတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသော သမိုင်းကြောင်း အခိုင်အမာ ရှိခဲ့ကြသည်။ ထိုလူမျိုးတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းမှ ပျူ နှင့် ဗမာတို့၏ ရန်ကြောင့် မူးမြစ် မြစ်ဖျားပိုင်းသို့ ထွက်ပြေးလာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုလူမျိုးများ ကိုယ်တိုင်ပြုစုထားသော သမိုင်းများတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။

ဘိုးဘေးများသည် ရွှေလီမြစ်အတိုင်း စုန်ဆင်းလာချိန်တွင် ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ဆုံရာဒေသတွင် ရောက်လာသည်။ ထိုမြစ် နှစ်စင်းဆုံရာ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်တွင် တကောင်းမြို့တည်ခဲ့ကြပြီး နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ “သက်လူမျိုးများနှင့် မျိုးနွယ်နီးနီးသော လူမျိုးများသည် တကောင်းမြို့တည်ပြီး နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။”⁵⁵ ၅၅ သက်လူမျိုးသည် တိဘက်-မြန်မာ များထဲတွင် ရှေးအကျဆုံးသော လူမျိုးဖြစ်သည်။ ဦးဖိုးလတ်

⁵⁵ Sukte behleh Zogam Tangthu, 1995. P.2

ရေးသော “ရှေးဟောင်းမြန်မာသမိုင်းများနှင့် သမိုင်းသုတေသန စာတမ်းများ”တွင် ဖော်ပြထားသည်မှာ “နောင်တွင် သက်လူမျိုးသည် ချင်းလူမျိုးများ ဖြစ်လာကြပြီး၊ ရှေးဟောင်းကျောက်တိုင်များတွင် ဖော်ပြရေးသားချက် အများအပြား တွေ့ရသည်”ဟု ဆိုသည်။⁵⁶၅၆ တောင်အာရှ နှင့် အရှေ့တောင်အာရှတွင် နေထိုင်ကြသော လူမျိုးများ သည် မွေးဖွားရာဒေသများနှင့် ပေါက်ဖွားလာရာဒေသမှာ တိဘက်၊ တရုတ်ပြည် ကန်စုနယ်၊ စီချမ်နယ် ဖြစ်ပြီး ၊ သက်လူမျိုးများမှ ထာဒို လူမျိုး စတင်ပေါက်ဖွားလာသည်။

အချို့သောလူများက ထာဒိုလူမျိုးသည် ဗြဟ္မပုတ္တရမြစ်တစ်လျှောက် စုန်ဆင်းလာကြပြီးနောက်တွင် ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်းသို့ ဝင်ရောက်ကာ ချင်းတွင်းမြစ်အတိုင်း ဆက်လက်စုန်ဆင်းလာပြီး မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာသည်ဟူ၍ ရေးသားပြောဆို ကြသည်။ ထိုသုတေသန ပြုစုသူများ၏ မျက်မြင်အရ ထိုကာလ နေထိုင်မှုများကို အခြေခံပြီး ဖြစ်နိုင်ချေရှိသည့် စဉ်းစားချက်များ စုစည်းကာ ရေးသားခဲ့ကြခြင်းသာ ဖြစ်ပေသည်။

အင်္ဂလိပ်များနှင့် အာရိယံများသည် ဗမာစကားလည်း နားမလည်၊ ထာဒိုစကားနှင့် ဂါထာမန္တာစကားများလဲ နားမလည်ကြပါ။ နေထိုင်သူ များအား မေးမြန်းခြင်းမရှိ၊ ဒေသခံများကို မေးမြန်းခြင်းမရှိဘဲ ထာဒို သမိုင်းခန့်မှန်းရေးသားချက်ကို ဒေသခံများမှ မှန်/မမှန် စိစစ်ရန် လိုအပ် ပါသည်။ ရှေးဟောင်း ဂါထာမန္တာများတွင် ထာဒိုလူမျိုးများ၏ ရွှေ့ ပြောင်းလာမှု သမိုင်းကြောင်းကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ *'Twikilong pi le*

Twikijang pia hungchu chun, Kholkhem, kholjang pia hung chu chun' မေခနှင့် မေလိခမြစ် အတိုင်း စုန်ဆင်းလာပြီး ကလေးဝ၊ ကလေးမြို့တွင် အခြေချသည်” ဟူ၍ ဂါထာတွင်ရှိခဲ့သည်။

မြစ်ငယ်နှင့် ချောင်းမြောက်မြားစွာ ဖြတ်ကျော်လာကြပြီး ခရီးတ ထောက် နားခဲ့ကြသော နေရာများစွာရှိမည် ဖြစ်သည်။ ချောင်း နှင့် မြစ် နေရာကိုမှန်းဆရန် ခက်ခဲသည်။ ဘိုးဘေးများက စပါးဝိညာဉ် ခေါ်ပင့် ရာတွင် အသုံးပြုသောဂါထာတွင် "*Changlha hungin, changlha hungin. Twihat(Thanlwin) galla juthelnu le juthelpa poh changlha hungin; changpang letset in, louma dimset in changlha hung in*" “စပါးဝိညာဉ်လာလော့၊ စပါးဝိညာဉ်လာလော့၊ သံလွင်မြစ်ဟိုဘက်ကမ်း က juthel မောင်နှံနှစ်ဖော် ချီလာသော စပါးဝိညာဉ် လာလော့၊ စပါးကျီ အလျှံအပယ်၊ စပါးစိုက်ခင်း ပြည့်လျက် လျှံလျက် စပါးဝိညာဉ်လာလော့”ဟု ဂါထာမန္တာန် ရွတ်ဆိုကြသည်။ ဤသည်ကိုကြည့်ခြင်းဖြင့် သက်/ထာဒိုများသည် သံလွင်မြစ်ကို ဖြတ်ကျော်စဉ်က စပါးပင် စတင်ရာနေရာကို တွေ့ရှိခဲ့ကြသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာစဉ်တွင် တရုတ်ပြည်၊ မေခမြစ်၊ သာပိန်မြစ်၊ ရွှေလီမြစ် တစ်လျှောက် စုန်ဆင်းလာကြပြီး ရွှေလီ နှင့် ဧရာဝတီမြစ်တို့ဆုံရာ ဒေသလွင်ပြင်များတွင် အခြေချ နေထိုင်ကြသည် ဟုလည်း ပြောဆိုခဲ့ကြသည်။⁵⁷၅၇

⁵⁶ U Po Latt, *Ancient History of Myanmar & Historical Research*" p.28

⁵⁷ ... *Political Land Mark of Myanmar* vol.1, p.204

သက်လူမျိုးနှင့် သက်နှင့် နီးနွယ်သောလူမျိုးများသည် တကောင်းမြို့ကို တည်ထောင်ပြီး နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။⁵⁸၅၈ သက်လူမျိုးသည် တိဘက်-မြန်မာများထဲတွင် ရှေးအကျဆုံး လူမျိုးများ ဖြစ်သည်။ ထိုအကြောင်းကို ဦးဖိုးလတ် ရေးသားထားသည့် ‘ရှေးဟောင်းမြန်မာသမိုင်းနှင့် သမိုင်းသုတေသနပြုချက်များ’စာအုပ်တွင် “ရှေးဟောင်းကျောက်စာ ရေးသားချက်များ၊ လေ့လာချက်များအရ နောင်တွင် ချင်းလူမျိုးများသည် သက်လူမျိုးများဖြစ်ကြောင်း အထောက်အထားများစွာ တွေ့ရသည်။”ဟု ရေးသားထားပါသည်။⁵⁹၅၉

⁵⁸ Sukte behleh Zogam Tangthu, 1995.p.2

⁵⁹ U PoLatt, *Ancient History of Myanmar & Historical Research* p.28

အခန်း (၄)

တရုတ်ပြည်မှ မြန်မာပြည်သို့ဝင်ရောက်လာခြင်း

၁။ တရုတ်ပြည်မှ လာရာလမ်းကြောင်း

ဘီစီ(၂၀၀၀)ခန့်တွင် တရုတ်ပြည်အနောက်ပိုင်း ကန်စုနယ်တွင် နေထိုင်ကြသော ချီအန်လူမျိုးများသည် လူနေမှု၊ ဓလေ့၊ ယဉ်ကျေးမှု မြင့်မားစွာ နေထိုင်ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် ကန်စုနှင့် ကျင်ဟိုင် နှစ်ခုကြားရှိ ကိုကိုနော အိုင်ကြီးနားတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်ဟု ယူဆရသည်။ ကျောက်ခေတ်၊ ကြေးခေတ်များတွင် နေထိုင်ကြခြင်း ဖြစ်ဟန်ရှိသည်။ တရုတ်က မကြာခဏ ကျူးကျော်ဝင်ရောက် တိုက်ခိုက်မှုများကြောင့် ဘီစီ(၁၃၀၀)တွင် ချီအန်လူမျိုးများ (နောင်တွင် တိဘက်-မြန်မာ) များသည် နေထိုင်ရာ ကန်စုနယ်ကို စွန့်ခွာလာကြပြီး တောင်ပိုင်းစီချမ်နှင့် ယူနန်နယ်များသို့ ပြောင်းရွှေ့လာကြသည်။ နောက်ဆုံး ယူနန်နယ်အား ထပ်မံစွန့်ခွာလာကြပြီး တောင်ပိုင်းဒေသများကို ဆက်လက်ဆင်းလာကာ မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာကြသည်။ ထိုတိဘက်-မြန်မာများသည် ဘီစီ(၆၀၀)ခန့်တွင် တကောင်းဒေသသို့ ရောက်လာကြပြီး မြို့ပြတည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။⁶⁰၆၀ ဦးဖိုးလတ် နှင့် ဒေါက်တာနိုင်ဇော် တို့၏ အဆိုအရ “တိဘက်-မြန်မာများသည်

⁶⁰ U Po Latt, *The Origin and Advent of the Burmese Race* (Yangon: Pinyananda Press, 1966). p.11

ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသထက် အရှေ့ဘက်သို့ ဝင်ရောက်လာသည်မှာ ပိုမိုမှန်ကန်မှု ရှိနိုင်မည်”ဟုဆိုကြသည်။ ရှေ့ဦးစာတမ်း ပြုစုသူများ သည် အနောက်ဘက်ခြမ်းသို့ ဝင်ရောက်လာသည်ဆိုသည့်အချက် အပေါ် ဦးစားပေး စဉ်းစားခဲ့ကြသည်။ ပထဝီအနေအထားများအရ မြန်မာနိုင်ငံအရှေ့ဘက်ပိုင်းမှ ဝင်ရောက်လာသည် ဆိုသည့်အချက်မှာ လမ်းကြောင်းအားဖြင့် ဖြစ်နိုင်ချေအရှိဆုံး ဖြစ်နေသည်။ မေခနှင့် မလိခ မြစ်ကြောင်းအတိုင်း စုန်ဆင်းလာနိုင်သကဲ့သို့၊ တပိန်မြစ်နားတစ် လျှောက်စုန်ဆင်းလာနိုင်သည်။ ရွှေလီမြစ်ကြောင်းတစ်လျှောက်လည်း စုန်ဆင်းလာနိုင်သည်ဟု ဦးဖိုးလတ်၏ ယူဆချက်များကို ဒေါက်တာ ဇော်နိုင်မှလည်း သဘောတူခဲ့ပါသည်။ ရွှေလီမြစ်တစ်လျှောက် စုန် ဆင်းလာကြရာတွင် ဧရာဝတီမြစ်နဲ့ဆုံရာ တကောင်းဒေသသို့ တိုက် ရိုက်ရောက်နိုင်သည့်နေရာ ဖြစ်သည်။ မြစ်ကမ်းဘေးလွင်ပြင်သည် ကျယ်ပြန့်သောနေရာ ဖြစ်သောကြောင့် မြို့တော်တည်ရန် သင့်တော် သော နေရာပင်ဖြစ်သည်။

ဦးဖိုးလတ် က “မြန်မာအစ တကောင်းက” ဟူသောအဆိုကို မနှစ်သက် သူများက “မြန်မာအစကျောက်ဆည်က” ဟူ၍ ရေးသားကြသည်။ “လူနည်းစုဖြစ်သော ‘မြန်’လူမျိုးများက ကျောက်ဆည်ဒေသမှစတင်၍ အရပ်လေးမျက်နှာပြန့်ကာ မြန်မာပြည် တဝှမ်းသို့ ပြန့်ကျဲရောက်ရှိကြ ကုန်သည် ဟူသောယူဆချက်သည် ဖြစ်နိုင်ဖွယ်ရာ မရှိပါ။ ဤသည်

ထက် မြန်မာအစသည် တကောင်းဖြစ်၍၊ မြစ်ဖျားဒေသမှ တောင်ပိုင်း ဒေသများသို့ ပြန့်နှံ့ရောက်ရှိကြသည်ဟုဆိုလျှင် ပိုမိုမှန်ကာ လက်ခံနိုင် စရာဖြစ်သည်” ဟူသော ဦးဖိုးလတ်၏ယူဆချက်ကို ဒေါက်တာနိုင်ဇော် မှလည်း လက်ခံရေးသားခဲ့သည်။⁶¹ ၆၁

၂။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာကြသူများ

မြန်မာနိုင်ငံသို့ တိဘက်-မြန်မာများ ဝင်ရောက်မလာမှီက နီးရစ်တို Negritto နှင့် ဩစထရိုနီးရှား Austronesians စကားပြောအုပ်စုများသည် တောင်ပိုင်းပင်လယ်မြစ်ဝများမှ ဝင်ရောက်လာကြကာ မြန်မာပြည် တွင်နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုသူတို့၏ ကိုယ်ခန္ဓာ တည်ဆောက်ပုံမှာ အသားမဲကာ ဆံပင်လိမ်ကောက်ပြီး အရပ်ပုံကြသူများ ဖြစ်သည်။ လူသားလည်းစားကြသည်ဟု မှတ်သားရသည်။ ထို့ကြောင့် ထိုသူတို့ သည် လူသားစား(သမန်းကျား)၊ ဘီလူး (Raksas)များဟု ခေါ်ဆိုကြ သည်။ ထိုသူတို့ နေထိုင်ရာဒေသများရှိ နေရာများကို ဘီလူးချောင်း၊ ဘီလူးကျွန်း ဟူ၍ ယနေ့တိုင်ရှိနေသည်။ တရုတ်ပြည် ယွန်ချီအန်နယ် အနောက်တောင်ပိုင်း နှင့် သံလွင်နှင့် မဲခေါင်အရှေ့ပိုင်းတွင် နေထိုင် သော ပျူ၊ သက် လူမျိုးများအကြောင်း ဖော်ပြချက်တစ်ခုမှာ “ထိုသူတို့ နေထိုင်ရာ လွင်ပြင်ဒေသများတွင် ကြွံ၊ ဆင်၊ လိပ်၊ ခရုကမာ၊ ရွှေ၊ ငွေ၊ ဆားတွင်း၊ ဆတ်ဆန် တောင်ပေါ်ဆန်ကောင်းများ ထွက်ရှိသည်”ဟူ၍ ရေးသား ထားသည်။⁶² ၆၂ အိန္ဒိယနှင့် မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်းသို့

⁶¹ Opcit., p.264.

⁶² (1) Khin Zaw, *Some Evidences of Ideological culture in Pre-Pyu Communities* (Unpublished Research Paper) (Yangon University, 2011), p.127

ဆက်သွယ်သောလမ်းမကြီးသည် သမိုင်းမတွင်မှီ ကာလများကပင် ရှိနှင့်သော လမ်းဖြစ်သည်။ ထိုလမ်းမကြီးသည် ရောမနှင့် တရုတ်ဆက် သွယ်ရာ စီးပွားကူးသန်းရာ လမ်းကြောင်းဖြစ်ပြီး၊ အိန္ဒိယနှင့် မြန်မာ ပြည်တို့ကို ဖြတ်သန်းသွားလာရပါသည်။

မြန်မာပြည်တွင် ရှေးကနေထိုင်ကြသူများ၏ သမိုင်းကြောင်းနှင့် ပတ် သက်၍ သမိုင်းပညာရှင်များကြားတွင် အယူအဆအမျိုးမျိုး ရှိကြသည်။ တောင်အာရှနှင့် အရှေ့တောင်အာရှထဲတွင် နေထိုင်ကြသူများ၏ ဇာတိနှင့် နေထိုင်ရာဒေသများသည် တရုတ်နိုင်ငံ၊ ယူနန် နှင့် တိဘက်၊ ကံစုနယ်များမှ စတင်လာသည်ဟု ဆိုကြသည်။⁶³ ၆၃ ထိုမှတဆင့် လူမျိုးများသည် အရှေ့ဘက်နှင့် တောင်ဘက်ဒေသများသို့ တဖြည်း ဖြည်း ရွှေ့ပြောင်းသွားကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာသော သူများထဲမှ (က) မွန်-ခမာ အုပ်စု၊ (ခ) တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စု၊ (ဂ) တိုင်ပေ-တရုတ် အုပ်စု များဖြစ်ကြသည်။

တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုသည် ဘီစီ(၆)ရာစုခန့်တွင် မြန်မာပြည်သို့ ရောက်ရှိခဲ့ကြသည်။⁶⁴ ၆၄ ယူအချို့တို့သည် ဧရာဝတီမြစ်ကြောင်း

အတိုင်း စုန်ဆင်းခဲ့ကြသည်။ အချို့က အရှေ့တောင်အရပ် သံလွင်မြစ်ကို ဖြတ်ကျော်ကာ မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်း ကျောက်ဆည် သို့ ဝင်ရောက်လာကြသည်ဟု ဆိုသည်။ “သက်၊ ကဒူး၊ သက်နှင့်နီးနွယ် သူများသည် မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်း ဧရာဝတီမြစ်အရှေ့ပိုင်းရှိ တကောင်းမြို့သို့ ရောက်ကြသည် ဟူ၍လည်း ဆိုကြပြန်သည်။⁶⁵ ၆၅ သက်လူမျိုးများသည် ဧရာဝတီမြစ်နှင့် သံလွင်မြစ် မြောက်ပိုင်းတွင် နေထိုင်ကြပြီး ချင်းလူမျိုးများ ဖြစ်လာကြသည်။⁶⁶ ၆၆

(က) မွန်-ခမာ အုပ်စု

မွန်-ခမာအုပ်စုများသည် သံလွင်နှင့် မဲခေါင်မြစ်ဝှမ်းသို့ စုန်ဆင်းသွား ကြပြီး အနောက်ဘက်သို့ ရွှေ့သွားကြကာ မြန်မာနိုင်ငံသို့ဝင်ရောက် လာကြသည်။ ထိုလူမျိုးတို့သည် ယခုမြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်ကြသော အဦးဆုံးရောက်ရှိသောအုပ်စုဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်ကြ ပြီးနောက် နေရာအမျိုးမျိုးရွှေ့ပြောင်းပြီး ပြန့်ကျဲလျက် နေထိုင်ကြ သည်။ ထင်ရှားသော မြို့ကြီးများဖြစ်သော သထုံ၊ ဟံသာဝတီ (ဥက္ကလာပ)၊ ဒဂုံ၊ ပုသိမ်၊ သန်လျင်၊ တွံတေး၊ မော်လမြိုင်၊ ပဲခူး နှင့် မုတ္တမမြို့ကြီးများကို တည်ထောင် ခဲ့ကြသည်။⁶⁷ ၆၇

(2) Hiche Thinglhang changtui hi Twihat/Twivaihat galla juthal nupa poh chang hikha dingin gingchat ahi.

⁶³ ... *History of Myanmar politic* vol.1. (Myanmar socialist Lanzin Party, 1962), p.100

⁶⁴ ... Kabahthamaing ih Hmattaing mya vo, 1. p.47

⁶⁵ *History of Myanmar*: Myanma Encyclopedia vol.10, p.236.

⁶⁶ *Ibid.*, p.47

⁶⁷ Zam Cin Mang, *Suhte Behleh Tedimgam Tangthu* (Tedim: 1966), p.1

(ခ) တိဘက်-မြန်မာအုပ်စု

မွန်-ခမာအုပ်စုများ ရောက်လာကြပြီး မရှေးမနှောင်းတွင် တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုများလည်း ရွှေ့ပြောင်းလာခဲ့ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် ဗြဟ္မပုတ္တရမြစ်ကြီးတလျှောက် စုန်ဆင်းလာကြသည်။ တိဘက်-မြန်မာအုပ်စုထဲမှ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာသူ အုပ်စု(၃)ခု ရှိသည်။ ထိုသူတို့သည် ပျူ ၊ ကန်းယံ နှင့် သက် လူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။ သံလွင်မြစ်သည် ရှည်လျားသောမြစ်ဖြစ်သော်လည်း တောင်တန်းများကို ဖြတ်သောမြစ်ဖြစ်၍ ရေစီးသန်သည်။ ထို့အပြင် အကွေ့အကောက်များသောကြောင့် သင်္ဘောကြီးများ မသွားလာနိုင်ပေ။ ယန်စီ၊ မဲခေါင် နှင့် သံလွင်မြစ်များသည် တိဘက်အရှေ့ဘက် တောင်တန်းများမှ မြစ်ဖျားခံကာ ကချင်ပြည်အရှေ့ဘက်သို့ ဝင်ရောက်လာကာ ရှမ်းပြည် အရှေ့ဘက်သို့ ဖြတ်ကျော်ပြီး မွန်ပြည်နယ်သို့စီးဆင်းပြီး ပင်လယ်ဝ သို့ စီးဝင်သည်။ မြန်မာပြည်အရှေ့ဘက်ကွေ့ဝင်လာပြီး တောင်ပိုင်းသို့ စီးဆင်းသွားသည်။ ထို့ကြောင့် တိဘက်အရှေ့ဘက်နှင့် တရုတ်ပြည်မှ စတင်ပြောင်းရွှေ့လာသော လူအများစုသည် သံလွင်မြစ် နှင့် မဲခေါင် မြစ်အတိုင်း စုန်ဆင်းလာကာ မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ဒေါက်တာနိုင်ဇော်ရေးသားသော “ပျူလူမျိုးနှင့်ပျူယဉ်ကျေးမှု” စာအုပ်တွင် ပျူလူမျိုး သည် မြန်မာပြည်တွင် အစောဆုံး အခြေချ နေထိုင်သူများ ဖြစ်ကြသည်။ ပျူလူမျိုးများသည် မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်းမှ ဝင်ရောက်လာပြီး ဧရာဝတီမြစ် နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဖျားပိုင်းတွင် ခေတ္တနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။⁶⁸ ၆၈ တိဘက်-မြန်မာအုပ်စု များသည် မြန်မာ

ပြည် အတွင်းပိုင်းသို့ ဘီစီ(၆)ရာစုလောက်တွင် ဝင်ရောက်လာကြသည်ဟု ယူဆရသည်”ဟု ဖော်ပြထားသည်။⁶⁹ ၆၉

၃။ တကောင်းမြို့တွင် နေထိုင်ကြခြင်း

တကောင်းမြို့ဟောင်းသည် မန္တလေးတိုင်း ပြင်ဦးလွင်ခရိုင်၊ သပိတ်ကျင်းမြို့နယ် ဧရာဝတီမြစ်အရှေ့ကမ်းတွင် တည်ရှိသည်။ မန္တလေး-ဗန်းမော် ကားလမ်းမကြီး နဘေးတွင် တည်ရှိသည်။ တကောင်းမြို့ဟောင်းသည် ၁၉၀၄ နှစ်တွင် ရှာဖွေမှုပြုလုပ်ကြပြီး၊ ထိုရှာဖွေတွေ့ရှိချက်များသည် အေဒီ-၁၁ ရာစုတွင်ရှိသော ရှေးဟောင်းပစ္စည်းများဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြသည့်အတွက် ပုဂံခေတ်ထက် သက်တမ်းနုသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် နှစ်ပေါင်းများစွာကတည်းက သိထားခဲ့ကြသော တကောင်းနှင့်ပတ်သက်သည့် သမိုင်းကြောင်းများသည် အစစ်အမှန်များမဟုတ်”ဟု ဆိုကြပြန်သည်။ ထို့ကြောင့် “မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်က”ဟူ၍ ယူဆချက်အသစ်များ ပေါ်လာပြန်သည်။ သို့သော်လည်း (၂၀၀၁)ခုနှစ် ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာန၏ တစိုက်တမတ် ကြိုးစားအား ထုတ်မှုများကြောင့် တကောင်းမြို့ဟောင်းအား ပြန်လည်ရှာဖွေဖော်ကြရာတွင် မြို့ဟောင်း၏ တောင်ဘက်(၆)မိုင် အကွာတွင် ရှေးမြို့ရိုးများ တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ကြရာ ပုဂံသမိုင်းကြောင်းထက် နှစ်များစွာ သက်တမ်းရင့်သည်ကို တွေ့ရှိခဲ့ကြသည်။ ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် ဆင်ညက်ကုန်းနှင့် တကောင်းမြို့ဟောင်းကြားတွင် အရိုးအိုးများ တူးဖော်ရရှိကြသည်။ ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် တကောင်း အစိုးရအထက်

⁶⁸ ... Landmark of World History, vol. 1 (Yangon: 1960), p.47

⁶⁹ Ibid., p.47

တန်းကျောင်း(၂) ခြံဝင်းထောင့်တွင် အရိုးအိုး နှင့် မြေအိုး(၆၅)လုံးကို တစ်နေရာတည်းတွင် တူးဖော်ရရှိခဲ့ ပြန်သည်။ ငွေဒင်္ဂါး၊ သက်လူမျိုး အသုံးအဆောင်၊ စစ်အသုံးအဆောင်များကို တူးဖော်ရရှိခဲ့ကြပြီး နောက်တွင် တကောင်းသည် သက်လူမျိုးများ နေထိုင်ရာမြို့ဖြစ်သည် ကို အတည်ပြုချက် ရယူနိုင်ခဲ့သည်။ တကောင်းမြို့ဟောင်းရှိ အဆောက်အဦးများသည် ရှေးသက်လူမျိုးများ၏ လက်ရာများဖြစ် ကြောင်း သက်သေပြနိုင်ခဲ့သည်။ ရှေးတကောင်းမြို့ဟောင်းသည် ဧရာဝတီမြစ် အနောက်ပိုင်းတွင် တည်ရှိကြောင်းကို ရှေးတကောင်း ပုံပြင်များ၊ မိုးမိတ်ပုံပြင်များ နှင့် အခြားရှေးပုံပြင်များတွင် ဖော်ပြပြော ဆိုလေ့ရှိသည်။ ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် ဘူမိဗေဒ ပညာရှင်များ၊ ရေအရင်း အမြစ်ဖွံ့ဖြိုးမှု ပညာရှင်များ၊ ရှေးဟောင်းသုတေသန ပညာရှင်များ၊ မြေအောက်ရေများဆိုင်ရာ ပညာရှင်များ၊ အင်ဂျင်နီယာများ၊ ဂေဟဗေဒပညာရှင်များနှင့် သမိုင်းပညာရှင်များစုပေါင်း၍ ထပ်မံ၍ သုတေသန သေချာပြန်လုပ်ခဲ့ ကြသည်။

တကောင်းမြို့ဟောင်းပတ်လည် အင်းနက်နယ်မြေ၊ မြတောင်နယ်မြေ၊ တောင်ငယ်နယ်မြေ၊ ကြာညက်နယ်မြေ၊ မလည်နယ်မြေနေရာ များကို သုတေသန ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ တကောင်းမြို့ဟောင်း နယ်မြေတွင် ရေတိုက်စားသောကမ်းပြိုမြေ Old River Terrace (၂) နေရာတွေ့ ရသည်။ ကမ်းပါးပြိုသည့်နေရာဟောင်းများကို အင်းနက်နယ်မြေနှင့် မိုးကောင်းနယ်မြေတွင် တွေ့ ရသည်။ ဒုတိယကမ်းပါးပြိုကျမှု နေရာ ဟောင်းကို ဧရာဝတီမြစ် ရေစီးလမ်းကြောင်း ပြောင်းရာမှ ပေါ်ထွက်

လာခြင်းဖြစ်ပြီး ၎င်းကို တကောင်းနှင့် မြတောင်နယ်မြေတွင် တွေ့ရှိရခြင်းဖြစ်သည်။ မြေနိမ့်ရာနေရာတစ်ခုတွေ့ရပြီး ၎င်းသည် စစ်ကိုင်းတောင် ငလျင်လှုပ်ခြင်းကြောင့် မြေနိမ့်ရခြင်းဖြစ်ကြောင်း ပညာရှင်များက ဆိုသည်။ မြစ်ရေတိုက်စားမှုကြောင့် လမ်းကြောင်း သစ်ပြောင်းသွားပြီး လမ်းကြောင်းသစ်နှင့် အဟောင်းကြားတွင် မြစ်ရေ စီးကြောင်း တိုက်စားမှုငယ်များ ဖြစ်ပေါ်လာသည်။⁷⁰၇၀ ဤသည်မှာ လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း(၆၀၀၀-၄၀၀၀)အကြားတွင် တည်ရှိပြီး ကျောက် ခေတ်(Neolithic Period)တွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်ဟု ပညာရှင်များက ဆိုသည်။ လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း(၄၀၀၀)က တကောင်းမြို့သည် မြစ်အနောက်ဘက် တွင်တည်ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်သည် စစ်ကိုင်း ငလျင်ကြောင့် မြစ်ရေစီးကြောင်း ပြောင်းသည့်အတွက် တကောင်း မြို့ရိုးထောင့် တစ်ထောင့်သည်လည်း ရေတိုက်စားသည်ကို ပညာရှင် များက ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့သည်။ တကောင်းမြို့သည် အလွန်ရှေးကျသော မြို့ဟောင်းဖြစ်သည်ကို ကောင်းစွာတွေ့မြင်ခဲ့ကြသည်။ နှစ်ပေါင်းများ စွာပြောဆိုကြသော မြန်မာအစ-တကောင်းက ဆိုသည့် စကားရပ်သည် အမှန်ဖြစ်သည်ကို တွေ့မြင်ကြရသည်။ ထိုစကားရပ်အတွက် ထပ်မံ ငြင်းခုံရန် အကြောင်းမရှိတော့ပေ။ တကောင်းလွင်ပြင်သည် ကျောက်ခေတ်၊ ကြေးခေတ်နှင့် သံခေတ် ခေတ်သုံးခေတ်လက်ရာများ ကို တစ်နေရာတည်းတွင် တွေ့နိုင် သည့် ထူးခြားသောနေရာဖြစ်သည်။ တကောင်းမြို့တွင် နေထိုင်ခဲ့သည့် အကြောင်းအရာများကို ဘယ်သူ ကမျှ ရှင်းလင်းဖော်ပြနိုင်ခြင်း မရှိပေ။ ဂေါတမဗုဒ္ဓ မပွင့်မှီကာလများ ဖြစ်သည်ဆိုသောကြောင့် အချို့က ဘီစီ(၆၀၀)ခန့်ဖြစ်မည့်ဟု မှန်းဆ

⁷⁰ Ibid., p.426.

ကြသည်။ ဂေါတမ ပွင့်သည့်နှစ်မှာ ဘီစီ(၅၆၆) ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓ မပွင့်မှီ ကာလ အဘိရာဇာမင်းကြီး တကောင်းမြို့သို့ ရောက်ချိန်တွင် ‘တကောင်းမြို့သည် လူဦးရေများစွာ နေထိုင်ကြသည့် မြို့တော်ကြီး တစ်ခုဖြစ်သည်’ဟု မှတ်တမ်းတင်ထားခဲ့သည်။

၁၆-၂၆ မေလ ၁၉၉၇ ခုနှစ်တွင် သမိုင်းသုတေသနပညာရှင်များက တကောင်းမြို့ဟောင်း ရှာဖွေမှုများတွင် မြေအုတ်များတွင် လက် ချောင်းမှတ်ရာများကို တွေ့ရသည်။⁷¹၇၁ ထို့ပြင် ပုတီးများ၊ ချွန်သော ကျောက်ခေတ်လက်နက်များ တွေ့ရသည်။ မြို့ရိုးတို့သည် ထင်မှတ် သည်ထက် ပို၍ကျယ်ပြန့်သည်ကို တွေ့ရှိကြသည်။

အေဒီ-၂၀၀၀ တွင် မန္တလေး၊ တကောင်း၊ ငဦး၊ ရွှေကူ၊ ဗန်းမော် ကားလမ်းမကြီးဖောက်လုပ်ရာတွင် တကောင်းမြို့ဟောင်း၊ မြို့သစ် အား ဖြတ်သန်းသွားသည့်အတွက် သုတေသနပြုလုပ်ရန် ပိုမိုလွယ်ကူ လာခဲ့သည်။ အေဒီ၂၀၀၁ ခုနှစ် ဆောင်းရာသီကာလ သုတေသန ပြုလုပ်စဉ်တွင် ရှေးမြို့ရိုးအုတ်မြစ်တူးဖော်ရာတွင် အုတ်မြစ်နှစ်ထပ် (နှစ်ဆင့်)နေရာကို တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့သည်။ တိုက်အုတ်မြစ်သည် အပြင်ပိုင်း အတိုင်းအထွာ ၄၆ ပေ x ၄၆ ပေ ပတ်လည်ရှိပြီး၊ အတွင်းပိုင်း ၂၀ပေx၂၀ပေ ပတ်လည် တည်ဆောက် ထားသည်ကို တူးဖော်တွေ့

ရှိခဲ့ကြသည်။ အပြင်ဘက်မြို့ရိုး အရှေ့ဘက်ထောင့်တွင် အကျယ် ၆လက်မ၊ အရှည် ၉ပေရှိသော လှေခါးထစ်တံတားတစ်ခု ထပ်မံ တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။ ထိုတံတိုင်းငယ်သည် ဗိဿနိုးမြို့ဟောင်းနှင့် သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းတွင် တူးဖော်ရရှိခဲ့သော ⁷²၇၂ တံတိုင်းငယ် များသည် တည်ဆောက်သည့် နည်းစနစ်တူညီကြပြီး အတိုင်းအထွာ များလည်း တူညီနေသည်ကို ထူးဆန်းစွာ တွေ့ရှိရသည်။⁷³၇၃ တကောင်းတွင် တူးဖော်ရရှိသည့်အရာနှင့် ဗိဿနိုးတွင် တူးဖော်ရရှိ သည့်အရာများသည် မြောက်ဘက်အရပ်လှည့်မှ ၇ ဒီဂရီ တိမ်းစောင်း သည့်ဟန်သည်လည်း တူညီနေသည်ကို တွေ့ရသည်။ မြေအုတ်များ သည်လည်း မြေအုတ်များသည်လည်း လက်ချောင်းရာများ တွေ့ရှိ ရသည့်အတွက် လက်ဖြင့်ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်မှာ ထင်ရှားသည်။ ထိုအရာများသည် အိန္ဒိယ အန္တရာပရာဒေရှ်နယ်ရှိ အမရဝတီတွင် ရှိသော ရှေးဟောင်းဘုရား အုတ်မြစ်များနှင့် တူညီနေသည်ကို တွေ့ရ သည်။ ထို့အပြင် မြေအုတ်အပြားများလည်း တွေ့ရသည်။ အုတ်စီရာ တွင် မညီမညာ၊ လက်ရာလည်းမသပ်ရပ်၊ ရိုးရှင်းသောဒီဇိုင်းများဖြစ် ကြပြီး၊ အနားထောင့်စွန်းများသည်လည်း စောင်းလျက်ရှိသောကြောင့် ခရစ်တော်မပေါ်မှီကာလများက ဖုတ်ခဲ့သော အုတ်များဖြစ်ကြောင်း ယူဆရသည်။ ထိုအုတ်များနှင့် အနီးစပ်ဆုံးသော အုတ်များမှာ သရေ ခေတ္တရာတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ သို့ရာတွင် တကောင်းတွင်တွေ့ ရသော

⁷¹ Ibid., p.302.

⁷² ဗိဿနိုး နှင့် သရေခေတ္တရာသည် တကောင်းနှင့်ဟန်လင်း မြို့ဟောင်းများ၏ နောက်တွင် ပေါ်လာသောမြို့ဟောင်းများဖြစ်သည်။ သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းသည် ပဲခူးတိုင်း၊ ပြည်မြို့အနီးတွင်တည်ရှိပြီး၊ ဗိဿနိုးမြို့ဟောင်းသည် မကွေးတိုင်း

အတွင်းရှိ တောင်တွင်း ကြီးမြို့အနီးတွင် တည်ရှိသည်။ ဗိဿနိုးသည် မြောက်ပိုင်း တွင်ရှိပြီး၊ သရေခေတ္တရာသည် တောင်ပိုင်းတွင် ရှိသည်။ ကမ္ဘာ့ရှေးဟောင်း အမွေ အနှစ်စာရင်းတွင် ပါဝင်ကြသည်။

⁷³ Ibid., p.304.

အုတ်လက်ရာများသည် အလွန်ရှေးကျသည့်လက်ရာများ ဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားသည်။ တကောင်းတွင်တွေ့ရသည့် အိမ်အမိုး အုတ်ကြွပ်များ သည် သရေခေတ္တရာ လက်ရာများနှင့် ဆင်တူသော်လည်း ပို၍ရှေးကျ သည်ဟု ယူဆရသည်။ တရုတ်ပြည်မှ အုတ်ဖုတ်အတတ်ပညာများ ယူဆောင်လာသည်ဟု ယူဆရသည်။ တကောင်းရှိအုတ်ဖုတ်ခြင်း အတတ်ပညာသည် အခြားဒေသများသို့ ပြန့်နှံ့ရောက်ရှိမည် ယူဆ ရ သည်။ သို့သော် အိန္ဒိယ၊ ဘီဟာနယ်နှင့် ဥတ္တာပရာဒါနယ် မြို့များတွင် ထိုကဲ့သို့သောအိမ်အုတ်ကြွပ်များ အသုံးပြုကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ နီပေါ နှင့် ကပိလဝတ်နယ် များတွင်လည်း ထိုနည်းတူ အသုံးပြုကြသည်။ ထို့ကြောင့် တကောင်းသည် မြန်မာအစပြုရာ ဖြစ်သည်နှင့်အညီ ရှေးပုဂံမြို့ဟောင်းထက် များစွာရှေးကျကြောင်း ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနမှ ၆ မတ် ၂၀၀၁ နေ့တွင် အတည်ပြုခဲ့ သည်။⁷⁴ ၇၄ မြန်မာသမိုင်းကြောင်းရေးထိုးသော ရှင်ဘုရင်၏ နန်းတော် တွင် မှူးကြီး၊ မတ်ကြီးများ ရေးသားချက်နှင့် ဆိုရိုးစကားသည် မှန်ကန် ကြောင်း ခိုင်မာစေခဲ့သည်။ တကောင်းမြို့ဟောင်းနှင့် အနီးတဝိုက်ရှိ မြို့ရွာများတွင် မြေပုတီး၊ ကျောက်ပုတီး၊ သံများနှင့် ငွေဒင်္ဂါးများ တွေ့ရသည်။ ငွေဒင်္ဂါးမျက်နှာပြင်နှစ်ဘက်တွင် တရုတ်လက်ရာ အဆင် ဒီဇိုင်းများ ရေးဆွဲထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် အချို့သည်ဆင်ပုံ၊ နွားပုံနှင့် ဒေါင်းပုံ သဏ္ဌာန်အရုပ်များ တွေ့ရသည်။

တကောင်းမြို့ရိုး သုံးထပ်ဖြင့် ကာရံထားသည်။ မြို့တော်သည် သုံးကြိမ် တိုင်အောင် တည်ထောင်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဒုတိယအဆင့်တွင်

မြေအိုးတစ်လုံး တူးဖော်ရရှိပြီး အိုးထဲတွင် ခေါင်းလောင်းငယ် ၁၅ ခု၊ မြေပုတီး ၁၃ လုံး၊ သံလက်ကောက် ၁ ကွင်း၊ ကြေးလက်စွပ် ၁ ကွင်း၊ ငွေပုတီးကွင်း ၂ ခု၊ လိမ္မော်ရောင် ပုတီးလုံးကြီး ၂ လုံး၊ ခြောက်မြောင့် ပုတီး ၁ လုံး၊ ဆလင်ဒါပုံပုတီး ၁ လုံး၊ အဖြူရောင်ပုတီးလုံးငယ် ၁ လုံး၊ အနက်ရောင်ပုတီး ၁ လုံး နှင့် ကမာခွံ ၁ ခု တို့ကိုစုပေါင်း၍တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် ၁၁ ဩဂုတ် ၂၀၀၄ နေ့တူးဖော်ရရှိမှုများတွင် အရိုးအိုး ၅ ခု၊ ရေအိုး ၁၆ အိုး၊ ခွက် ၁ လုံး၊ ရေသောက်ရန် ခွက် ၁ ခွက် စသဖြင့် အမျိုးပေါင်း ၂၃ မျိုးကို တနေရာတည်းတွင် တစုတစည်းတွေ့ရသည်။ ထိုနည်းအားဖြင့် တူးဖော်မှုတိုင်းတွင် တကောင်းမြို့တွင် နေထိုင်မှုများ နှင့် အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများကို တစ်စုတဝေးတည်း တူးဖော်တွေ့ရှိ ရသည်။ တကောင်းမြို့ရိုးသည် သုံးထပ်ဖြင့် ကာရံထားပြီး မြေအောက်ဘက်သို့ နက်အောင်တူးဖော်လေ ပို၍ရှေးကျလေဖြစ်ပေ မည်။ နောက်ပိုင်းတွင် တူးဖော်ရရှိသော မြေအိုးအချို့တို့သည် လည်သိမ်သည့်မြေအိုးများတွေ့ရပြီး အထဲတွင်မည်သည့်ပစ္စည်းမျှ မပါရှိပေ။ လူအသွား၊ ဝက်သွား၊ ဓါး၊ ဓါးကောက်၊ ဇွန်၊ မြေအိုးအဖုံး၊ လူအရိုးများကိုလည်း တွေ့ရသည်။

⁷⁴ Ibid., p.309

အခန်း (၅)

တကောင်းမင်းဆက် နှင့် ထာဒိုဖြစ်ပေါ်လာခြင်း

၁။ တကောင်း မင်းခေတ်

ရွှေဘိုတက္ကသိုလ် သမိုင်းပါမောက္ခ ဆရာဦးသန်းထွန်း(ရွှေဘို) မှ ‘မြန်မာအစ တကောင်းက’ ဟုဆိုရာတွင် “တကောင်းသည် မြန်မာ ဘုရင်မင်းဆက်များ စတင်ရာဖြစ်သည်ဟု ဆိုလိုခြင်းဖြစ်ကာ မြန်မာလူ မျိုးများစတင်ရာဖြစ်သည်ဟု ဆိုလိုခြင်း မဟုတ်ကြောင်း” သေချာရှင်း လင်းခဲ့သည်။⁷⁵ ၇၅ အင်းဝခေတ်တွင်ရေးသော “မှန်နန်းရာဇဝင်” နှင့် “မဟာမှန်နန်းရာဇဝင်ကြီး”စာအုပ်တွင် “မြန်မာလူမျိုးများ၏ မြို့တော် တကောင်းမြို့တော်”ဟူ၍ ရေးသားထားသည်။ ထို့ပြင် ဦးကုလားရေး သားသော “မဟာရာဇဝင်ကြီး၊ အတွဲ-၁”စာအုပ်တွင် “မြန်မာနိုင်ငံ စတင်ရာတကောင်းမြို့တော်” ဟူ၍ ရေးသားထားသည်။ တကောင်း မြို့တွင် သက်နှင့် သက်နှင့်နှီးနွယ်သူ လူမျိုးများဖြစ်ကြသော ကဒူး၊ ကနန်းနှင့် အခြားသောလူမျိုးများ နေထိုင်ကြကာ အိန္ဒိယနယ်မှ အာရိ ယန်လူမျိုးများ သွားရောက်ပြီး အုပ်ချုပ်မင်းပြုခဲ့ကြသည်။ အာရိယန် (ကုလား၊သကျသာကီ) ဟူသော သကျ သို့ သာကီများသည် သက်လူ မျိုးများ မဟုတ်ကြဘဲ၊ သက်သည်လည်း သာကီကုလားများ မဟုတ်ကြ ပေ။ သက်များ နေထိုင်ရာဒေသများတွင် အာရိယန်များလာရောက်

မင်းလုပ်အုပ်ချုပ်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ သို့သော်နောင်တွင် တကောင်း ဘုရင် အာရိယန်များသည် လူဦးရေနည်းသည်ကတစ်ကြောင်း၊ တရုတ် နန်ချောင်များက အမြဲကျူးကျော် တိုက်ခိုက်မှုများကြောင့် လူမျိုး ပျောက်ကွယ်လျက် ရှိကြကုန်သည်။ ထို့ကြောင့် ဒေသနေထိုင်သူ သက် လူမျိုးများ၊ နီးနွယ်သူများဖြစ်သော ကဒူး၊ ကနန်းများက အုပ်ချုပ်မှု အဝဝကို တာဝန်ယူ ဆောင်ရွက်ကြသည်။ ပါမောက္ခဦးသန်းထွန်း (ရွှေ ဘို)က “မြန်မာဟုဆိုရာတွင် ဗမာလူမျိုးကို ဆိုလိုခြင်း မဟုတ်ကြောင်း ကို သတိချပ်ရန်လိုသည်”⁷⁶ ၇၆ ဟုဆိုသည့်အတိုင်း မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်ကြသော ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ အားလုံးပါဝင်သည်။

မြန်မာ ဆိုသည်မှာ ဗမာကိုသာ ရည်ညွှန်းသည် မဟုတ်ပါ။ ထိုအာရိယန် လူမျိုးဖြစ်သော သကျသာကီနွယ် လူမျိုးသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင်းသို့ မဝင်ရောက်မှီကပင် သက်၊ ပျူ၊ ကမ်းယံ၊ မွန်၊ ရခိုင် တို့သည် မြန်မာနိုင်ငံ တွင် ဝင်ရောက်အခြေချပြီးသူများ ဖြစ်သည်။ တကောင်းမြို့မှတစ်ဆင့် ကံရာဇာကြီးသည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့တွင် ၆ လကြာ ဘုရင်ခံစဉ် မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းတွင် နေထိုင်ကြသော ပျူ၊ ကမ်းယံ၊ သက် လူမျိုးများက ဘုရင်လာတောင်းသဖြင့် ကံရာဇာကြီးက သားတော် မူဒုဒိတ္တာကို မင်းအတွက် စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ထို့နောက်တွင် ရခိုင်ပြည်မှလည်း ဘုရင်လာတောင်းသဖြင့် ကံရာဇာကြီးအား ရခိုင်ပြည် ကျောက်ပန်း တောင်တွင် ဘုရင်ခံရန် ပင့်သွားခဲ့ကြသည်။ ထိုကျောက်ပန်းတောင် တွင် (၄)နှစ်ခန့် ဘုရင်ခံပြီးနောက်တွင် ဧည့်ဝတီမြို့ဟောင်းအား ပြန်

⁷⁵ Than Htun (Shwebo), *The foot prints of Pre-Pagan*, p.48

⁷⁶ Ibid.,p.48.

လည် တည်ဆောက်ခဲ့ကြပြီး ထိုနေရာတွင် နန်းစံခဲ့သည်။⁷⁷ ၇၇
ထို့ကြောင့် သာကီလူမျိုး ဝင်ရောက်မလာမှီတွင် မွန်၊ ပျူ၊ သက် လူမျိုး
များ၊ ကမ်းယံ နှင့် ရခိုင်လူမျိုးများသည် မြန်မာပြည်တွင် အစောဆုံး
အခြေချ နေထိုင်ခဲ့ကြသူများ ဖြစ်ကြသည်။⁷⁸ ၇၈

တကောင်းမြို့သည် သက်/ထာဒို များနေထိုင်ရာဒေသဖြစ်ပြီး ရှေး
ဟောင်း သုတေသနပညာရှင်များက တူးဖော်ရာတွင်လည်း အထိမ်း
အမှတ်ကျောက်တိုင်၊ မြေပေါ်တွင် ရေးသားထားသော စာပေနှင့်
အက္ခရာများ ဘာမျှမတွေ့ရှိပေ။⁷⁹ ၇၉ အကြောင်းရင်းမှာ ထာဒို/သက်
လူမျိုးများသည် ဘာသာစကား ရှိကြသော်လည်း စာပေအရေးအသား
မရှိကြသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် စာလုံးတစ်လုံး၊ နှစ်လုံး
ရေးသားထားသော အုတ်တစ်ချပ်တွေ့ရပြီး ထိုစာသားသည်လည်း
San skrit ပါဠိဘာသာစကားသာဖြစ်သည်ဟု Dr.Fuhra ကဆို
သည်။⁸⁰ ၈၀ ထာဒိုလူမျိုးနှင့် နီးနွယ်သူ လူမျိုးများသည် အခြားသော
သက်လူမျိုးများနှင့် ရောနှောနေထိုင်ကြသည်မှာ ထင်ရှားသည်။
ပျူများနေထိုင်ရာဒေသများ၌ မြေအောက်မှတူးဖော်ရရှိသော ကမ္ဗည်း
ကျောက်စာရေးထွင်းထားသည့် ကျောက်တုံး များ၊ မြေအိုများ၊ အုတ်
ချပ်များ၊ ကြေးဝါများ၊ သံထည်များပေါ်တွင် ပျူစာပေ အရေးအသား
များစွာ တွေ့ရသည်။

⁷⁷ Ibid., p.46

⁷⁸ Ibid., p.49

မြေအိုးများ တူးဖော်ရရှိခြင်း

တကောင်းမြို့ဟောင်းတွင် မြေအိုးအမြောက်အများ တူးဖော်ရရှိခဲ့
သည်။ အိုးပေါင်း (၈၅)အိုး တူးဖော်ရရှိကာ အိုး(၂၄)အိုးသည် ပုံများဖော်
ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ အဆိုပါဒီဇိုင်းများမှာ ဝိုင်းကြီးထပ်သည့်ပုံ၊
မီးတောက်သည့်ပုံ၊ ငှက်ရုပ်၊ နွားရုပ်၊ ဆင်ပုံ ပါဝင်ကြသည်။ ထို့အပြင်
ငွေဒင်္ဂါးများတူးဖော်ရရှိပြီး မီးတောက်ပုံ၊ တောင်ကြောတွင်နေထွက်
သည့်ပုံ များပါဝင်ကြသည်။

ပုတီးများ တူးဖော်ရရှိခြင်း။

တကောင်းမြို့ဟောင်းတွင် ပုတီးလည်ဆွဲအမျိုးပေါင်းများစွာ တူးဖော်
ရရှိခဲ့သည်။ မြေပုတီးလည်ဆွဲ(၁၂၈)ခု တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။ လည်ဆွဲ
ပုတီးများသည် ပုံသဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုး၊ အရောင်အမျိုးမျိုး၊ အရွယ်အစား
အားဖြင့်လည်း အမျိုးမျိုး ရှိကြသည်။ ထိုတူးဖော်ရရှိသော ပုတီးလည်
ဆွဲများကို ထာဒိုလူမျိုးများက ယနေ့တိုင်အောင် အသုံးပြုနေကြဆဲ
ဖြစ်ပြီး ရိုးရာ ဓလေ့ထုံးတမ်း အဆောင်အယောင်များအဖြစ် ဆက်ရှိနေ
ဆဲဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုများနှင့်နီးနွယ်သူများ တကောင်းတွင်
နေထိုင်ခဲ့ကြသည်မှာ ထင်ရှားသည်။ ပုတီးများ၏ အရောင်များသည်
လည်း လိမ္မော်ရောင်၊ လိမ္မော်ရင့်၊ လိမ္မော်ရောင်ပေါ်တွင် အဖြူရောင်
အကွက်၊ နက်ပြာရောင်၊ အစိမ်းရောင်၊ အပြာရောင်၊ ဆင်စွယ်ရောင်၊
ရွှေရောင်၊ အနက်ကြား၊ မီးခိုးရောင်၊ အဖြူရောင်၊ အနီရောင် နှင့်

⁷⁹ Dr. Chit San Win, *Pyu* (Yangon: Panmyothaya Sapae,), p.326

⁸⁰ Ibid., p.326

ကြက်သွေးရောင်များ ပါဝင်ကြသည်။ ပုတီးလည်ဆွဲများမှာ မြေပုတီး၊ ကာနယ်လီကျောက်ပုတီး၊ ကျောက်ဖြူပုတီး၊ ကျောက်ဖန်ပုတီး၊ သလင်းကျောက်ပုတီး၊ ကျောက်ပုတီး၊ ဖန်ပုတီး၊ သစ်စေးပုတီး၊ ကျောက်ပုတီးများ ဖြစ်ကြသည်။ အရွယ်အစားနှင့် အဆင်းသဏ္ဌာန်များ အမျိုးမျိုး ရှိကြသည်။⁸¹ ၈၁

သင်္ဂြိုဟ်ခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ပျူလူမျိုးများသည် အာရိယံများကိုကွယ်သော ဗြဟ္မဏဝါဒအတိုင်း လုပ်ဆောင်ကြပြီး မီးသင်္ဂြိုဟ်လေ့ ရှိကြသည်။ မီးသင်္ဂြိုဟ်ပြီး ပြာများကို အိုးထဲတွင်ထည့်သွင်းပြီး မြေမြှုပ်ကြသည်။ တခါတရံ အိုးများကိုလည်း စုပေါင်း၍လည်း မြေမြှုပ်ကြသည်။ အိုးထဲတွင် ကွယ်လွန်သူ၏ ပိုင်ဆိုင်မှု အသုံးအဆောင်များ ထည့်သွင်း၍ မြေမြှုပ်ကြသည်။ သို့သော် သက်လူမျိုးများထဲတွင် အချို့တို့သည် ဗြဟ္မဏဝါဒ ၊ ဟိန္ဒူဝါဒ ၊ ဗုဒ္ဓဝါဒ မခံယူကြသော်လည်း မီးသင်္ဂြိုဟ်ကြသူများလည်း ရှိကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် မည့်သည့်အခါမျှ မီးသင်္ဂြိုဟ်ခြင်း မရှိပေ။

တကောင်းတွင် တူးဖော်ရရှိသော လူရိုးများသည် သင်္ချိုင်း(သို့)မြို့ပြင်တွင် သင်္ဂြိုဟ်ခြင်း မဟုတ်ဘဲ နေအိမ်ခြံဝင်းတွင်းတွင် တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ကြသည်။⁸² ၈၂ ဗမာသမိုင်းပညာရှင်များက သက်နှင့်ပျူတို့ကို မခွဲခြားနိုင်တော့ပေ။ သက် လူမျိုးများသည် ပျူမှ ဆင်းသက်လာသည် ဟု ထင်မှားကြပြီး ပျူ ဟူ၍ပင် ရောနှောဖော်ပြလာကြသည်။ ဥပမာအား

ဖြင့် ပါမောက္ခဒေါက်တာ ချစ်စန်းဝင်း ရေးသားရာတွင် သမိုင်းတွင် ပျူနိုင်ငံ(၁၂)ခု နှင့် မြို့ပြများကို အောက်ပါအတိုင်း ဖော်ပြခဲ့သည်။

က) အီလို့ပျူ	တကောင်းမြို့တော် ၊ ငဆောင်ချန် မြို့တော်
ခ) ဟန်လင်းပျူ	ဟန်လင်းမြို့တော်
ဂ) ကချင်ပျူ	ငမန်းဒမြို့ ၊ မိုးကောင်းမြို့တော်
ဃ) ချင်းပျူ	ဖလမ်းမြို့ ၊ တီးတိန်မြို့
င) အာသီရိပျူ	ဓညဝတီမြို့
စ) မြန်မာပျူ	တောင်တွင်းကြီး၊ ကျောက်ပန်းတောင်း၊ ယုန်လွတ်၊ သီရိပစ္စယာ၊ သမ္ဗဝတီမြို့ များ၊ စသဖြင့် ⁸³ ၈၃

ပျူလူမျိုးတို့၏ မျိုးရိုးအမည်၊ အနွယ်များကို ခွဲခြားခြင်းမရှိပဲ ရောထွေးပြီး ရေးမှတ်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ချင်းပြည်နယ်ရှိ ပလက်ဝ၊ ကန်ပက်လက်မြို့များသည်လည်း အစောဆုံးမြို့များ ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ဖလမ်း ၊ ဟားခါး ၊ တီးတိန် ၊ မင်းတပ် ၊ မတူပီ ၊ တွန်းဇံနှင့် ထန်တလန်တို့ ဖြစ်ကြသည်။ တွန်းဇံမြို့သည် တီးတိန်မြို့နယ်တွင် ရှိနေဆဲ ဖြစ်သဖြင့် တွန်းဇံသည်လည်း အပါအဝင်ပင် ဖြစ်သည်။ ဖလမ်းမြို့နယ်တစ်ခုလုံးသည် ပါဝင်ခြင်းမရှိသေးပေ။ အကြောင်းမှာ

⁸¹ Ibid., p.325

⁸² Ibid., p. 339

⁸³ Ibid., p.116

ဖလမ်းသည်လည်း အမျိုးအနွယ်အားဖြင့် ဟားခါးနယ်နှင့် ဆက်နွယ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ရှေးမြို့များစာရင်းတွင် ဖလမ်းမြို့ပါဝင်လာခြင်း အကြောင်းမှာ Ngawn ငွန် မျိုးနွယ်စုကြောင့်ဖြစ်သည်။ ငွန်မျိုးနွယ်စုကြောင့်ဖြစ်လျှင် ကျင်နွေးမျိုးဆက်သည် ပျူလူမျိုးများ ဖြစ်ပေမည်။ မင်းတပ် နှင့် ကန်ပက်လက် ဘာသာစကားများသည် ပျူဘာသာစကားနှင့် ပို၍ နီးစပ်ဟန် ရှိသည်။ ပျူများသည် သရေခေတ္တရာမြို့ ပျက်သုန်းသွားပြီး နောက် ပုဂံတွင် ပြန်လည်စုစည်းကြပြီး ဗမာများ ဖြစ်ကုန်သည်ဟု ဆိုကြသည်။⁸⁴၈၄

ပျူများသည် ဘီစီ-၆၀၀ ခန့်မှစ၍ လူသေကို မီးသင်္ဂြိုဟ်ကြပြီး ဖြစ်သည်။

ပျူသည် ဗြဟ္မဏဝါဒအတိုင်း နေထိုင်ကြပြီး နောင်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာသို့ ခံယူကြသည်။ ဗြဟ္မဏဝါဒ၊ ဟိန္ဒူဝါဒ နှင့် ဗုဒ္ဓဝါဒအတိုင်း မီးဖြင့် သင်္ဂြိုဟ်ကြသည်။ သက်လူမျိုးများသည် ဘိုးဘေးများ ကိုးကွယ်သော ဘာသာအတိုင်း ဆက်လက် တည်ရှိကြသည်။ သန့်ရှင်းသော ကောင်းကင် ဘုရားမ နှင့် ဘုရား ဟုဆိုကာ ဂါထာမန္တာများ ရွတ်ဖတ်ကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် မီးသင်္ဂြိုဟ်ခြင်း ဓလေ့ မရှိသော်လည်း ထာဒိုများနှင့် နီးနွယ်သူအချို့တွင် မီးရှို့သည့်ဓလေ့ ကျင့်သုံးကြသူလည်း ရှိသည်။ သို့သော် ခရစ်ယာန်ဘာသာသို့ ပြောင်းပြီးနောက်တွင်

မီးသင်္ဂြိုဟ်ခြင်းဓလေ့ကို မပြုလုပ်ကြတော့ပေ။ ထို့ကြောင့် တကောင်းတွင် တူးဖော်ရရှိသော အရိုးများသည် သက်လူမျိုးများထဲတွင် ထာဒိုလူမျိုး တို့၏ အရိုးများဖြစ်မည်ဟု ယူဆရသည်။

က) ပထမတကောင်း မင်းဆက်

တကောင်းမြို့ဟောင်းသည် ဘီစီ-၆၀၀ ခန့်က မြို့စတင်တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်”ဟု သမိုင်းပညာရှင်များစွာက ယုံကြည်ကြသည်။⁸⁵၈၅ တကောင်းကို “ပွန်တဲ” ဟုခေါ်ဆိုကြပြီး “သင်းတွဲ”ဟူ၍လည်း ခေါ်ဆိုကြသည်။ မြန်မာပြည် မြောက်ပိုင်းဒေသရှိ တကောင်းမြို့ကို စတင်တည်ထောင်စဉ်အခါက အရှေ့တွင် ပျူ၊ အနောက်တွင် ကမ်းယံ၊ မြောက်ပိုင်းတွင် သက်၊ တောင်ပိုင်းတွင် မွန် လူမျိုးများသာ ရှိကြပြီး ဧရာဝတီမြစ်၊ သံလွင်မြစ်၊ စစ်တောင်းမြစ် တလျှောက်တွင် မွန်များ နေထိုင်ကြသည်ဟု ရေးသားထားသည်။⁸⁶၈၆ တကောင်းမြို့သည် တိဘက်-မြန်မာ အုပ်စုရှိ သက် နှင့် သက်နဲ့နီးနွယ်သူများ နေထိုင်ကြသည်။ ထို့ပြင် သက်နှင့်နီးနွယ်သူများတွင်မှ ကဒူး နှင့် ကနန်း၊ အခြားသူများလဲ ပါဝင်သည်။ သမိုင်းသုတေသီ မောင်ချစ်ထွေး ကလည်း “တကောင်းမြို့တွင် တိဘက်-မြန်မာစကားပြော အုပ်စုထဲတွင်ရှိသော သက်လူမျိုးများ၏ မြို့တော် ဖြစ်သည်”ဟုဆိုသည်။⁸⁷၈၇ ပုဂံမြို့တော်တွင်နေထိုင်ခဲ့သော လူမျိုးများ၏ အမည်များကို ပေါင်းစည်း၍ ဖော်ပြခဲ့

⁸⁴ Ibid., p.116

⁸⁵ U Po Latt, *The Origin of Myanmar* (Trans.) (Yangon: Pinnyananda Printing Press), p.10

⁸⁶ *Political Land Mark of Myanmar* vol I, p.122.

⁸⁷ Maung Chit Htwe, *Tagaung in History* (Trans.) (Yangon: Sapay Beik Hman Press, 2006), p.28

ကြသည်နည်းတူ တကောင်းတွင် ပျူများလည်း ပါဝင်မည်ဟု ယူဆရသည်။ အကြောင်းမှာ ထိုသူတို့အားလုံးသည် တိဘက်-မြန်မာဟူ၍ တရပ်ပြည်တွင်လည်း စုပေါင်းနေထိုင်လာခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်သည်။⁸⁸ နောင်တွင်လည်း ပျူ-မြန်မာတို့သည် မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်းသို့ ပြန့်နှံ့ရောက်ရှိကာ တကောင်း၊ ဟန်လင်း မြို့များတွင် အခြေကျနေထိုင်သော သက်လူမျိုးများနှင့် ရောနှောနေထိုင်ဖွယ် ရှိသည်ဟု သမိုင်းပညာရှင်များက သုံးသပ်ကြသည်။ အကြောင်းမှာ အေဒီ(၅)ရာစုတွင် ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဆုံရာနေရာ၊ ချင်းတွင်း မြစ်မြောက်ပိုင်း၊ မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်းဒေသ စသည့်နေရာများတွင် အခြေကျနေထိုင်ပြီး ဖြစ်သည်။⁸⁹ ၈၉

တကောင်းမြို့သည် မဏိပူရပြည်ကို ဖြတ်ကျော်ပြီး အိန္ဒိယနိုင်ငံအတွင်းသို့ ကုန်သည်များသွားလာသည့် လမ်းကြောင်းပေါ်တွင်ရှိ၍ တောင်ပိုင်းပင်လယ်ထွက်ပေါက် လမ်းကြောင်းပေါ်တွင် တည်ရှိခြင်းတို့ကြောင့် အိန္ဒိယနှင့် တရုတ် ယဉ်ကျေးမှုများ ပျံ့နှံ့ရောက်ရှိကာ အသုံးပြုမှုများလည်း ရှိနိုင်သည်။⁹⁰ ၉၀ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် သမိုင်းပညာရှင် ဦးကြည်ကလည်း “မြန်မာလူမျိုးများသည် အိန္ဒိယ၏ အတွေးအခေါ်အသုံးပြုကြသည်။ ကုန်သွယ်စီးပွားရေးလုပ်ငန်း၊ ဘာသာရေး၊ စာပေနှင့် ဓလေ့များသာမက အုပ်ချုပ်ရေးစနစ်၊ ဘုရင်များ၏ ထုံးတမ်းစလေ့များ၊ ဝတ်စားဆင်ယင်မှု နှင့် အမည်ကင်းပွန်းတပ်ရာတွင် အိန္ဒိယယဉ်

ကျေးမှုကို အသုံးပြုကြသည်” ဟုဆိုသည်။⁹¹ ၉၁ ထို့ကြောင့် ပါဠိစကားကိုလဲ အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။

ကာလကတ္တားကောလိပ်မှ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် သမိုင်းဌာနသို့ နှစ်ပေါင်းများစွာ လာရောက်တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သော ပါမောက္ခ Prof.W.S.Desai မှ “မြန်မာနိုင်ငံတွင် မွန်ဂိုလူမျိုးနွယ်စုများ စတင်ဝင်ရောက်မလာမှီ အာရိယန်လူမျိုးများသည် အနောက်မြောက်ပိုင်းဒေသများမှ အိန္ဒိယအတွင်းသို့ ဝင်ရောက်လာကြသည်။ ဘီစီ(၇၅၀)ခန့်တွင် အိန္ဒိယတဝှမ်းလုံးသို့ ပျံ့နှံ့နေထိုင်ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် ဘုရင်၊ အုပ်ချုပ်သူ နေရာလုခြင်း၊ နယ်မြေလုခြင်း၊ အာဏာလုခြင်းများကြောင့် စစ်ခင်းကြသည်။ စစ်ရှုံးသောသူများနှင့် နောက်လိုက်များသည် သီဟိုဠ်နှင့် မြန်မာပြည်သို့ အရင်ဝင်ရောက်လာကြပြီး နိုင်ငံသစ်ထူထောင်ခဲ့ကြသည်” ဟုရေးသားထားသည်။⁹² ၉၂

အာရိယန်များ ပြန့်ကျဲရောက်ရှိလာကြသည့်သမိုင်းကြောင်းမှာ မှန်မည်ဟု ဆိုနိုင်သော်လည်း အာရိယန်များ မရောက်ခင် ကတည်းက ပျူ၊ သက်၊ ကမ်းယံ၊ မွန်၊ ရခိုင်များသည် ရှေးမဆွကပင် ရောက်ရှိနှင့်ပြီး ဖြစ်သော လူမျိုးများဖြစ်ကြသည်။ အာရိယန်များသည် အဦးဆုံးရောက်ရှိသူ ပျူ၊ သက်၊ ကမ်းယံ၊ မွန်၊ ရခိုင်များက အာရိယန်အချို့ကို မင်းအဖြစ် တင်မြှောက်ကြသည်။ ထိုအခြင်းအရာကို ကြည့်ခြင်းအား

⁸⁸ Ibid., p.33.

⁸⁹ Ibid., p.37

⁹⁰ Ibid., p.29

⁹¹ U Kyi, *Myanmar Yarzawin*. (Yangon: Mahadagon press, 1962), pp.40-41.

⁹² Maung Chit Htwe, *Tagaung in History*. (Trans.) (Yangon: Sapay Beik Hman Press, 2006), pp.27,28.

ဖြင့် အာရိယန်များထက် နှစ်များစွာစော၍ ရောက်နှင့်နေသော လူမျိုးများ ရှိကြောင်း အတည်ပြုပြီးဖြစ်သည်။

ဂေါတမဗုဒ္ဓ မပွင့်မှီကာလ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ကောသလပြည် နှင့် ဗင်္ဂလရစ်ပြည်ကို အုပ်ချုပ်သောမင်း ဗင်္ဂလရစ်မင်းကြီးက Kolya ကောလိယမင်း၏သမီးတော်အား တောင်းယူသောအခါ ကောလိယ မင်းကြီးက မဆက်သသောကြောင့် စစ်မက်ဖြစ်ပွားခဲ့ကြပြီး ဗင်္ဂလ ရစ်မင်းက ကောလိယမင်းကို နိုင်လေသည်။

ထိုအခါ ကောလိယနယ်၊ ဒေဝဒနယ်၊ ကပ္ပိလဝတ် နယ်သုံးနယ်တွင် နေထိုင်ကြသော သကျသာကီနွယ်ဝင် အမြောက်အများ သေဆုံးခဲ့ကြ သည်။ ကပ္ပိလဝတ်ဒေသရှိ သကျသာကီလူမျိုးတို့၏ဘုရင် အဘိရာဇာ သည် နောက်လိုက်(၂၇,၀၀၀)နှင့်အတူ ဘီဟာပြည်မှ စွန့်ခွာထွက်ပြေး လာခဲ့ကြသည်။ အိန္ဒိယအရှေ့ဘက်နယ်နှင့် တရုတ်ပြည်သို့ သွားရာ လမ်းကြောင်းအတိုင်း လိုက်လာပြီး ချင်းတွင်းမြစ် (သလ္လဝတီ)ကို ဖြတ် ကျော်လာခဲ့ကြကာ မဟာမြိုင်အရပ်၌ ခရီးတစ်ထောက် နားခဲ့ကြ သည်။ ထို့နောက်တွင် အဘိရာဇာဘုရင်သည် ဧရာဝတီမြစ်ကို ဖြတ်ကျော်လာပြီး သင်းတွဲ (ခေါ်) ပွန်းတဲ (ခေါ်) တကောင်းသို့ ရောက်ရှိ လာကြသည်။ ထိုသို့ ရောက်စဉ်အခါက တကောင်းတွင် သက်၊ ပျူ နှင့် သက်နှင့်နီးစပ်သူ အမြောက်အမြား နေထိုင်ခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် တကောင်းမြို့ သည်လည်း တည်ဆောက်ပြီး

ဖြစ်သည်။ အဘိရာဇာမင်းသည် တကောင်းတွင် ရှိနှင့်နေပြီးဖြစ်သော သက်နှင့် သက်နှင့်နီးစပ်သူ လူမျိုး များအား စုစည်း၍ ပထမတကောင်း နိုင်ငံတော်ကို တည်ထောင်ခဲ့ ကြသည်။⁹³၉၃

တကောင်းတွင် နေထိုင်သော လူမျိုးများနှင့် ပတ်သက်၍ ဒေါက်တာ နိုင်ဇော် က “ပါမောက္ခ ဒေါက်တာထင်အောင်မှ အင်္ဂလိပ်ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုထားသော ‘မှန်နန်းရာဇဝင်၊ မြန်မာဘုရင်များ သမိုင်းကြောင်း’ စာအုပ်တွင် ‘မြန်မာလူမျိုးများသည် အိန္ဒိယမှ ဆင်းသက်လာခဲ့ကြ သည်ဟု မရေးဘဲ၊ မြန်မာပြည်ရှိ အစောပိုင်းအုပ်ချုပ်သူ ဘုရင်များ သည် အိန္ဒိယနိုင်ငံမှ လာရောက်သူများ ဖြစ်ကြသည်’ဟု ပြန်လည်ရှင်း လင်းချက်ပေးခဲ့သည်” ဟုဆိုသည်။⁹⁴၉၄ ပထမတကောင်း နိုင်ငံတော် တွင် အုပ်ချုပ်သူဘုရင် နန်းဆက်(၃၃)ဆက် ရှိခဲ့သည်။ သို့သော် ဘိန္နက ရာဇာမင်းလက်ထက်တွင် နန်ချောင်တရုတ်က ကျူးကျော်တိုက်ခိုက် ကြသောကြောင့် မြို့ကိုလည်းဖြိုဖျက်ပြီး ပထမတကောင်းမြို့သည် လည်း ပျက်လေ၏။⁹⁵၉၅ ဘိန္နကရာဇာမင်းသည်လည်း မလည်ချောင် ဒေသသို့ ထွက်ပြေးလေ၏။ ဘိန္နကရာဇာမင်း ကွယ်လွန်ပြီးနောက် တကောင်းတွင် နေထိုင်ကြသူများသည်လည်း အုပ်စု(၃)စုကွဲသွားကြ ကာ တကွဲတပြား ရှိနေကြသည်။ အချို့သည် အရှေ့ဘက်(၁၉)ခရိုင်သို့ ရောက်ရှိသွားပြီး၊ အချို့တို့သည် ဧရာဝတီမြစ်အတိုင်း စုန်ဆင်းကာ

⁹³ Rosang, *Ancient Chin History*. (translation) p. 48. Paper masa chun Kumjabi 4 vel katichu kasei khellin ahi.

⁹⁴ Naing Zaw, *Pyu Civilization*, p.129.

⁹⁵ ..., *Basic History of Myanmar Politics*. p.123. နောင်တွင် အဘိရာဇာ၏ သားတော် ကံရာဇာကြီးသည် စိတ်ကျေနပ်မှုမရှိသောကြောင့် တကောင်းကိုစွန့်ခွာလာကာ သွားရာလမ်းရှိ ရာဇဂြိုဟ်ဒေသတွင် (၆)လခန့် နေထိုင်ခဲ့ပြီး အုပ်ချုပ်မင်းလုပ်ခဲ့သည်။

မူဒုဒိတ္တဘုရင် စိုးစံရာဒေသ၊ ပျူ၊ ကမ်းယံနှင့် သက် လူမျိုးများနေထိုင် ရာ မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းဒေသဖြစ်သော (ယခု)မင်းဘူးနယ်မြေသို့ ရောက်ရှိသွား ကြသည်။ တတိယအုပ်စုသည် ထွက်ပြေးသောဘုရင် ဘိန္ဒကရာဇမင်း၏ ကြင်ယာတော်နဂါစိန် နဲ့အတူ မလည်ချောင် ဒေသ တွင် ဆက်လက်နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။⁹⁶ ၉၆ ထိုသို့ ပြန်ကျရောက်ရှိကြပြီး နောက်တွင် ‘သက်လူမျိုးများ နေထိုင်ရာတကောင်းမြို့’ ဟူ၍ခေါ်ကြ သောကြောင့် သက်လူမျိုးများအများဆုံး နေထိုင်ခဲ့ကြသည်ဟု မှတ်ယူ ရသည်။⁹⁷ ၉၇

(ခ) ဒုတိယတကောင်း နှင့် ထာဒိုမင်းဆက်များ

ထိုအချိန်ကာလများတွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံ(ဘီဟာပြည်နယ်)မှ Patohnadi Kosala ပတိုနဒီကောသလမင်း က ကပ္ပိလဝတ်နယ် မဟာနမ်ဘုရင်၏ သမီးတော်အား တောင်းလေ၏။ မဟာနမ်ဘုရင်သည် သမီးတော်အား မပေးဘဲ ကျွန်မဖြစ်သူ၏သမီး VisbaKhattya ဝိသဘာခတ္တိရာအား ပေးလေ၏။ ထိုကျွန်မမှ ဘုရင့်သားတော် Villalu ဗီလာလုကို ဖွားမြင် လေ၏။ ဗီလာလုမင်းသားသည် ကပ္ပိလဝတ်နယ်တိုင်းပြည်မှ အထင် မြင်သေးခြင်း ခံရသောကြောင့် နန်းတက်လာသောအချိန်တွင် ကပ္ပိလ ဝတ်လူမျိုးများ အားလုံးကို နှိမ်နှင်းလေ၏။ ထို့ကြောင့် သာကီလူမျိုး ဓဇရာဇာသည် စစ်ရှုံးသောကြောင့် ဘီဟာပြည်မှ အရှေ့အရပ်သို့ ထွက် ပြေးလေ၏။ မဏိပူရနယ်သို့ ရောက်သောအခါ မောရိယမြို့တည်ပြီး

နေထိုင်ခဲ့သည်။ မောရိယနိုင်ငံသည် ယခုမဏိပူရပြည်နယ်နှင့် အိန္ဒိယ အရှေ့မြောက်ပိုင်းဒေသများနှင့် ကဘော်ဒေသ၊ ကလေးလွင်ပြင်နှင့် ဂန့်ဂေါခရိုင်အထိ ပါဝင်ခဲ့သည်။ ထိုနှစ်များသည် ဘီစီ-၄၄၀ ဝန်းကျင် ခန့်ဖြစ်မည်ဟု ယူဆရသည်။⁹⁸ ၉၈ ဓဇရာဇာသည် မောရိယတွင် နှစ်အ တန်ကြာ နန်းစံပြီးနောက်တွင် ကဘော်လွင်ပြင်ရှိ Yazagyo (Bung lung)ရာဇဂြိုဟ်ဒေသ (ကလေးမြို့မှမြောက်ဘက် ၂၇မိုင်/၄၀ကီလို မီတာ အကွာ) တိုးခိန်ယံရွာအနီးတွင် ပြောင်းရွှေ့ပြီး နန်းထိုင်ခဲ့ပြန် သည်။

ရာဇဂြိုဟ်မြို့၏ အပြင်ဘက်မြို့ရိုးများသည် လယ်မြေအဖြစ် ထွန်ယက် ခဲ့ကြသည့်အတွက် ပျောက်ကွယ်သွားပြီ ဖြစ်သော်လည်း၊ အတွင်းပိုင်း မြို့ရိုးများအနက်မှ အနောက်အရပ်၌ မြို့ရိုးခတ်ထားသည့် အုတ်ပုံများ ကို ယနေ့တိုင် တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။ ရာဇဂြိုဟ် မြို့သစ်သည် နယ်မြေ အားဖြင့် ပို၍ကျယ်ဝန်းပြီး တရုတ်ပြည်နှင့်ချိတ်ဆက်ရာလမ်းကြောင်း၊ တောင်ပိုင်းပင်လယ်သွားရာ လမ်းကြောင်းပေါ်တွင် ရှိသည့်အပြင်၊ မြေ ပြန့်လွင်ပြင် ဖြစ်သောကြောင့် လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး ပို၍လွယ်ကူ သည်။ ထို့နောက် ချင်းတွင်းမြစ် နှင့် ဧရာဝတီမြစ်ကို ဖြတ်ကျော်လာပြီး တကောင်းမြို့သို့ ရောက်ရှိလာကြသည်။ တကောင်းမြို့တွင် မြို့သူမြို့ သားများကို စုစည်းကာ နန်းတည်ခဲ့သည်။ ထို့နောက် မလည်ချောင် အရပ်တွင် နေထိုင်သော ကွယ်လွန်သူ ဘိန္ဒကမင်း၏ကြင်ယာတော်

⁹⁶ U Kala, Hmannanyazawin vol.1. p.156

⁹⁷ Rosang, p.48

⁹⁸ ...,

နာဂစိန်နှင့် တွေ့ဆုံကြပြီး ထိမ်းမြားလက်ထပ်ခဲ့ကြသည်။ မလည်ချောင်၏မြောက်ဘက်တွင် အညာပုဂံမြို့တည်ခဲ့ကြပြီး ခေတ္တနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထို့နောက် တကောင်းတွင် ထီးနန်းတည်ခဲ့ကြသည်။ ထို့ပြင် တကောင်းမြို့တွင် ဒုတိယအကြိမ် တကောင်းမင်းဆက် တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ ဒုတိယတကောင်း မင်းဆက်(၁၇)ဆက် ရှိခဲ့သည်။

ထိုအထဲတွင် ခဇရာဇာမင်းဆက်(၉)ဆက် အုပ်ချုပ်စိုးစံခဲ့သည်။ ၎င်းတို့မှာ^{၅၅} ၉၉

ဒွတ်တပေါင်	ဘီစီ ၄၄၃-၃၇၃
ဒွတ်တရန်	ဘီစီ ၃၇၃-၃၅၁
ရန်ပေါင်	ဘီစီ ၃၅၁-၃၀၁
ရန်မန်	ဘီစီ ၃၀၁-၂၅၁
ရက်ခိုင်	ဘီစီ ၂၅၁-၂၂၀
ခန့်လောင်	ဘီစီ ၂၂၀-၁၈၂
လက်ခိုင်	ဘီစီ ၁၈၂-၁၄၈
သီရိခန့်	ဘီစီ ၁၄၈-၁၂၀
သီရိရစ်	ဘီစီ ၁၂၀-၁၁၁

^{၅၅} အချို့က Dotapao ကို Do Pao ဟူ၍၎င်း၊ Dotayang ကို Doyang (o=ou) ဟူ၍၎င်း၊ Zetkhan ကို Letkham ဟူ၍၎င်း ရေးကြ သူများလဲ ရှိသည်။ ထာဒိုအမည်များကို ဗမာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုရေးသားခြင်းဖြစ်သောကြောင့် မှန်အောင်ရေးရန် ခက်ခဲ နိုင်သည်။ ထိုသို့ဘာသာစကား နီးစပ်မှုများရှိကြောင်း

ထို့နောက်တွင် တကောင်းမင်းဆက်သည် ပြတ်တောက်သွားပြီး၊ အခြားသော လူမျိုးများက မင်းလုပ်အုပ်ချုပ် ကြသည်။ Dotapao ဒွတ်တပေါင်မင်းသည် စစ်သူရဲတစ်ဦးဖြစ်ပြီး မြို့တည်ခြင်း၊ အိမ်ဆောက်ခြင်းများကို ဦးစားပေးတည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ထို့ပြင် တိုင်းသူပြည်သားများ လိုက်နာစေရန် ပညာရှိများကိုဖိတ်ကြားပြီး စနစ်များ၊ စီရင်ထုံးများ ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ရန်ပေါင်မင်းသည် အုပ်ချုပ်မှုတတ်ကျွမ်းသည်ဟု ဆိုသည်။ လူ(၇)ဦးတစ်စု၊ လူ(၂၀)ဦး တစ်စု၊ လူ(၁၀၀)ဦးတစ်စု စသဖြင့် အုပ်စုဖွဲ့စေပြီး၊ သားဦး(ဩရသ)များကို ဦးဆောင်စေခဲ့သည်။ ထိုနည်းဖြင့် အသီးသီး တာဝန်ယူ အုပ်ချုပ်စေခဲ့သည်။ Yamman ရန်မန်မင်းသည် အကျင့်သီလ မစောင့်ထိန်းသော မင်းဆိုးတစ်ပါးဖြစ်ခဲ့သည်။ Yetkhan ရက်ခိုင်မင်းသည် ရုပ်ရည်ချောမောလှပပြီး၊ မိဖုရားအမြားအပြားရှိသည်။ လေးမြားပစ် တူမတူအောင် အထူးကျွမ်းကျင်သည်ဟုလည်း ထင်ရှားသည်။ Shrihjit သီရိရစ်သည် သစ္စာကြီးသူ ပညာရှိမင်းတစ်ပါး ဖြစ်သည်။ Semang pachong မှူးကြီး၊ မတ်ကြီးနှင့် အရာထမ်းများ အပေါ်တွင်လည်း သနားကြင်နာမှု ထားသည်။ ထိုသူတို့နောက်တွင် အခြားသော ငတပါးမင်းများက အုပ်ချုပ်မင်းလုပ်ခဲ့လေသည်။

ရေးသားပြုစုရန် ရှိသောကြောင့် ယခုစာအုပ်တွင် ဗမာအသုံးအနှုန်းများအတိုင်း ဆက်လက်ဖော်ပြသွားပါမည်။ Shri ဆိုသည်မှာ ကျက်သရေဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ဆိုလိုပြီး အချို့ကအမည်များတွင်လဲ အသုံးပြုလေ့ရှိကြသည်။

(ဂ) ထာဒိုပေါ်ပေါက်လာပုံ

တကောင်းဒုတိယမင်းဆက်တွင် ထာဒို(သတိုး)ဟူသောအမည်နာမကို စတင်သုံးစွဲလာကြသည်။¹⁰⁰၁၀၀ ထာဒို(သတိုး)သည် ပါဠိစကားဖြစ်ပြီး “လူစွမ်းကောင်း”ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။¹⁰¹၁၀၁ သက်လူမျိုး ဘိုးဘေးများသည် လူစွမ်းကောင်းစစ်သူရဲမျိုးများ ဖြစ်ခဲ့ကြသည်။ ထာဒို(သတိုး)ဟူသောဘွဲ့ကို လူများစွာက ပိုင်ဆိုင်လာကြသည်။ သက် နှင့် သက်နဲ့နီးစပ်သူများက ၎င်းတို့၏အမည်နာမအတိုင်း ခေါ်ဆိုခြင်း မပြုကြတော့ဘဲ “လူစွမ်းကောင်း” သို့မဟုတ် “ထာဒို(သတိုး)များ”ဟူ၍ စတင်ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲလာကြသည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒို(သတိုး)ဂုဏ်ပုဒ်များဖြင့် တကောင်းနေပြည်သူများ စတင်သုံးနှုန်း ခေါ်ဝေါ်လာကြသည်။ အစဦးပိုင်းတွင် ဘွဲ့ဂုဏ်ပုဒ်အဖြစ် အသုံးပြုကြပြီး၊ နောင်တွင် လူအမည်များတွင် မှည့်ခေါ်ကြပြီးနောက်၊ အမျိုးအနွယ်အမည်များလည်း ဖြစ်လာလေသည်။ Thwin-thyin Mahasithu တွင်းသင်းမဟာစည်သူ ရေးသားထားသော “ဆင်နီ၊ ဆင်ဖြူ၏သခင် သတိုးမင်း ကွယ်လွန်ပြီးနောက် သားတော် ထာဒို(ထာဒိုဘုရင်) နန်းတက်လာခဲ့သည်။¹⁰²၁၀၂ ထာဒိုသည် “ဘုရင်၏အမည်”ဖြစ်သည်။ ၎င်းသည် လူပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည်ဖြစ်သည်။ ထိုနန်းတက်သူ ထာဒိုဘုရင်၏ ဘွဲ့ဂုဏ်

ထူးအမည်မှာ သတိုး(ထာဒို)မဟာရာဇာ ဖြစ်သည်။¹⁰³၁၀၃ ထိုမင်း၏ စိုးစံသည့်နှစ်သည် အေဒီ-၆၇၀ နှစ်များဖြစ်သည်။

အစပိုင်းတွင် ထာဒိုကို ဂုဏ်ပုဒ်အနေဖြင့် အသုံးပြုခဲ့ကြသော်လည်း နောင်တွင် လူမျိုးအမည်နာမအဖြစ်သို့ သုံးစွဲလာခဲ့ကြသည်။ သမိုင်းပညာရှင် ဦးဘဖေ နှင့် သမိုင်းသုတေသီ အောင်ကျော် တို့က “တကောင်း ဒုတိယနိုင်ငံတော်ထဲတွင် ဇမ္ဗူဒီပဓရာဇာ လက်ထက်မှ စတင်၍ ထာဒိုမဟာရာဇာခေတ်အထိ မင်းဆက်(၁၇)ဆက်တွင် မင်းဆက်(၄)ဆက်သည် ထာဒိုလူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်” ဟုပြောဆိုကြသည်။¹⁰⁴၁၀၄ ထို့အပြင် ဦးဖိုးလတ် ရေးသားသော "The Origin of Myanmar" စာအုပ်တွင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် “တိဘက်အနွယ်ဝင် မြန်မာနိုင်ငံသားများဖြစ်ကြသည်”ဟု ထပ်ဆိုပြန်သည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် သက်လူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။ အားမာန်သွင်းသောအခါ "Thet chanu / Thet chapa" “သက်သမီး၊ သက်သား”ဟု ပြောဆိုလေ့ရှိကြပြီး မိမိဆင်းသက်ရာ မျိုးရိုး/ မျိုးနွယ်ရင်းမှစတင်ပြီး မျိုးရိုး/ မျိုးနွယ်အဖျားထိတိုင်၊ မိနှင့်ဖအမည်နှင့် မိမိ၏အမည် ထိတိုင် ရွတ်ဆိုလေ့ရှိကာ၊ ထို့နောက် မိမိမာန်သွင်းထားသောအလုပ်ကို လုပ်ဆောင်

¹⁰⁰ Thado/Thadou သည်အတူတူပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် မူရင်းပါဠိဘာသာ၏ အသံထွက်ကို ပြန်လည် စိစစ်ရန်လိုပါသည်။

¹⁰¹ *Basic History of Myanmar Politics*, p.138

¹⁰² *Ibid.*, p.138

¹⁰³ Maha jazawingyi, p.109

¹⁰⁴ a) U Ba Pe, "Outline of Burma History", p.131

(b) Aung Kyaw. "A Research paper on Paletwa Chin in History and culture Practices of the Chin." p.160

ကြသည်။ ထိုအချက်က ထာဒိုလူမျိုးသည် သက်မှ ဆင်းသက်ကြောင်း ထင်ရှားပါသည်။ သက်၏အမည် ခေါ်ဆိုရာတွင်လည်း နယ်မြေဒေသ အလိုက် အချို့က Tah တာ၊ Tak တက် သို့မဟုတ် Sak ဆာ ဟူ၍ အမျိုးမျိုး ခေါ်ဆိုကြသည်။ စီယံ၊ မတူ နှင့် ချင်းတောင်ပိုင်းတွင် နေထိုင်သူများက Sak ဆာ ဟူ၍ ခေါ်ဆို ကြသည်။ မည်သို့ပင် ခေါ်ဆို စေကာမူ မိမိတို့ရင်းမှာ တူညီပြီး အားလုံး၏ အဓိပ္ပာယ်မှာလည်း အတူတူပင် ဖြစ်သည်။

ဦးဘသန်း ရေးသားထားသော ‘ဘားမားသမိုင်းကြောင်း ကျောင်းသုံးစာ အုပ်(ဘာသာပြန်)တွင် “ရာဟူလသည့် ထာဒို(သတိုး)လူမျိုး ဖြစ်သော ကြောင့် ဘုရင်အရာ၌ မင်းမြှောက်ကြ၏။ မင်းအဖြစ် ချီးမြှောက်သော အခါ ထာဒို(သတိုး)မင်းများဘွဲ့ကို ချီးမြှင့်ကြသည်။ ထိုနည်းဖြင့် အစအဦးတွင် ထာဒို(သတိုး)သည် ဘွဲ့အမည်အဖြစ် သုံးသော်လည်း နောက်ပိုင်းတွင် လူမျိုးအမည် ထာဒို(သတိုး)လူမျိုးအဖြစ် အသုံးပြုလာ ကြသည်။

ထိုနည်းဖြင့် ဘွဲ့ကိုလူမျိုး၏အမည်အဖြစ် အသုံးပြုလာကြသည်။ မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းတွင် မင်းမြှောက်ရန်အတွက် ရှာဖွေရာ မင်း မျိုးနွယ်မရှိသောကြောင့် မြောက်ပိုင်းဒေသ၌ ရှာဖွေရာတွင် ထာဒို (သတိုး) လူမျိုး Yahula ရာဟုလာအား တွေ့ကြပြီးနောက် သတိုးမင်း ဘုရားဘွဲ့ဖြင့် မင်းမြှောက်ကြလေသည်။ ထို့ကြောင့် Thet သက်လူမျိုး များသည် ထာဒိုဟူသောအမည်ကို ဘွဲ့အဖြစ် အသုံးပြုကြသော်လည်း

နောင်တွင် သက်လူမျိုးကို သက်ဟူ၍မခေါ်ကြတော့ဘဲ ထာဒိုအမည် ဖြင့်သာ မှည့်ခေါ်လာကြတော့သည်။ ထာဒိုသည် လူမျိုးအမည်နာမ အဖြစ်သို့ ရောက်လာသည်။ ၎င်းအချက်အလက်သည် ထာဒိုလူမျိုး စတင် ပေါ်ပေါက်လာသော အကြောင်းရင်း ဖြစ်သည်။

ဘီစီ(၄)ရာစုခန့်တွင်ရှိခဲ့သော အမည်နာမတစ်ခုဖြစ်သည့် ထာဒိုလူမျိုး အမည်ကို အေဒီ(၁၅)ရာစုခန့်တွင်ဖွားမြင်သည့် (Sehtha နှင့် Elmun) ဆွဲထား နှင့် အယ်မွန်းတို့မှ ဆင်းသက်လာသောသူနှင့် မသက်ဆိုင်ပါ။ ထာဒိုဟူသော အခေါ်အဝေါ်သည် မျိုးရိုးစဉ်ဆက်မှ ဖြစ်တည်လာသည် မဟုတ်ပေ။ မျိုးနွယ်စု မိသားစု အမည်လဲ မဟုတ်ပါ။ ဘွဲ့ဂုဏ်ပုဒ်အမည် မှည့်ခေါ်ခြင်းမှ စတင်လာခြင်းဖြစ်သည်။ အာသံမင်းကြီး William Shaw ဝီလျံရှောမှ 'Notes on the Thado-Kuki' ၏ foot note တွင် ရေးသားထားသည်မှာ “ထာဒိုသည် မြန်မာမင်းများ၏ ဘွဲ့များမှ ယူသုံး ကြခြင်းဖြစ်ပြီး အဓိပ္ပာယ်မှာ “လူစွမ်းကောင်း သို့မဟုတ် “စွမ်းဆောင် နိုင်သူ” (Thado, it may be noted, seems to be a Burmese title, apparently denoting courage or ability) ဟူ၍ ရေးသားထား သည်။¹⁰⁵ ၁၀၅ မြန်မာဟုဆိုရာတွင် ဗမာကိုသာ မဆိုလိုပဲ မြန်မာပြည်ရှိ ဌာနေတိုင်းရင်းသား လူမျိုးအားလုံး ပါဝင်ပါသည်။ အာရိယန်လူမျိုးများ ဖြစ်ကြသော သကျသာကီလူမျိုးကို ဗမာက “သကျသာကီ”ဟုခေါ်ပြီး ရာဇဝင်သမိုင်းတွင်လည်း အမြဲပါဝင်လေ့ရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုဟူသောဘွဲ့ကို သာကီလူမျိုးများက လူမျိုးအမည်အဖြစ် မသုံး နှုန်းကြဘဲ သက်လူမျိုးများကသာ လူမျိုးအမည်အဖြစ် ဆက်လက်

¹⁰⁵ William Shaw, *Notes of the Thado-Kuki* (Calcutta, 1929), p.11.

အသုံးပြုကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ နောင်တွင် သတိုး(ထာဒို)အမည်ကို ဘွဲ့အဖြစ်ချီးမြှင့်ရာတွင် ဂုဏ်ပုဒ်အမည်အဖြစ်သာ ဆက်လက်အသုံးပြု ကြသော်လည်း လူမျိုးနွယ်စုအမည်ဖြင့် မည်သူမျှမသုံးစွဲတော့သည့် အပြင် မျိုးနွယ်စုအမည်ဖြင့်လည်း ခေါ်ဝေါ်ခြင်း မရှိကြတော့ပေ။ နောင် တွင် ထာဒိုဘွဲ့ကို မြန်မာမင်းများက ကျင့်သုံးစေကာမူ ဘွဲ့ခံယူသည့် မည်သူကမျှ ထာဒိုလူမျိုးဖြစ်သည်ဟု မခေါ်ဝေါ်ကြပေ။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေးအကျဆုံး ဝင်ရောက်နေထိုင်သူနှင့် မင်းလုပ်ကြသူ တကောင်းမင်း များ၏ဘွဲ့ ဖြစ်သည်။

တကောင်းခေတ်သည် ဘီစီ (၆၀၀-၁၁၁)ကြားတွင် တည်ရှိခဲ့သည်။ ဗမာ သို့ မြန် တို့သည် အေဒီ-၈၄၆ နှစ်များတွင် မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာခဲ့ကြသည်။ ဟန်လင်း/ဟလင်း/ဟတ်လင်း ခေတ် (ဘီစီ-၂နှင့် အေဒီ-၇)ရာစု များအထိ ဗမာလူမျိုးများသည် မြန်မာပြည် တွင်းသို့ ဝင်ရောက်လာခြင်း မရှိသေးပေ။ ထို့ပြင် သမိုင်းသုတေသီများ ဖြစ်သော ဦးဘဖေ နှင့် ဦးအောင်ကျော်တို့က “ဒုတိယတကောင်း မင်းဆက်တွင် မင်းဆက်(၁၇)ဆက်ထဲတွင်မှ ဘုရင်မင်းဆက် (၄)ဆက် သည် ထာဒိုအမည်များ ဖြစ်ကြသည်ဟု ပြောဆိုကြသည်။ ထို့ကြောင့် ဆင်တူသော မင်းဆက်အမည် (၃)ခုရှိသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ မင်းကြီး ရန်ပေါင်၊ မင်းကြီးရန်မန် နှင့် မင်းကြီးလက်ခိုင် ဟူသောအမည်နာမ များသည် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ လူမျိုးအမည်များစွာထဲမှ ထာဒိုလူမျိုး၏ အမည် နာမသာလျှင် ဖြစ်ပါသည်။ အခြား သမိုင်းပညာရှင်များကလည်း ထိုမင်းတို့မှာ ထာဒိုများဖြစ်ကြသည်ဟု ဆိုသည့်အပြင် ထာဒိုများက လည်း ထိုအမည်နာမများသည် ထာဒိုအမည်များဖြစ်ကြသည်ဟု ဝန်ခံ

ကြသည်။ ထို့ပြင် ယနေ့ထိတိုင် ထာဒိုအမည်များအဖြစ် အထင်အရှား ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ အေဒီ-၁၇၁၄ တွင် စာပေကျမ်းဂန် တတ်ကျွမ်းသော ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းတော်ကြီး အရှင်ဆန္ဒာလင်္ကာ ရေးသားထားသည့် “မဏိရတနာပုံကျမ်း” စာအုပ်တွင် ရေးသားထား သည်မှာ¹⁰⁶ ၁၀၆

၁။ ဒွတ်တပေါင်မင်း မှ ဒွတ်တရန်မင်း ကိုဖွားမြင်ပြီး

၂။ ဒွတ်တရန်မင်း မှ ရန်ပေါင်မင်း ကိုဖွားမြင်ကာ

၃။ ရန်ပေါင်မင်း မှ ရန်မန်မင်း ကိုဖွားမြင်ကာ

၄။ ရန်မန်မင်း မှ ရက်ခန်မင်း ကိုဖွားမြင်ကာ

၅။ ရက်ခန်မင်း မှ ခန်လောင်းမင်း ကိုဖွားမြင်ကာ

၆။ ခန်လောင်းမင်း မှ လက်ခိုင်မင်း ကိုဖွားမြင်ကာ

၇။ လက်ခိုင်မင်း မှ သီရိခန်မင်း ကိုဖွားမြင်ကာ

၈။ သီရိခန်မင်း မှ

၉။ သီရိရစ်မင်း ကိုဖွားမြင်သည် ... ဟုရေးသားထားသည်။

အရှင်ဆန္ဒာလင်္ကာ ရေးသားထားသည်မှာ မင်းဆက်(၉)ဆက်သည် တဆက်စပ်တည်းဖြစ်နေသည်။ ဖခင်မင်း ကွယ်လွန်ပြီးနောက်တွင် သား တော်မှ ထီးနန်းဆက်ခံသည်။ ထာဒိုအမည် ရန်ပေါင်၊ ရန်မန်၊ လက်ခိုင်ဆိုသည့်အမည်များသည် ထာဒိုများမှလွဲ၍ အခြားမည်သူကမျှ ကျနော်တို့ ဘိုးဘေးများ၏အမည်ဖြစ်သည်ဟု အခိုင်အမာပြောဆိုသူ

¹⁰⁶ Ashin Sandalenga, "Maniyadanapongkyan." pp.7-8.

....,"Mahayazawingyi", pp.117-124.

မရှိပေ။ ထိုထက်သာမက ထာဒိုလူမျိုးသာလျှင် ဖြစ်သည် ဟူ၍ ပြောဆိုကြသည်။¹⁰⁷ ၁၀၇ ပါမောက္ခနိုင်ဇော်၏ “ဒွတ်တပေါင်မင်းဆက်သည် ဗမာများ မဟုတ်ကြပေ။ သက် (နောင်တွင်ချင်းဖြစ်လာကြသူ) လူမျိုးသာဖြစ်သည်”ဟု ဆိုသည်။ ဤနေရာတွင် စဉ်းစားရမည့် အချက်မှာ ရန်ပေါင်၊ ရန်မန်များသည် ထာဒိုအမည်များ ဖြစ်ကြပြီး ထာဒိုလူမျိုးလဲ ဖြစ်ကြသည်။ အခြားသော အမည်နာမများသည် ကုလားအမည်များကဲ့သို့သော ရှေးအမည်များဖြစ်၍ မသဲကွဲပေ။ ထို့အပြင် ဗမာစာဖြင့် အခြားသောလူမျိုးနွယ်၏ အမည်များကို ပီသစွာ ရေးရန် ခက်ခဲလှသည်။

ထို့အပြင် ထိုခေတ်အခါက ပါဠိစကားနှင့် အာရိယန်စကားကိုသာ အဓိကထား သုံးစွဲကြသည်။ ထို့ကြောင့် အများစုသည် အာရိယန်အမည်များဖြင့်သာ ရှိနေကြသည်။ ရန်ပေါင်၊ ရန်မန်၊ လက်ခိုင် အမည်များသည် ထာဒိုလူမျိုးဖြစ်သောကြောင့် အဘိုး၊ အဖေ၊ မြေးများတိုင်အောင် မျိုးစဉ်ဆက် ဆက်တိုက်ဖြစ်သောကြောင့် အမည်နာမ မသဲကွဲသော်လည်း ထာဒိုလူမျိုးဖြစ်သည်မှာ ထင်ရှားသည်။ အချို့အမည်များသည် ဗမာစာဖြင့် မှန်အောင်မရေးနိုင်ခြင်း သို့မဟုတ် အာရိယန်အမည်များ ယူခြင်း ဖြစ်မည်ဟု ယူဆရသည်။ ဥပမာ ခမ်းပတ်မင်းကြီး ငှုလ်ခိုဟင် (ငယ်နာမည် မောင်ရွှေမောင်)သည် အာရိယန်ဘွဲ့ ပေးကြသည့် အတွက် ထာဒိုလူမျိုးဖြစ်သည်ကို မသိနိုင်တော့ပေ။ ငှုလ်ခိုဟင်အား

အာရိယန်ဘွဲ့ဖြင့် “(ထာဒို)သတိုးမင်းကြီး သီရိမဟာမင်းခေါင်ဥဇန”ဘွဲ့ ပေးခဲ့ကြသည်။¹⁰⁸ ၁၀၈ ထာဒိုဖြစ်ခြင်းသည် အမည်နာမအားဖြင့် မထင်ရှားတော့သည့်အတွက် ခမ်းပတ်မင်းကြီး Yam Ngul ရန်ငှုလ် နှင့် Ngul Kho Hen ငှုလ်ခိုဟင် စသော အမည်များသည် ထာဒိုလူမျိုးများဖြစ်မှန် မသိရှိနိုင်တော့ပေ။ အေဒီ(၈-၁၀)ရာစုများတွင် ထာဒိုများသည် မင်းအဖြစ် ချီးမြှောက်ခြင်းခံကြသည်။ ထို့ကြောင့် အခြားသော ချင်းလူမျိုးများထက် နန်းသုံးစကားများနှင့်ဆိုင်သော ဝေါဟာရများစွာ ပြောဆိုကြသည်။

ဒုတိယတကောင်းနိုင်ငံတော်သည်လည်း တရုတ်၊ နန်ချောင်များက လာရောက်တိုက်ခိုက်သည့်အတွက် တိုင်းပြည်ပျက်ဆီးပြန်သည်။

၂။ ဟန်လင်းမြို့တော်တွင် နေထိုင်ခြင်း

ထာဒိုများသည် ဧရာဝတီမြစ်တစ်ဘက်ကမ်းသို့ ဖောင်များဖြင့် ကူးကြပြီး ဟန်လင်းမြို့အား တည်ကြလေသည်။ ဟန်လင်းမြို့ရိုးကို နက်စွာ တူး၍ သုံးထပ်ဖြင့်ကာရံကြသည်။ ဟန်လင်းမြို့သည် (၇)ကြိမ်တိုင်တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ ဒေါက်တာ ခင်မောင်ကြည်၏ 'Halin: World Heritage Ancient City' စာအုပ်၌ရေးသားရာတွင် ဟန်လင်းကို "Halin(ဟလင်း)"ဟု ရေးသားဖော်ပြထားသည်။¹⁰⁹ ၁၀၉ ထို့အပြင် ပါမောက္ခဒေါက်တာသန်းထွန်း ရေးသားထားသော 'Ancient

¹⁰⁷ Prof. Naing Zaw, *Pyu Civilization the Religion and the People* (Yangon: Sripisaya sapae, 2011), p.448

¹⁰⁸ Bashin, *Myanma Encyclopedia* vol.2: Chin lu Myo," pp.389-395

¹⁰⁹ Dr. Tin Maung Kyi, *Halin: World Heritage Ancient City* (Yangon: Color Zone Press, 2015), p.9

Myanmar History' စာအုပ်တွင်လည်း ‘ဟလင်း’ ဟူ၍ထပ်မံဖော်ပြခဲ့သည်။ သမိုင်းကြောင်းပုံပြင်များတွင် ဟန်လင်းမြို့သည် အိန္ဒိယပြည်ကရာဘောမင်းကြီးက စတင်တည်ထောင်ခဲ့ပြီး နောင်ပိုင်းတွင်လည်း မြို့ကို ခေတ်အဆက်ဆက် တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုသူများသည် ကရာဘောမင်း၊ ဟလင်းမင်း(ပျူမင်း)၊ ပျူးမင်း (ဟလင်းမင်းကြီး၏ ညီတော်)၊ မဒရာမင်း၊ လွန်ဒေါင်မင်း၊ ဝါရင်းဒုတ်မင်းများ ဖြစ်ကြသည်။ “ထိုမင်းဆက်များ၏ အမည်များသည် ပါဠိဘာသာစကားမဟုတ်သကဲ့သို့ ဗမာဘာသာစကားများလဲ မဟုတ်ကြပါ။”ဟု ဒေါက်တာတင်မောင်ကြည်မှ ဆိုသည်။¹¹⁰ ၁၁၀ ထိုမင်းများသည် သက်လူမျိုး၊ ထာဒိုနှင့် ထာဒို၏နီးစပ်သူများ ဖြစ်ကြမည်ဟု ယူဆကြသည်။ ဗမာစကားသည် အခြားသောအမည်များကို ရေးသားဖော်ပြရာတွင် မှန်ကန်အောင် ရေးရန် ခက်ခဲသည်။ အမည်နာမမှန်ကန်စွာ သိနိုင်သောအမည် တစ်ခုမှာ ဟန်လင်း သို့ ဟလင်း ဟူသည့်အမည် ဖြစ်သည်။ ထာဒိုဘိုးဘေးများက ¹¹¹၁၁၁ “Hatlen ဟတ်လင်” ဟူ၍ ခေါ်ဆိုခဲ့ကြသည်။

Krabaw ကရာဘောမင်းကြီးသည် မြို့စတင်တည်ထောင်ခဲ့သူ မှန်ခဲ့လျှင် ဟလင်း သို့ ဟတ်လင်မြို့သည် ထာဒိုမင်းများတည်ခဲ့သော ဒုတိယအကြိမ် တည်ထောင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း သေချာစေသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများ ဟတ်လင် သို့ ရောက်လာချိန်သည် ဘီစီ ၇၀ ခန့်ဖြစ်ပြီး၊ ဘီစီ(၁)ရာစု မှစတင်၍ အေဒီ(၇)ရာစု တိုင်အောင် တည်ရှိခဲ့သည်။

¹¹⁰ Ibid., p.23.

¹¹¹ ၁၉၅၇ခုနှစ်တွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ ဆာဒါတောင်တန်းတွင်နေထိုင်ကြသော Kipgen ကိပ်ဂင် မျိုးနွယ်စုများ အစည်းအဝေး၌ ဂုဏ်သရေရှိပုဂ္ဂိုလ်(၃၉)ဦးမှ HATLEN ဟတ်လင် ဟု မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။

Dr. Bob Hudson ဒေါက်တာဘော့ဟတ်ဆန်၏ ရေဒီယိုကာဘွန် သက်တမ်း တိုင်းထွာချက်များအရ ဟန်လင်းမြို့ဟောင်း အောက်ဆုံး အပိုင်းတွင် တွေ့ရသော မီးသွေးအား ကာဘွန်သက်တမ်း တိုင်းရာတွင် နှစ်ပေါင်း ၄၅၀၀ ခန့်ကတည်းက တည်ရှိခဲ့သည်ဟု သိရသည်။¹¹² ၁၁၂ ထို့အပြင် ဟန်လင်းမြို့ရိုးကို ဒေါက်တာဘော့ဟတ်ဆန်၏ တိုင်းထွာချက်အရ မြို့ရိုးသည်လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၂၁၀၀ (ဘီစီ ၁၀၀)ခန့် က တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်ဟု ဆိုသည်။ ထိုမြို့ဟောင်းသည် မြို့ပြကြီးအဖြစ် မတည်ဆောက်မှီက မြို့ငယ်အဖြစ် ကာလအတန်ကြာ တည်ရှိခဲ့သည်ဟု ဆိုသည်။ ဟန်လင်းမြို့တွင်ရှိသော ဆားတွင်းသည် လည်း ဗြိတိသျှကိုလိုနီ လက်ထက်တွင်လည်း စီးပွားဖြစ် လုပ်ကိုင်ခဲ့ကြသည်။ ရှေးဘုရင်များ လက်ထက်တွင်လည်း ထင်ရှားသော ဆားတွင်းအဖြစ် တည်ရှိခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ခေတ်အဆက်ဆက် ဟန်လင်းမြို့ အနီးအနားတွင် ရွာငယ်များ တည်ရှိခဲ့ဟန် ရှိသည်။

ဟန်လင်းမြို့ဟောင်းသည် ဧရာဝတီမြစ် အနောက်ဘက်ကမ်းတွင် ရှိသည်။ ရှမ်းပြည်မှ သံ၊ ဘော်၊ ခဲမဖြူ နှင့် အဖိုးတန်ကျောက်များ တွေ့နိုင်သောဒေသ ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်းသည် ကြေးနှင့် ကုန်သွယ်နိုင်သည့်ပစ္စည်းများ ပေါကြွယ်သည့်နေရာ ဖြစ်သည်။ ဟန်လင်းမြို့တွင် ဆားတွင်းရှိပြီး အရပ်လေးမျက်နှာ ရွာများက ဆားဝယ်ယူနိုင်သော ဒေသလဲ ဖြစ်သည်။ ထိုမြို့သည်လည်း

¹¹² Opcit., p.11.

တကောင်းမြို့နည်းတူ မြစ်ကြီးတစ်ခု၏အနီးတွင် တည်သောမြို့ ဖြစ်သောကြောင့် ကုန်စည်ကူးသန်း ရောင်းဝယ်ရန် နေရာကောင်း ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ရောမပြည်၊ အိန္ဒိယပြည် နှင့် တရုတ်ပြည်သို့ ပေါက်ရောက်သော လမ်းကြောင်းဆုံချက်မြို့ ဖြစ်သည်။ ဟန်လင်း ခေတ်တွင် မွန်ဘုရင် Khal vumpu (ပေါင်တွင်ဆေးမင်ကြောင် ထိုးကွင်းရှိသူ)နှင့် ထာဒိုမင်းသမီး Len chong hoi လင်ကျောင်ဟွေး ခေတ် ဖြစ်သည်ဟုဆိုကြသည်။¹¹³၁၁၃

၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် ဟန်လင်းသင်္ချိုင်းဟောင်းတွင် တူးဖော်ရရှိခဲ့သော အိမ်တိုင်ဟောင်းနှင့် မီးဖိုဟောင်း တူးဖော်ရရှိသည်။¹¹⁴၁၁၄ ရှေးဘိုး ဘွားများခေတ် ထာဒိုလူမျိုးများသည် ကွယ်လွန်သောအခါ ဖျားနာ၍ကွယ်လွန်လျှင် အိမ်ခြံဝင်း၏မြောက်ဘက်တွင်၎င်း၊ အစိမ်းသေဖြစ်ပါက အိမ်ခြံဝင်း၏တောင်ဘက် ခြံစည်းရိုးနားတွင် မြေကျင်းတူး၍ မြေမြှုပ်ကြသည်။ ထို့ပြင် ကလေးများကို အိမ်ထဲရှိ khangphei/kem ကွပ်ပျစ်အောက်တွင်၎င်း၊ သားဦးမွေးကင်းစ ကလေးဆုံးလျှင် ခြေတံမြင့်မီးဖို အောက်တည့်တည့်တွင်

¹¹³ ၁၁၃ မွန်ဘုရင်Khal vumpu (မွန်မင်းသား)မှ ခိုးယူပေါင်းသင်းသော ထာဒိုသမီးပျို Lenchonghoi လင်ကျောင်ဟွေး ပုံပြင်တွင် မွေးချင်းယောက်ျားလေး(၇)ဦးတွင်မှ အငယ်ဆုံးဖြစ်သူက အမဖြစ်သူ လင်ကျောင်ဟွေးကို ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့သည်။ ညအိပ်ယာဝင်တွင် မွန်မင်းသားအား လှည့်စား၍ ထွက်ပြေး လွတ်မြောက်စေရန်အလို့ငှာ အကြံဖြင့် မွန်မင်းသားအား နေရာတိုးရန်ဆိုကာ မောင်ဖြစ်သူအား အသံပြု သောစကားမှာ "khintollo, khintollo, Khalvumpu kasangjalna umlou'e" တအားတွန်းခါ မွန်မင်း သားမှလည်း ငါလည်းကျလုမတတ် "Keila kakhe tavang vang" ဆိုကာ တိုးလေ့ရှိသည်။ ထိုနည်းဖြင့် မီးတောက်ပြင်းပြင်းထဲသို့ တွန်းထိုးကျစေပြီး မွန်မင်းသား သေဆုံးသွားသည် ဆိုသည်။ အချို့က မွန်မင်း သားသည် အခြားတိုင်းပြည်များက စစ်တိုက်ရန်စစ်ချီလာသည့်အတွက် လင်ကျောင် ဟွေးနှင့်သားတော် အား ဖောင်ဖြင့်သယ်ဆောင်၍ ဧရာဝတီမြစ်အရှေ့ဘက်ခြမ်းသို့ တိမ်းရှောင်စေကြသည်ဟု၍ ပြောကြ သည်လည်း ရှိသည်။

မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ် ကြသည်။ သုတေသန ပညာရှင်များ တူးဖော်ရရှိခဲ့ သည့် “အိမ်တိုင်ဟောင်းနှင့်သင်္ချိုင်း တွဲလျက်တူးဖော်ရရှိခြင်းသည်” ထာဒိုလူမျိုး၏ သင်္ချိုင်းနေရာဖြစ်နိုင်သည်ဟု ယူဆရသည်။ အကြောင်း မှာ သင်္ချိုင်းသည် ဟန်လင်းမြို့ပြင်တွင် ရှာဖွေတွေ့ရှိခြင်း မဟုတ်ဘဲ မြို့တွင်းရှိလူနေအိမ်များတွင်သာ တွေ့ရခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုသင်္ချိုင်း နေရာတွင် အိမ်တိုင်(၈၀)တိုင်ကျော် တူးဖော်ရရှိခဲ့သည်။ ထာဒိုလူမျိုး များမှလွဲ၍ အခြားမည်သူမျှ ထိုသို့ မြှုပ်နှံခြင်းမရှိပေ။

ဒေါက်တာနိုင်ဇော်က အဆိုပါလူမျိုးများသည် နာဂလူမျိုးဖြစ်မည်ဟု ယူဆသည်။ သို့သော် နာဂများသည် မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းဒေသ များထိ မရောက်ရှိကြပေ။ ယခုတွင် ဟန်လင်း၏မြို့ရိုးများ အထပ်ထပ် ရှိသည်ကို ရှာဖွေတူးဖော်ခဲ့ကြသည်။ ဟန်လင်းမြို့ဟောင်း တူးဖော် ရာတွင် အရိုးစု(၁၉)ခုပါသောအရိုးစုများ တူးဖော်ရရှိခဲ့ကြသည်။ အဆိုပါအရိုးစုများနှင့်အတူ ကျောက်ခေတ်လက်နက်များ၊ မြေအိုးများ၊ မြေခွက်များ၊ ကြေးဖြင့်ပြုလုပ်သော အသုံးအဆောင်များ၊ သံဖြင့်ပြု လုပ်သော စစ်သုံးလက်နက်များ၊ ကျောက်ပုတီးများကို တူးဖော်ရရှိ

မွန်မင်းသားသည် လင်ကျောင်ဟွေးအား မောင်များမရှိခိုက် ခိုးယူခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ထုံးစံ အတိုင်း မိန်းကလေး၏ မိဘများထံသို့ ပြန်လည်ပြီး in lut ခြင်းခလေ့ (တရားဝင် ပေါင်းသင်းသည် ဖြစ် စေ၊ ခိုးယူပေါင်းသင်းသည်ဖြစ်စေ မိန်းမဆွေမျိုးများထံပြန်အပ်ရသည့်ခလေ့) အမှုဆောင်ရွက်ရသည်။ ထိုအချိန်တွင် လင်ကျောင်ဟွေးဖခင်က “ယခုသင်သည်ငါ၏သမီးကိုပေါင်းသင်းသည့်အတွက် သင်သည် လည်း ငါ့သား ၊ ထာဒို၏သား ဖြစ်ပြီ”ဟု ဆိုခဲ့သည်။ ထိုချိန်မှစ၍ထိမ်းမြားပေါင်းသင်းသောသူများကို 'Thado chanu, Thado Chapa' “သတို့သမီး၊ သတို့သား” ဟူ၍ခေါ်ဆိုကြပြီး၊ နောင်တွင် ခလေ့ထုံးတမ်း အဖြစ် ကျင့်သုံးကြသည်ဟု ဆိုရိုးစကားရှိပါသည်။

¹¹⁴ Khin Zaw, *Some Evidences of Ideologicalture in Pre-Pyu*

ခဲ့သည်။ အချို့သော အအရိုးစု လည်ပင်းရိုး နှင့် လက်ကောက်ရိုးများ တွင် ကျောက်ပုတီး(၁၈)ခု တွေ့ရပြီး၊ ခါးရိုးနေရာတွင် တိရိစ္ဆာန်အရိုး ဖြင့် ပြုလုပ်သောပုတီး (၃၀၀)ခု၊ လက်ဖျံရိုးများနေရာတွင် သလင်းဖြင့် ပြုလုပ်သော ပုတီးများ တွေ့ရသည်။¹¹⁵ ၁၁၅ ပုတီးကို အစိမ်းရောင်၊ ကျောက်အဖြူရောင်၊ လိမ္မော်ရောင်၊ အနက်ရောင်ကျောက်ပုတီး (၃၀) နှင့် ကျောက်ပုတီးအဖြူရောင် (၃၃၄)ခုကိုလည်း တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ လေ သည်။ ထို့ပြင် အခြားသော နေရာများတွင်လည်း ကျောက်ပုတီး များကို တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ ကြသည်။ ဟန်လင်းမြို့ဟောင်းတွင် ရှေးကျောက် ခေတ်၊ ကြေးခေတ်နှင့် သံခေတ်များအားလုံးရှိ အသုံး အဆောင်များ အားလုံးကို တွေ့ရှိရသည်။ ဟန်လင်းမြို့ဟောင်းသည် ထာဒို၊ သက်နှင့် အခြားနီးနွယ်သူများအားလုံး နေထိုင်ခဲ့ကြသည့် မြို့ဟောင်းဖြစ်သည်။ မြေလွှာအောက်ဆုံးနှစ်ထပ်တွင် ပျူမြို့ဟောင်းကဲ့သို့ စာဖြင့်အမှတ် အသားပြုသော ကျောက်ပြားများ မတွေ့ရှိရပါ။¹¹⁶ ၁၁၆

ထို့အပြင် ဗြဟ္မဏဝါဒ၊ ဟိန္ဒူဝါဒ၊ ဗုဒ္ဓဝါဒများ ရောက်ရှိနေပြီဖြစ် သော်လည်း ပျူများကဲ့သို့ ဟိန္ဒူဘာသာ နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာများ ကိုးကွယ်ခြင်း မပြုကြသောကြောင့် အခြားမြို့ဟောင်းများတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ၊ ဟိန္ဒူဆင်းတုတော်များလည်း တစ်ခုတလေမျှ တူးဖော်၍ မတွေ့ရှိခဲ့ပေ။ ဟိန္ဒူ ဆင်းတုတော်များ တစ်ခုတလေမျှ တူးဖော်တွေ့ရှိခြင်းမရှိ၊ မမြင်ကြရပေ။¹¹⁷ ၁၁၇

၎င်းတို့အစား ရှေးဘိုးဘွားများ နတ်ကိုးကွယ်ရာတွင် အသုံးပြုသော ကျောက်တိုင်များ (အထိမ်းအမှတ် ကျောက်တိုင်ကြီးများ) သာ တွေ့ရှိ ရသည်။¹¹⁸ ၁၁၈ ဟန်လင်းသည် သံခေတ်ကာလ ဖြစ်သော်လည်း ထာဒို လူမျိုးတို့သည် အခြားကိုးကွယ်မှုများသို့ မပြောင်းလဲဘဲ သေရည်ဖြင့် နတ်ကိုးကွယ်ခြင်း၊ နတ်စားယုံကြည်မှုဖြင့် ဆက်လက် တည်ရှိနေခဲ့ကြသည်။

ထာဒိုများသည် ရှေးခေတ်ကာလကတည်းက အသုံးပြုခဲ့သော အလှဆင်သည့် ရိုးရာဆင်ယင်သည့် အဝတ်အစားများကို ယနေ့ချိန်ထိ အသုံးပြုနေကြဆဲ ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် အမျိုးသမီးများက ယခုတူးဖော် ရရှိသော ပုတီး အကြီး အငယ်လေး များကိုလည်း ယနေ့တိုင် ဝတ်ဆင်နေဆဲ ဖြစ်သည်။ လက်မောင်းပတ်ဘော်၊ လက်ကောက်၊ ကြေးလက်ကောက်ရစ်ကွင်းကို ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ထာဒိုအမျိုးသမီး များသည် ဆံပင်ကျစ်၍ ခေါင်းတွင် ထုံးပတ်ကြသည်။ ထို့အပြင် long-chang(longlam) ကမာကောင်ခွံ ဆံကုပ်များကို ဦးခေါင်းတွင်ပန်ဆင် ကြသည်။ နီညိုရောင်လုံချည်ကို နူးအထိလုံအောင် ပတ်ကာ ဝတ်ဆင် ကြသည်။ ရင်တွင် ပုတီးဖြင့်တွယ်သောအင်္ကျီ ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ရှေးအခါက နားရွက်အပေါက်ကြီး ထွင်းပြီး နားကွင်းများ ဝတ်ဆင်လေ့ ရှိကြသည်။ နားရွက်ပေါက်သည် အချင်း(၁.၅လက်မ)ခန့် ကျယ်ပြီး နားတောင်းကွင်း ကိုဝတ်ဆင်လေ့ ရှိသည်။ ထာဒိုအမျိုးသားများသည်

¹¹⁵ Dr. Chit San Win, Pyu, p.166

¹¹⁶ Naing Zaw, *Pyu Civilizations*, p.500

¹¹⁷ Ibid., p.502

¹¹⁸ Ibid., p.503

delbang pheichom ပိတ်ဖြူခါးတောင်းကျိုက်ပြီး ဝတ်ဆင်ကြကာ ချိုင်းပြတ်အင်္ကျီ ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ထို့အပြင် ခြေပတ်သားရေပြားကို ပတ်စည်း၍ ဝတ်ဆင်ကြသည်။ အမျိုးသားများလည်း နားရွက်ဖောက် ကြသည်။ အမျိုးသားများ ဆံပင်အရှည်ထားကြကာ သျှောင်ထုံးထုံး ကြသည်။ သျှောင်ထုံးထုံးရာတွင် ယာဘက်ချိုစောင်းတွင် ထုံးကြ သည်။ အမျိုးသားများရော အမျိုးသမီးများပါ ဆံထိုးများ ထိုးကြသည်။ Tuhkil ဆံထိုးအချောင်းသည် ဝါး သို့မဟုတ် အရိုးချောင်းများ ဖြစ်ကာ လက်နက်အဖြစ်လည်း အသုံးပြုကြသည်။

အေဒီ ၇၆၃ တွင် နန်ချောင်ဘုရင် Kolawfeng ကိုလော်ဖိန်းက ဟန်လင်းမြို့အား လာရောက် ဖျက်စီးခဲ့သည်။ ဟန်လင်းမြို့က ခုခံ သော်လည်း စစ်ရှုံးခဲ့သည်။¹¹⁹၁၁၉

ဟန်လင်းမြို့အားဖျက်စီးရာတွင် အထက်မှ မြေကြီးပေါက်ကွဲပြီး ပြာပူ များကြောင့် ဖျက်ဆီးခဲ့ကြသည်ဟူ၍ ယုံကြည် ကြသည်များလည်း ရှိသည်။ တချို့က နန်ချောင်များမှ မီးရှို့ဖျက်ဆီးခဲ့ကြသည်ဟု ဆို သည်။¹²⁰၁၂၀ ထိုသို့မီးရှို့ဖျက်စီးပြီး နောက်ပိုင်းတွင် ပျက်ဆီးခဲ့သော မြို့ကို ပြန်လည်တည်ဆောက်ကြခြင်း အထောက်အထား မတွေ့ရ တော့ပေ။ သို့သော်လည်း မြို့ဟောင်းပတ်လည်တွင် လူများဆက်လက် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်ကို တွေ့ရှိရသည်။

¹¹⁹ Ibid., p.416

¹²⁰ *Political Land Mark of Myanmar*, p.179.

ယခုတွင် နယ်မြေဒေသအလိုက် ဘာသာစကားအမျိုးမျိုး ပြောဆိုကြ ကာ၊ အမည်အမျိုးမျိုး မှည့်ခေါ်ခြင်း၊ မိမိသဘောဆန္ဒအရ အမည်အမျိုး မျိုး ရှိစေကာမူ အာလုံး ထာဒိုလူမျိုးများ ဖြစ်ခဲ့ကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးဟု ဆိုရာတွင် ယခုလက်ရှိ ထာဒိုစကားပြောအုပ်စုများကိုသာ ဆိုလိုခြင်း မဟုတ်ပေ။ မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းတွင် အခြားလူ မျိုးနွယ်စုများ နှင့် အတူယှဉ်တွဲ နေထိုင်ခဲ့စဉ်အခါက ထာဒိုများအကြားတွင် အုပ်စုကွဲခြင်း မျိုးမရှိခဲ့ပေ။ အနောက်ဘက်တောင်တန်းတွင် ထာဒိုစကားပြော လူမျိုး များသာ သီးသန့်အခြေချပြီး နောက်ပိုင်းတွင်သာ အုပ်စုများစွာ ကွဲပြား သွားကြခြင်း ဖြစ်သည်။ တနည်းဆိုရသော် ယခုမြန်မာပြည်၏ အနောက်ဘက်တွင် နေထိုင်ကြသော ချင်း/ကူကီး/မိဇို၊ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် တွင်နေထိုင်သူ ချင်း/ကူကီး/မိဇို အားလုံးတို့သည် ထာဒိုလူမျိုးများ ဖြစ်ခဲ့ကြသည်။ လူမျိုးခြားများမှ မှည့်ခေါ်သော ချင်း၊ ကူကီး စသော အမည်များနှင့် မိမိတို့မှည့်ခေါ်သော မိဇို၊ ပိုင်သဲ စသဖြင့် မှည့်ခေါ်ခဲ့ ကြသည်။ ထိုသို့အုပ်စုများစွာ ခွဲထွက်သွားကြသော်လည်း ထာဒိုစကား ပြော အုပ်စုသည် ယခုအချိန်တိုင်အောင် အိန္ဒိယပြည်တွင် လူဦးရေ (၃၅၀,၀၀၀)ခန့် ရှိနေသေး ကြောင်း Rev.Vumthang (Sitlhou)၏ သုတေသနမှသိရှိရသည်။¹²¹၁၂၁ ထို့အတူပင် မြန်မာပြည်တွင်လည်း ထာဒိုစကားပြော အုပ်စုသည် လူဦးရေ (၄၀,၀၀၀)ခန့် ရှိသည်။ မြန်မာ၊ အိန္ဒိယ၊ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် သုံးနိုင်ငံတွင် မင်းအဖြစ် အုပ်ချုပ်ခဲ့သူ နှင့် မင်းမျိုးနွယ်သည် ထာဒိုလူမျိုးများသာ ဖြစ်သည်။¹²²၁၂၂

¹²¹ ၁၂၁ Rev. V.Sitlhou သည် Manipur Baptist Convention တွင် General Secretary ဟောင်းဖြစ်ပြီး ရက်စွဲ ၂၁.၁၀.၂၀၁၂ နေ့ ဟောပြောပွဲတွင် ထည့်သွင်းပြောဆိုခဲ့သည်။

¹²² ခမ်းပတ်မင်းကြီးသည် ပူရန်နုဖြစ်ပြီး၊ အင်းဝခေတ်တွင် ဝန်ကြီးတစ်ပါးဖြစ်ခဲ့သည်။ အင်းဝဘုရင်နှင့်အတူလိုက်ပါလျက် သန်လျင်ရှိ ပေါ်တူဂီများကို တိုက်ခိုက် ရာတွင်

မြန်မာနိုင်ငံတွင် မိမိတို့လူမျိုးကို ချင်းဟူ၍သာ သိကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးသည် ချင်းလူမျိုးများထဲတွင် သမိုင်းကြောင်း အနက်ရှိုင်းဆုံး နှင့် ဇစ်မြစ် အရှည်လျားဆုံး လူမျိုးများ ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် လူဦးရေအား ဖြင့်လည်း အများဆုံးသော လူမျိုးဖြစ်သည်။

၃။ မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းတွင် နေထိုင်ခြင်း

ဟန်လင်းမြို့ပျက်ပြီးနောက် ထာဒိုနှင့်အခြားနှီးနွယ်သူနှင့် ကဒူးလူမျိုးတို့သည် ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ကြားရှိ လွင်ပြင်များတွင် ကာလ အတန်ကြာ အတူနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုဒေသကို ရွှေဘိုနယ်၊ ဒီပဲယင်းနယ်၊ ခင်းသာ၊ မေသူ၊ မူးမြစ်ဝှမ်း၊ ယပင်မြစ်ဝှမ်း၊ ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်း ဒေသများတွင် မြို့ရွာများတည်ပြီး နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ဤသို့ဖြင့် မြန်မာပြည်အလယ်ပိုင်းမှ မူးမြစ်ဝှမ်းတွင် နေထိုင်ကြသူများမှ မြစ်ဖျားပိုင်းသို့ ပြောင်းရွှေ့သွားသူများကို ကဒူး၊ ကနန်း၊ တမန်း များဟူ၍ သိမှတ်ကြသည်။ ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်း တလျောက်တွင် ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်း တလျောက် တောင်းပိုင်းသို့ ဆင်းသွားကြသူများကို ယောနယ်၊ ချင်းတောင်တန်း၊ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်၊ အိန္ဒိယ(တြိပူရ) ရောက်ကြသူများ ဖြစ်သည်။ ထာဒိုနှင့် နှီးနွယ်သူများသည် အထူးသဖြင့် မုံရွာနယ်၊ ကျောက်ကာနယ်များတွင် ကျောက်တိုင်များ ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ဒီပဲယင်းမြို့ပတ်လည်တွင် ထာဒိုနှင့် နှီးနွယ်သူများ၏ သင်္ချိုင်းဟောင်းများ၊ ဘုတလင်မြို့အနီး ညောင်ကန်ရွာတွင် ထာဒိုများ၏သင်္ချိုင်းများ

တည်ရှိသည်။ ချင်းတွင်းမြစ် အနောက်ဘက် ဆားလင်းကြီးတွင်လည်း မြို့ဟောင်းများနှင့် သင်္ချိုင်းမြေဟောင်းများ ရှိသည်။ ထိုဒေသများတွင်လည်း သင်္ချိုင်းအမှတ်အသား ကျောက်တိုင်၊ မြို့ကျောက်တိုင်များ ထောင်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ သက်(ထာဒိုနှင့် ထာဒိုနှီးနွယ်သူများ)များသည် စာပေအက္ခရာ မရှိသောကြောင့် ပျူမြို့ဟောင်းများတူးဖော်ရာတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသော စာရေးကျောက်စာများကို ထာဒိုမြို့ရွာများတွင် မတွေ့ရပေ။ သို့သော် မြို့ရွာတည်သောကျောက်တိုင်၊ သင်္ချိုင်းကျောက်တိုင်၊ တစ်တိုင် တိုင်စိုက်ခြင်း၊ ကျောက်တိုင်များစွာ စိုက်ထူခြင်း (ကျောက်တိုင် စိုက်ထူသည့် အလေ့အထရှိသူများ) ကိုသာ တွေ့ရသည်။ ကျောက်များပေါ်တွင် မည်သည့်ရေးသားချက်များ မရှိကြပေ။ သို့သော်လည်း အချို့သောနေရာများတွင် ပျူစာပေ အက္ခရာကဲ့သို့သော ရှေးစာပေများ တွေ့ရတတ်သည်။ ထို့ပြင် ရိုးရာ အသုံးအဆောင်များဖြစ်သော ပုတီးကြီး၊ ပုတီးလုံး၊ ပုတီးကုံး စသော အသုံးအဆောင်များကို တွေ့ရလေ့ရှိသည်။ ပျူတို့သည် ကွယ်လွန်လျှင် အလောင်းကို သင်္ဂြိုဟ်ကြကာ အရိုးပြာများကို အိုးတွင်ထည့်၍ မြေမြှုပ်လေ့ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ထာဒိုများနေထိုင်ရာ ဒေသများတွင် သင်္ချိုင်းမြေ နေရာပေါ်တွင် အထက်ပါပြောဆိုခဲ့သော ပုတီးကြီး၊ ပုတီးလုံး၊ ပုတီးကုံး ရိုးရာပစ္စည်း အသုံးအဆောင်များကိုသာ တွေ့ရလေ့ရှိသည်။ အထက်ပါ ပြောဆိုခဲ့သော ရိုးရာပစ္စည်း အသုံးအဆောင်များ တွေ့ရသည်။ နတ်ပူဇော်စဉ် ဂါထာမန္တန်များတွင် ရွတ်ဆိုရာတွင် ပါဝင်သော ရွာအမည်များ ဖြစ်သော Kholoichal, Khopalva, Khothip,

ကျဆုံးခဲ့သည်။ သားဖြစ်သူ ငူးခိုဟင် သည် ခမ်းပတ်မင်းအဖြစ် ဆက်ရှိသည်။ ဝန်ကြီးတစ်ပါး၏သားဖြစ်သောကြောင့် အင်းဝနန်းတွင်းတွင် ပညာသင် ကြားခဲ့ပြီး အင်္ဂလိပ်၊ ဂျာမန်၊ ပြင်သစ် နှင့် ဘာသာစကားပေါင်း(၁၀)မျိုး တတ်ကျွမ်းပြီး နန်းတော်ထဲတွင်

စာရင်းအင်း အထူးကျွမ်းကျင်သူအဖြစ် ထင်ရှားသည်။ ဗြိတိသျှအုပ်ချုပ်သောအခါ လစဉ် ရူပီး ၁၀၀ ထောက်ပံ့ငွေရရှိကာ၊ ၁၉၈၆ တွင် သက်ကြီးရောဂါဖြင့် ကွယ်လွန်သည်။

Khomang, Khokanglai, Khokisuhpi, Noimang စသော ရွာများ သည် မည်သည့်နေရာတွင် ရှိသည်ကို မသိနိုင်တော့ပါ။ ဆက်လက် ရှာဖွေ သုတေသနပြုရန် လိုအပ်သည်။

လူအရိုးတို့တွင် ဦးခေါင်းရိုးသည် အနောက်သို့၎င်း၊ ခြေရင်းသည် အရှေ့ရပ်သို့၎င်း အသီးသီးလှည့်လျက် ရှိသည်ကို တွေ့ရှိရသည်။ သို့သော် ညောင်ကန်ရွာတွင် တူးဖော်ရရှိသော အရိုးစုနှစ်ခုလုံးသည် ဦးခေါင်းတောင် အရပ်သို့လှည့်သည်ကို တွေ့ရသည်။ မြင်းမူမြို့နှင့် မူးမြစ်ကမ်းနားတွင် ထာဒိုများသင်္ချိုင်းမြေနေရာအချို့ တွေ့ရသည်။ ထိုသင်္ချိုင်းသည် အေဒီ(၆၀၀-၁၀၀၀)ကြားတွင် ရှိသည်ဟု ယူဆရ သည်။ အေဒီ(၁၀၀၀)ခန့်တွင် ချင်းတွင်းမြစ်သို့ ဆန်တက်သွားပြီး မဟာမြိုင်မြို့များသို့ နေထိုင်လာကြကာ ကလေးဝသို့ ဆက်လက် ဆန်တက်လာမည်ဟု ယူဆရသည်။

မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းတွင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် ဗမာများနှင့် အတူနေထိုင်လာသည်ကို ဗမာများ၏သမိုင်းတွင် မှတ်တမ်းတင် ထား ကြသည်။ ထိုမှတ်တမ်းများ ပြန်လည် ဖော်ပြရာတွင် ၁၉၅၂ နှစ် စစ်ပညာပေးဌာန၊ ကာကွယ်ရေးဝန်ကြီးဌာန၏ လစဉ်ထုတ်မဂ္ဂဇင်း အမှတ်စဉ်-၁ အထူးကဏ္ဍတွင် အတူနေထိုင်လာခဲ့သော တိုင်းရင်းသား လူမျိုးစုအကြောင်းကို မြန်မာ၊ အင်္ဂလိပ် နှစ်ဘာသာဖြင့် ဤသို့ ရေးသား ဖော်ပြ ထားသည်။

"Long long ago a section of Chins called Thado and Burmans lived together at places called Thindwe or Tagaung and Hanlingyi, Upper Burma"

(The Heart of Military special issue vol.1: The Chin Hills Special Division and the Union of Burma:1).

“ရှေးအခါက ချင်းလူမျိုးစုများတွင် တစ်ခုဖြစ်သော ထာဒိုလူမျိုးများ နှင့် ဗမာလူမျိုးများသည် မြန်မာပြည်အထက်ပိုင်းရှိ သင်းတွဲ(ခေါ်) တကောင်းမြို့နှင့် ဟန်လင်းမြို့များတွင် အတူတကွ ယှဉ်တွဲ နေထိုင် လာခဲ့ကြသည်။”

(စစ်၏နှလုံး အထူးထုတ် အပိုင်း ၁ ၊ ချင်းဝိသေတတိုင်း နှင့် ပြည်ထောင် စုမြန်မာနိုင်ငံတော် ၁။)

ထာဒိုလူမျိုးများသည် ရွှေ့ပြောင်းသွားလာသည့် နေရာတိုင်းနှင့် မြို့ရွာ တလျှောက်လုံးတွင် ကျောက်တိုင်များ စိုက်ထူလေ့ရှိပြီး၊ မုံရွာခရိုင်ရှိ အချို့နေရာများတွင် ယနေ့ထက်တိုင် တွေ့နိုင်ပေသည်။ ချင်းတွင်းမြစ် ဘေးတွင် နှစ်ကြာရှည် နေထိုင်ကြသောကြောင့် ဗမာလူမျိုးများက သလ္လာဝတီမြစ်ကို ချင်းတွင်းမြစ်ဟူ၍ အမည်ပြောင်းလဲခဲ့ ကြသည်။ ထို့နောက် Kholkip (ယခု ကလေးဝ)မြို့တွင် ခေတ္တ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုမှတစ်ဆင့် Kholjang (ကလေးမြို့)သို့ ပြောင်းရွှေ့ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

112 A

Figure (2) a. Hanlin pasal kicon na, b,c,d,e Thado kivonna

- i a,b,e in ban khut bu aneiye.
- ii a,d in Khutchong vei le ngal vei aneiye.
- iii a,b,c,d,e abon in lukop akikop uve. Akhang chedungjuijin lukop kopdan akihel in ahi.
- iv a, In asam akisomin ahi. Gollui pulepa te jong koiman asam avoupoi; samsao ngen ahin, tuhsam asomsoh kei'uv in ahi.
- v Pulepa ten sa-aw titohang aki-aw iuv in ahi

112 B

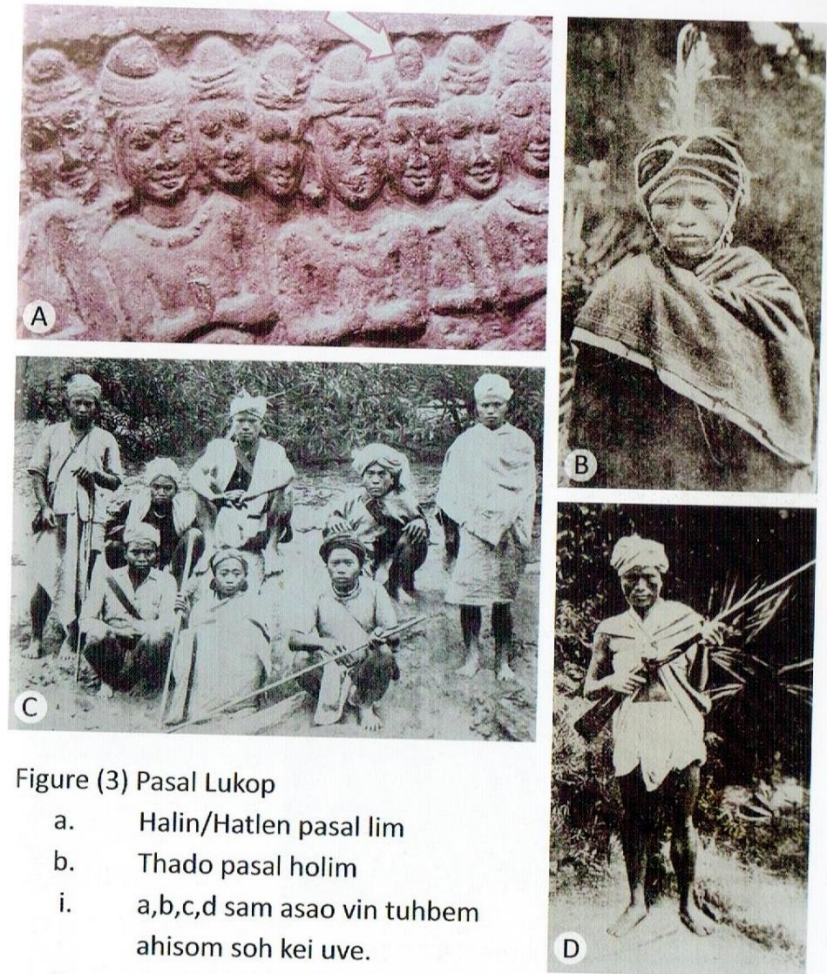

Figure (3) Pasal Lukop

- a. Halin/Hatlen pasal lim
- b. Thado pasal holim
- i. a,b,c,d sam asao vin tuhbem ahisom soh kei uve.
- ii. a, gamsa gam ahi;
b, gamdap gam ahi.
- iii. Amai so'u akilou vin ahi.

112 C

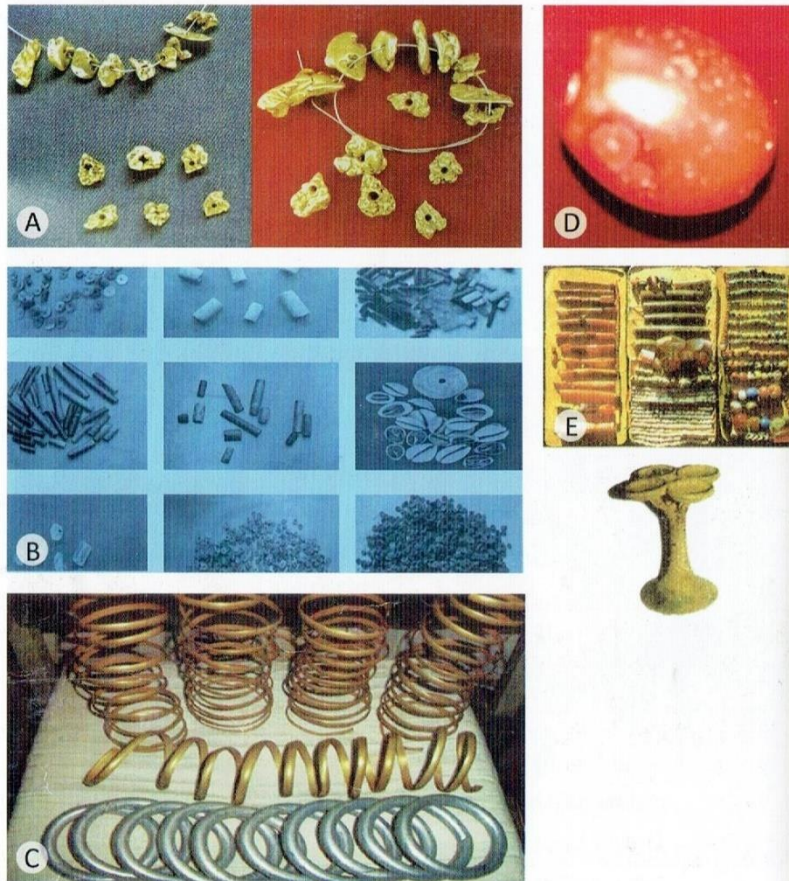

Figure (4) Kijepna jatchoumchoum-I

- a. Hanlin Sana khi,
- b. b Hanlin khi choumchoum le longchang
- c. Chaokol le chaojang
- d. Kichang
- e. Tuthah'a kilaidoh Hanlin khi ho.

112 D

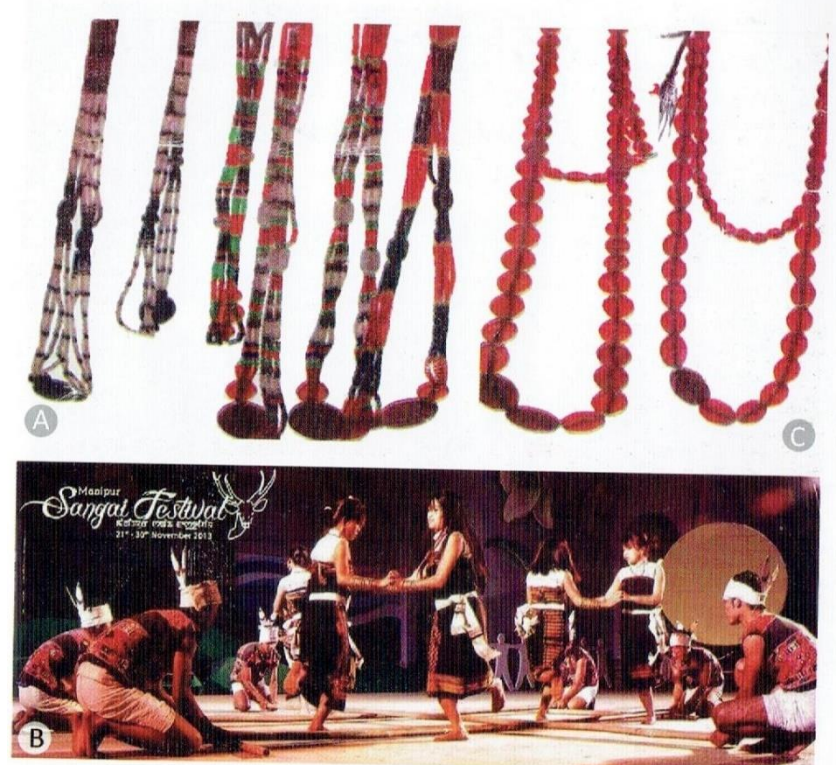

Figure (5) Khiho

- a. Khimu khivui
- b. Suhta lam
- c. Khipi khiuvi
- d. Tagaung kivui

112 E

Figure (6) (a) Hanlin numei kicon na, b,c,d,e thado te kiconna
 i. a,b,c,d,e khi aki-aw soh kei uve. Tagaung le Halin/Hatlen (kipgen te koudan)' a kilaidoh khihi, khimu, khichong jouse ho lim hiche limho'a akimun ahi. (Aryan-Kala tele Burman te chu khi-oh mi ahipoi).
 ii. a,b,c,d,e Khutchong'a chao koul akibu soh kei uve.
 iii. a,b,c,d,e banna chaojang akibu soh kei uve. a, chaojang khu Burmanize'a asem'u ahi. Ahin Burman koina Tagaung, Hatlen'a achengpoi.
 iv. c,d hin sam akiphehlhom in akikop lhon'e. a, Lengnu jong sam akikop'a lallukhuh akhuh ahi.
 v. Longchang hojong kijep hoina ahin, alaidohvang uvin design sunga ajaopon ahi.
 vi. c,d in bilkam akikam lhonin ahi. b,e hin akhang chedung juija bilba akiba lhon in ahi. a,hinjong bilkam hiding in ginchat ahi.

112 F

Figure (7) Thado numei nihchen
 a,b,c hin nihsungsen or vom acheng uvin ahi.
 Atamjo hi asen ahi.
 Numei nih sen chu availing avomjem um ahi. Hiche hi Asho, Matu, Thado, Rahine Thet hotoh akibang in ahi.
 Abon uvin khupchunga acheng uvin ahi. b, vang hin acheng choul in ahi.

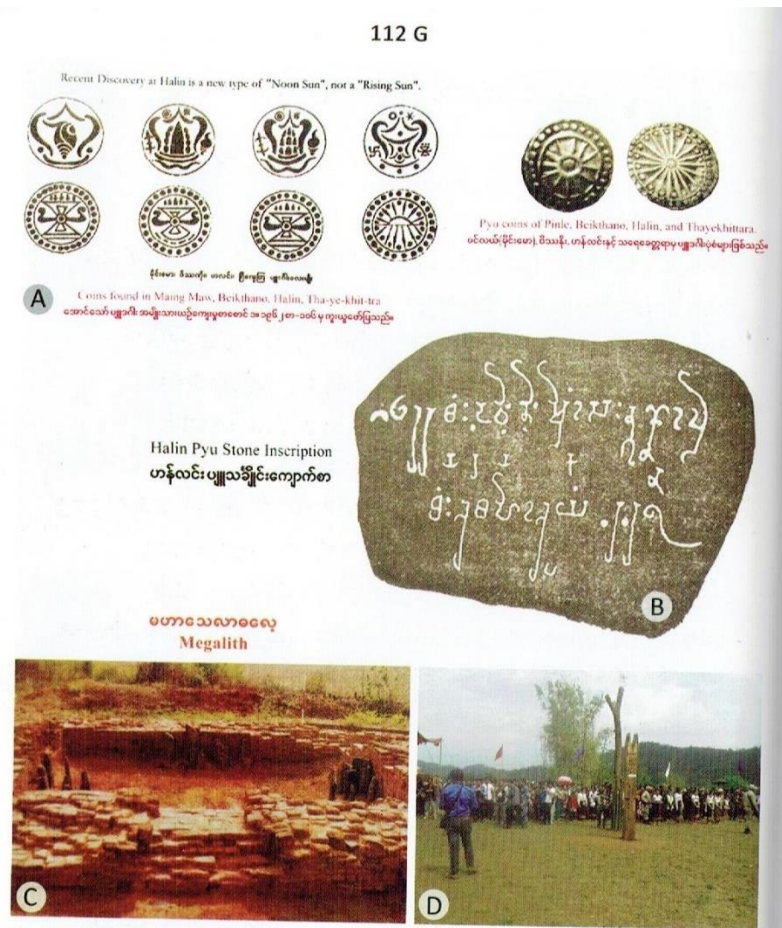

Figure (8) Thiluiho

- Halin/Hatlen na sumchang kilaidoh ho
- Pyu lekha phabep
- Song kiphut ho
- Solkhom (asang), b. Lomsel khom (aniem)

အခန်း (၆)

ကလေးဝ နှင့် ကလေးမြို့တွင် နေထိုင်ကြခြင်း

၁။ ကလေးဝ တွင် နေထိုင်ခြင်း

Kholkip (ကလေးဝမြို့)တွင် ကြာရှည်စွာ မနေထိုင်ခဲ့ကြပါ။ ခေါလ်ကိပ်မြို့သည် ချင်းတွင်းမြစ်နှင့် မြစ်သာမြစ်ဆုံရာ နေရာဖြစ်သည်။ Gundung ဝန်မြစ် (ခေါ်) မဏိပူရမြစ်သည် ခေါလ်ယံ(ကလေး)မြို့တောင်ဘက်မြစ်သာမြစ်သို့ စီးဝင်ပြီး မြစ်သာမြစ်သည် ကလေးဝမြို့အနီးတွင် ချင်းတွင်းမြစ်တွင်းသို့ စီးဝင်သွားသည်။ ခေါလ်ကိပ်မြို့တွင် နေထိုင်ခဲ့သည့်အကြောင်းကို သမိုင်းတွင်များစွာ မရှိသော်လည်း ဂါထာမန္တာများပြောဆိုရာတွင် ပါဝင်သည်။ မန္တာရွတ်ဆိုရာတွင် 'Kholkip'a ngahmun semchun' 'ခေါလ်ကိပ်တွင် ခရီးတထောက်နားပြီး' ဟူ၍ ပြောဆိုခဲ့ကြသည်။ ထို့ပြင် ရှေးဘိုးဘွားများသည် ဂန့်ဂေါနယ် သို့ ဖြတ်ကျော်ဝင်လာခြင်း မဟုတ်ဘဲ မဟာမြိုင်ဒေသမှ ဝင်ရောက်လာခဲ့ခြင်းကြောင့် တွီးကန်(သို့) ချင်းတွင်းမြစ်ကို ဖြတ် ကျော်ခဲ့ကာ ခေါလ်ကိပ်(သို့) ကလေးဝတွင် ခေတ္တနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

ခေါလ်ကိပ်သည် ခေါလ်ယံနှင့် ကီလိုမီတာ(၃၆)ခန့်သာ ကွာဝေးသည်။ ခေါလ်ကိပ်မြို့တွင် နှစ်ပေါင်းများစွာ မနေထိုင်ကြပဲ ခေါလ်ယံ(သို့) ကလေးဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့သွားကြသည်။

၂။ ကလေးမြို့ကျုံးတွင် နေထိုင်ကြခြင်း။

ကလေးမြို့ ရောက်သောအခါ ကျုံးတည်ဆောက်ပြီး ကျုံးအတွင်း နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ Khul(ခူလ်)ဟူသော စကားလုံးသည် ယေဘုယျ အားဖြင့်ဆိုရလျှင် လူအများ နေထိုင်နိုင်လောက်အောင် ကြီးမားသော မြေလှိုင်ဂူ/မြေတွင်း ဟူ၍ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်ပါသည်။ ခူလ်ကို အချို့က khurpui ခူပွီး၊ sinlung စင်းလုန် နှင့် chinlung ချင်လုန်း ဟူ၍ အမျိုးမျိုးခေါ်ဆိုကြသည်။ မည်သို့ပင် အမျိုးမျိုး ခေါ်ဆိုကာမူ အဓိပ္ပာယ်အတူတူ ဖြစ်သည်။ တချို့က Pu Chong thu ပူကြောင်းထူများ ဆင်းသက်လာရာ ခူလ်(ဂူ)နေရာသည် တရုတ်ပြည်၊ ပီကင်း(ဘေဂျင်း) မြို့တော်အနီးရှိ 'Chou-ko'ချို့ကိုဂူ ဖြစ်နိုင်သည်ဟူ၍ ယူဆကြသူများ ရှိသည်။ အချို့က Kansu ကန်စုနယ် တောင်ကြားဒေသရှိ Xinlung ရှင်းလုန်ဒေသမှ ဆင်းသက်လာကြသည်ဟုလည်း ယူဆသူများရှိ သည်။ တချို့ကလည်း the Great wall မဟာတံတိုင်းကြီးမှ Pu Chong thu တို့အုပ်စု ဆင်းသက်လာကြသည်ဟူ၍လည်း အမျိုးမျိုး ဆိုကြ ပြန်သည်။ သတိချပ် သုံးသပ်ရမည့်အချက်မှာ Pu Chong thu ပူကြောင်းထူ၊ PuLenthang ပူလင်းထန်၊ PuLunkim ပူလွန်ကင်း၊ PuChangsan ပူကျန်ဆန်း တို့အုပ်စုသည် တီးတိန်မြို့နယ်တွင် ရွာ အသီးသီးတည်ကာ နေထိုင်ခဲ့ကြကြောင်း သိရန်လိုအပ်သည်။ Pu Chong thu ပူကြောင်းထူသည် Ciim ကျမ်(ကျမ်နွေး)မြို့ကို တည် ထောင်ခဲ့ပြီး၊ ပူလင်ထန်သည် Moulbem မိုဘင်းမြို့ကို တည်ခဲ့သည်။ Pu Lun kim ပူလွန်ကင်းသည် Leijang လေးယံမြို့ကို တည်ခဲ့ပြီး၊ Pu

Changsan ပူကျန်ဆန်းသည် Lhungjiang/ Tungzang) လွန်းယံ (တုံးယံ)မြို့ ကိုတည်ကာ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ Ciim ကျမ် နှင့် Leijang လေးယံရွာများသည် ရှေးယခင်ရွာဟောင်းနေရာသာ တည်ရှိပြီး ယခုအခါ လူနေထိုင်မှု မရှိတော့ပေ။

ထို့အပြင် ပူကြောင်းထူနှင့်အဖွဲ့သည် အခြားနွယ်စုများမသိအောင် ခူလ်မှ စတင်ထွက်ခွာလာသော လမ်းကြောင်း တလျှောက်တွင် ပူလွန်ကင်း၊ ပူကျန်ဆန်တို့ လမ်းတွင်တွေ့ခဲ့ကြကြောင်းကို သိရှိရပါ သည်။ ထို့ကြောင့် ခူလ်သည် “Great wall မဟာတံတိုင်းကြီး လည်း မဖြစ်နိုင်ပေ။ ဘေယင်းဒေသရှိ Chou-ko ချို့ကို မှထွက် လာခြင်းလည်း မဖြစ်နိုင်ချေ။ ကန်စုပြည်နယ် Xinlung ရှင်းလုန် တောင်ကြားမှ ထွက်လာခြင်းလည်း မဖြစ်နိုင်ပေ။ အကြောင်းမှာ ထိုနေရာ(၃)နေရာ သည် တရုတ်ပြည်ဖြစ်သည်။ ဘီစီခေတ်ကတည်းကပင် တရုတ်ပြည်မှ ထွက်ခွာလာကြပြီး ဖြစ်သည်။ ကြောင်းထူ၊ ကြောင်းဇာ၊ ရှောင်မန်၊ လွန်ကင်း၊ ကျန်ဆန်း အုပ်စုတို့သည် မကြာသေးသော ခေတ်နှောင်း ပိုင်းကာလ လူပုဂ္ဂိုလ်များသာ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုသူတို့သည် နှောင်းပိုင်း ခေတ်တွင် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိ လာကြသူများ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုသူတို့ ရောက်ရှိချိန်သည် အေဒီ(၁၃)ရာစု ဖြစ်ပြီး၊ Pu Guite ပူဂွီးသဲ သည်လည်း ဝန်မြစ် (မဏိပူရ) မြစ်နဘေးတွင် အေဒီ ၁၂၂၃ တွင် မွေးဖွားခဲ့သည်။¹²³

¹²³ Piangzathang, Guite tangthuleh Ngeina dante (Churachanpur, Minipur: Convetion Press, 1989), p.7

ဆွဲထားသောဆင်းသက်သော ထာဒိုသည်လည်း အေဒီ(၁၅)ရာစုခန့်တွင် မွေးဖွားခဲ့သူများ ဖြစ်သည်။ ထိုသူတို့သည် မကြာသေးသော ခေတ် ကာလများက လူပုဂ္ဂိုလ်များသာ ဖြစ်ကြသည်။

ChongThu/ShongThu ကြောင်းထူ(သို့)ဆောင်းထူများ ဆင်းသက် ရာဒေသသည် ကျောက်ဂူ နှင့် မြေလှိုင်းဂူ မဟုတ်ပေ။ လူသားများ တည်ဆောက်ကြသော မြို့ရိုးသာ ဖြစ်သည်။ ထိုမြို့ရိုးကို ထိုးဖောက် ကာ ထွက်လာကြခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ ဒိုးထိုးသောအခါ၊ ဂျင်ပစ်သော အခါတွင် မြေကြီးတွင် စက်ဝိုင်းလုပ်ကြပြီး ထိုစက်ဝိုင်းကို ခူလ် (စည်းဝိုင်း)ဟု ခေါ်ကြသည်။ မြို့ကိုကာရံထားသော အုတ်တံတိုင်းကို မြို့ရိုးဟု ခေါ်သည်။ မြို့ရိုးပတ်လည် ကာရံထားခြင်းကို ကျုံး ဟုခေါ် သည်။ ဆောင်းထူတို့သည် ကလေးမြို့ကျုံးမြို့ရိုးကို ထိုးဖောက်၍ ထွက်လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။

အုတ်တံတိုင်းဖြင့် ပြုလုပ်ပြီး မြို့ရိုး ကာရံကြသည်။ ခူလ်(မြို့ရိုး)ကို နှစ်နေရာတွင် တွေ့ရပြီး ပထမနေရာသည် ယခုကလေးမြို့မှ အရှေ့ ဘက်(၂)မိုင်အကွာတွင် တည်ရှိသည်။ ဒုတိယခူလ်(မြို့ရိုး)နေရာသည် ယခုကလေးမြို့နယ် ပြည်သူ့ဆေးရုံ အရှေ့ဘက်ရှိ တူးမြောင်းတူးဖော် နေရာသည် နောင်တွင် မင်းပြုသော ကျေးတောင်ညိုမှ တည်ဆောက် ခဲ့သည့် ၁မြို့ရိုး ဖြစ်သည်။ ယနေ့ထက်တိုင်အောင် ကျုံးတူးမြောင်း ရာများ တည်ရှိနေပါသေးသည်။

ယခုခေတ် လူအများက ခူလ်(ကျုံး/မြို့ရိုး)ဟုဆိုလျှင် တရုတ်ပြည်တွင် ရှိသော မဟာတံတိုင်းကြီးကို မျက်စိနှင့် မြင်ယောင်ကြပြီး ခူလ်(ကျုံး) သည် မဟာတံတိုင်းကြီးညွှန်းသည် ထင်ကြသည်။ တရုတ်ပြည်မှ ဆင်းသက် လာကြသည်မှာ ခူလ်(ကျုံး)မှ ဆင်းသက်လာကြသည် မဟုတ်ဘဲ အမှန်အားဖြင့်ဆိုလျှင် ကံစု၊ တိဘက်၊ စီချမ်၊ ယူနန်နယ် များမှ ဆင်းသက် လာခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ တရုတ်ပြည် မဟာ တံတိုင်းမှ ဆင်းသက်လာကြသည်ဟူသော သမိုင်းကြောင်းကို ကလေးမြို့ မရောက်ခင်က တကောင်းမြို့တွင် အတူတကွ နေထိုင်လာခဲ့ကြသော ကဒူး၊ ကနန်း၊ ပျူ၊ ကချင်၊ သက်နှင့် အခြားသော မြေပြန့်ချင်း၊ ရခိုင်ချင်း၊ သက်/မြို့၊ ကမ်းယံမျိုးနွယ်များက ၎င်းတို့၏ သမိုင်းများတွင် ပြောဆို ခြင်းမရှိကြပေ။ တရုတ်များ၏ရန်ကြောင့် တရုတ်ပြည်မှ လူထောင် သောင်းများစွာ အုပ်စုလိုက် ထွက်လာကြကာ တောင်အာရှ၊ အရှေ့တောင်အာရှ ဒေသများသို့ ပြန့် နှံ့ရောက်ရှိကြခြင်း ဖြစ်သည်။ တရုတ်ပြည်တွင် ရှိသော ဂူ၊ မြေလှိုင်းဂူ၊ တံတိုင်းများမှ မည်သူမျှ မထွက် လာခဲ့ကြပါ။ ထိုခေတ်အခါက အတူတကွနေထိုင်လာခဲ့ကြသော အခြား သော လူမျိုးများက ခူလ်(ကျုံးထဲ)မှ ထွက်လာကြသည်ဟု မပြောခဲ့ကြ ပေ။ အမှန်အားဖြင့် မိမိတို့ ထွက်ခွာလာသောနေရာ ကျုံးဆိုသည်မှာ ခေါလ်ယံ(ကလေး) ကျုံးမှ ထွက်လာခဲ့ကြသူ များသာ ဖြစ်ကြသည်။

တကောင်းဒေသသို့ ရောက်ရှိချိန်သည် ဘီစီ-၆၀၀ ခန့်ဖြစ်ပြီး၊ ပူကြောင်းထူတို့ ကျုံးမှ ထွက်ခွာလာသော အချိန်သည် အေဒီ-၁၂၂၀ ခန့်ဖြစ်သည်။¹²⁴

ထို့ကြောင့် စဉ်းစားရမည့်အချက်မှာ တကောင်းမှ ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိမည့် နှစ်ကာလကြာချိန်သည် နှစ်ပေါင်း (၁၈၀၀)ခန့်ကြာမြင့် မည်ဖြစ်သည်။ ပူကြောင်းထူ၏ အသက်သည် (၆၇)နှစ်သာ အသက် ရှင်သည်။ Pu chongthu ပူကြောင်းထူ၏ ခေတ်ပြိုင်သမိုင်းကြောင်း သည် ချင်းတောင်တန်းတွင်သာ တွေ့ရှိရသည်။

တရုတ်ပြည်မှ စတင်ထွက်ခွာလာခဲ့သောနေရာသည် ချိုင့်ဝှမ်းနှင့် တောင် ခြေဒေသများ မဟုတ်ပေ။ မြေပြင်အနေအထားသည် တောင်ပေါ်ဒေသရှိ လွင်ပြင်ကြီးသဖွယ် ဖြစ်သည်။

တရုတ်ပြည်မှ ထွက်ခွာလာစဉ်တွင် ပျူများလည်း လိုက်ပါလာသည်။ ပျူလူမျိုးတို့သည် သက်လူမျိုးများထက် ပို၍များပြားသည်။ Noui Mang နိုးမန်စော်ဘွားသည် ပျူများအပေါ်တွင် အုပ်ချုပ်ခဲ့ဖူးခြင်း မရှိကြောင်း သမိုင်းများအရ သိနိုင်ပါသည်။

စတင်ဆင်းသက်လာရာ ခုလ်သည် Noimang စော်ဘွားအုပ်ချုပ်သည့် နေရာဖြစ်ပြီး၊ တရုတ်ပြည်ရှိ မဟာတံတိုင်းမှ ဆင်းသက်လာသည် မဟုတ်ပေ။

ခေါလ်ယံခုလ် ခေါ် ကလေးမြို့ကျုံးမှ အမဲလိုက်ရာမှ ဖြူကောင်ကို တွေ့၍လိုက်ရာဒေသ Chiim/Ciim noui ကျွမ်နွေးဒေသတွင် ရွာတည်

ကြသည့်နေရာသည် မိုင်(၄၀-၅၀) ကီလိုမီတာအားဖြင့် (၆၀-၇၅)ခန့်ရှိ သည်။

ထို့ကြောင့် ပူကျောင်းထူ ဆင်းသက်လာရာကျုံးသည် တရုတ်ပြည် မဟုတ်ဘဲ ကလေးမြို့ မြို့ရိုးသာ ဖြစ်သည်။

Pu Nouimang ပူနိုးမန် အုပ်ချုပ်စဉ်က ကလေးမြို့ကျုံးသည် မည်၍ မည်မျှ ကြီးမားကျယ်ဝန်းသည်ကို မသိရသော်လည်း ကလေးဒေသ ကို စွန့်ခွာပြီးနောက်ပိုင်းတွင် ကျေးတောင်ညိုမင်းမှ ပြန်လည်မွမ်းမံ တည် ဆောက်သည့် ကျုံးသည် ဧကအားဖြင့် (၂၃၅ ဧက) ကျယ်ဝန်းသည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။¹²⁵

အောက်မြို့တော် နှင့် အထက်မြို့တော်

အောက်အရပ်ရှိမြို့နှင့် အထက်အရပ်ရှိမြို့နှင့်ပတ်သက်၍ (ထာဒိုလူ မျိုးများအကြား) အမျိုးမျိုးပြောဆိုမှုများ ရှိသည်။ Jangnoui ယံနွေး၊ molnoui မိုလ်နွေး ဟု ခေါ်ဆိုသော ရွာများသည် တောင်ပေါ်ဒေသမှ ကြည့်လျင် တောင်အောက်၊ တောင်ခြေဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ ထို့ ကြောင့် Noui khopi အောက်အရပ်မြို့တော်သည် မြေလှိုင်ဂူ၊ မြေ အောက်တွင် တည်ရှိသောမြို့ဟု ဆိုလိုခြင်း မဟုတ်ပေ။ Noui khopi အောက်အရပ်မြို့တော် အမြင့်ပေ(၄၀၀၀-၅၀၀၀)ရှိသော ချင်းတောင် တန်းမှ အောက်အရပ်ဖြစ်သော တောင်အောက်၊ တောင်ခြေတွင် တည်ရှိသော မြို့ရွာဟူ၍ ခေါ်ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ကြီးမားသော မြေ

¹²⁴ Masang lai ja kum kiseihole tua archeologist hon athah thah amunadungjuiyin kumhohi anakikhel jin ahi.

¹²⁵ Sukte, p. 5

အောက်လှိုင်ဂူတွင် တည်ရှိသောမြို့ဟု မဆိုလိုပေ။ ထိုနည်းတူပင် အထက်မြို့တော်သည်လည်း ထိုနည်းတူပင်ဖြစ်သည်။

Kholjang ခေါလ်ယံ(ကလေးမြို့) သည် အောက်မြို့တော်ဖြစ်ပြီး၊ Chiim ကျွဲမ်မြို့သည် အထက်မြို့တော် ဖြစ်သည်။

၃။ ပူကျောင်းထူ နှင့်အဖွဲ့ကျုံးမှ ထွက်ခွာခြင်း

Puchongthu ပူကျောင်းထူသည် အုတ်တံတိုင်း ကာရံထားသော ကျုံး တွင် နေထိုင်လိုခြင်းမရှိတော့ဘဲ အသား ငါးပေါကြွယ်သော တောင် တန်းဒေသတွင်သာ နေထိုင်လိုသည်။ တောင်တန်းဒေသတွင် နေထိုင် ရန်နေရာကိုလည်း အမဲလိုက်ရာတွင် ရောက်ဖူးခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ ထို့ ကြောင့် ပရိယာယ်ဆင်၍ ပြသနာပြုလုပ်ပြီး အပေါင်းအပါတချို့နဲ့ အတူ မြို့ရိုးကို ထိုးဖောက်ကာ ချင်းတောင်တန်းသို့ ထွက်လာခဲ့ကြ သည်။ ထိုသူတို့က တီးတိန်အနီးရှိ ကျွဲမ် Chiim/Ciim ဒေသကို ခုတ် ထွင်ရှင်းလင်းကာ ရွာတည်ခဲ့ကြသည်။ ပူကျောင်းထူ၏ သမိုင်းများ သည် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိပြီး နောက်ပိုင်းမှသာ စတင်ပြော ဆိုလာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ကျောင်းထူ မျိုးဆက်များသည်လည်း ချင်း တောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိပြီး နောက်ပိုင်းတွင် မွေးဖွားခဲ့ကြသူများ ဖြစ်သည်။ Gun ဂွန်မြစ် ဆိုသည်မှာ မဏိပူရမြစ်ဖြစ်ပြီး မဏိပူရဒေ သမှ စတင်မြစ်ဖျားခံပြီး ခေါလ်ယံ(ကလေးမြို့)အနီးတွင် မြစ်သာမြစ် ထဲသို့ စီးဝင်သွားသည်။ မြစ်သာမြစ်သည် ခေါလ်ကိပ် (ကလေးဝမြို့) အနီးတွင် Twikang ချင်းတွင်းမြစ်ထဲသို့ စီးဝင်သွားသည်။ Nouimang နီးမန်၊ Songmang ဆောင်းမန်၊ Songthu ကျောင်းထူ၊ Lunkim လွန် ကင်း၊ Lenthang လင်ထန်း၊ Changsan ကျန်ဆန်း နှင့် Khong thang

ခေါင်ထန်တို့၏ သမိုင်းကြောင်းများ သည် ခေါလ်ယံ(ကလေးမြို့)နှင့် ချင်းတောင်တန်းတွင် သာရှိပြီး၊ အခြားမည်သည့်အရပ်တွင် ရှာဖွေ၍ မတွေ့နိုင်ပါ။

ထိုသူတို့သည် ဂမုန်းများစွာပေါက်သည့် တောင်စောင်းအောက်တွင် ရွာတည်ခဲ့ကြသည့် အတွက် Chiim/Ciim Noui ကျွဲမ်နွမ်းရွာဟု ခေါ် ဝေါ်ကြသည်။ ကျွဲမ်နွမ်းရွာသည် တီးတိန်မြို့နယ်တွင် တည်ရှိသည်။ ဘိုးဘေးတို့ ကောင်းစွာ မှတ်သားထားခဲ့ကြသည့် နေရာမှာ မဏိပူရ (ဂွန်)မြစ် ဟုခေါ်သော ဂွန်မြစ်ရိုးတလျှောက်၊ ဂွန်မြစ်ကမ်းနဘေး၊ ဂွန်မြစ်တစ်ဘက်ကမ်း သာလျင်ဖြစ်သည်။ ရှေးဘိုးဘွားများပုံပြင် ပြောကြားရာတွင် ကလေးမြို့ နှင့် မဏိပူရတောင်ပိုင်း မဏိပူရမြစ် စီးဆင်းသော ဒေသများဖြစ်ကြသည်။

ပူကျောင်းထူနှင့် အပေါင်းအပါများသည် ခူလ်(ကျုံး)မှထွက်ခွာလာ သည့်အကြောင်းကို ရှေးပုံပြင်များနှင့် ရောနှော၍ တွေ့ရှိရသည်။ အိမ်ဆောက်လုပ်သော သစ်သားများ သစ်လုံးပြန်ဖြစ်သွားသည့် ပုံပြင်၊ သစ်ခေါင်းထဲတွင် Lun kim လွန်ကင်းနဲ့ အပေါင်းအဖော်များ ဗုံတီး ကြခြင်း၊ ၎င်းတို့ကို ဂန္တီရဆန်ဆန်သစ်ခေါင်းထဲမှ ကယ်ထုတ်ကြပုံ၊ ထို့အပြင် ပြောင်းရွှေ့လာသူများကို မီးမြှေးကြီးမှ သတ်ဖြတ် ခဲ့ကြသည့် အကြောင်းအရာများသည် အိပ်ယာဝင် ပုံပြင်များသာ ဖြစ်သည်။ ထိုသို့သော ပုံပြင်များရှိ အကြောင်းအရာသည် သေချာစွာ စူးစမ်း လေ့လာ ဖော်ထုတ်ခြင်း မပြုနိုင်ပါက ပုံပြင်များအဖြစ်သာ ရှိနေဦးမည် ဖြစ်သည်။

၄။ ခေါလ်ယံ ခူလ်(ကျုံး) ပျံန့နေထိုင်ကြခြင်း

ခေါလ်ယံ (ခေါ်) ကလေးမြို့ဒေသသည် မိုးညင်းရှမ်း နှင့် ဗမာများ မကြာခဏ စစ်ခင်းရာဒေသ ဖြစ်ခဲ့သည်။ ပူကျောင်းထူ နှင့် အပေါင်း အပါများ ထွက်ခွါကြပြီးနောက်တွင် မြို့တွင်း၌ ကျန်ရစ်သူများသည် လည်း တကွတပြား ပြန်ကျဲကုန်ပြီး အရပ်(၃)ရပ်သို့ ရောက်ရှိကြကုန် သည်။ Pu Dr. Bawi Hu ပြောခဲ့သည်မှာ မြောက်ဘက်သို့ ဝင်ရောက် သူများသည် တီးတိန်အုပ်စုများ ဖြစ်လာကြပြီး၊ အလယ်အရပ်သို့ ရောက်သူများသည် ဖလမ်း၊ ဟားခါး ဒေသများဖြစ်ကြကာ နောင်တွင် Lai လိုင် ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကြသူများ ဖြစ်သည်။

တောင်ပိုင်းဒေသသို့ ထွက်သွားသူများသည် နောင်တွင် မင်းတပ်၊ ကန်ပက်လက်၊ ပလက်ဝဒေသ မျိုးနွယ်စုများ ဖြစ်လာကြသည်။¹²⁶ ယခုတွင် အမည်အမျိုးမျိုး ဖြစ်ကြစေကာမူ ရှေးယခင်က ဘာသာ စကား တစ်ခုတည်းသာ အသုံးပြုကြသော ခေါလ်ယံ (ကလေးမြို့)မှ ထွက်ခွါလာခဲ့ကြသည်”ဟု နှစ်(၁၀၀) နှစ်ခွဲလောက်လွန်သောအခါ၌ Pu Dr. Bawi Hu က ထည့်သွင်းပြောကြားခဲ့ပါသည်။

¹²⁶ 126 (a) Zokhua ရွာတည်ထောင်ခြင်း နှစ်(၁၀၀)ယုဘိလသဘင် ကျင်းပသည့် နေ့(၂၅ မတ် ၂၀၁၃)တွင် ပြောဆိုခဲ့သည်။ ထို့အပြင် "Zokhua Chrihfa kum 100 Tlinnak" magazine p.199

အခန်း (၇)

ကျမ်နွေး ရွာတည်ထောင်ခြင်းနှင့် ချင်းတောင်တန်းတွင် နေထိုင်ခြင်း

ပူကျောင်းထူ နှင့် အပေါင်းအပါများသည် Ciim (Kenbal) ကျမ် (အပင်ငယ် တစ်မျိုးပေါက်ရာ) တည်ရှိရာ အောက်ဘက် တောင်စောင်း တလျှောက် ရွာသစ်တည်ထောင်ခဲ့သည့်အတွက် Ciimnoui ကျမ်နွေး ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခဲ့သည်။ ထို့နောက်တွင် ကျမ်နွေးရွာ၏ မြောက်ဘက်တွင် Saijang ဆိုင်းရန်ရွာသစ် ထပ်မံတည်ထောင်ခဲ့ကာ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ Saijangရွာသည် တောဝက်တစ်ကောင်ကို ပစ်ခဲ့ပြီး တရွာလုံး စားကြသည့်အတွက် မြေပြို၍ တစ်ရွာလုံး အသက်ဆုံးရှုံးကြပြီး၊ တောဝက်သား မစားရသော မုဆိုးမတစ်ဦးတည်းသာ အသက်ချမ်းသာ သည်ဟု ဆိုကြသည်။ တီးတိန်မျိုးနွယ်စုက Ciimnoui ကျမ်နွေး နှင့် Geeltui ဂဲလ်တီးရွာများ ဆိုကြရာတွင် ဒုတိယကျမ်နွေး ကိုသာ ရည်ညွှန်းပါသည်။ အဆိုပါ ကျမ်နွေးမြို့သည် ထာဒိုလူမျိုးများ အခြားသို့ ပြောင်းရွှေ့ပြီးနောက်တွင် တည်ထောင်သော ရွာသစ်များ ဖြစ်သောကြောင့် ထာဒိုများက ဒုတိယကျမ်နွေးရွာအကြောင်း မသိရှိ ခဲ့ကြပါ။ ကျမ်နွေးရွာသည် ယခုတီးတိန်မြို့မှ (၇)မိုင်ကွာဝေးပြီး၊

126 (b) 1996 ခုနှစ်တွင် Mindat ရှိ Rev. Thang Ngai Om ၏ယောက္ခမ(ဖခင်) အသက်(၈၂)ဖြစ်ပြီး သမိုင်းရာဇဝင်စိတ်ဝင်စားသူဖြစ်ကာ ပြောဆိုမေးမြန်းရာတွင် “ရှေးဘိုးဘွားများက ကလေးမြို့မှစုန်ဆင်းကာ ရွှေ့ပြောင်းလာကြသည်” ဟုဆိုသည်။

Saizang ဆိုင်းယံရွာ၏ အောက်ဘက်တွင် ရှိသည်။ ကျွမ်းနွေးနှင့် ဆိုင်းယံရွာသည် တီးတိန်အနောက်ဘက်၊ Haimoul ဟိုင်မို နှင့် Champhai ကျမ်ဖိုင်ရွာ သွားရာလမ်းပေါ်တွင် တည်ရှိသည်။ ယခုတွင် ဆိုင်းယံရွာလမ်းသည် ကတ္တရာလမ်းခင်းပြီးဖြစ်၍ သွားလာရ အဆင်ပြေသောနေရာ ဖြစ်သည်။ ပူကျောင်းထူသည် ဇနီးကြီးနှင့် သားသမီး ရတနာ အတော်ကြာ မထွန်းကားသဖြင့် တအိမ်တည်းနေ ညီမ/ကျွန်မ/ အိမ်စေနှင့် သားရတနာ Guite ဝိုးသဲကို ဖွားမြင်သည်။ ထိုအချိန်သည် မဏိပူရမြစ်ကမ်းနဘေးတွင် တောင်ယာခုတ်စဉ်တွင် ကလေးရသည်ဟု ဆိုသည်။ Pu Piang zathang ပူပျန်ဇေထန် အဆိုအရ Pu Guite သည် အေဒီ ၁၂၂၄ ခန့်တွင်ဖွားမြင်ခဲ့သည်။¹²⁷ Pu Sehtha ပူဆဲထာသည် Pu Guite ပူဝိုးသဲ ဖွားမြင်ပြီး မျိုးဆက်(၈)ဆက်နောက် ပိုင်းတွင် ဖွားမြင်သောသူဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ Pu Sehtha မှ Pu Thado ဖွားမြင်သည်။ ထို့ကြောင့်အတိုချုပ်ပြောရလျှင် ကျမ်-ထာဒိုဟု ပြောနိုင်ပါသည်။ Pu Guite မှရေတွက်လျှင် မျိုးဆက်(၁)ဆက်ကို (၂၅)နှစ်ဟူ၍ တွက်ချက်သည်။

ကျမ်-ထာဒိုသည် အေဒီ(၁၅)ရာစုခန့်တွင် မွေးဖွားခဲ့သည်။ မဏိပူရ ပြည်နယ်ရှိ ထာဒိုစကားပြော အုပ်စုများကြား ရှုပ်ထွေးပြီး ငြင်းခုံ ကြသောထာဒိုမှာ Ciim-Thado ကျမ်-ထာဒို ပင်ဖြစ်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းတွင် ကျန်ရစ်သော ထာဒိုဟူ၍ ခံယူသောသူ များက ချင်းတောင်တန်းတွင်မွေးဖွားခဲ့သော ကျမ်-ထာဒိုကို မသိရှိကြပေ။ အများအားဖြင့် အေဒီ(၁၆၅၀-၁၇၀၀)ခန့်တွင် တောင်တန်း

ဒေသရှိ ရှေးရွာဟောင်းများတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သည်။ Ciim noui ကျမ်နွေးတွင် နှစ်ပေါင်း(၂၀၀)ခန့် အတူနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထို့နောက် တွင်မှ အစာရေစာ မလုံလောက်မှု၊ နေရာအခက်အခဲ ရှိခြင်းကြောင့် နယ်မြေသစ်များ ရှာဖွေပြီး ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်ခဲ့ ကြသည်။ Pu Shong-phut Thomte မျိုးဆက်များသည် gamsaai ဂါမ်ဆိုင်ပင်များ ပေါက် ရာနေရာတွင် နေထိုင်ကြသောကြောင့် Saizang ဆိုင်ယံဟု ခေါ်ဆိုကြ သည်။ Pu Vumlong မျိုးဆက်များသည် teising ပင်များ ပေါက်ရာ နေရာတွင် နေထိုင်ကြသောကြောင့် Teizaang ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ Pu Sontak မျိုးဆက်များသည် sitwi စိမ့်စမ်းရေတွင်း ထွက်ရာနေရာတွင် နေထိုင်ကြသောကြောင့် Sizaang စီယံ ဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။ Pu Hanghil မျိုးဆက်များသည် ပိန်းပင်များစိုက်ရာ နေရာတွင် နေထိုင် ကြသောကြောင့် Zote(Zo) ဇိုတဲ(ဇို)များဟု ခေါ်ဆို ကြသည်။¹²⁸

ထိုမှတဆင့် ရွာဟောင်းများကိုစွန့်ခွါပြီး နယ်မြေသစ်များသို့ ပြောင်း ရွှေ့နေထိုင်ခြင်းများကြောင့် ကျမ်နွေးရွာသည် အိမ်ခြေ(၅)စုခန့်သာ နေထိုင်ကြတော့သည်ဟု Pu Khup Khan Thang မှ ပြောပါသည်။ ထို့နောက်တွင် ရွာသည် အလွန်တိတ်ဆိတ်နေခြင်းကြောင့် Cinlai ကျင်လိုင်ရွာသစ်တည်ကာ နေထိုင်ကြပြန်သည်။ ကာလအတန်ကြာ ပြီးနောက်တွင် မဏိပူရမြစ် အနောက်ဘက်ခြမ်းတွင် နေထိုင်ကြသူ များက Ciimnoui ကျမ်နွေးမြို့ကို ပြန်လည်အခြေ ချပြီး အိမ်ထောင်စု

¹²⁷ Pianzathang, *Guite Tangthu leh Ngeina dante* (Churachandpur, 1989), p.

¹²⁸ ZCLS *Silver Jubilee Souvenir* 1980-2005 (Kalay: ZCLS, 2005), p.161.

အမြောက်အများ ပြန်လည်နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။¹²⁹ သို့သော်လည်း နှစ်ကာလအတန်ကြာ နေထိုင်ပြီးနောက်တွင် တကွဲတပြား ပြန်ကျကြ ပြန်သည်။

ယခုအခါတွင် မြို့ဟောင်းနေရာတွင် မည်သူမျှနေထိုင်ခြင်း မရှိတော့ဘဲ ၎င်းနေရာတွင် စိုက်ပျိုးရေးသာ လုပ်ကိုင်ကြသည်။ ချင်းတောင်တန်းတွင် အဦးဆုံးနေထိုင်ကြသောသူများသည် တဖြေးဖြေး အနောက်ဘက်ဒေသများဆီသို့ ပြောင်းရွှေ့ကြပြီး ၎င်းတို့၏ရွာဟောင်းများတွင် နောက်မှ ပြောင်းရွှေ့လာသူများက ဝင်ရောက်ကာ အခြေကျနေထိုင်လာကြသည်။ ထာဒိုတို့၏ နောက်ဆုံး စွန့်ခွာခဲ့သောမြို့များမှာ Kaptel gam ကပ်တဲလ် နယ်၊ Twimui တွီးမွီ၊ Nomkho နောမ်ခို၊ Tuithang တွီးထန်၊ Lalcha လာလ်ကျား၊ Thangkong ထန်ကောင်း၊ Zampi ဇမ်ပီး၊ Moulpi မွာလ်လ်ပီး၊ Seelbung ဆဲလ်ဘုန်း၊ Vumpi ဗမ်ပီး၊ Khongah ခိုင ရွာများဖြစ်ကြသည်။ Vaiphei ဗိုင်းဖေမျိုးနွယ်စု နောက်ဆုံးနေထိုင်ခဲ့ ကြသော ရွာများမှာ Velvet ဗဲယ်ဗက် ၊ Khovum ခိုဗုမ်၊ Lunglen လုန်လင်း ၊ Chahsat ကျာဆတ် ၊ Hausapi ဟောင်ဆာပီး ၊ Kolchih ကိုလ်ကျီ နှင့် Khongah ခိုင ရွာများဖြစ်ကြသည်။ ထိုသို့ဖော်ပြထားသော ရွာများသည် ယနေ့ထက်တိုင် တည်ရှိသောရွာများ ဖြစ်သည်။ နေထိုင်သူများနှင့် ဘာသာ စကားများသည် အခြားမျိုးစုံ ဖြစ်သည်။¹³⁰

¹²⁹ Ibid., p.176.

¹³⁰ Prof. Thang Za Tuan, *Zomi Tangthu le Ngeina Tuam Tuam vol.1* (Kalaymyo, ZCLS), p.18.

ကျွန်ုပ်တို့၏မိသားစုဝင်များမှ မျိုးနွယ်စု(၁၄)စု ထွန်းကားခဲ့သည်။ ထိုသူတို့မှာ Dim ဒိမ်၊ Gangte ဂန်ထဲ၊ Khonou ခိုနိုး၊ Lousao လိုဆာအို၊ Ngawn ငွန်၊ Paite ပိုင်သဲ၊ Saizang ဆိုင်းယံ၊ Simte ဆင်မ်သဲ၊ Teizang တိန်ယံ၊ Thado ထာဒို၊ Vaiphei ဗိုင်းဖေ၊ Vangteh ဗန်သဲ ၊ Zo ဇို များ ဖြစ်ကြသည်။¹³¹

၁။ ဘာသာစကားများ အကြောင်း

(က) ဘာသာစကား ကွဲပြားလာခြင်း အကြောင်း

အေဒီ(၁၈)ရာစုနှစ်များတွင် ချင်းတောင်တန်းဒေသ နေရာအနှံ့အပြားတွင် ဒေသတွင်း အချင်းချင်းစစ်ဖြစ်လျက် ရှိကြသည်။ ရှေးယခင်က ဘုံစကားအဖြစ်အသုံးပြုသော ထာဒိုဘာသာစကားသည်လည်း ပျောက်ကွယ်သွားသည်။

တစ်ရွာနှင့်တစ်ရွာ ဘာသာစကားများ နားမလည်စေရန်အတွက် စကားဝှက်၊ စကားလိန်များ တကွဲတပြား သုံးနှုန်းပြောဆိုလာကြသည်။ မျိုးဆက်(၄)ဆက်ခန့် ကြာပြီးနောက်တွင် ရှေးမူရင်းထာဒိုဘာသာစကား ပြောနိုင်သူ နှင့် နားလည်သူများ ကွယ်လွန်သွားကြပြီး နောက်တွင် မူရင်းဘာသာစကား ပျောက်ကွယ်သွားပြီး၊ စကားလိန်စကားဝှက်များသာ ပြောလာကြသည်။ ထိုစကားလိန်၊ စကားဝှက် တို့သည် ကာလကြာသောအခါ အဓိကပင်မစကား ဖြစ်လာသည်။

¹³¹ ZCLS Silver Jubilee Souvenir 1980-2005 (Kalay: ZCLS, 2005),p.160.

ထို့ကြောင့် တစ်ရွာနှင့် တစ်ရွာနီးကပ်စွာ ရှိကြပြီး လှမ်းမြင်နိုင်သော အကွာအဝေးဖြစ်သော်လည်း ဘာသာစကား ကွဲပြားကြပြီး အုပ်စု ခွဲခြားမှုများ ရှိလာသည်။ ဤသို့ဖြင့် ချင်းတောင်တန်းတွင် ဘာသာ စကားများစွာ ပေါ်ပေါက်လာ ပြီး၊ ထာဒိုစကားပျောက်သူများနှင့် ထာဒို စကား ဆက်လက်သုံးသူများ ဟူ၍ ရှိလာသည်။

ထာဒိုစကားပြောအများစုသည် အိန္ဒိယပြည်သို့ ရောက်ရှိကြပြီး Ben- gali ဘင်္ဂါလီများ အကြားတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသူ၊ Assamese အာသံ လူမျိုးများအကြားတွင် နေထိုင်ကြသူ ၊ Garos ဂါရိစ်များကြားတွင် နေထိုင်သူ၊ Karbi ကာလ်ဘီများကြားတွင်နေထိုင်သူ၊ Meitei မေသည်း များကြားတွင် ရောက်ရှိသွားကြသည်။ ဌာနေလူမျိုးများနှင့် ဘာသာ စကား လုံးဝကွဲပြားခြားနားသောကြောင့် ထိုသူများနှင့် မသင့်မမြတ် ဖြစ်ခဲ့လျှင်လည်း ဘာသာစကား မပေါက်စေရန်အတွက် ဘန်းစကား များ၊ စကားလိမ်များ အသုံးပြုရန် မလိုအပ်ပေ။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုလူမျိုး များသည် နှစ်ပေါင်း(၅၀၀)ခန့်မျှပင် ကင်းကွာပြီး အနေဝေးကြသော် လည်း ယခင်က တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး မမြင်ဖူး မတွေ့ဖူးကြစေကာမူ စကားအပြန်အလှန် ဆက်သွယ်ပြောဆိုနိုင်သည်။ အကြောင်းမှာ မူလ ဘာသာစကားကို မပြောင်းလဲဘဲ ပြောနေကြခြင်းကြောင့်သာ စကား တူပြီး ပြောဆိုနိုင်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုဘာသာ စကားသည် ရှေးကျသော ဘာသာစကား၊ အဦးဆုံး အသုံးပြုသော ဘာသာစကား ဖြစ်သည်မှာ ထင်ရှားလှ ပေသည်။ ထိုအချက်များက ထာဒိုဘာသာစကားသည်သာ နဂိုမူလ ပင်ရင်း ဘာသာစကား ဖြစ် ကြောင်းကို ထောက်ပြနေသည်။

(ခ) ချင်းတောင်တန်းရှိ ဘာသာစကားများ

ခေါလ်ယံ(ကလေး)ကျုံးတွင် အတူယှဉ်တွဲ နေထိုင်ကြစဉ်က သာသာ စကား တူညီခဲ့ကြမည် ဖြစ်သည်။ ချင်းတောင်တန်း ကော်မရှင်နာ မင်းကြီးနှစ်ဦး ဖြစ်ကြသော Carey ကယ်ရီ နှင့် Tuck တာခ် နှစ်ဦး၏ မှတ်တမ်းစာအုပ် Chin Hills gazetteer “ချင်းတောင်တန်း” စာစောင် တွင် ဟားခါနယ်ရှိ ဘာသာစကား၊ ဖလမ်းနယ်ရှိ ဘာသာစကား၊ တီတိန်နယ်ရှိ ဘာသာစကား နှင့် ချင်းတောင်တန်းရှိ အခြားသော ဘာသာစကား တို့သည် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိပြီးမှ ပေါ်ပေါက် သောစကားများ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုသူတို့၏ ဘာသာစကား အစပြုရာကို ရှာတွေ့ခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထာဒိုဘာသာစကားသည် မှန်းဆရန် ခက်သော ရှေးကာလများ ကတည်းက စတင်ခဲ့သော စကားဖြစ်သည် ဟု”ဖော်ပြကြသည်။ ထို့အပြင် ထာဒိုဘာသာစကားကို ချင်း လူမျိုးများ က ဘုံဘာသာစကားအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ကြဟန်ရှိသည်”ဟု ရေးသားခဲ့ ကြသည်။

ချင်းတောင်တန်းတွင် တောင်တန်း တောင်စွယ် တောင်ကြောများ အလိုက် ဘာသာစကား ကွဲပြားကြသည်။ ချင်းတောင်တန်း မြောက် ဘက်ပိုင်းတွင် Thado ထာဒို၊ Sizang စီယံ၊ Sukte ဆုသဲ၊ Zo ဇို၊ Dim ဒင်မ် များနေထိုင်ကြသည်။ ထာဒိုများသည် ကဘော်ချိုင့်ဝှမ်း၊ ချင်းတွင်းမြစ်မြောက်ပိုင်း နှင့် ဆွမ္မရာတောင်တန်း လေရှီးနယ်များတွင် လည်း နေထိုင်ကြသည်။ ချင်းတောင်တန်း အလယ်ပိုင်းတွင် ဖလမ်း နယ်၊ ထန်တလျန်နယ်၊ ဟားခါးနယ် ရှိသည်။ ဖလမ်းမြို့များတွင် Yahao ဇာဟောင်၊ Ngon ငွန်၊ Khualsim ခူလ်ဆင်၊ Yanget ရာညက်၊ Laizo လိုင်ဇို၊ Hualngo ဟူလ်ငို၊ Lente လင်န်သဲ မျိုးနွယ်စုများ နေထိုင် ကြပြီး၊ ဟားခါးနယ်နှင့် ထန်တလျန်နယ်တွင် Hakha ဟားခါး၊ Thawr

ထော်၊ Senthang ဆင်ထန်း၊ Zophei ဇိုဖေး၊ Laotu လောတ်တူများ နေထိုင်ကြသည်။ ချင်းတောင်တန်း တောင်ဘက်ပိုင်းတွင် မင်းတပ်၊ ကန်ပက်လက်၊ မတူပီ၊ ပလက်ဝ နယ်များ ပါဝင်သည်။ မင်းတပ် နှင့် ကန်ပက်လက် တွင် Cho ချို ဘာသာစကား အသုံးပြုကြပြီး မျိုးနွယ်စုခွဲ များလည်း နီးစပ်ကြသည်။

Cho ချို၊ Dai ဒိုင်၊ Chinpong ချင်းပုံများ နေထိုင်ကြသည်။ မတူပီနယ်တွင် Matu မတူ၊ Zotung ဇိုတုန်၊ Mara မရာ များ နေထိုင်ကြ သည်။ Zotung ဇိုတုန်များသည် ဂန့်ဂေါနယ်များ တွင်လည်း နေထိုင်ကြပြီး Mara မရာများသည် ထန်တလန် နယ်တွင်လည်း နေထိုင်ကြသည်။ ပလက်ဝနယ်တွင် Khami ခမီ၊ Sami ဆမီ၊ Myo မြို့၊ M'ro မရိုများ နေထိုင်ကြသည်။ ရခိုင်နယ်တွင် Soungtu ဆုန်းတူ ၊ Laoktu လောက်တူ ၊ Myo မြို့ ၊ Khami ခမီ ၊ Yindu ရင်းဒု၊ Kaungso ခေါင်ဆို၊ Anu အနူး၊ Kyaw ကျော် မျိုးနွယ်စုများ နေထိုင်ကြသည်။ ရခိုင်ပြည်ရှိ ချင်းလူမျိုးများသည် မြန်မာပြည်အောက်ပိုင်းရှိ ချင်းလူမျိုး များနှင့် မျိုးနွယ်အားဖြင့် ဆက်စပ်ဆက်နွယ်မှုများ ရှိကြသည်။ မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းနှင့် အောက်ပိုင်းရှိ ချင်းလူမျိုးများသည် Asho အရှိုချင်းဟူ၍ခေါ်ဆိုကြပြီး နေရာအနှံ့ပြန့်ကျဲ နေထိုင်ကြသည်။ အများစုသည် နတ်စားများနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြသည်။ ထို့ပြင် ကဒူး၊ ကနန်း များသည် ချင်းတွင်းမြစ် အရှေ့ဘက်ကမ်း ကသာခရိုင်၊ ဘန်းမောက်၊ ပင်လယ်ဘူးဒေသများတွင် နေထိုင်ကြပြီး တမန်များ သည် ချင်းတွင်းမြစ်ဖျား ခန္တီးခရိုင်များတွင် နေထိုင်ကြသည်။

(ဂ) မြန်မာပြည်တွင်နေထိုင်ကြသော ချင်းလူမျိုးနွယ်စုများ နှင့် ကုတ်နံပါတ်များ

No. စဉ်	Min le Identity အမည် နှင့် အထောက်အထား	Code No. ကုတ်နံပါတ်
1	Khualsim ခွါလ်ဆင်မ်	(410)
2	Sim ဆင်မ်	(411)
3	Ngawn ငွန်	(414)
4	Senthang ဆင်ထန်း	(416)
5	Zahau ဇာဟောင်	(418)
6	Zotung ဇိုတုန်း	(419)
7	Zophei ဇိုဖေး	(420)
8	Zanniat ဇာညက်	(422)
9	Tapong တပေါင်း	(423)
10	Taisun တိုင်ဆွန်	(426)
11	Thawr ထော်	(428)
12	Lushei လူရှေ	(440)
13	Uppu အူးပူ	(450)
14	Lautu လောက်တူ	(443)
15	Lai လိုင်	(444)
16	Laizo လိုင်ဇိုး	(445)
17	Hualngo ဟူလ်ငိုး	(447)
18	Hlawnceu လွမ်ကျဲအို	
19	Bawm ဘောင်မ်	
20	Khuano ခွါးနီး	(407)
21	Gangte ဂန့်သဲ	(412)
22	Sizang စီယံ	(415)
23	Saizang ဆိုင်းယံ	(417)
24	Zo ဇို	(420)
25	Tedim တီးတိန်	(424)
26	Teizang တိန်ယံ	(425)
27	Thado ထာဒို	(427)

မြန်မာပြည်တွင်နေထိုင်ကြသော ချင်းလူမျိုးနွယ်စုများ နှင့် ကုတ်နံပါတ်များ (အဆက်)

စဉ်	အမည် နှင့် အထောက်အထား	ကုတ်နံပါတ်
28	Dim ဒိုင်	(429)
29	Khumi/Khami ခူမီ / ခမီ	(405)
30	Awakhami/Myo/Khamui အဝါခမီ / မြို / ခမ္ပီး	(406/446/703)
31	Pawmnau ပေါင်နိုး	(434)
32	Anu အာနူး	(448)
33	Lente လင်တဲ	(442)
34	Min-Kya မင်းကျား	
35	Ma-yin မရင်	
36	Muun မွန်း	(452)
37	Kaang ကန်း	(439)
38	Ng'gha နာဂ	
39	Hkongso ခေါင်ဆို	(439)
40	Matu မတူ	(436)
41	Rongtu ရောင်တူး	(453)
42	Mro/Mroca/Launghu မရို၊ မရိုကာ၊ လောင်ဟူ	(706)
43	Mara မရာ	(437)

ယခုအခါ Dai ဒိုင်၊ Yindu ရင်းဒု၊ Cumtu ကျူမ်းတူ၊ Larktu လာခွံတူ၊ Laisaw လိုင်ဆော၊ Laitu လိုင်တူ များ မျိုးနွယ်စုခွဲအဖြစ်ရပ်တည်ရန် စိစစ်နေဆဲဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ကဒူးများသည်လည်း ဗမာအုပ်စုမှ ဝင်လာမည် ဖြစ်သည်။ ယခုအချိန်သည် နာဂ နှင့် မေသေးများသည် ၂၀၁၄ သန်းခေါင်စာရင်းတွင် ချင်းအုပ်စုထဲတွင် ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ သို့သော် နာဂသည် ချင်းအုပ်စုတွင်မဟုတ်ဘဲ သီးသန့်ရပ်တည်ရန် အတွက် တောင်းဆိုချက်များရှိခဲ့ပြီး သဘောတူညီမှု ရရှိပြီးဖြစ်သည်။ ချင်းလူမျိုးများက မေသည်း(ကသည်း)အရေးကိစ္စကို ဆက်လက် လေ့လာ သုံးသပ်ရန် လိုအပ်သေးသည်ဟု ဆိုသည်။

(ဃ) မြန်မာပြည်တွင်း အသုံးပြုကြသော ချင်းစကားများ

စဉ်	နယ်မြေဒေသ	ဘာသာစကား
1	Ayeyawadi, Pegu le Rakhine States ဧရာဝတီ ပဲခူး ရခိုင် ပြည်နယ်	Lawrktu လောက်တူ
2		Sometu ဆောမ်တူ
3		Min-Kya မင်းကျား
4		Uppu အူပူ
5		Lungpaw လွန်ပေါ်
6		Mayin မရင်
7		Laitu လိုင်တူ
8		Asho အရှို
9		Laisaw လိုင်ဆော်
10	Matu, Mindat, Kanpetlet Townships မတူ၊ မင်းတပ်၊ ကန်ပက်လက် မြို့နယ်များ	Dai ဒိုင်
11		Ng'gha နာဂါ
12		Muun မွန်း
13		Kaang ကန်
14		Rawngtu ရောင်းတူ
15	Hakha, Falam, Yam gam ho ဟားခါး ဖလမ်း ရမ်း နယ်များ	Matu မတူ
16		Taungtha သောင်တာ
17		Zotung ဇိုးတုန်
18		Thawr သွာ
19		Senthang ဆင်းထန်
20		Hakha ဟားခါး
21		Taisun တိုင်ဆုန်
22		Falam ဖလမ်း
23		Khualsim ခေါ်လ်ဆင်မ်
24		Zanniat ဇာညက်
25		Tapong တပေါင်
26		Bualkhaw ဘွာလ်ခေါ်
27		Mizo မီဇို
28		Bawm ဘောင်မ်
29		Pawmnau ပွန်နိုး
30		Thaiphum ထိုင်ဖုမ်

မြန်မာပြည်တွင်း အသုံးပြုကြသော ချင်းစကားများ(အဆက်)

စဉ်	နယ်မြေဒေသ	ဘာသာစကား
31	Than Tlang gam ထန်တလန်နယ်	Zophei ဇိုးဖေ
32		Lautu လောင့်တူ
33		Mara မရာ
34	Tedim, Tonzang, Upper Chindwin	Sizin (Sizang) စီယင်း(စီယံ)
35		Tedim တီးတိန်
36		Thado ထာဒို
37	ချင်းတွင်းအထက်ပိုင်း	Zo ဇို
38	Paletwa gam, Rakhine state ပလက်ဝနယ်၊ ရခိုင်ပြည်နယ်	Khumi ခူမီး
39		Nideun နီဒဲအွန်
40		Khongtu ခေါင်းတူ
41		Nisay နီစေး
42		Lemi လေးမီ
43		Likhy လီခီ
44		Mro-Khimi မြို့ခီမီး
45		Asang Hkhongso အဆန်ခေါင်းဆို
46		Khenlak ခင်လာ
47		Reengcaa ရဲန်းကာ
48		Mrusa မရူဆာ
49		Anu အာနူ
50		Hkongso ခေါင်ဆို

(င) ထာဒိုဘာသာစကား

ခေါလ်ယံ(ကလေးမြို့)ကျုံးတွင် တစုစည်း အတူနေထိုင်ကြစဉ်က ဘာသာစကား တစ်ခုတည်း ဖြစ်နိုင်ချေရှိသည်။ ချင်းတောင်တန်း ကော်မရှင်နာမင်းကြီး နှစ်ပါးဖြစ်သော Carey & Tuck ကယ်ရီနှင့်တူ တို့နှစ်ဦး ပြုစုသော Chin Hills gazetteer “ချင်းတောင်တန်း” စာစောင်တွင် ဟားခါနယ်ရှိ ဘာသာစကား၊ ဖလမ်းနယ်ရှိ ဘာသာစကား၊ တီးတိန်နယ်ရှိ ဘာသာစကား နှင့် ချင်းတောင်တန်းရှိ အခြားသော ဘာသာစကားတို့သည် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိပြီးနောက်ပိုင်း တွင်မှ ဖြစ်ပေါ်လာသော စကား ဖြစ်သည်။ ထိုသူတို့၏ ဘာသာစကား အစပြုရာကို ရှာတွေ့ခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထာဒိုစကားသည် အလွန် မှန်းဆရန် ခက်သော ရှေးကာလများ ကတည်းက (immemorable time) စတင်ခဲ့သော စကားဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြကြသည်။ ထို့အပြင် ထာဒိုစကားကို ချင်းလူမျိုးများက ဘုံဘာသာ စကားအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ ကြဟန် ရှိသည်ဟု ယုံကြည်ရသည်”ဟု ဆိုခဲ့ကြသည်။

“A group of people came to Burma. They did not have a group name, but they called their language Thado. After some years they were called Klang Klangs.”

“မြန်မာပြည်သို့ ရောက်လာသော လူအုပ်စုတစ်စုရှိသည်။ ထိုသူတို့က အုပ်စုအမည် မရှိကြသော်လည်း သူတို့ပြောသော ဘာသာစကား သည် ထာဒိုစကားဖြစ်သည် ဟုဆိုသည်။ နောင်နှစ်များကြာပြီး နောက်တွင် ထိုသူတို့ကို ကလန်ကလန်များဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ကြသည်။”

ထိုကလန်ကလန်ဟု အမည်ရသောလူမျိုးနွယ်စုသည် ချင်းလူမျိုးများ ထဲတွင်ရှိသော ထာဒိုလူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည်။ ပုဂံခေတ်တွင် ကလန် အမည်ရှိသော လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးနှင့် ပုဂံမင်းတို့စကားပြောဆိုခဲ့သည့် မှတ်တမ်းများ ရှိသည်။ ရန်ကုန်၊ အင်ကြင်းမြိုင် ပုံနှိပ်တိုက် ၂၀၀၆ တွဲ ၄၁ တွင် “မင်္ဂလာစည်နောင်၊ လူစွမ်းအောင်ကောင်း လေးယောက်နဲ့ မြတ်စွယ်တော်ပုံပြင်”တွင် ဖော်ပြထားသည်။ တကောင်းတွင် နေထိုင် ခဲ့ပြီး၊ တကောင်းမှ ထွက်လာသူများသည် ထာဒိုဟု သိကြပြီး၊ မြန်မာ ပြည်အလယ်ပိုင်းသို့ အဦးဆုံး ရောက်နှင့်သော သူများကို ကလန်ကလန် ဟူ၍ အများက သိထားကြသည်။ နောင်တွင် ချင်းဟူ၍ ခေါ်ဆိုကြ သည်။ ချင်းတောင်တန်းမှ အိန္ဒိယ အရှေ့မြောက် အရှေ့ဘက်လားသို့ ရောက်ရှိပြီးနောက်ပိုင်းတွင် Bengali ဘင်္ဂါလီများက Lushei လူရှေ၊ Bawng ဘောင်၊ Shindu ရှင်းဒူး၊ Riang ရိုင်၊ Dallong ဒါလောင်း များကို Kuki ကူကီး ဟူ၍ ခေါ်ဆိုကြပြန်သည်။ (၁၈)ရာစုတွင် မဏိပူရသို့ ရောက်ရှိကြပြီးနောက် မေသည်း (ကသည်း)များက Khongsai ခေါင်ဆိုင်ဟူ၍ ခေါ်ဆိုကြ ပြန်သည်။ ထာဒိုများ ဖြစ်တည် လာရာ Thet (Proto-Thado) သက်(ပရိတို-ထာဒို)များသည် ဘီစီ-၆၀၀ ခန့်ကတည်းက မြန်မာပြည်တွင်း ရောက်ရှိခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ ချင်းတောင်တန်းသို့ အေဒီ-၁၂၂၀ ခန့်တွင် ရောက်လာခဲ့ကြသည်။ ချင်းပြည်ကော်မရှင်နာ မင်းကြီးများ ဖြစ်ကြသော Careyနှင့် Tuck တို့က ထာဒိုစကားသည် တရုတ်ပြည်မှ မြန်မာပြည်သို့ ရှေးဘိုးဘွား များက သယ်လာခဲ့ကြသည့် ဘာသာစကား ဖြစ်သည်’ဟု ဆိုကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများ ချင်းတောင်တန်းတွင် နောက်ဆုံး နေထိုင်ခဲ့သော နှစ်မှာ အေဒီ-၁၈၃၇ ဖြစ်သည်ဟု ချင်းပြည်ကော်မရှင်နာမင်းကြီး များက မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ကြသည်။

အိန္ဒိယသို့ ရောက်ရှိလာသူများတွင် နောက်အကျဆုံး ဝင်ရောက်လာ ကြသူများဖြစ်ပြီး မဏိပူရသို့ စတင်ရောက်ရှိချိန်သည် နှစ်ပေါင်း (၂၄၀)ပင် မပြည့်သေးပေ။ ထာဒိုများ ချင်းတောင်တန်းကို စွန့်ခွာပြီး နောက်ပိုင်း ချင်းတောင်တန်းတွင် ရွာတိုင်း၌ ဒေသတွင်းစစ်ပွဲများ ရှိပြီး၊ တစ်ရွာနှင့်တစ်ရွာ စစ်မက်ဖြစ်ပွားခဲ့ကြသည်။ ဘာသာစကား များ အခြားရွာမှ မသိစေရန် နှင့် မတူညီ ကွဲပြားစေရန်အတွက် စကားကွဲ၊ စကားဝှက်၊ စကားလိမ်များ အမျိုးမျိုး ပြောဆိုကြသည်။ မျိုးဆက်(၄)ဆက်လွန်ပြီးသောအခါ မူရင်းစကားဖြစ်သော ထာဒို စကား ပျောက်ကာ ရွာတိုင်းတွင် ဘာသာစကားကွဲ၊ စကားဝှက်၊ စကားလိမ်များကိုသာ ပြောဆိုကြတော့သည်။ ထို့ကြောင့် ရွာများ နီးကပ်လျက် မိုင်(၂၀)ခန့်သာဝေးသော်လည်း စကားကွဲသွား၍ တရွာ နှင့်တရွာ နားမလည်နိုင်ကြတော့ပေ။ ထို့နည်းဖြင့် ချင်းပြည်နယ် တွင် လူဦးရေအားဖြင့် ၄ သိန်းခန့်သာ ရှိသော်လည်း ဘာသာစကား အားဖြင့် အမျိုးပေါင်း(၅၀)ကျော် ရှိလာခြင်းဖြစ်သည်။ ထာဒိုစကား (ရှေးဟောင်းစကား)ကို ပိုမို၍အသုံးပြု ပြောဆိုကြသော ဒေသများ ဖြစ်သည့် တောင်ပိုင်းချင်း (မင်းတပ်၊ ကန်ပက်လက်)နှင့် ရခိုင်ဒေသ၌ ပြောဆိုသောစကားများသည် နှစ်ပေါင်း(၈၀၀-၁၀၀၀)ခန့် ကွဲကွာခဲ့ သော်လည်း ရှေးဟောင်းထာဒိုစကားကို ယနေ့ချိန်ထိ ပြောဆိုနေဆဲ ဖြစ်သော ယနေ့ထာဒိုများနှင့် တူညီမှုများစွာ ရှိနေသေးသည်ကို တွေ့ ရသည်။ အခြားသော ချင်းစကားပြော လူမျိုးများထက်ပင် ပို၍နီးစပ် သည်ကိုတွေ့ရသည်။

ရွာအချင်းချင်း စစ်မက်ဖြစ်ပွားမှုများသော အရပ်ဒေသများဖြစ်သည့် ဟားခါးနယ်(ခယ်လ်ခါး)၊ ဖလမ်း(ပွေး)နယ်များသည် နီးကပ်စွာ နေ ထိုင်ကြသောရွာများ ဖြစ်သော်လည်း ဘာသာစကားပို၍ ဝေးကြ သည်။

ထိုသူတို့သည် ရွာတိုင်းတွင် ရွာသုံးစကားများသာ သုံးနှုန်းကြပြီး တစ်ရွာနှင့်တစ်ရွာ စကားကွဲကာ နားမလည်ကြပေ။ ထို့ပြင် ကျွန်ုပ်တို့ (ယခုတီးတိန်)နယ်သည်လည်း ထာဒိုများ စွန့်ခွာပြီးနောက်ပိုင်း တွင် ရွာအချင်းချင်း စစ်မက်ဖြစ်ပွားကြပြီး ရွာတိုင်းတွင် ရွာစကား၊ တောင်ကြောစကား အသီးသီးရှိကြသည်။ ထာဒိုစကားဆက်လက် အသုံးပြုသောသူများသည် အိန္ဒိယသို့ ရောက်ရှိကြပြီးနောက် တွင် အာသံပြည်တွင်ရှိသော ဂါရိုများအကြား၊ ကာလံဘီ များအကြား၊ နာဂများအကြား နှင့် မေသည်း(ကသည်း)များ အကြားတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ နေထိုင်သောအရပ် ဒေသခံများသည် မိမိဘာသာ စကားအား နားမလည်သောကြောင့် တစ်စုံတစ်ခုသော ပြဿနာများ ကြုံပါက မိမိဘာသာစကားကိုသာ အသုံးပြုကြခြင်းကြောင့် စကား လိမ်၊ စကားဝှက်များ အသုံးပြုရန် မလိုအပ်ပေ။ ထို့ကြောင့် ထာဒိုလူ မျိုးသည် ချင်းတောင်တန်းမှ ထွက်ခွာလာသည်မှာ နှစ်ပေါင်း(၃၀၀) ခန့်ကြာပြီး ဖြစ်သော်လည်း အိန္ဒိယပြည်တွင်း တစ်နေရာနှင့် တနေ ရာဝေးကွာစွာ နေထိုင်သည်ဖြစ်စေ၊ တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး မသိဖူးကြ သော်လည်း ထာဒိုစကားရင်းကိုသာ ဆက်လက်ပြောဆိုကြခြင်း ကြောင့် တွေ့ဆုံကြသောအခါ အချင်းချင်းနာလည်ကာ အပြန်အလှန် စကားပြောဆိုနိုင်ကြသည်။ ထိုအချက်မှာ ထာဒိုစကားသည် ရှေးကျ သော ဘာသာစကားနှင့် အဦးဆုံးသော ဘာသာစကားဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားသည်။

၂။ ချင်းတောင်တန်းတွင် ထာဒိုများတည်ထောင်ကာ နေထိုင်ခဲ့သောရွာများ

ချင်းတောင်တန်းရှိ ထာဒိုများတည်ထောင်ခဲ့သော ရွာအမည်များကို အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ပြန်မှည့်ခေါ်ခြင်းရွာအမည်များ (၂၀၁၆ ခုနှစ်အထိ)

စဉ်	တီးတိန်မြို့အနီးနားရှိ မြို့များ	အိမ်ခြေ (၂၀၁၆)	ဘာသာစကား (၂၀၁၆)
1	Khongjang (Tedim)	5000	x
2	Lamjang	200	Dim
3	Toulmu	20	Zo
4	Ngamngai	200	Zo
5	Geljang	X	X
6	Haimoul	80	Hualngo
7	Moulbem	300	Teizang
8	Songpi	200	Dim
9	Saijang	420	Saizang
10	Lhungjang (Tungjang)	220	Dim
11	Khoilam	X	X
12	Dulen	X	X
13	Kalzang	X	X

ချင်းတောင်တန်းရှိ ထာဒိုများတည်ထောင်ခဲ့သော ရွာအမည်များကို အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ပြန်မှည့်ခေါ်ခြင်းရွာအမည်များ (၂၀၁၆ ခုနှစ်အထိ) (အဆက်)

စဉ်	တွန်းဇံမြို့အနီးနားရှိ မြို့များ	အိမ်ခြေ (၂၀၁၆)	ဘာသာ စကား
1	Chonjang (Tonzang)	700	x
2	Vongjang	x	x
3	Jampi	180	Dim
4	Phaisat	50	Dim
5	Khengjang	x	Zo
6	Seitol (Gualnam)	X	Dim
7	Sinam	30	Zo
8	Chahjang (Pakzaang)	150	Teizang
9	Moulpi	220	Dim
10	Chahsat (Kansao)	120	Dim
11	Phunchong (Phuntong)	95	Zo
12	Jangnoui / Tongjang	700	X
13	Bijang	20	Zo

၃။ အေဒီ (၁၂၂၀ - ၁၄၀၀)နှစ်များအတွင်း ချင်းတောင်တန်းတွင် ထာဒိုများ တည်ထောင်ခဲ့သော ရွာအမည်များ နှင့် ရွာတည်ထောင် ခဲ့သော စော်ဘွားများ၏ အမည်စာရင်း (၂၀၁၆ နှစ် မှတ်တမ်း)

စဉ်	ရွာတည်ထောင်သူ	ရွာအမည်	အိမ်ခြေ ၂၀၁၆	မှတ်ချက်/ စကား
1	Pu Lunkim ပုလွန်ကင်း	Leijang	X	ရွာပျက်
2	Pu Chongloi ပုကျောင်လွေ	Jangnoui (Tongzaang)	700	မီးလောင်
3	Pu Kipgen ပုကိပ်ဂဲန်း	Tuhmun	X	ရွာပျက်
4	Pu Hangsing ပုဟန်ဆင်း	Vongjang	X	ရွာပျက်
5	Pu SitLhou ပုဆစ်လို	Jampi	180	Dim စကားပြော
6	Pu SingSon ဆင်းဆုန်း	Khongjang (Tedim)	c.5000	မီးလောင်
7	Pu Guite ပုဂွီးသဲ	Lamjang	200	Dim
8	Pu LenThang ပုလင်ထန်	Moulbem	300	Teizang
9	Pu Mate ပုမာသဲ	Toulmu	30	Zo
10	Pu Baite ပုဘိုင်းသဲ	Tui Thang	530	Dim
11	Pu Haokip ပုဟောင်ကိပ်	Chahsat (Kansaozang)	120	Dim

12	Pu SonTah ပူဆုန်းတဘု	Sijang	X	ရွာပျက်
13	Pu DouNgel ပူဒိုဂဲလ်	Touljang	X	ရွာပျက်
14	PuChangSan ပူကျန်းဆန်	Lhungjang (Tungzang)	221	Dim
15	Pu LhungDim (Tungdim) ပူလုန်းဒိမ်	Sinam	30	Zo
16	Pu TouThang ပူတိုးထန်	Gamngai	200	Zo
17	Pu MangVung (Haokip) ပူမန်ဝုမ်း (ဟောင်ကိပ်)	Phaitu	400	Zo
18	Pu ManLun (Chongloi) ပူမန်လွန် (ကျောင်လွေ)	Selchem	X	ရွာပျက်
19	Pu LhangUm ပူလွန်အုမ်း	Moulpi	200	Saizang
20	Pu SehTha ပူရှဲထာ	Khutlujang	X	ရွာပျက်
21	PuChongThu (ShongThu) ပူကျောင်းထူ/ဆောင်းထူ	Chiimnoui (Ciimnuai)	X	ရွာပျက်

မှတ်ချက်။ အထက်ပါဇယား-၁နှင့် ဇယား-၂ တွင် ရှိလျက် မပါဝင်သောအချက်သည် မသိနားမလည်သောကြောင့် မေ့ကျန်ခြင်းဖြစ်ပါမည်။

ထိုမြို့ရွာများသည် ချင်းတောင်တန်းတွင် ထာဒိုများအစောဆုံး တည်ထောင်ကာ နေထိုင်ခဲ့ကြသည့်ရွာများဖြစ်ပြီး သက်တမ်းအားဖြင့် နှစ်(၅၀၀-၇၀၀)ခန့် ရှိသော မြို့များ ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ဇယားများတွင် မပါဝင်သော လက်ရှိ ထာဒိုရွာများအပြင် အခြားသောရွာများလည်း ကျန်ရှိသေးသည်။ ထိုသို့သာမြင်သာသော ရွာများမှာ Kaptel ကပ်တဲလ်၊ Tuimui တွီးမီး၊ Nuamkhua နောမ်ခွါ၊ Tuithang တွီးထန်၊ Lalta လာလ်တာ၊ Thangkawng ထန်ကောင်း၊ Selbung ဆဲလ်ဘုန်း၊ Vumpi ဝမ်ပီး နှင့် အခြားသောရွာများ ဖြစ်ကြပြီး ရွာတည်စဉ်စိုက်ထူသော ကျောက်တိုင်များကိုလည်း တွေ့မြင်နိုင်သည်။¹³² ၁၃၂

တချို့သောရွာများသည် ရှေးယခင်မှယနေ့ထက်တိုင် ဆက်လက်ပြီး လူနေထိုင်လျက်ရှိကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ အချို့တွင် ပြည်လည်နေထိုင်ကြသော်လည်း ရွာအမည်များမှာ အမည်သစ်သို့ ပြောင်းလဲကြသည်လည်း ရှိသည်။

၄။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း လက်ရှိ ထာဒိုလူမျိုးများ နေထိုင်ရာအရပ်

မြန်မာနိုင်ငံနိုင်ငံတွင် ချင်းပြည်နယ် နှင့် စစ်ကိုင်းတိုင်းတွင်းတွင် ထာဒိုလူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ချင်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း တွန်းယံ (ကျွန်းယံ)မြို့နယ် အရှေ့ဘက်တစ်ကြော၊ ထန်ကိုင်ဒေသများတွင် ထာဒိုများနေထိုင်ကြသည်။ ထို့ပြင် ကမ်မန် (ကဘော်လွင်ပြင်)ထဲတွင်လည်းနေထိုင်ကြသည်။ ချင်းတွင်းမြစ် မြောက်ဖျားပိုင်း ဟုမ္မလင်းနယ်

¹³² Prof. Dr. Thangzatuan, A Brief Account of the Chins: KZBA-Ebenezer Silver Jubilee, p.140

နှင့် လေရှိနယ်များထိတိုင် ထာဒိုလူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ခန္တီးနယ်များတွင်လည်း ထာဒိုအနည်းငယ် နေထိုင်ကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံထဲရှိ ထာဒိုလူမျိုးများသည် လူဦးရေအားဖြင့် (၄၀,၀၀၀)ကျော် နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ၁၉၃၁ ခုနှစ်တွင် ရခိုင်ပြည် ကျောက်ဖြူမြို့တွင် ထာဒိုလူမျိုး၊ ထာဒိုစကားပြော လူဦးရေ(၅၀၀)ကျော် နေထိုင်ကြကြောင်း သိရသည်။ သို့ရာတွင် ယနေ့တွင် မတွေ့ရှိရတော့ပေ။ Tedim တီးတိန်၊ Falam ဖလမ်း၊ Zo ဇို၊ Sizang စီယံ လူမျိုးများထဲ ထာဒိုမျိုးနွယ်ဝင်များကိုတွေ့ရပြီး ထာဒိုဘာသာ စကားမပြောသူ များစွာရှိသည်။ ထို့အပြင် ထန်တလန်နယ်တွင် ရှေးအခါက တောင်ပိုင်းဒေသဟု ခေါ်ဝေါ်သော နယ်မြေတဝိုက်တွင်လည်း ကျန်ရစ်သူ ထာဒိုလူမျိုးများရှိကြပြီး ယခုဟားခါးစကားပြောကာ မိမိတို့သည် ထာဒိုလူမျိုးများသာဖြစ်ကြောင်း ထုတ်ဖော်လာ ကြသည်လည်း ရှိသည်။ ဖလမ်းမြို့နယ် လင်တဲရွာဒေသ နေထိုင်သူများလည်း ထာဒိုလူမျိုးများဖြစ်ကြောင်း သိရှိရပါသည်။

ချင်းတောင်တန်းတွင် ရှေးယခင်နှစ်များစွာက နေထိုင်ခဲ့ကြသော ရွာဟောင်းများလည်း ရှိနေပါသေးသည်။ သို့ရာတွင် ထိုရွာနေရာဟောင်းများကို ယနေ့အချိန်၌ စာရင်းမပြုစုနိုင်သေးပေ။

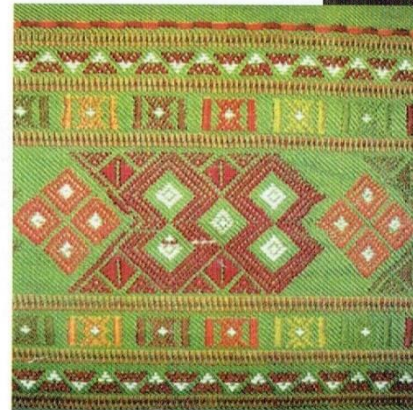
135 A

Khamtang

Pon Mongvom

Saipikhup pon

Figure (9)

135 B

Figure (10) Thado tel manchah thil ho.

135 C

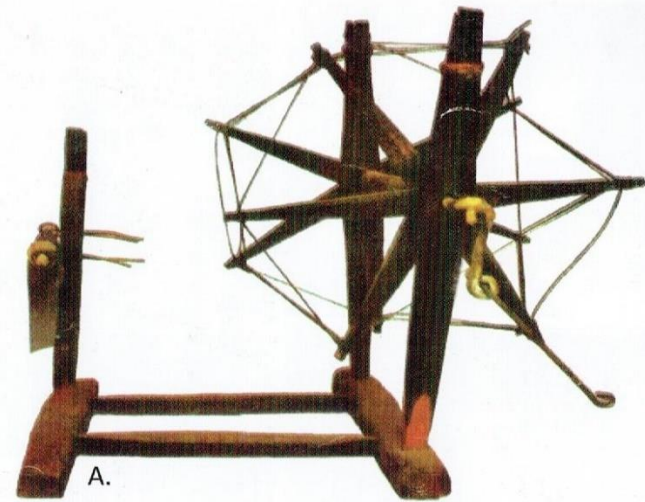
Mui (Spinning Tool)**Lelpi (Treasury box)**

Figure (10) Thado tel manchah thil ho.

135 D

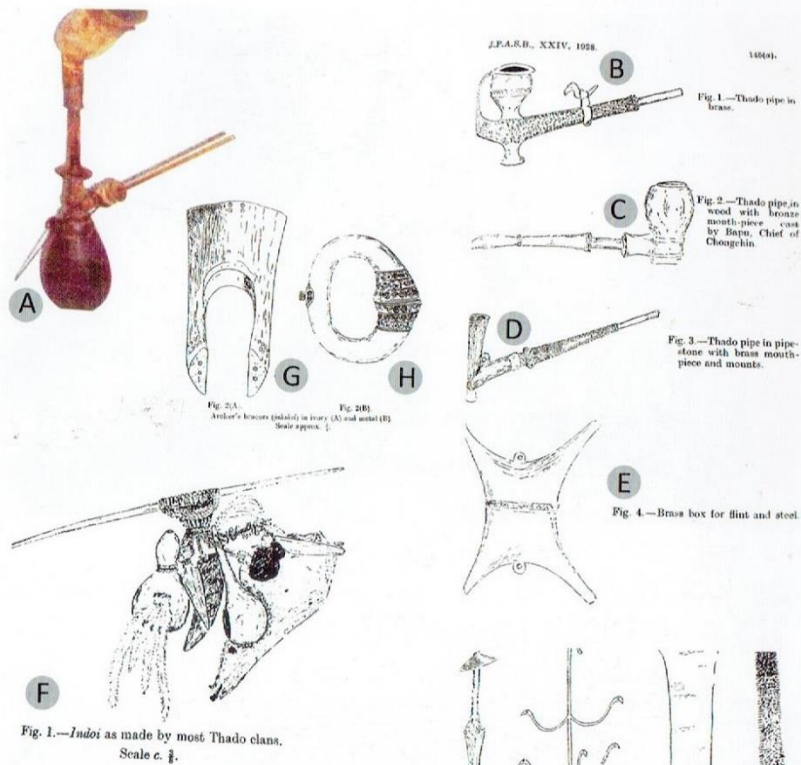

Figure (12) Maanchah Choumchoum

- a. Twibuh-lei dumble, sum-eng koi dum-buh, sum-eng donon
- b. c,d, Sum-eng gowlong ho
- e. Sum-eng lung (song) bawm
- f. Thado Doibawm
- g. Saiha Jahshel
- h. Sum-eng meilou thei
- i. Numei tukkil
- j. Thih Chinking (hook)
- k. Chaldep
- l. Jouchal
- m. Chaldep, jouchal, thuupa, vakul

Fig. 1.—Top of iron staff used by Thado women. Scale c. 1/2.

Fig. 2.—Iron hooks (chinking), for hanging up utensils, etc., the property of Khilung Chief of Jampi.

Fig. 3.—Chaldap. Scale 1/2.

Fig. 4.—Portion of jouchal. Scale 1/2.

Fig. 6.—Thado wearing chaldap, jouchal, thepa and vaku-pa.

(2 and 3 after drawings by Mr. S. J. Dawson).

135 E

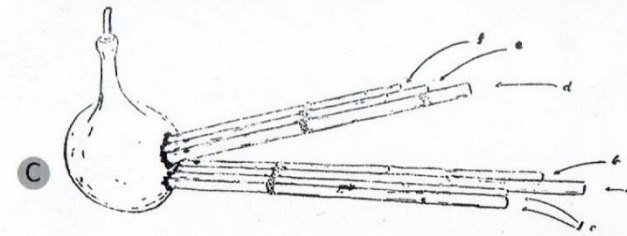
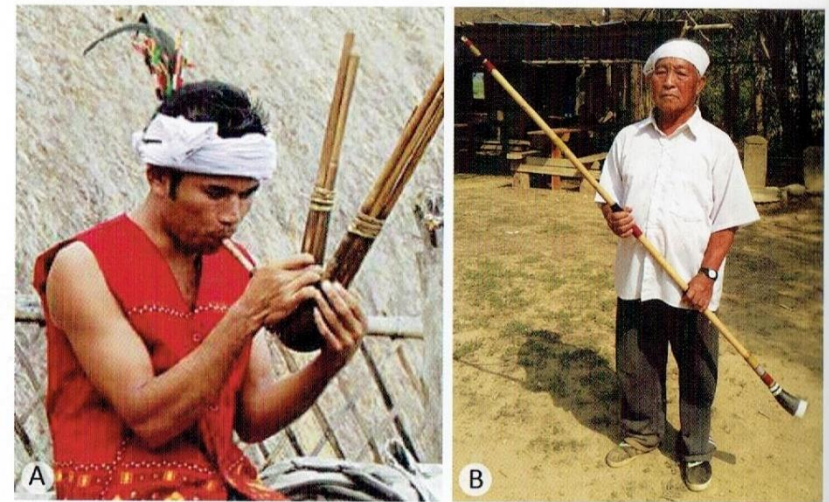

Figure (13) Musical Instruments-1

- a. Goshem mut
- b. Pengkul
- c. Goshem
- d. Dahcha, Dahpi

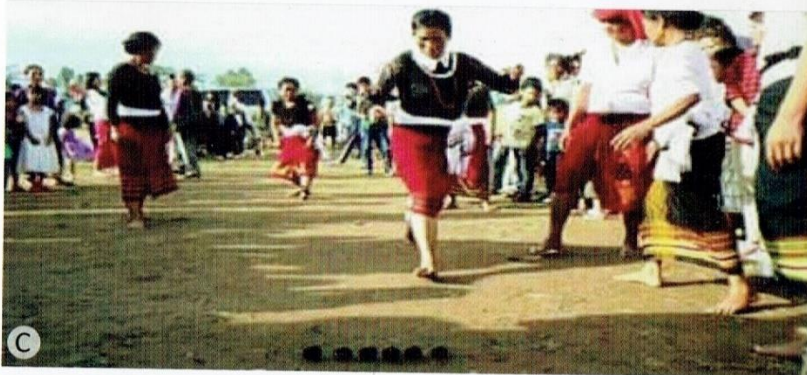
135 F

A

B

C

Figure (14) Kichep na
a. Kangchong kikap
b. c, Kangkikap

135 G

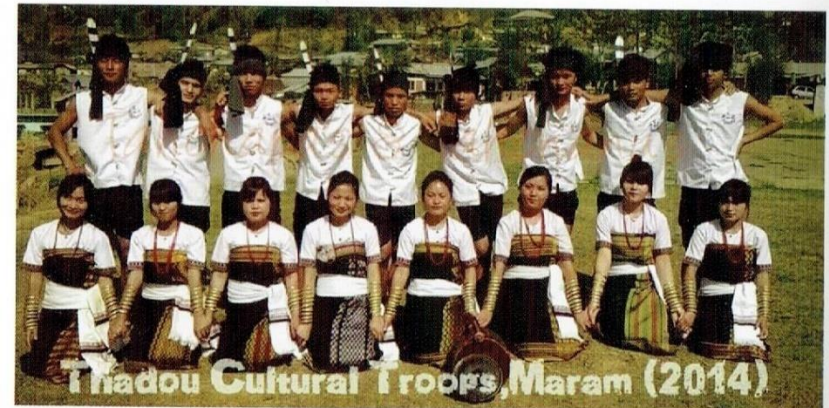

Figure (15) Thado Cultural troops

နောက်ဆက်တွဲ

၁။ ထာဒိုသမိုင်းကြောင်းနားမလည်သူများ၏ ရပ်တည်ချက်အမှားများ

(က) ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်မှုသမိုင်းကြောင်း

မဏိပူရ(အိန္ဒိယ)ရှိ ထာဒိုစကားပြောအချို့က မဏိပူရနယ်တွင် ကူကီး စတင်လာပြီး ထိုမှတစ်ဆင့် မိမိ၊ ချင်း စသဖြင့် ပေါ်ပေါက်လာသည် ဟု ပြောဆိုသူများရှိသည်။ ထိုသို့ပြောဆိုသူများသည် အခြေအမြစ် ရှိသော မြေပေါ်၊ မြေအောက် အထောက်အထားများ တင်ပြနိုင်ရန် လိုအပ်မည် ဖြစ်သည်။ မြန်မာပြည် ချင်းတောင်တန်းရှိ ရှေးရွာ ဟောင်းများသည် ပင် လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း ၄၀၀ နှင့် ၆၀၀ ခန့် သက်တမ်း ကြာမြင့် နေပြီး ဖြစ်သည်။ ရှေးဘိုးဘွားများ နေထိုင်ခဲ့သော ရွာဟောင်းများ၊ စိုက်ထူခဲ့သောကျောက်တိုင်များ နှင့် အသုံးပြုသော အသုံးအဆောင် ဟောင်းများကို ချင်းတောင်တန်းတွင် ရှာဖွေတွေ့နိုင် သေးသည်။ ရှေးထာဒို ရွာဟောင်းများတွင် ထာဒိုလူမျိုးများ မနေထိုင်ကြတော့ ပေမယ့် အခြားသော ချင်းလူမျိုးများ ဆက်လက် နေထိုင်လျက် ရှိကြသည်။ Leijang လိုင်းရန်ရွာကို Pu LunKim တို့မှ တည်ခဲ့ကြ သည်။ Moulbem မိုဘင်းရွာကို Pu Lengthang တို့မှ တည်ခဲ့ကြ သည်။ ရွာတည်ခဲ့သည့်နှစ် နှစ်ပေါင်း ၆၀၀ ခန့် သက်တမ်းရှိပြီး ဖြစ်သော ရွာများ ဖြစ်သည်။ အဆိုပါရွာများသည် Tedim တီးတိန်မြို့ နယ်ရှိသော ရွာများဖြစ်သည်။ လက်ရှိနေထိုင်လျက်ရှိသော ရွာသား များမှလည်း ဤရွာသည် ထာဒိုလူမျိုးများ တည်ခဲ့သော ထာဒိုရွာ ဟောင်းများ ဖြစ်ကြသည်ဟု ကျောက်တိုင်များ နှင့် Jubilee ယုဘိလ အမှတ်တရ စာတမ်းများတွင် မှတ်တမ်းတင် ဖော်ပြထားကြသည်။

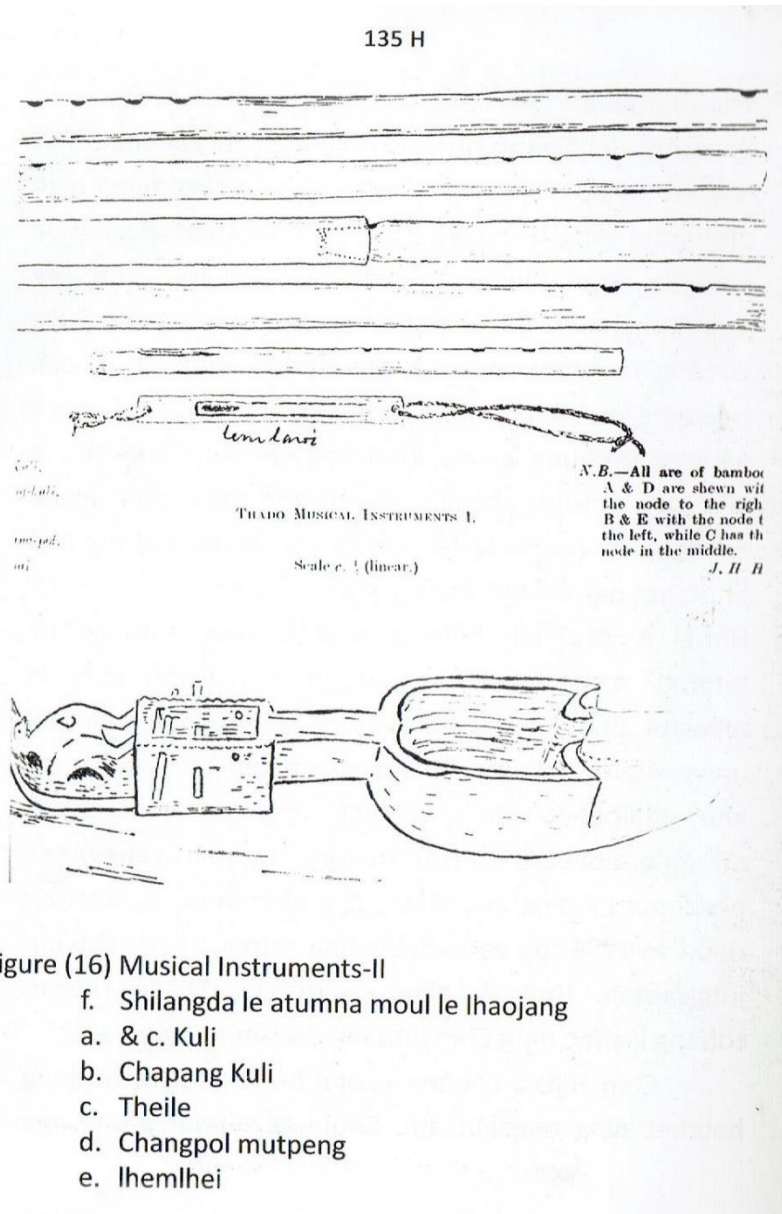

Figure (16) Musical Instruments-II

- f. Shilangda le atumna moul le lhaojang
- a. & c. Kuli
- b. Chapang Kuli
- c. Theile
- d. Changpol mutpeng
- e. Ihemlhei

ထိုအပြင် ဗမာလူမျိုးများကလဲ မြန်မာပြည်မတွင် ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း နှင့် ထာဒိုလူမျိုးများ နေထိုင်ခဲ့ကြသော ရွာဟောင်းများဟူ၍ သမိုင်း မှတ်တမ်းများ ထားရှိခဲ့ကြသည်။ မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်းတွင် နှစ် ပေါင်း တစ်ထောင် သက်တမ်းရှိသော ထာဒိုရွာများတွင် ထာဒိုများ စိုက်ထူခဲ့သော ကျောက်တိုင်များရှိကြောင်း မှတ်တမ်းများအရ တွေ့ နိုင်ပါသည်။ မဏိပူရနယ်များရှိ ထာဒိုလူမျိုးများ စိုက်ထူကြသော ကျောက်တိုင်များ၏ သက်တမ်းများသည် နှစ်ပေါင်း ၂၄၀ ခန့်သာ ရှိမည် ဖြစ်သည်။

ဘီစီ(၇၅၀)ခန့်တွင် Aryan အားယံလူမျိုးများသည် အိန္ဒိယအနောက် မြောက်ပိုင်းမှတစ်ဆင့် အိန္ဒိယအတွင်းပိုင်းသို့ ဝင်ရောက်လာ ကြပြီး ပြန့်ကျဲ နေထိုင်လျက်ရှိသည်။ နယ်မြေ နှင့် ပိုင်ဆိုင်မှု အငြင်းပွားမှု များကြောင့် စစ်ပွဲများဖြစ်ကြပြီး စစ်ရှုံး အားယံ လူမျိုးများသည် ဘီစီ(၆၀၀-၄၀၀) ကြားတွင် မြန်မာပြည်သို့ ဝင်ရောက်လာကြသည် ဟု ပြောဆိုမှုများရှိသည်။ ထိုသို့သော လူမျိုးများသည် Tibeto-Burman တိဘက်-ဗမာ များ မဟုတ်ပါ။ အဆိုပါပြောဆိုမှုများသည် အခြေအမြစ် မရှိ၊ အထောက်အထားမရှိ၊ နေထိုင်ခဲ့သော ပတ်ဝန်းကျင် အထောက် အထား မရှိကြပါ။ ကူကီးသမိုင်းသည် မီဇိုးနှင့် ချင်းသမိုင်းကြောင်းများ ထက် ပိုမိုရှေးကျကြောင်းကို ဖော်ပြလိုသော ရည်ရွယ်ချက်ကြောင့် ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်မှု သမိုင်းကြောင်း migration route ကို မိမိလိုရာဆွဲလိုသော သူများ၏ ယူဆချက်သာ ဖြစ်သည်။ သမိုင်းကြောင်း မှန်ကန်မှု ရှိ / မရှိကို နေထိုင်ခဲ့ဖူးသော ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ အထောက်အထား ဖော်ပြချက်များ၊ ပြည့်စုံခိုင်လုံသော အချက်အလက် များ ရှိရန်လိုအပ်ပါသည်။

(ခ) ကူကီးသည် ဘင်္ဂါလီဘာသာစကားမှ ဖြစ်ပေါ်လာသည်

အချို့က ကူကီးသည် အာဖဂန်နစ္စတန်မှ ဆင်းသက်လာသည်ဟု ဆိုကြ သည်။ သမိုင်းကြောင်းကို ပြောဆိုရာတွင် ယူဆချက်များ၊ စကားလုံး များဖြင့် ပြော၍မပြီးပါ။ သေချာလေ့လာပြီး ကျိုးကြောင်း ဆီလျော်မှု ခိုင်လုံမှု မရှိလျှင် သမိုင်းမဖြစ်နိုင်ပါ။ Karnataka ကာနာတာခါ ပြည် နယ် Karnataka state မှ Kanada ကာနာဒါ (နှာတံပေါ် ပြီး အသားမဲ သောသူ) Mr. Kuki မစ္စတာကူကီးသည် ကရာတေး ခါးပတ်နက်ရသူ ဖြစ်ပြီး၊ ၁၉၈၇ ခုနှစ်တွင် ဘင်္ဂလော ကရာတေးပြိုင်ပွဲတွင် ပထမဆု ရယူခဲ့သူဖြစ်သည်။ ကူကီးဆိုသည့် နာမည်ချင်း တူသော်လည်း အဆိုပါ ပုဂ္ဂိုလ်နဲ့ ပတ်သက်ဆက်စပ်မှု ရှိသည်ဟု မပြောနိုင်ပါ။ ဖိလိပိုင်တွင် ရှိသော Singson ဆင်းဆုန်း မျိုးနွယ်ဝင်တစ်ဦးသည် မြန်မာပြည်ရှိ Thadou Singson ထာဒို ဆင်းဆုန်းမျိုးနွယ်များ နဲ့ အမည်အားဖြင့်ရော အသံထွက် စာလုံးပေါင်းမှ အစ တူညီမှုရှိသော်လည်း အဆိုပါအမည် နှစ်ခုသည် ပတ်သက်ဆက်နွယ်မှု မရှိကြပါ။ Songja-Japan ဆောင်း ဂျာ-ဂျာပန် ကဲ့သို့သော ထင်ယောင်ထင်မှားဖြင့် သမိုင်းကြောင်း ဆက် နွယ်မှုမရှိသည်ကို ရှိသယောင် ဆက်စပ်ယူ၍ မဖြစ်နိုင်ပါ။ မိမိ ကျင်လည်ခဲ့ဖူးသော ဒေသပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ဆက်စပ် ဆက်နွယ်မှု များ ကို သေချာလေ့လာပြီး ခိုင်လုံမှု တိကျမှု မရှိပါက သမိုင်းဟု မဆိုနိုင်ပါ။

ကူကီးသည် မည်သည့်ဘာသာစကားမှ ဆင်းသက်လာခြင်းဖြစ်သည် ကို သိကြပြီးဖြစ်သည်။ တောင်ပေါ်တွင် နေထိုင်ကြသူများ၊ ရွှေ့ ပြောင်းလေ့ရှိသူများ ဟု အဘိဓာန်တွင် ဖော်ပြထားသည်။

၁၇၇၇ ခုနှစ် ဝါရင်းဟတ်စတင် Warren Hasting အုပ်ချုပ်စဉ်အခါက Tripura ထရီပူရရွာသူကြီးမှ ကူကီးလူမျိုးများ (လူရှေ၊ ရှင်ဒူ၊ ဒါလောင်၊ ခေါဟရန်း လူမျိုးများ)နှင့် ပြဿနာများ အငြင်းပွားမှုများ ရှိကြောင်း တိုင်တန်းစာ ရေးသားရာတွင် ကူကီးလူမျိုးများဟု စတင်သုံးနှုန်းရာမှ စတင်ပေါ်ပေါက်လာခြင်း ဖြစ်သည်။ ကူကီးဆိုသော အသုံးအနှုံး သည် အာဖဂန်နစ္စတန်စကားမဟုတ်ပဲ ဘင်္ဂါလီဘာသာစကားမှ ဆင်းသက်သော စကားဖြစ်သည်။ ထိုမှ စတင်ပြီး ချင်းပြည်၏ အနောက်ဘက်သို့ ရွှေ့ပြောင်းရောက်ရှိသော ချင်းလူမျိုးများကို ကူကီးဟူ၍ စတင် ခေါ်ဝေါ်လာခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

(ဂ) ထာဒိုဘာသာစကား အကြောင်း

ထာဒိုလူမျိုးများအား အသိပေး တိုင်ပင်ခြင်းမရှိဘဲ Pu Rishang Keishing ဦးရီးဆာန်ကေရှင်း နှင့် Chiim -Thado ကျင်မ-ထာဒို မျိုးနွယ်များမှတစ်စုတို့သည် လျှို့ဝှက်ဆွေးနွေးကြပြီး ကူကီးစကားသည် ထာဒိုစကားဖြစ်သည်ဟု မှတ်တမ်းတင်ထားခဲ့ကြသည်။ ထာဒိုစကား ပြော အခြားမျိုးနွယ်များမပါဝင်ဘဲ Chiim -Thado မျိုးနွယ်တစ်ခုတည်းက ပြောဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ Pu Rishang Keishing ဦးရီးဆာန်ကေရှင်း မမွေးဖွားမှီကပင် ထာဒိုဘာသာစကားကို မှတ်တမ်းတင်သူ ရှိခဲ့သည်။ ထာဒိုဘာသာစကားကို ၁၈၅၇ ခုနှစ်တွင် Lt. R. Steward က "A Slight Notice of the Grammar of Thado" “ထာဒိုများ၏ သဒ္ဒါမှတ်တမ်း” စာအုပ်တွင် ထာဒိုဟူသောအမည်ကို ရေးသားဖော်ပြခဲ့သည်။ The Journal of Asiatic Society of Bengal vol.xxxiv:178-188 တွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။

ထိုမျှမက Gtt. Damnant ဆိုသည့်ပုဂ္ဂိုလ်မှလည်း "Notes on Manipuri Grammar and North Cachar Hills Called THADO, Thado language," ဟူ၍ စာပေများ ထုတ်ဝေခဲ့ဖူးပါသည်။ The Journal of Asiatic Society of Bengal vol.xxiv:173 တွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။

အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင်လည်း ထာဒိုဘာသာစကားဟူ၍သာ အသိအမှတ်ပြုလူသိများခဲ့သည်မှာ ကူကီးဟူသောအမည် မပေါ်မှီကပင် ဖြစ်သည်။ Chiim-Thado ကျင်မ-ထာဒိုနွယ်ဝင် အထူးသဖြင့် PuSithou ပူဆစ်လှိုမိသားစုဝင်များနှင့် မဏိပူရအစိုးရမှတ်တမ်းများကြောင့် ထာဒိုစကား စတင်ပေါ်ပေါက်လာကာ ခေါ်တွင်လာခဲ့သည် မဟုတ်ပေ။ ထာဒို ဘာ

သာစကားသည် ရှေးဘိုးဘွားများ အဆက်ဆက် ပြောဆိုခဲ့သော ရှေးသုံး ဘာသာစကား ဖြစ်သည်။ တရုတ်ပြည်မှ ရွှေ့ပြောင်းလာပြီး မြန်မာပြည်တွင် အခြေချစဉ် ကတည်းက ပြောဆိုခဲ့ကြသော ဘာသာ စကား ဖြစ်သည်။ စာရေးသူ Khup Thang ရေးသား ထုတ်ဝေသော Thado Chronicle စာအုပ်တွင်လည်း ရေးသားဖော်ပြပြီး ဖြစ်သည်။ တရုတ်ပြည်မကြီးမှ မြန်မာပြည်သို့ ရွှေ့ပြောင်း အခြေချပြီး နှစ်ပေါင်း ၁၀၀၀ ကျော်ပြီးနောက် Chin Hill ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိလာပြီး ထိုချင်းတောင်တန်းတွင် နှစ်ပေါင်း ၅၀၀ နေထိုင်ကြ ပြီးနောက်ပိုင်း တွင် အိန္ဒိယသို့ ပြောင်းရွှေ့အခြေချခဲ့ကြခြင်း ဖြစ် သည်။

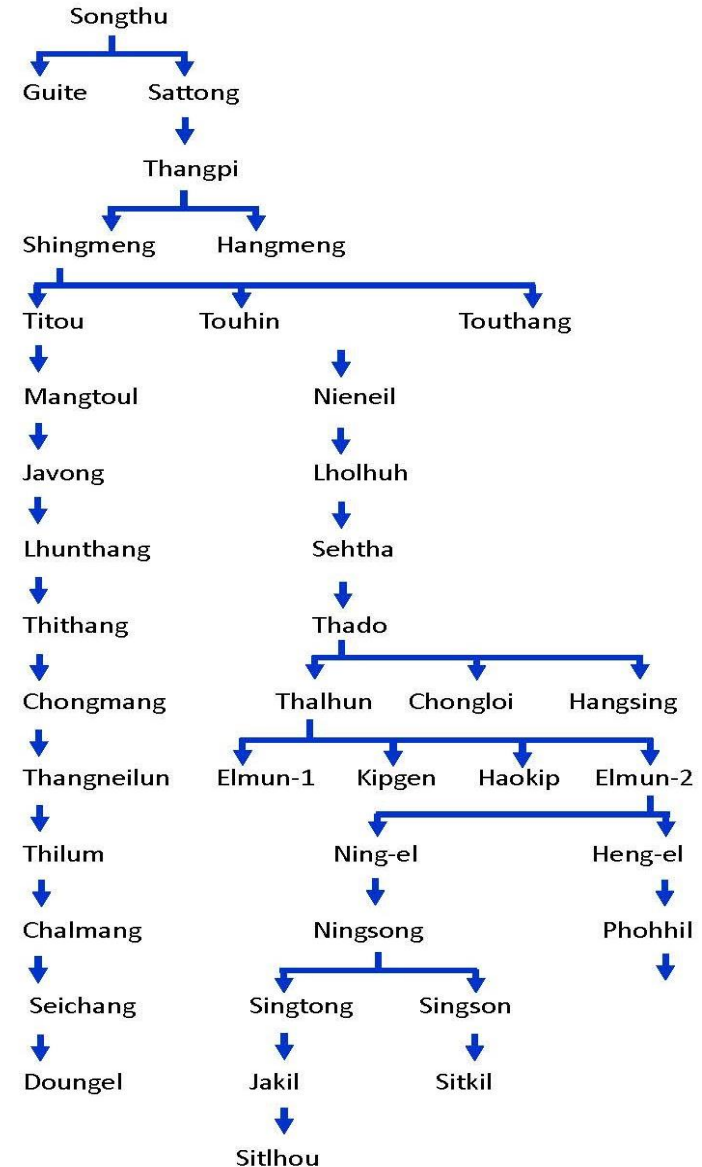
နှစ်ပေါင်းထောင်နဲ့ချီကြာအောင် ပြောဆိုသုံးနှုန်းခဲ့သော ထာဒိုဘာသာ စကားကို မဏိပူရပြည်နယ်အစိုးရ၏ မျိုးနွယ်စု စိစစ်ချက် ပြန်တမ်း တွင် ကူကီးအမည်နဲ့တွဲ၍ ပူးတွဲဖော်ပြရန် သင့်တော်မှု မရှိပါ။ ထာဒို ဘာသာစကားသည် ထာဒို-ချင်းစကား မဟုတ်ပေ။

ထာဒို-ကူကီး စကားလဲ မဟုတ်ပေ။

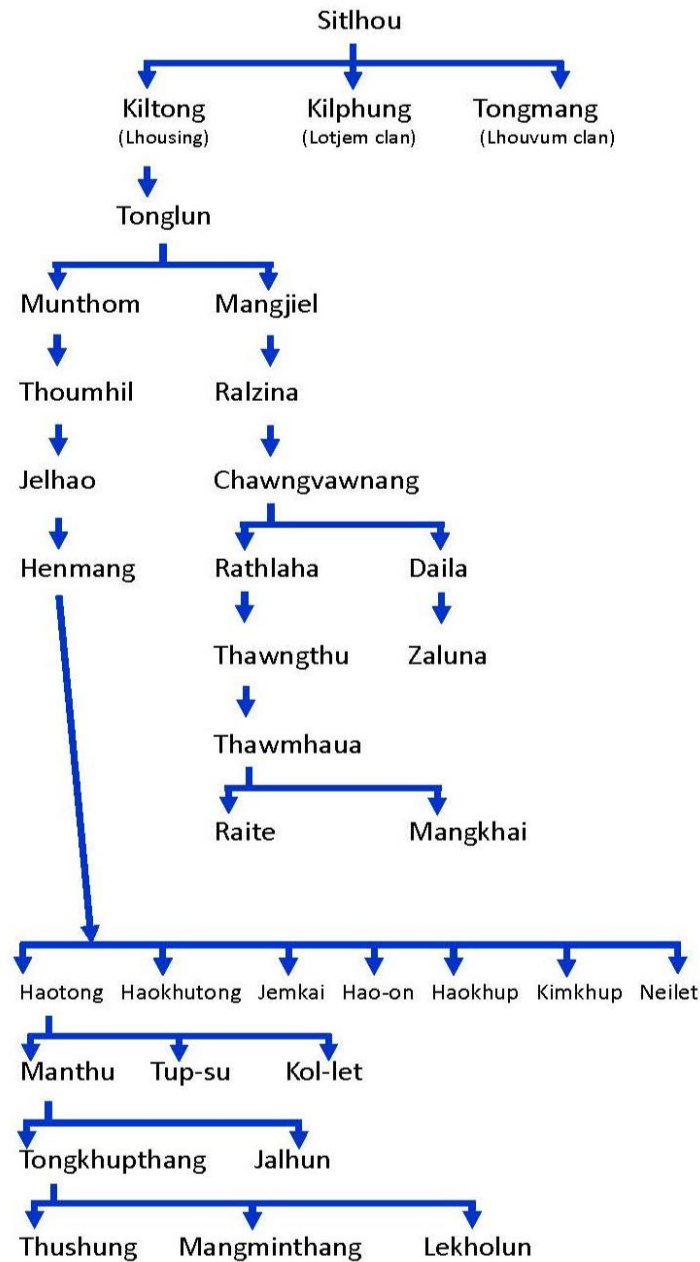
ထာဒိုစကားသာလျင် ဖြစ်သည်။

ချင်း နှင့် ကူကီးမတိုင်ခင် မရှိခင်ကတည်းက ရှိနှင့်နေပြီးဖြစ်သော ရှေးသုံး ဘာသာစကား တစ်ခုပင်ဖြစ်ပါသည်။

၂။ ပူဆစ်လို့၏ မျိုးစဉ်ဆက်ဇယား

ပုံ(၁) ဆစ်လို့မျိုးနွယ်စု၏ မျိုးစဉ်ဆက်ဇယား

ပုံ (၂) ဆစ်လှိုမျိုးနွယ်စု၏ မျိုးရိုးစဉ်ဆက်ဇယား

ဘိုးဘေးများက မျိုးနွယ်စု၊ မသားစုအကြောင်း ပြောဆိုသောအခါ အပြစ်မဖြစ်စေရန် နှင့် ကံဆိုးခြင်းမဖြစ်စေရန် ပြောခဲ့ဆိုခဲ့ကြသည်။ အခြားမျိုးနွယ်စု၊ မသားစု အကြောင်း မဖြစ်မနေ ပြောကြရမည် ဆိုလျှင်ပင် မပြောခင်တွင် 'gao phatadileo' “ပြောဆိုမှားခဲ့လျှင်လဲ အပြစ်ကနေ လွဲပါစေ၊ ဖယ်ပါစေ” ဟူ၍ အစချီပြောဆိုကြသည်။ မဟုတ်မမှန်ဘဲ ပြောဆိုခြင်း၊ မလေးမစားဖြင့် အခြားမိသားစု အကြောင်း ပြောဆိုခြင်း မျိုးကို ရှောင်ရှားကြသည်။ ယခုအခါတွင် ထာဒို မကောင်းပြောရန် အလို့ငှာ ဆင်းသက်လာသော မျိုးနွယ်စု စာရင်းကို တလွဲယူ၍ ရေးကြသည့်အပြင် မဟုတ်မမှန် ပြောဆိုကြသည်ကို တွေ့မြင်ရသည်။ ထို့အပြင် မိမိမျိုးနွယ်စုသည် စီနီယာကျသူ၊ ရှေးကျသူ ဖြစ်စေရန်အလို့ငှာ အခြားမျိုးနွယ်စုကို အောက်သို့လျော့ကျစေရန် တမင်ရေးသား ပြောဆိုသူများလည်း ရှိသည်။ ထို့ထက်မက မဟုတ်မမှန် လိမ်လည်ပြောဆိုပြီး စီနီယာနေရာလု သည်လည်း ရှိသည်။

မျိုးနွယ်စုသမိုင်းကို ဟုတ်မှန်သည်အတိုင်း ရေးသားရန်လိုသည်။ မရှိသူကိုလည်း ရှိသည်ဟူ၍၎င်း၊ သား/သမီးမျိုးဆက်မရှိသူကို မျိုးဆက်ရှိသည် ဟူ၍၎င်း၊ အသက်ရှင်လျက်ရှိသူကို ပျောက်ဆုံး/ကွယ်ပျောက်သည် ဟူ၍၎င်း ပြောဆိုခြင်း ရေးသားခြင်းသည် အလွန်ဆိုးရွားပြီး မလုပ်သင့်သော အရာဖြစ်သည်။

(၁) လူတချို့က ထာဒိုဦးသားမရှိပါဟု ပြောကြသည်။ တချို့ကလည်း အနာကြီးရောဂါဖြစ်လျက် သေဆုံးသည်ဟုလည်း ဆိုကြသည်။ အထက်ပါ မျိုးနွယ်စုဇယားကို ရေးသားပြုစုရာတွင် မျိုးနွယ်စုများ၊ မျိုးနွယ်စုခွဲများစွာကို မေးမြန်းပြီး မှန်ကန်သည်ဟုဆိုသော ဇယားဖြစ်သည်။

(၂) အယ်မွန်း-၁ နှင့် အယ်မွန်း-၂ ဟူ၍ ပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ဦးရှိသည့် အကြောင်းသည်လည်း ငြင်းခုံစရာသော အကြောင်းအရာဖြစ်သည်။ ၁၉၇၆ ခုနှစ်တွင် ကိပ်ဂဲင်း၊ ဟောင်းကိပ် နှင့် sangnaopa ပူထန်ဂိုမန် ပါဝင်ပြီးဆွေးနွေးမှုမှ အားလုံးသဘောတူခဲ့ကြသည့် မှတ်တမ်းများ အတိုင်း အထက်ပါဇယားကို ရေးသားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

တချို့က အယ်မွန်း-၂ ကို ထာဒိုဟူ၍ ထင်မှတ်ကြပြီး ပြောဆိုကြသည်။ “အယ်မွန်း-၁ သည် ကွယ်လွန်ပြီးနောက် ဖခင်က ချစ်မြတ်နိုး လှသဖြင့် ထိမ်းမြားပေါင်းသင်းသော ဇနီးသစ်ဖြင့်ရသော သားကို အယ်မွန်း-၂ ဟူ၍ မှည့်ခေါ်သည်” ဟု မှတ်တမ်းတင် ထားသည်။ အယ်မွန်း-၁ သည် ခြေတောက် ထောင့်သဖြင့် အယ်မွန်းဟု မှည့်ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ အပြောင်အပျက် ခေါ်သောအမည် မဟုတ်ပေ။ အခြားအမည်လည်း မရှိပေ။ သူ၏အမည်သည် ထာဒိုလဲမဟုတ်၊ ခေါင်ဆိုင်လဲ မဟုတ်၊ ကူကီးလည်း မဟုတ်ပေ။ အယ်မွန်းသာ ဖြစ်သည်။

(၄) အထက်ပါ မျိုးရိုးစဉ်ဆက်ဇယား ဖော်ပြရခြင်းသည် လူမျိုးနွယ်စု တစ်ခုမှ ပေါက်ဖွားသော ထာဒိုအမည်ရှိသော လူပုဂ္ဂိုလ်ကြောင့် လူမျိုး အမည် ဖြစ်လာခြင်း မဟုတ်ကြောင်းကို ရှင်းလင်းရန် ဖော်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် သမိုင်းကြောင်းအရ ဖြစ်ပေါ် လာသော ထာဒိုအမည်ကိုသာ စွဲကိုင်ကြသည်။ မျိုးနွယ်စုစာရင်း၌ တွေ့ရသော ထာဒိုအမည်ရှိသော လူပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည်ကြောင့် မဟုတ်ပေ။ ဆွဲထား-ထာဒိုသည် တီးတိန်နယ်တွင် ဖွားမြင်သောသူ ဖြစ်ပြီး၊ ၎င်းအမည်သည် အခြားမျိုးနွယ်စုများကို မလွှမ်းမိုးနိုင်ပါ။

အယ်မွန်းနှင့် ဆစ်လို အမည်များသည် ထာဒို မဟုတ်ပါ။ ထိုသူတို့ နှစ်ဦး၏ နောက်မျိုးဆက်တွင်လည်း ထာဒိုမရှိပေ။ ထိုသူတို့ကြောင့် ထာဒို ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းလည်း မဟုတ်ပေ။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်များ မတိုင်ခင် ကတည်းက ထာဒိုတည်ရှိပြီး ဖြစ်သည်။ ထိုသူတို့သည် ရှိပြီးသား ဖြစ်သော ထာဒိုအမည်ကို ပြန်လည်၍ အမည်မှည့်ခေါ်ခြင်းသာ ဖြစ် သည်။

၃။ ခမ်းပါတ်စော်ဘွား ပူဇော်ခိုဟင် (အေဒီ ၁၈၂၀-၁၈၉၆)

မြန်မာနယ်နိမိတ်အတွင်းရှိ နေထိုင်ကြသော ထာဒိုများသည် ခေတ်အဆက်ဆက် ရင်ဆိုင်ရသော စစ်ဘေးများကြောင့် အချေတကျ စုစည်းနေထိုင်မှုမပြုနိုင်ဘဲ တကွဲတပြား ပြန့်ကျဲလျက် နေထိုင်ခဲ့ရသည်။ ဆွေမျိုးရင်းများပင်လျှင် နေရာဒေသ အမျိုးမျိုးသို့ ရောက်သောအခါ သေမှန်း၊ ရှင်မှန်း မသိရှိနိုင်တော့ပေ။ တရုတ်များထက် ယဉ်ကျေးမှု မြင့်မားသော Chi'ang ချီအန် လူမျိုးများသည် တရုတ်တို့က အမြဲတိုက်ခိုက်သောကြောင့် တစုတစည်း မနေနိုင်ကြတော့ဘဲ ပြန့်ကျဲလျက် နေထိုင်ခဲ့ရသည်။ နောင်တွင် Chi'ang ချီအန်လူမျိုးများ၏ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်းများ ပင်လျှင် ပျောက်ကွယ်သွားသည်။ ထိုနည်းတူပင် ထာဒိုလူမျိုးများသည် စော်ဘွား(မင်း)မျိုးနွယ်များ ဖြစ်ခဲ့ကြသည့် အတွက် နေရာတိုင်းတွင် အုပ်ချုပ်ရေးပုံစံ၊ စီမံခန့်ခွဲမှုပုံစံများသည် အခြားလူမျိုးထက် ထူးချွန်ကြသည်။ ဘာသာစကားတွင် နန်းတွင်း အသုံးအနှုန်း ဝေါဟာရများကို အတူနေထိုင်သော အခြားလူမျိုး၊ မျိုးနွယ်စုများထက် ပြောဆိုသုံးနှုန်းကြသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင်းသို့ ရွှေ့ပြောင်း အခြေချပြီးနောက် နှစ်များစွာ ကြာသောအခါ မြန်မာပြည်ရှိ ထာဒိုလူမျိုးတို့၏ ရိုးရာပုံပြင်များ၊ သမိုင်းကြောင်းများ မမှတ်မိကြတော့ပေ။ ခိုင်မာသော ထာဒိုသမိုင်းကို မိမိသမိုင်းအဖြစ် မခံယူရဲကြတော့ပေ။ အခြားလူမျိုးတစ်ခု၏ ရိုးရာပုံပြင်၊ သမိုင်းကြောင်းများ သဖွယ် မိမိတို့၏သမိုင်းဖြစ်စဉ်ကို လက်မခံနိုင်ကြတော့ပေ။ ထို့အပြင် လူမျိုးရေး ခံယူချက်အမှားဖြင့် နိုင်ငံရေးဆောင်ရွက်ခြင်း၊ မမှန်သော သမိုင်းကြောင်းများ ပြုစုရေးသား ဟောပြော ဖြန့်ဝေခြင်း များကြောင့် ထာဒိုများအကြား စိတ်ဝမ်းကွဲစရာ ဖြစ်စေခဲ့သည်။ ထိုသို့ဖြစ်ရသည့်

အကြောင်းရင်းမှာ ထာဒိုလူမျိုး သမိုင်းကြောင်းကို သေချာစွာ လေ့လာပြီး သုတေသန မပြုလုပ်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

အိန္ဒိယနယ်နိမိတ်အတွင်း အခြေတကျ နေထိုင်လာခဲ့ကြသည်မှာ နှစ်ပေါင်း ၂၆၀ ခန့် ရှိဦးမည်ပင်ဖြစ်သည်။

ထာဒိုလူမျိုးများ မြန်မာနယ်နိမိတ်အတွင်း အခြေတကျ နေထိုင်လာခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်း(၂၀၀၀ - ၂၆၀၀)ခန့် ရှိပြီးဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ယနေ့ထိ ထာဒိုစကားပြောသော ထာဒိုလူဦးရေသည် ၄၀၀,၀၀၀ (လေးသိန်း)ခန့် ရှိမည်ဖြစ်သည်။ ထာဒိုဖြစ်သော်လည်း လူမျိုးပျောက်သူ၊ အခြား ဘာသာစကား ပြောသူများ အဆိုပါစာရင်းတွင် မပါဝင်သေးပေ။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်သော ဟားခါးလူမျိုးများ လူဦးရေစာရင်းသည် တစ်သိန်းကျော်ခန့် ရှိမည်ဖြစ်သည်။ ဖလမ်းလူမျိုးများစာရင်းသည် လည်း တစ်သိန်းဝန်းကျင် ရှိမည်ဖြစ်သည်။ မြန်မာနယ်နိမိတ်တွင်း နေထိုင်ကြသော တီးတိန် နှင့် ပိုင်သဲ စုပေါင်း၍ ရေတွက်ပါက လူဦးရေ တစ်သိန်းသုံးသောင်းကျော် ရှိပြီး၊ အိန္ဒိယနယ်နိမိတ်အတွင်း နေထိုင်ကြသော တီးတိန် နှင့် ပိုင်သဲ စုပေါင်း၍ ရေတွက်ပါက မဏိပူရပြည်နယ်တွင် လူဦးရေငါးသောင်း၊ မီဇိုရမ်ပြည်နယ်နှင့် အခြားပြည်နယ်များတွင် စုပေါင်းလျှင် နှစ်သောင်းခန့် ရှိမည်ဖြစ်ကာ စုစုပေါင်း တီးတိန် နှင့် ပိုင်သဲ လူဦးရေမှာ နှစ်သိန်း ရှိမည်ဖြစ်သည်။ မီဇိုလူမျိုးသည် စုစုစည်းစည်း နေထိုင်ကြခြင်းကြောင့် အရေအတွက် များသည်ဟု ထင်ရသော်လည်း မီဇိုလူမျိုးရင်း များကိုသာ ရေတွက်ပါက များသည်ဟု မဆိုနိုင်ပါ။ Dr. Vumson ၏ “ZO”စာအုပ်အရ ချင်း၊ ကူကီး၊ မီဇို

အုပ်စုတွင် ထာဒိုစကားပြော ထာဒိုလူမျိုးများသည် လူဦးရေအားဖြင့် အများဆုံးဖြစ်သည်။ ဤအချက်မှာ ထာဒိုများသည် သမိုင်းကြောင်း အရ သော်လည်းကောင်း၊ ရှေးလူကြီးများ၏ သတ်မှတ် ပြောဆိုချက် များ အရ သော်လည်းကောင်း ရှေးကျသောသူ၊ လူမျိုးကြီး၊ ဦးဆောင် အုပ်ချုပ်ခဲ့သူ၊ ရှေးလူဟောင်းများ ဖြစ်သည်ကို ဖော်ပြနေသည်။ ကွယ်လွန်သူများ၊ အခြားစကားပြောသည့် လူမျိုးပျောက်သူများ မပါ လူဦးရေ လေးသိန်းရှိသော ထာဒိုများသည် သမိုင်းကြောင်းသည် နက်ရှိုင်းပြီး ရှည်လျားသူများ ဖြစ်မည်မှာ သေချာသည်။

အမေရိကန် ခရစ်ယာန် သာသနာပြု Rev.A.Carson နှင့် Ms.Laura တို့နှစ်ဦးသည် ၁၈၈၉ ခုနှစ်တွင် ဟားခါးသို့ ရောက်စဉ်အခါက ဒေသခံ လူမျိုးများသည် ခါးတောင်းမြောင် နှင့် ကိုယ်လုံးတီးဖြင့် နေထိုင်ကြ သည်ကို မြင်တွေ့ခဲ့သည်။ ထိုစဉ်အခါက ထာဒိုလူမျိုးများသည် Mang-vom ခြံစောင်ငယ်၊ Thangnang အဆင်ဒီဇိုင်းပါသော ခြံစောင်ငယ်၊ အမျိုးသမီးများ အလှဆင် ပစ္စည်းများ၊ အမျိုးသားများ jouchal lukop သရဖူခေါင်းဆောင်း၊ ခြံစောင်ငယ်၊ ခါးတောင်းကျိုက်ပိတ်ဖြူ ဆင်မြန်းကြပြီး ဖြစ်သည်။ ဟားခါးရိုးရာ အဝတ်အစား အဆင်ဒီဇိုင်း များ ပြုလုပ်လာသည်မှာ မကြာသေးပါ။ တီးတိန်လူမျိုးများ၏ ရိုးရာခြံစောင်၊ အနီရောင် အလယ်စင်း၊ ရိုးရာ အင်္ကျီများလည်း ၁၉၅၀ ခုနှစ်များတွင် Col. Khen Za Mung မှ စတင်ထွင်လာခဲ့သည်။ ဇို၊ စီယံ လူမျိုး ဝတ်စုံများသည်လည်း တီးတိန်လူမျိုးများ တီထွင်ပြီးနောက်တွင် တီထွင်လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ လူရှေနှင့် ဖလမ်းများသည်လည်း ထိုနည်းတူပင် ဖြစ်သည်။ ထာဒိုလူမျိုးများ၏ ရိုးရာစောင် အဆင်ဒီဇိုင်း အကွက်များသည် AD 1700 ဝန်းကျင်ခန့်က ရက်လုပ်လာကြပြီး

ဖြစ်မည်ဟု ခန့်မှန်းကြပါသည်။ သက္ကရာဇ် ၁၉၀၀ ခန့်က Thangnang, mangvom စသည့် ရိုးရာခြံစောင်များ အသုံးပြုကြပြီး ဖြစ်သည်။ သမိုင်းသုတေသီ William Shaw ရေးသားသော 'Notes on the Thadou-Kuki' သုတေသန စာတမ်းသည် ၁၉၂၉ ခုနှစ်တွင် ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး၊ ထာဒိုဘိုးဘေးများ၏ ဓါတ်ပုံများသည် ၁၉၂၀ ခုတွင် ရိုက်ကူးထားသော မှတ်တမ်း ဓါတ်ပုံများဖြစ်ပြီး ဤစာအုပ်တွင် ပြန်လည် အသုံးပြုထားခြင်း ဖြစ်သည်။ အဆိုပါပုံများသည် ၁၉၀၀ ခုနှစ်ခန့်က ရိုက်ကူးသော ဓါတ်ပုံများဖြစ်သည်။

ထာဒိုလူမျိုးများသည် ရှေးဦးလူ၊ ရှေးကျသောလူမျိုးများ ဖြစ်သည်။ ထာဒိုလူမျိုးများသည် ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးတမ်းများ မြင့်မားစွာ ပိုင်ဆိုင်ခဲ့သောလူမျိုးများဖြစ်သည်။ သို့သော် တရုတ်တို့၏ မကြာခဏ ဝင်ရောက် နှောင့်ယှက်မှုကြောင့် တရုတ်နှင့် တိဘက် နယ်မြေများကို စွန့်ခွာပြီး ခက်ခဲကြမ်းတမ်းသော တောတောင်၊ ချိုင့်ဝှမ်းများ ဖြတ်ကျော်ကာ မြန်မာနယ်နိမိတ်အတွင်း ဝင်ရောက်လာကြသည်။ ထိုသို့ နှစ်ပေါင်းအတန်ကြာ ခရီးရှည် နှင်ရသောကြောင့် ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့များ ကျင့်သုံးမှု အားနည်းလာပြီး အချို့ တိမ်ကော ပျောက်ကွယ် သည်လည်းရှိသည်။ စာပေများ အဖျက်ဆီးခံရခြင်းကြောင့် စာအရေး အသား ကွယ်ပျောက်ကုန်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း တကောင်းမြို့ တွင် စိုးစံစဉ်က နန်ချောင်တရုတ်များ ကျူးကျော်မှုများကြောင့် လူများ တကွဲတပြား ပြန်ကျလျက် ရှိကြသည်။ ထာဒိုလူမျိုးများ တကောင်းမြို့ ကို စွန့်ခွာပြီးနောက်ပိုင်း ကဒူးလူမျိုးများ ဆက်လက်နေ ထိုင်ခဲ့ကြ သည်။

အေဒီ-၈၄၆ ခန့်တွင် ဗမာလူမျိုးများသည် ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်တွင် ဝင်ရောက် အခြေချစဉ် တကောင်းမြို့တွင် သက်၊ ကနူးများ နေထိုင် လျက် ရှိကြသည်။ တကောင်းမှတစ်ဆင့် ဟန်လင်းမြို့သို့ ပြောင်းရွှေ့ပြီး နောက် မြန်မာပြည် တနံတလျား နေထိုင်လျက် ရှိကြသည်။ ထို့ကြောင့် အခြားလူမျိုးများ၏ ဝါးမျိုခြင်း၊ လူမျိုးခြားများ ကြားတွင် ကွယ်ပျောက် ခြင်း ရှိကြမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာ့သမိုင်းတွင် နန်းတွင်း မှူးကြီး၊ မတ်ကြီး၊ ဝန်ကြီး၊ မြို့စား၊ နယ်စား အမည်စာရင်းများတွင် ထာဒိုလူမျိုးအမည်များ တွေ့ရလေ့ ရှိသည်။ ဤအချက်များသည် သေချာ သုတေသန ပြုလုပ်ကြရန် လိုပါသည်။ မြန်မာ့သမိုင်းတွင် ဗမာအမည်မဟုတ်၊ လူမျိုးနွယ်စု အမည်မသိရသော အမည်နာမများ မြန်မာဘုရင်များ စာရင်းတွင် တွေ့ရတတ်သည်။ ထူးခြားသည်မှာ ထိုအမည်စာရင်းများတွင် ခမ်းပါတ်စော်ဘွား မင်းကြီးများ Pu Yam Ngul ပူရန်ဂူလ် နှင့် PuNgulKhoHen ပူဂူလ်ခိုဟင် အကြောင်း ပါဝင်သည်။ Pu YamNgul ပူဇမ်ဂူလ် နှင့် Pu Ngul Kho Hen ပူဂူလ်ခိုဟင် သည် ထာဒိုမျိုးနွယ်စုဝင်များ ဖြစ်သည်။

ပူဇမ်ဂူလ်၏ သမိုင်းကြောင်း

ပူဂူလ်ခိုဟင်၏ ဖခင်သည် ပူဇမ်ဂူလ် ဖြစ်သည်။ ပူဇမ်ဂူလ်သည် ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် နယ်စားစော်ဘွား ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဘကြီးတော် မင်းတရားကြီး စိုးစံစဉ်အခါက အင်္ဂလိ-မြန်မာ စစ်ပွဲအတွင်း စစ်သူကြီး မဟာဗန္ဓုလ နှင့် အတူ တိုက်ပွဲဝင်ခဲ့သည်။ ပူဇမ်ဂူလ်သည်လည်း ခမ်းပတ်စော်ဘွားအဖြစ် စိုးစံစဉ်ကာလအတွင်းဖြစ်ပြီး သန်လျင်တွင်

တပ်စွဲထားသော ပေါ်တူဂီတပ်များကို တိုက်ထုတ်ရန် စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ပူဇမ်ဂူလ်သည် သန်လျင်တွင် ပေါ်တူဂီတိုက်ပွဲတွင် ကျဆုံးခဲ့သည်။

ပူဂူလ်ခိုဟင် ၏ သမိုင်းကြောင်း

ပူဂူလ်ခိုဟင်သည် အေဒီ-၁၈၂၀ ခုနှစ် အင်းဝမြို့တွင် မွေးဖွားခဲ့သည်။ ငယ်နာမည်မှာ မောင်ရွှေမောင် ဖြစ်သည်။ ရှင်ဘုရင်၏မြို့စား၊ စော်ဘွားမျိုးရိုး ဖြစ်သောကြောင့် ကုန်းဘောင်ဘုရင်အုပ်စိုးရာ မင်းနေ ပြည်တော်၌ ကြီးပြင်းလာခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ စာပေအတတ်ပညာများ သင် ကြားခဲ့သည်။ သင်ကြားခဲ့သော ပညာရပ်များ၌ ထူးချွန်ကြောင်း သိရ သည်။

ထိုခေတ်အခါက နားလည် သဘောပေါက်ရန် ခက်ခဲသော ဘာသာရပ် ဖြစ်သည့် ငွေကြေးဆိုင်ရာ စာရင်းအင်း ကဏ္ဍတွင် ထူးချွန်ကြောင်း ဖော်ပြခံရသည်။ ထို့အပြင် ပူဂူလ်ခိုဟင်သည် ဘာသာစကား အမျိုးမျိုး တတ်ကျွမ်းပြီး အင်္ဂလိပ်၊ ပြင်သစ်၊ ဂျာမန် စသည့် စကားများ အပါအဝင် ဘာသာစကား (၁၀)မျိုး တတ်ကျွမ်းသည်ဟု မှတ်သားရသည်။

ပူဂူလ်ခိုဟင်သည် ပညာသင်ကြားမှုများ တတ်မြောက်ပြီးသည့်နောက် ကုန်းဘောင်မင်းဆက် သာယာဝတီမင်း လက်ထက်တွင် နန်းတော်၌ တာဝန် ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။ အေဒီ-၁၈၄၁ ခုနှစ် သာယာဝတီမင်း လက်ထက် ရွှေတိဂုံဘုရား ရွှေသင်္ကန်း ကပ်လှူရန် နှင့် ခေါင်းလောင်း သွန်းလုပ်လှူဒါန်းစဉ်က ပါလီမန် မှတ်တမ်းရေးမှူး တာဝန်ဖြင့် လိုက်ပါ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ပုဂံမင်းလက်ထက်တွင် ပါလီမန် မှတ်တမ်း ရေးမှူး အဖြစ် ဆက်လက် ထမ်းဆောင်သော်လည်း ဘုရင်၏ညီတော် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက် ရတနာသိင်္ဂီမြို့တော်တွင် မြို့တော်ဝန်ရာထူး၊

အင်စပက်တာ ၄၀ ဦးကို ကြီးကြပ်ရသူ၊ ဒိုင်းဝန်ကြီးအဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။ ထို့နောက်ပိုင်းတွင် ခမ်းပတ်မြို့တွင် စော်ဘွားအဖြစ် အုပ်ချုပ်ပြီး၊ Daing ခုနစ်ခုကို အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တွင် ဘုရင့်နန်းတော်အတွက် စော်ဘွားရာထူးဖြင့်၎င်း၊ ဒိုင်းဝန်ကြီးရာထူးများတွင်၎င်း အပါအဝင် ဖြစ်ခဲ့သည်။ မင်းတုန်းမင်းနာမကျန်းသောအခါ မိဖုရား ခေါင်ကြီးနှင့်တကွ မင်းသားသီပေါအား နန်းတင်မြှောက် ခဲ့ကြသူ မှူးကြီး၊ မတ်ကြီးထဲတွင် ပါဝင်ခဲ့သူဖြစ်သည်။ သီပေါမင်း နန်းတက်ပြီးနောက် ပူငူလုံခိုဟင်အား “သတိုးမင်းကြီး သီရိမဟာမင်းခေါင်ဥဇန”ဘွဲ့အမည် ပေးအပ်ခဲ့ပြီး စော်ဘွား အဖြစ် ခန့်ထားသည်။ သို့သော် သီပေါမင်းသည် ဒိုင်းခင်ခင်အား နှစ်သက်မြတ်နိုးတော်မူခြင်းကြောင့် မိဖုရားကြီးမှ ဒိုင်းခင်ခင်နှင့် မွေးချင်းမောင်နှမ အားလုံး ကွက်မျက်ခဲ့သည်။ ခမ်းပါတ် စော်ဘွားအား အသက် ချမ်းသာခွင့် ပေးခဲ့သည်။ သို့သော်လည်း ခမ်းပါတ်စော်ဘွား ရာထူး၊ ဝန်ကြီးရာထူးများကို ဖျက်သိမ်းခဲ့သည်။ ဒိုင်းခင်ခင် ဖခင်သည် ဒိုင်းဝန်ကြီးဖြစ်ပြီး၊ ဒိုင်းဝန်ကြီး၏ဖခင်သည် ခမ်းပါတ်စော်ဘွား ဖြစ်သည်။ ထို့အတွက် ဒိုင်းခင်ခင်သည် ခမ်းပါတ်စော်ဘွား၏မြေးတော် ဖြစ်သည်။¹³³၁၃၃

မြန်မာပြည်တစ်ဝှမ်းလုံး ဗြိတိသျှလက်အောက်သို့ ကျရောက်ပြီးချိန်တွင် ခမ်းပါတ်မင်းကြီးအား တစ်လလျှင် ရူပီး ၁၀၀ ပေးခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၈၉၆ ခု၊ သက်တော် ၇၆ နှစ်တွင် ကံတော်ကုန်ခဲ့သည်။

မင်းတုန်းမင်းသည် မန္တလေးတွင် နန်းတော်တည်စဉ် အခါက နန်းတော်မြို့ရိုးပတ်လည် ကျုံးတူးရန်အတွက် ခမ်းပါတ်နယ်ရှိ လူရှေးလူမျိုးများစွာကို ခမ်းပါတ်မြို့မှ စေလွှတ်ခဲ့သည်။

ခမ်းပါတ်မြို့ကို အုပ်ချုပ်မင်းလုပ်သော ထာဒိုလူမျိုးများသည် စေလွှတ်ခံရသူများ စာရင်းတွင် မပါဝင်ပေ။

ခမ်းပါတ်စော်ဘွား ပူငူလုံခိုဟင် လက်ထက်တွင်စိုက်ပျိုးခဲ့သော ညောင်ပင်သုံးပင် ရှိခဲ့သည်။ ချောင်းနဘေးတွင် စိုက်ပျိုးခဲ့ကြသည်။ ယခင်က ချောင်းနဘေး မြေသားကမ်းပါး နံရံများ ပြိုကျမှုကြောင့် ညောင်ပင်တစ်ပင် မျောပါသွားသည်။ အခြား အပင်တစ်ပင်သည် (၂ခုကြားစိုက်ထားသောအပင်) ၂၀၁၅ ခုနှစ် ရေကြီးစဉ်က ကမ်းပါးပြို၍ ထပ်မံမျောပါခဲ့ပြန်သည်။ နောက်ဆုံးကျန်ခဲ့သော ညောင်ပင်သည် အေဒီ-၂၀၁၆ ခုနှစ်တွင် မိုးကြိုးထိမှန်ခဲ့ပြီး သစ်ကိုင်းကြီးတစ်ခု ကျိုးပြတ်ခဲ့သည်။

ခမ်းပါတ်မြို့၏ မြို့ရိုးအပြင်ဘက်သည် အချင်း ၃ မိုင် ဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။ မြို့ရိုးအပြင်ဘက် မြေသားမြို့ရိုးကို လယ်မြေအဖြစ် ပြုပြင်ပြီး လူနေထိုင်မှုလည်း ပြုလုပ်ကြသဖြင့် မြို့ရိုးကွယ်ပျောက်သွားသည်။ သို့သော်လည်း ခမ်းပါတ်မြို့ အတွင်းစည်းရိုး နေရာသည် အတော်အသင့် မြင်တွေ့ရနိုင်သေးသည်။

¹³³ (a)...., ခမ်းပါတ်မင်းကြီးအကြောင်း : Myanma Encyclopedia vol.II. (Trans.) (Yangon: Sapaybeik-hman),

(b) Interviewed with U Khin Maung Yin, Khampat on 27.2.2016.

နိဂုံးချုပ်

မျိုးရိုးစဉ်ဆက်များ၏ သမိုင်းကြောင်းကို မှတ်ဉာဏ်များဖြင့် တဆင့် စကားတဆင့်နား မှတ်သားထားခဲ့ကြသဖြင့် အချို့သူများက အချိန်ကာလ အလွန်ကြာမြင့်သည်ဟု ယူဆကြသည်။ ထို့ကြောင့် သမိုင်းကြောင်းကို ကောင်းစွာနားမလည်ကြသောကြောင့် မျိုးရိုးစဉ်ဆက်များအကြောင်းကို မှတ်တမ်းပြုစု ရေးသားကြရာတွင်လည်း ခန့်မှန်းရေးသားပြုစုခဲ့ကြသည် များလည်း ရှိသည်။ ထို့အပြင် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး အမှန်းတရားတွေကြောင့် သမိုင်းကြောင်းအမှန် မဖော်ပြလိုကြပေ။ မိမိခံယူချက်နှင့် မညီသောကြောင့် အမှန်ကို မသိလို၊ လက်မခံလိုကြပေ။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ အမှန်တရားကသာ တည်တံ့ကာ အောင်ပန်းဆင်မည်သာ ဖြစ်သည်။ အမှန်တရားကို သိနားလည်နိုင်စေရန်အတွက် မြေပေါ်၊ မြေအောက် ရှာဖွေတူးဖော် စိစစ်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် အမှန်တရားကို သိရှိဖို့ရန် မြေပေါ်မြေအောက် လှန်ကာ သမိုင်းရှာဖွေရပေမည်။ ထာဒိုလူမျိုး များ၏ သီချင်းများနှင့် ဂါထာမန္တာများ သိရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထာဒိုလူမျိုးသည် စာပေမရှိခဲ့သော်လည်း သီချင်းများနှင့် ဂါထာ မန္တာများကို ပြန်လည်လေ့လာ၊ သေချာ စိစစ်ပြီး သုတေသန ပြုရန်လိုအပ်သည်။

ဖြစ်နိုင်လျှင် သုတေသနပြုလုပ်ရာတွင် အချိန်နဲ့ငွေကြေးများစွာ အသုံးပြုပြီး သုတေသန ပြုလုပ်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထိုသို့သော အရေးကိစ္စ

များအတွက် စိတ်ဝင်စားသူ မရှိသလောက် နည်းပါးသည်။ သို့သော်လည်း မဖြစ်မနေ ပြုလုပ်ရန် လိုအပ်နေပါသည်။ ယခုအခါ တက္ကသိုလ်များနှင့် ကောလိပ်များရှိ စာကြည့်တိုက်များတွင် ရှိသော အချက်အလက်၊ စာအုပ် နှင့် မှတ်တမ်းများကို ခွင့်ပြုမိန့် တောင်းခံပြီး ပိုမိုလေ့လာ ဖတ်ရှုရန် လိုအပ်သည်။ သမိုင်းကြောင်းမှန်ဖြင့် နိုင်ငံရေး ပြုလုပ်ခြင်းသည် ပို၍ခရီးရောက်ပြီး ပိုမိုအကျိုးကျေးဇူး ရှိနိုင်မည် ဖြစ်သည်။ ထာဒိုအကြောင်း ပြောကြားရာတွင် မဏိပူရ တိုင်းရင်းသား စာရင်းကောက်မှု ၁၉၅၆ အရေးကိစ္စများနှင့် ထင်ဟပ်ကြသည်။ ထာဒိုများ၏သမိုင်းသည် အလွန်ရှည်လျားပြီး နက်ရှိုင်းစွာ အမြစ်တွယ်လျက်ရှိသော သမိုင်းကြောင်း ဖြစ်သည်။ ထာဒိုကဲ့သို့ သမိုင်းကြောင်း ခိုင်မာပြီး၊ ရှင်းလင်းသည့် သမိုင်းကြောင်းများရှိသော အခြားချင်းလူမျိုး သမိုင်း မရှိပေ။

ချင်းတောင်တန်းတွင် နေထိုင်ခဲ့သော မြို့ရွာဟောင်းများ နှင့် သမိုင်းကြောင်းများကို သေချာစွာ သိရန်လိုအပ်သည်။ ထို့အပြင် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း နေထိုင်ခဲ့ကြသော မြို့ဟောင်း၊ ရွာဟောင်းများ ကိုလည်း သေချာလေ့လာရန် လိုအပ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်းတွင် တွေ့ရသော ပုတီး၊ မြေအိုး၊ ကျောက်တိုင်များ၊ မြေမြှုပ်ထားသည့် သမိုင်းအမွေအနှစ်များသည် ယခုထိနေရာတွင် နေထိုင်လျက်ရှိသောသူများ၏ အမွေအနှစ်များ၊ ပိုင်ဆိုင်မှုများ မဟုတ်ပေ။ ရှေးကာလနှစ်များစွာက နေထိုင်ခဲ့ကြသော ရှေးဘိုးဘွားများ၏ ပိုင်ဆိုင်ပစ္စည်းများသာ ဖြစ်ကြသည်။ ရှေးယခင် မြန်မာပြည် အလယ်ပိုင်း၏ ထိပ်ပိုင်းဒေသများတွင် ကရင်၊ ရခိုင်၊ မွန်၊ ကချင်၊ ရှမ်း စသည့် တိုင်းရင်းသားများ မနေထိုင်ခဲ့ကြပါ။ ထိုခေတ်အခါက အမှန်တကယ်

နေထိုင်သူများသည် သက်လူမျိုးနှင့် ပျူလူမျိုး များသာ ဖြစ်သည်။ ထိုသက်လူမျိုးများသည် ထာဒို (နောင်တွင် ချင်းလူမျိုး) များသာ နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ မြေပေါ် မြေအောက် ရှာဖွေတွေ့ရှိချက်များ၊ တူးဖော်ရရှိသည့် ပစ္စည်းများ၊ အဝတ်ဆင်မှုများ၊ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများအားလုံးသည် ထာဒိုဘိုးဘေးများ၏ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများသာ ဖြစ်သည်။

ထာဒိုသမိုင်းကြောင်း သိရှိနားလည်ခြင်းမှ တစ်လုံးတစ်ဝတည်း ဖြစ်စေခြင်း နှင့် စိတ်ဓါတ်ခွန်အား မြှင့်တင်ပေးလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ပါသည်။

*** ပြီး ***

Bibliography:

- 1 Ba Than, U. History of Myanmar for School Text Book. 7th edition. Trans. Mandalay: Pitaka pyantpuaye Printing Press, 1957.
- 2 Carey, B.S. and Tuck, H.N. The Chin Hills, Vol.1. Aizawl, Mizoram: Firma KLM Private Ltd., 1976.
- 3 Chit Htwe. Tagaung in History. Trans. Yangon: Sapaybeikman Printing press, 2006.
- 4 Harvey, G.E. History of Burma. London: Frank Cass & Co.Ltd, 1967.
- 5 Htin Aung, Maung. A History of Burma. New York: Columbia University Press, 1967.
- 6 Kala, U. Maha yazawingyi, vol. 1. Trans. Yangon: Hanthawadi Pidaka Printing Press, 1959.
- 7 Khin Sein Sein, Daw. Pagan Culture: Administration, Juricial & Social affairs. Trans. Yangon: 1986.
- 8 Kyaw Shin, Maung. Kadu. Trans. Yangon: Sapay Beik Hman Press, 2000.
- 9 --. Landmarks of World History, vol. 1. Trans. Education Department of Myanma Socialist Lazin Party. Yangon, 1967.

- 10 Kyi, U. Myanmar Yazawin. Yangdon: Mahadagon Press, 1962.
- 11 Landmarks of Work History, vol.2. Trans. Education Department of Myanma Socialist Lazin Party, Yangon, 1967.
- 12 Myint Aung, U. Ancient Cultural Research of Myanmar. Trans. Yangon: Aungchan- thar Press, 1979.
- 13 Naing Zaw, Dr. Pyu Civilization: Regions & People. Yangon: Srivick Sapay, 2011.
- 14 The Glass Chronicles of the Kings of Burma, vol. 1. Mandalay: Myazaw Printing press, 1963.
- 15 Nwe Than, Maung. Myanmar-Manipur Sittamaing. Yangon: Thida Printing Press, 2009.
- 16 Po Latt, U. The Origin of Myanmar. Trans. Yangon: Pinnya Nanda Printing Press.
- 17 Po Latt, U. Ancient History of Myanmar and Cultural Research Centre. Trans. Yangon: Pinnya Nanda Printing Press, 1962.
- 18 Rosang. Ancient History of the Chins. Yangon: Shwe Computer, 2005.
- 19 Sandalinka, Ashin. Maniyadanaponkyan. 3rd edition. Trans. Yangon: Mingalar Printing Press, 1968.
- 20 Sein Sein, Daw. Bagan Era: Culture, Administration and Social Affairs. Trans. Yangon: Sapaybeikman, 1986.
- 21 Saw, Ako. Lehlamiomya Kadukanan daytah. Yangon, Sapay Beikman Press, 1975.
- 22 Shaw, William. Notes on the Thadou Kuki. Calcutta, 1929.
- 23 Political land mark of Myanmar. Vol.1. Trans. Yangon: Myanma Socialist Lanzin party, 1962.
- 24 Khampat Lengpa: Myanma Encyclopedia, vol. 2. (pp.326-328). Trans. Yangon: Sapaybeikman Printing Press, 1955.
- 25 Myanma Encyclopedia, Vol.2. Trans. Yangon: Samaybeikman Press.
- 26 Myanma Encyclopedia, vol. 10. Trans. Yangon: Sapaybeikman Press.
- 27 Than Htun, Prof. Ancient History of Burma. Trans. Third edition. Yangon: Innwa publishing House, 2002.
- 28 Than Htun, Dr. (80)th Anniversary Birthday of Than Htun. Trans. Yangon: Powa Offset, 2003.
- 29 Than Htun(Shwebo), U. Events of Pre-History of Bagan. Trans. Yangon: Zunpan Printing Press, 2004.
- 30 Than Htun (Shwebo), U. The Foot Prints of Pre-Pagan History. Trans. Yangon: Zunpan Printing Press, 2004.

31 Than Htun, Dr. Introduction of History of Burma. Trans. Yangon: Aroya Printing Press, 2001.

32 Than Htun, Dr. Ancient Myanmar History. (Trans.). Yangon: Kayathukha Printing Press, 1969.

33 Than Htun, Dr. Where are Pyus (Trans.). Yangon: Powa Press, 2006.

34 Than Htun, Dr. Ancient Myanmar Cities I: Hanlin Myo Haung. Knowledge Journal vol.1. No.4 16 January 2001, Yangon.

35 Kyundaw Chittaw Kalaymyo Akyaung. Information department of Kalay, 2007.

36 Tin Maung Yin. Ancient World History, vol 3. (Trans). Yangon: University Press, 1972.

37 Tin Maung Khyi, Dr. Halin: World Heritage Ancient City. Yangon: Color zone Press, 2015.

38 Tin, Pe Maung & Luce, G.H. The Glass Chronicles of the Kings of Burma. Rangon University Press, 1960.

39 Toe Hla, Dr. Rivers: Chindwin, Myitthar, Mu, Aya. Trans. Yangon: Monywa Offset, 1995.

40 Tun Nyo, U Twinthyn-taikwon-Maha-Sithu. New Twinthyn Chronicle of Myanmar vol.1 (Trans.). Yangon: Yapyih Book house, 2012.

41 ... Cultures and Customs of the Tribe of Burma: CHIN. Trans. Yangon: Central Education Committee of Lanzinparty, 1968.

42 Vumson. Zo History. Aizawl, 1986.

43 Assessment of Facts and Informations about Chin before Census, 2014. Trans. Linguistic Research group. Yangon, 2013.

44 Win, Chit San. Pyu. (Trans.) Yangon: Panmya Taya Sapay, 2011.

45 Win, Chit San. Halin or Hanthagar Pyu City. (Trans.). Yangon: Panmyo Taya Sapay, 2013.

Thado & others

1. Cin Mang, Zam. Sukte Behleh Tedimgam Tangthu. Tedim: 1996.
2. Haokip, J. Pu Chongja le Chongthu Thusim. Churacandpur: KLP Press, 1978.
3. Thadou Thusim (Unpublished muni-script by Thado cultural Literature committee, 2012).
4. Piang Za Thang, Pu. Guite Tangthu le Ngeinadante. Churachandputr, Manipur. Convention Press, 1989.
5. Thang, Khup. Ciimnoui Son Chilhah Thado-Kuki Thusim Chomcha. Kalaymyo, 2007.
6. Chindwin Ekayi Thadin Lhua vol.8.,column 3., March, 2011 (page.7).
7. Za Tuan, Thang. Zomi Tangthu leh Ngeina Tuam Tuam vol. 1. Kalaymyo: ZCLS.
8. ---. Zokhua Khrihfa Kum 100 Tlinnak. (Souvenir). 2012.

Research and Thesis /Dissertation

- 1 Chit Htwe, Maung. Tagaung in the History (M.A Thesis). Trans. Yangon: Sapaybikman, 2006.
2. Nwe Than, Maung. Moirang Kingdom: The Historical Events in Kabaw Valley. Trans. (Unpublished Research Paper. First prize awarded by Htun Foundation in 2008).
3. Thang, Khup. Ancient History of the Chin and the family of Ciimnoui. (Research Paper). 2007.
4. Than Htun, Dr. Ancient Myanmar Cities I: Hanlin Myo Haung. Knowledge Journal vol.1, No.4, 16 January 2001. Yangon.

Journal, magazine, Souvenir

1. Lang, Lang. Tedim Pao, Tedim La a Pian Khiat Zia. Ciimnoui Magazine.
2. Min Thang, Cin. Rev. Cin Min Tangthu. 2007.
3. -----. My Beloved Kalaymyo. Trans. Department of Information, Kalay, 2007.
4. Ram Ling Hmung, Salai. Exploration on the History of Chin.
5. Thang, Khup. Thado Thusim Chomcha, (Seminar paper), 2010.
6. Thang, Khup. Thado chu Kuki Sanga Lenjo (Seminar Paper), 2011.
7. Za Tuan, Thang. A Brief Account of the Chins. KZBA Ebenezer Silver Jubilee.
8. Zam Pome Howe, Suantak. Ciimnuaia Sakibak Geeltui ah Kithuk.ZCLS Silver Jubilee Souvenir(1980-2005), Kalaymyo, 2005.

Interview

1. Rev. Gen Kho Thang (Rtd), Motjang
2. Pa Shong Kho Mang, Tamu
3. (Late) Rev. Thang Ngai Om's Father-in-Law, Mindat
4. (Late) Pu Khai Kho Hen, Imphal
5. (Late) Pu Chung Thang, Namphalong
6. Rev. Letkhochinthang, Khampat
7. Pu Thang Ja Ngam, Tamu
8. Pu Thang Kho Lhun, Yangon
9. Pu Lun Kho Jang(Kyan Aung), Homalin
- 10.Pu Khin Maung Yin, Khampat

Online

www.topchinetraavel.com.

Wwf.panda.org/about_

[yumenPass_Dunhuang](#)

ထာဒိုစာပေမြင့်တင်ရေး ကော်မတီ၊ ရန်ကုန်

(မှတ်တမ်းဓာတ်ပုံ)

စာရေးသူ၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိအကျဉ်း

စာရေးသူ၏အမည်မှာ သိက္ခာတော်ရ ဒေါက်တာ ခုပ်ထန် ဖြစ်သည်။ အဖ သိက္ခာတော်ရဆရာတော်ပေါက်ကိုင်း နှင့် အမိ ဒေါ်နီနီဟိုင်းတို့၏ သားဦးဖြစ်သည်။ တမူးမြို့တွင် နေထိုင်ပြီး၊ ငယ်ရွယ်စဉ်မှစ၍ ခရစ်ယာန် ဓမ္မအမှုတော်ဆောင်ရန် ဆက်ကပ်ခဲ့သူဖြစ်သည်။ တမူးမြို့ရှိ ထာဒိုနှစ်ခြင်းခရစ်ယာန်နယ်အဖွဲ့ (ယခင် KVTBA ယခု TBA) တွင် အမှုတော်ထမ်း ရွက်ခဲ့ပြီး ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် ပင်စင်ယူခဲ့သည်။ သာသနာပြုဘဝတစ်လျှောက်တွင် စာပေများရေးသားခြင်း၊ သမိုင်းပြုစု ရေးသားခြင်းနှင့် အမှုတော်မြတ်တွင် ကျရာနေရာ အခန်းကဏ္ဍများတွင်လည်း ကြိုးစားဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ဇနီးဖြစ်သူ ဒေါ်မိုင်းနီမော်ထွန်းနှင့် သမီးတစ်ဦး၊ သားတစ်ဦး ထွန်းကားခဲ့ပြီး ယနေ့ထက်တိုင် အသက်ရှည်သော မိဘနှစ်ပါး၊ ဇနီး၊ သားသမီးများနှင့်အတူ နေထိုင်လျက်ရှိသည်။

လေ့လာခဲ့သော ပညာရပ်များ နှင့် သာသနာ ဆောင်ရွက်ချက်များ-

- ❖ ၁၉၈၁ ခုနှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်တွင် BSc ဘွဲ့ ရယူခဲ့သည်။
- ❖ ၁၉၉၀ ခုနှစ်တွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ ပူနေးမြို့ရှိ UBS (Serampore Affiliated) တက္ကသိုလ်တွင် M.Div ဘွဲ့ရယူခဲ့သည်။
- ❖ ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် ဖိလိပိုင်နိုင်ငံ၊ မနီလာမြို့ရှိ UTS တက္ကသိုလ်တွင် Doctor of Ministry ဒေါက်တာဘွဲ့ ရယူခဲ့သည်။
- ❖ ၁၉၈၃-၁၉၈၆ ခုနှစ်တွင် ဗမာလူမျိုးများအကြား ဧဝံဂေလိနှင့် သာသနာပြုလုပ်ငန်းတွင် ပါဝင်ခဲ့သည်။

- ❖ ၁၉၉၀-၁၉၉၄ ခုနှစ်တွင် KVTBA (Tamu, Myanmar) သာသနာ နယ်အဖွဲ့ရုံး၏ ဧဝံဂေလိနှင့် သာသနာ ပြုရေးဌာန (ဧ/သဌာန) တွင် အတွင်းရေးမှူးတာဝန် ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။
- ❖ ၁၉၉၄-၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် KVTBA(Tamu, Myanmar) သာသနာ နယ်အဖွဲ့ရုံး၏ အထွေထွေ အတွင်းရေးမှူး တာဝန် ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။
- ❖ ၁၉၉၅-၁၉၉၈ ခုနှစ်တွင် ဖလမ်းမြို့၊ ဇိုမီးနှစ်ခြင်း ခရစ်ယာန် အဖွဲ့ချုပ် Zomi Baptist Convention (ယခု Chin Baptist Convention) ရုံး၏ ဧဝံဂေလိနှင့် သာသနာပြုရေးဌာန (ဧ/သဌာန) တွင် အတွင်းရေးမှူးတာဝန် ထမ်းဆောင် ခဲ့သည်။
- ❖ ၁၉၉၈-၁၉၉၉ ခုနှစ်တွင် ZBC အဖွဲ့ချုပ်၏ (၁၇)နှစ်အတွင်း သာသနာပြုလုပ်ငန်းဖြစ်သော “Chin for Christ in One Century- CCOC” သမိုင်းကြောင်းမှတ်တမ်း၊ အတွဲ-၂ ကို ရေးသားပြုစုခဲ့သည်။
- ❖ ၁၉၉၉-၂၀၀၀ ခုနှစ်တွင် ZBC အဖွဲ့ချုပ်၏ နှစ်ရှည်ကြာပြီဖြစ်သော သမိုင်းကြောင်းကို ရေးသားသူ ၃ ဦးထဲတွင်လည်း ပါဝင်ခဲ့သည်။
- ❖ ၂၀၀၀ ခုနှစ်တွင် ZBC အဖွဲ့ချုပ်ရုံးမှ KVTBA နယ်အဖွဲ့ရုံးသို့ ပြန်လည်ရောက်ရှိလာသည်။
- ❖ ၂၀၀၆-၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် TBA သာသနာနယ်အဖွဲ့၏ Kalay Thado Diaspora Mission တွင် တာဝန်ယူခဲ့ပြီး၊ ကလေးမြို့ တွင် Diaspora ရုံး ဖွင့်လှစ်နိုင်ခဲ့သည်။

- ❖ ၂၀၀၈-၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် TBA (Tamu, Myanmar) နယ်အဖွဲ့ရုံး၏ အထွေထွေ အတွင်းရေးမှူးအဖြစ် ရွေးချယ်ခံခဲ့ရပြီး တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။
- ❖ ၂၀၁၄-၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် TBA သာသနာနယ်အဖွဲ့ရုံး၏ Oversea Missionary In-Charge အဖြစ် တာဝန် ထမ်းဆောင်ခဲ့သည်။ ထိုနှစ်များအတွင်း မလေးရှားထာဒိုခရစ်ယာန်မိတ်သဟာယ နှင့် ဩစတေးလျနိုင်ငံရှိ မဲလ်ဘုန်းထာဒိုနှစ်ခြင်းအသင်းတော်ကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခဲ့သည်။
- ❖ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် TBA သာသနာနယ်အဖွဲ့၏ ဓမ္မအမှုတောင်ဆောင်တာဝန်မှ အငြိမ်းစား ယူခဲ့သည်။

ရေးသားပြုစုခဲ့သော စာတမ်းများ -

- ၁၉၉၂ ခုနှစ်တွင် Systematic Theology စာအုပ်ငယ်ကို ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

၁၉၉၈-၁၉၉၉ ခုနှစ်တွင် ZBC အဖွဲ့ချုပ်၏ (၁၇)နှစ်တာ သာသနာပြုလုပ်ငန်းသမိုင်းကြောင်း အတွဲ-၂ ကို ရေးသားပြုစုခြင်း၊

- ၁၉၉၉-၂၀၀၀ ခုနှစ်တွင် ZBC အဖွဲ့ချုပ်၏ သမိုင်းကြောင်းစာအုပ်ကို ဆရာတော်တီလ်ဒွမ်း၊ ဆရာကြီး ဦးဗန်ကြီး တို့နှင့်အတူ ပူးတွဲရေးသားခဲ့ကြသည်။

- ၂၀၁၆ ခုနှစ်တွင် Thado Chronicle ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်း စာအုပ် (ယခုစာအုပ်)

- ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် Thadou Culture and Customary Law ထာဒိုယဉ်ကျေးမှု နှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများ ဥပဒေ စာအုပ်၊

- ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် Thadou Baptist Association (Myanmar) ထာဒိုနှစ်ခြင်းသာသနာနယ်အဖွဲ့၏ Constitution and By Law ကို ပြုပြင်ရေးသားခဲ့သည်။ ၊

- ၂၀၂၄ ခုနှစ်တွင် Thadou Baptist Association (Myanmar) ထာဒိုနှစ်ခြင်းသာသနာနယ်အဖွဲ့၏ သမိုင်းကြောင်း၊

- အခြား လက်ကမ်းစာစောင်ငယ်များ၊ သမ္မာကျမ်းဆောင်းပါးများ ရေးသားပြုစု ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

သုတေသနပြုဆောင်ရွက်ချက်များ -

ထာဒိုလူမျိုးသမိုင်းကြောင်း Thado Chronicle ကို ရေးသားပြုစုရာ တွင်လည်း နှစ်ပေါင်း ၂၃ နှစ်ကြာ သုတေသနပြုလုပ်ခဲ့ပြီး၊ အိန္ဒိယနိုင်ငံ နှင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ သက်ဆိုင်ရာ ဒေသများတွင် ကိုယ်တိုင် သွားရောက် လေ့လာခဲ့သည့်အပြင်၊ တမူးမြို့၊ စာကြည့်တိုက်၊ ကလေးမြို့၊ စာကြည့် တိုက်၊ မုံရွာမြို့၊ စာကြည့်တိုက်၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ် စာကြည့်တိုက်၊ ရန်ကုန်မြို့စာကြည့်တိုက် များတွင်လည်း မှတ်တမ်းများပြုစုကာ သုတေသနပြု လေ့လာခဲ့သည်။ သုတေသန ကွင်းဆင်းလေ့လာမှုများ Site survey များကိုလည်း ဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး တကောင်း၊ ဟန်လင်း၊ တီးတိန်၊ တွန်းဇံ၊ မင်းတပ်၊ ကျောက်ဖြူ စသော ဒေသများ၊ မြို့နယ်များ ထိ ကိုယ်တိုင် ကွင်းဆင်း သွားရောက်လေ့လာခဲ့ပြီး နှစ်ပေါင်း ၂၃ နှစ် ကြာ သုတေသန ပြုလုပ်ခဲ့သည်။

@ @ @

“ဒွတ်တပေါင်မင်းဆက်သည် ဗမာများ မဟုတ်ကြပေ။ သက် (နောင်တွင် ချင်းဖြစ်လာကြသူ) လူမျိုးသာဖြစ်သည်” (ပါမောက္ခနိုင်ဇော်)

"Long long ago a section of Chins called Thado and Burmans lived together at places called Thindwe or Tagaung and Hanlingyi, Upper Burma"
(The Heart of Military special issue vol.1: The Chin Hills Special Division and the Union of Burma:1)

“ဟားခါနယ်ရှိ ဘာသာစကား၊ ဖလမ်းနယ်ရှိ ဘာသာစကား၊ တီးတိန်နယ်ရှိ ဘာသာစကားနှင့် ချင်းတောင်တန်းရှိ အခြားသော ဘာသာစကား တို့သည် ချင်းတောင်တန်းသို့ ရောက်ရှိပြီးမှ ပေါ်ပေါက်သော စကားများ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုသူတို့၏ ဘာသာစကား အစပြုရာကို ရှာတွေ့ခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထာဒိုစကား သည် မှန်းဆရန် ခက်သော ရှေးကာလများ ကတည်းက စတင်ခဲ့သော စကားဖြစ် သည်။ ထို့အပြင် ထာဒိုစကားကို ချင်းလူမျိုးများက ဘုံစကားအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ ကြဟန်ရှိသည်”

Carey and Tuck ကော်မရှင်နာ မင်းကြီးနှစ်ဦး
Chin Hills gazetteer “ချင်းတောင်တန်း” စာစောင်

ထာဒိုဟူသော အခေါ်အဝေါ်သည် မျိုးရိုးစဉ်ဆက်မှ ဖြစ်တည်လာသည် မဟုတ်ပေ။ မျိုးနွယ်စု မိသားစု အမည်လဲ မဟုတ်ပါ။ ဘွဲ့ဂုဏ်ပုဒ်အမည် မှည့်ခေါ်ခြင်းမှ စတင်လာခြင်းဖြစ်သည်။ “ထာဒိုသည် မြန်မာမင်းများ၏ ဘွဲ့များမှ ယူသုံးကြခြင်း ဖြစ်ပြီး အဓိပ္ပါယ်မှာ “လူစွမ်းကောင်း သို့မဟုတ် “စွမ်းဆောင်နိုင်သူ”ဟူ၍ ရေးသား ထား သည်။ Thado, it may be noted, seems to be a Burmese title, apparently denoting courage or ability)

အာသံမင်းကြီး William Shaw ရေးသော 'Notes on the Thado-Kuki'

စာရေးသူ သိက္ခာတော်ရ ဒေါက်တာ ခုပ်ထန်